

937957
63.3(42)р-
К96 430(6)

Іван Кушніренко
Володимир Жилінський

ВЕРХНЬОТЕРСЯНСЬКІ ЗОРІ

Мирное

Загорное

63.3 (4Укр - 4301)6
К 96

ІВАН КУШНІРЕНКО
ВОЛОДИМИР ЖИЛІНСЬКИЙ

Передве слово

ВЕРХНЬОТЕРСЯНСЬКІ ЗОРІ

Сторінки історії
Верхньотерсянської сільради
і ТОВ «Агро-Континент»
Гуляйпільського району Запорізької області

937957

€

X

Запорізька обласна
бібліотека
ім. О.М.Горького

Запоріжжя
Дике Поле
2007

УДК 94 (477.64)

ББК 63.3 (4Укр-43п)

К 96

ВЕРХНЬОТЕРСЯНСЬКІ ЗОРІ

Сторінки історії
Верхньотерсянської сільради
і ТОВ «Агро-Континент»

Гуляйпільський район Запорізької області

Кушніренко І.К., Жилінський В.І.

К 96 Верхньотерсянські зорі: Сторінки історії Верхньотерсянської сільради і ТОВ «Агро-Континент» Гуляйпільського району Запорізької області. – Запоріжжя: Дике Поле, 2007. – 236 с. + 8 с. іл.

ISBN 978-966-8132-93-3

«Верхньотерсянські зорі» відтворюють сторінки історії Верхньотерсянської сільради і ТОВ «Агро-Континент» Гуляйпільського району Запорізької області.

Книга адресується учням, студентам, вчителям, краєзнавцям – всім, хто цікавиться історією рідного краю.

УДК 94 (477.64)

ББК 63.3 (4Укр-43п)

ISBN 978-966-8132-93-3

© Кушніренко І. К., Жилінський В. І., 2007

© Дике Поле, оформлення, 2007

Переднє слово

Село Верхня Терса. Ордена Леніна колгосп імені Леніна. Були відомі в 60-ті – 80-ті роки минулого століття далеко за межами району і області. І та добра слава краян заслужена самовідданою працею, здобута у щоденних буднях, які приносили честь і славу хліборобам і тваринникам, учителям і водіям – всім, хто чесно виконував покладені на нього обов'язки.

З року в рік квітла, розвивалася, будувалася Верхня Терса. Мені здається, що красивішого села, ніж наше, немає в усьому районі, і я пишаюся своїми земляками, і хочу, щоб про їхнє життя-буття знали прийдешні покоління верхньотерсянців, тому й появилася на світ книга, яку ви тримаєте в руках. Щира вдячність авторам за роботу, а нам усім добра, миру і гараздів.

З глибокою повагою,

*Володимир Борисович Щербина,
директор ТОВ «Агро-Континент»*

Село на березі Терси

В низині пологих схилів, де бере початок невеличка степова річка Терса, розташувалось одне з найкрасивіших і найблагоустроєніших у Гуляйпільському районі Запорізької області село Верхня Терса. Воно знаходиться на відстані 17 кілометрів від районного центру – м. Гуляйполя, з яким має автобусне сполучення. До найближчої залізничної станції Гуляйполе Придніпровської залізниці – 8 кілометрів.

Верхня Терса є центром однойменної сільської ради, до складу якої, крім Верхньої Терси, входять села Гірке, Цвіткове і Криничне.

Населення сільради складає 1085 осіб.

В якому році засноване село Верхня Терса?

«Історія міст і сіл Української РСР (К., 1970) у томі «Запорізька область» на сторінці 286 стверджує, що в 1868 році. Запорізький обласний державний архів (фонд ф. 221, оп. 1, спр. 172, арк. 81) подає, що Верхня Терса заснована 1880 року.

І цей же архів (ф. 56, опис 1, одиниця збереження 44) доводить, що «засноване село Верхня Терса у 1884 році». Достовірність цього підтверджує і витяг із протоколу №6 від 20.10.1884 року засідання повітової земської управи, де слухали доповідь про клопотання гуляйпільських селян на видачу їм через губернське управління позички у сумі 3000 карбованців з чотирма з половиною річних для виселення з Гуляйполя під гарантії повітового земства. Виселяється 72 сім'ї.

Земські збори постановили і дали згоду губернському управлінню гарантувати кредит для створення поселення на річці Терсі (ДАЗО, ф. 56, оп. 1, од. 44, арк. 71).

Казна надала позику і у 1884 році у верхів'ї річки Терси виникло село Верхня Терса.

Оселилися тут переважно бідняцькі родини. Незважаючи на те, що село оточували родючі землі, селяни збирали дуже низькі врожаї – відчувалася нестача тягла, сільськогосподарських знарядь.

В 1890-1891 навчальному році сільську земську школу відвідувало 37 хлопчиків, а 103 дітей перебували поза її стінами. Витрати на школу склали від громади (общини): на учителя – 100 крб., на письмові приладдя – 20 крб., від земства: 305,8 крб., в т. ч. на письмові приладдя – 15,8 крб.

Тоді законоучителем у школі працював Семачевський, учителем – М.Ширяєв.

Через тринадцять років після заселення, в 1897 році, у Верхній Терсі у 117 дворах мешкало 363 чоловіки і 354 жінки, а всього – 717 душ. Мали вони 1390 десятин землі.

В 1898 році у селі були хлібний магазин, казенна винна лавка, церковно-приходська школа. Проживало 360 працездатних осіб (175 чоловіків і 185 жінок). 8 господарств не мали робітника, 76 – були з одним робітником, 32 – з двома, 11 – з трьома і більше; дворів безграмотних і без учнів – 32, грамотних дворів – 85, в них 127 мужчин і 1 жінка. Безземельних дворів – 1, дворів, які мали від 1 до 3 десятин, не було; 58 дворів володіли від 3,1 до 10 десятин землі, 68 дворів – понад 10 десятин.

В середньому на одну сім'ю припадало 10,9 десятини землі. Для забезпечення життя сім'ї норма була 10 десятин. 65 дворів орендували землю в інших.

Без худоби жило 7 дворів, з 1 коровою – 72, з 2 і більше – 30 дворів. Робочу худобу (коні або воли) утримувало 107 дворів або 85%.

У 1898 році село мало землі в десятинах: під садиби – 101, толоку – 181,5, орної – 1027,5. Всього: 1310 десятин. Верхньотерсянці тримали коней – 261 голову, волів – 32, корів – 149, овець – 575, свиней – 206. За рік загинуло 20 коней, 10 голів великої рогатої худоби, 32 – дрібної худоби. 6 господарств займалися бджолярством, у них було 69 вуликів.

Із сільгоспінвентаря верхньотерсянці мали: плугів – 46, букерів – 50, борін – 108, сівалок – 1, жниварок – 33, віялок – 50, возів – 4, ходів – 118, котків – 134.

Без всякого інвентаря проживало 18 господарств, без плуга і букера – 47, з частиною плуга – 4, з частиною букера – 2, з плугом – 8, з букером – 14, з плугом і букером – 34, з частиною або цілою жаткою – 39.

І все ж село поступово зростало. Як розповідали верхньотерсянські старожили Г.Ф.Тимченко та А.Н.Глоба, до 1917 року у Верхній Терсі налічувалось 127 дворів, у яких проживало 793 мешканці. В цей час 59 господарств були бідняцькими, 51 – середняцькими. Значна частина останніх мало чим відрізнялась від бідняцьких, бо в них не було чим обробляти землю. А 17 куркульських сімей мало по 50 і більше десятин землі, достатню кількість

робочої худоби, інвентаря. Вони швидко збагачувалися за рахунок оренди та купівлі земельних наділів у бідняків.

Селянська біднота шукала виходу із тяжкого безпросвітнього становища. Вона прислухалася до голосу есерів, група яких діяла в селі з початку 1905 року, і до анархістів-комуністів Гуляйпільської організації «Союзу бідних хліборобів», котрі поширювали свій вплив і на Верхню Терсу.

Селянська боротьба тут, як і по всій країні, активізувалася влітку 1905 року.

27 липня об 11-й годині дня 25 революційно настроєних терсянців приїхали на підводах до садиби поміщика Ф.І.Шестакова з вимогою віддати в оренду біднякам 200-300 десятин землі з платою за чорний пар по 15 крб., а за останню – по 7 карбованців за десятину. Поміщик не погодився. Тоді селяни заявили, що дають йому на роздум кілька днів, а якщо він і далі не погодиться, то 1 серпня вони повернуться і почнуть ділити його землю між собою.

З такою вимогою селяни їздили і в німецьку економію Розенталь.

В цих виступах активну участь взяли бідняки Мофа, Бодня, Шрамко, Пономаренко та інші. Очолювали їх Антон Шаровський, Гаврило Шаповал, Семен Семенюта та Андрій Домашенко. (ДОДА, ф.11, оп.1, спр. 434 б, арк. 784, 785, 786, 787, 788).

Хоч виступ терсянців і носив стихійний характер, але селяни побачили, що тільки дружний виступ принесе їм визволення.

Одного літнього дня 1905 року з Гуляйполя до Верхньої Терси приїхали члени анархо-комуністичного «Союзу бідних хліборобів». Вони роздали селянам зброю і підбурили до нападу на поміщика Шестакова. Зустрівши опір озброєної охорони маєтку, нападники відступили. Анархісти залишили учасникам виступу зброю (револьвери й саморобні гранати) з тим, щоб вони повторили напад на поміщика (ЦДІА УРСР у Києві, ф.313, оп.2, спр. 316, арк. 38).

На власному досвіді селяни почали переконуватися у хибності політики анархістів. На одному із сходів біднота поставила вимогу розділити панську землю. Поміщик, наляканий сходом, запропонував селянам взяти у нього в оренду частину землі за доступну плату. Але учасників сходу це не задовольнило – вони почали вимагати передачі їм поміщицької землі безплатно.

Становище загострювалося. Повітовий справник негайно звернувся до губернатора по допомогу для приборкання «бунта-

На знімку: в центрі Бик Григорій із с. Верхня Терса. 1915 р.

рів», бо, як він повідомляв, «селяни інших сіл тільки того й чекають, чим закінчиться виступ верхньотерсян проти поміщиків». Було посилено охорону економії. 25 серпня 1905 року жандарми заарештували організаторів виступу у Верхній Терсі, але через два тижні на вимогу робітників гуляйпільських заводів Кригера та Кернера звільнили їх (Дніпропетровський облдержархів, ф.11, оп. 1, спр. 434 б, арк. 785, 786, 789).

З 19 грудня 1905 року до 31 січня 1907 року Верхня Терса, як й інші села Олександрівського повіту Катеринославської губернії, перебувала на воєнному становищі. В селі заарештували всіх організаторів революційних виступів селян, а також членів групи есерів (соціалістів-революціонерів) (ЦДІА УРСР у Києві, ф.313, оп.2, спр. 316, арк. 39).

Після 1905 року декілька жителів села Верхньої Терси, а саме: С.М.Сахно, Е.В.Бугрим, К.Я.Черевко, Е.П.Чорнобук входили до Гуляйпільської організації есерів, які примикали до селянської групи анархістів-комуністів. Організація есерів займалась в селі агітацією, намагалася підпалити економію Шестакова, мала у своєму розпорядженні зброю, розповсюджувала літературу, готу-

вала збройні виступи і т. ін. (ЦДІАК, ф. 313, оп. 2, од.зіб. 2316, арк. 36).

* * *

Столипінська аграрна реформа ще більше розорила бідняків. Зросла кількість безземельних селян, наймитів. Частина верхньотерсянців назавжди покинула село і поповнила лави робітників на заводах Кригера і Кернера в Гуляйполі, підприємствах Мелітополя, Олександрівська, Катеринослава.

Жалюгідний вигляд мала в той час Верхня Терса. Біднота проживала в убогих хатинках під діркими солом'яними дахами. Лише зрідка серед них красувалися добротні будинки куркулів.

Напередодні першої світової війни (1 серпня 1914 року) в селі було 137 дворів, у яких мешкало 1107 чоловік. Земська управа не турбувалася про освіту та культуру селян, вважаючи, що для них досить однієї, відкритої 1888 року земської початкової школи, розрахованої на 35-40 учнів, та корчми. Лише окремим щасливцям з бідняцьких родин вдавалося закінчити два класи школи.

В 1901 році домогосподарства Верхньої Терси на своєму сході просили повітову управу дати їм вчителя за казенний рахунок. Управа погодилася на це. В сільській школі після цього навчалося 50 дітей (Протокол Олександрівського повітового земського збору надзвичайної сесії, 30 травня 1901 року).

У 1913 році школа була вже чотирирічна, в якій навчалося 97 учнів. В тому ж році закуплено книг для школи на: релігійно-моральну тематику 25 на 3 крб. 29 коп., біографічну – 4 – 0,25 крб., історичну – 14 – 1 крб. 66 коп., географічну – 29 – 4 крб. 29 коп., природничу – 21 – 2 крб. 86 коп. Всього 166 книг на 22 крб. 62 коп. З них понад 40% – художня література.

У 1913 році 86 із 173 дітей шкільного віку залишилися поза навчанням. Не краще було і медичне обслуговування. Село не мало навіть фельдшера, а найближча лікарня, що в Гуляйполі, обслуговувала п'ять волостей.

В селі працював цегельний завод.

В цей час 8 чоловіків і 1 жінка з Верхньої Терси займалися ковальським, столярним та червонодеревним промислами.

Таким було життя верхньотерсянців до самого Жовтневого збройного повстання в Петрограді у 1917 році. Тому вони радо зустріли перші декрети Радянської влади.

Бідняки негайно розпочали революційні перетворення на селі, направили своїх представників до створеного більшовиками гуляйпільського революційного штабу.

* * *

Сільську раду у Верхній Терсі було обрано у січні 1918 року. Головою її став селянин-бідняк Леонтій Олексійович Шпундря. Рада вилучила лишки хліба у багатіїв, конфіскувала всі поміщицькі землі і розділила їх між бідняками – по 2,5 десятини на душу.

У квітні 1918 року Верхню Терсу окупували австро-німецькі інтервенти. Селяни чинили опір окупантам. У відповідь на заклик Олександрівського повітового з'їзду Рад, що відбувся 1 березня 1918 року, верхньотерсянці вступали до загонів селянського самозахисту, які нападали на обози з награваним майном, відбирали у загарбників зброю. У листопаді окупанти залишили село.

Невдовзі тут було створено ревком, який організував допомогу Червоній Армії. В селі відкрилися хата-читальня, сільбуд. Ліквідувати неписьменність серед дорослого населення активно допомагала молодь. Але проведенню радянського будівництва заважали куркулі, банди різних мастей. Вони зривали заходи ревкому, тероризували бідняцьку частину населення. Більшовицькі агітатори, яких надсилав до Верхньої Терси повітовий ревком, на мітингах закликали селянські маси рішуче боротися проти бандитизму, засилля куркулів.

Мирний перепочинок перервав наступ білогвардійських

На знімку: сидить Пурик Омелян Гаврилович, 1872 р. н., стоїть справа – Шрамко Никифор. Село Верхня Терса. 1915–1916 рр.

військ Денікіна, які в червні 1919 року вступили у Верхню Терсу. Разом з ними повернулися і поміщики.

Денікін видав «закон», який зобов'язував селян віддавати поміщикові третину зібраного врожаю, сплачувати військовий податок хлібом для білогвардійської армії. Землю і худобу, передану Радянською владою селянам, денікінці повернули поміщикам.

Протягом другої половини року в районі Верхньої Терси точилися бої між білими і частинами 45 і 14 армій червоних, які і визволили село на початку грудня.

Наприкінці серпня 1920 року до села вдерлися врангелівці. Окупація Верхньої Терси загонами «чорного барона» тривала до жовтня, коли їх вибили частини Червоної Армії.

Після закінчення громадянської війни у Верхній Терсі обрано сільську владу, створено комнезам (газета «Известия» (Гуляйполе), 12 лютого 1921 року). Під їх керівництвом у селі організовано майстерню для ремонту сільськогосподарських машин, незможне селянство успішно провело весняну посівну кампанію, не залишивши жодного клаптика землі незасіяним.

Урожай обіцяв бути багатим, але посуха знищила посіви. І на селян чекало ще одне суворе випробування – голод 1921 року. Для боротьби з голодом селяни, підтримувані робітниками Гуляйполя й Олександрівська, організували їдальні та пункти харчування, своєчасно засіяли поля, та ще й зібрали до фонду допомоги голодуючим міст і сіл 49750 карбованців.

Допомагала боротися з голодом і держава, насамперед цьому сприяла заміна продрозверстки проподатком. У селі відкрився прокатний пункт, був створений державний насінневий фонд, незможникам на пільгових умовах надавалися грошові кредити для придбання інвентаря та робочої худоби. Наслідки голоду ліквідовано протягом 1922-1923 років.

* * *

У 1923 році засновано хутір Гіркий. У ньому нараховувалось 98 дворів, у яких мешкало 400 осіб (224 чоловіків і 176 жінок). Обробляли вони 1009 десятин землі.

З двадцяти колодязів хуторяни брали воду.

В дореволюційний час ці землі належали гуляйпільським селянам Польської, Подолянської і Вербівської сотень. Земля майже вся гуляла, заростаючи буйним бур'яном, бо селяни були неспро-

можні її обробляти. Далеко вона лежала, бувало, доки доїдеш шкапою – стане тошно й гірко, тому й назвали «Гіркою».

В 1921 році на ці землі виселились гуляйпільці. Хутір було названо «Зелений Яр», та скоро ця назва забулась. Колишня назва землі перейшла і на хутір, бо жилося хуторянам не солодко. Так і вкоренилась за хутором назва Гіркий (Гуляйпільська районна газета «Сталінським шляхом», 24.11.1949 р.).

За іншими джерелами хутір назвали Гірким тому, що там вода гірка.

19 жовтня 1924 року газета «Червоне Запоріжжя» повідомляла, що громадськість Верхньої Терси посадила алею по дорозі на Гуляйполе і за ініціативою землеміра Миксуєва верхньотерсянців підтримали селяни с. Воздвижівки, д. Луначарівки, х. Садового. Крім того, вони садили дерева біля садиб і по дорозі.

У 1924 році верхньотерсянці освоїли всі посівні площі, поповнили поголів'я худоби.

У 1925 році у Верхній Терсі створено комсомольську організацію.

У 1925 році у селі налічувалось 168 дворів, 978 мешканців. Їм належало 2917 десятин землі, в т. ч. 2763 – придатної для обробітку (Запорізький облпартархів, ф.212, оп. 2, спр. 7, арк. 244).

За своїм соціальним станом населення Верхньої Терси було неоднорідним: понад половину господарств становили бідняки, третину – середняки, решту – куркулі.

Комнезамівці, члени сільської Ради, активісти наполегливо і постійно роз'яснювали селянам, що найвірніший шлях до заможного і світлого життя – це шлях колективного господарювання.

Комсомольці села Верхня Терса.
Перший справа – Г. Ф. Яковенко.
1924 р.

Від ТСОЗів – до колгоспів

У 1923 році було створене верхньотерсянське товариство взаємодопомоги. Одним із його організаторів і головою (1923-1925 рр.) працював Левко Олексійович Шпундря – колишній наймит, учасник громадянської війни. Але й товариство взаємодопомоги не вирішувало проблем, бо мало дуже слабку базу. Тому члени сільради, комуністи, комсомольці всіляко пропагували спосіб колективного ведення господарства.

Перший ТСОЗ (товариство спільного обробітку землі) було створено у Верхній Терсі 1926 року. (АІПЦК КП України, ф. 1, оп. 10, спр. 2252, арк. 182). А в 1927 році їх було уже 5. Куркулі всіляко намагалися проникнути в ТСОЗи, щоб шкодити їм.

На 1 грудня 1926 року у Верхній Терсі нараховувалось 219 господарств, у яких мешкало 1090 осіб. Був один кооперативний торговельний заклад, приватний вітряк, дві кузні, 2 школи, сільбуд і комнезам.

1927 року сільська Рада, комсомольці і активісти села повели рішучу боротьбу з неписьменністю. «Жодного неписьменного» – під таким девізом проходив один із сходів громадян села. Він ухвалив рішення: до 10-ї річниці Жовтня ліквідувати неписьменність серед жителів села, починаючи від підлітків і кінчаючи людьми 35-річного віку. Очолювати школу доручили вчителю Івану Федоровичу Продану. Того ж дня, 27 березня, створили товариство «Геть неписьменність».

В селі почало діяти 6 шкіл лікнепу. В них працювало два вчителі і 4 грамотних селян, а навчалася 91 особа (з них 56 жінок). Чоловіки давали розписки, що пускатимуть жінок на заняття: «Дана ця розписка громадянином... Петром в тім, що я буду посилати жінку в лікнеп».

Через 2,5 місяці перевірили школи: 73 селянина знають грамоту, 12 – слабо і 6 – не знають.

Верхньотерсянське товариство «Геть неписьменність» налічувало 68 осіб. З них 18 передплачувало газету «Геть неписьменність» і 12 – газету «За грамоту». Працювала недільна школа. Товариство випускало стінгазету «За грамоту». Зобов'язання, взяте на честь 10-річчя Жовтня, верхньотерсянці виконали.

У 1928 році верхньотерсянські селяни організували ТСОЗ імені Ворошилова (голова Григорій Качан).

1929 року делегаткою 10 окружного з'їзду Рад, що проходив у Запоріжжі, була голова Верхньотерсянської сільської ради Маруся Дяченко.

Тоді ж у Верхній Терсі діяли сільськогосподарська артіль імені Шевченка і ТСОЗ «Комунар», а на хуторі Гіркому – ТСОЗ «Зелений Яр».

У неділю, 17 листопада 1929 року, у Верхній Терсі сталася подія, яка стала історичною для майбутніх поколінь хліборобів. У приміщенні школи зібралися бідняки і середняки на загальні збори членів Верхньотерсянського об'єднання при Гуляйпільській МТС. Відкрила збори голова сільради Марія Дяченко.

Головою зборів обрали вчителя Івана Федоровича Продана, який виступив із доповіддю. На зборах виступали також голови ТСОЗів Левко Шпундря і Григорій Качан та інші. Збори ухвалили організувати ТСОЗ під назвою «Комунар», в якому об'єднати ТСОЗи «Прогрес», імені Ворошилова, «Червона країна».

Вів протокол зборів бідняк Тимофій Мелюс.

Тоді ж обрали правління «Комунару». До нього увійшли Олександр Зачепило, Тимофій Домашенко, Сергій Троян, Федот Семенюта, Михайло Яковенко. Головою правління став Тимофій Домашенко.

Через три дні, 20 листопада, верхньотерсянський ТСОЗ «Комунар» прийняв Статут артілі.

В листопаді 1929 року артіль імені Шевченка і ТСОЗ «Комунар» об'єдналися в артіль «Комунар». У лютому того ж року на хуторі Цвітковому виник ТСОЗ «Наша праця»,

Г. Ф. Яковенко – голова
Верхньотерсянської сільради.
1929–1934 рр.

який незабаром перейшов на Статут артiлі під назвою «Червоний хлiбороб».

У 1929 році відбувся набiр на курси трактористiв, тодi називали їх рульовими. У Верхньотерсянській школі навчалося 38 осіб, в т. ч. комсомольцi: Т.Ф.Тимонiн, Г.Д.Тимонiн, I.М.Сахно, Т.М.Шрамко i неспiлкова молодь: Соня Сахно, Валя Шаровська, Ганна Качан, з хутора Гiркого – Марiя Давиденко, Тетяна Вольвач та iншi.

На 1 травня 1930 року колгосп «Комунар» об'єднав 182 господарства у 4 бригади (200 гектарiв землi). Оплата працi дiлилася на 5 розрядiв: I – 80 коп., II – 1,1 крб., III – 1,3 крб., IV – 2,0 крб. i V – 3,0 крб. Норма умовна.

За неякiсне виконання робiт вiдраховувалося 20% денної зарплати. За невихiд на роботу без попередження – штраф (одноденний заробiток), за другий невихiд – у подвiйному розмiрi. А за 4 невиходи протягом мiсяця – механiчне виключення з колгоспу.

У Верхній Терсi весною 1930 року прогуркотiв перший трактор «Фордзон». За кермом його сiдiв син бiдняка Олександра Зачепила – Микола. А через п'ять лiт, на початку жовтня 1935 року, другий Зачепило, молодший брат Миколи Олександр, повiв селом першу автомашину.

Перший партiйний осередок у Верхній Терсi створено в 1930 році. До складу його входило 3 комунiсти: Олексiй Михайлович Бальсанко, секретар осередку Андрiй Леонтiйович Троян i Харитина Аксентiївна Бодня, член комнезаму.

Через рiк членiв, кандидатiв партiї та комсомольцiв у селi налiчувалося вже 24 чоловiки.

Партiйна органiзацiя артiлі розгорнула широку органiзаторську i масово-полiтичну роботу. В колгоспi дяли курси хлiборобiв, двомiсячний семiнар активiстiв за участю спецiалiстiв МТС i вчителiв. Плани сiвби детально вивчалися й обговорювалися в бригадах. Для оперативного керiвництва сiвбою створювалася посiвна трiйка, до якої входили голова сiльради, колгоспу i КНС. На її засiданнях зiтували бригадири, щоденно пiдбивалися пiдсумки роботи. Виробничi трiйки створювалися в кожній бригадi з бригадира, члена сiльради i колгоспника-ударника. Трiйки були i штабом масово-полiтичної роботи. Лише пiд час осiнньої сiвби 1931 року вони випустили 5 колгоспних i 57 польових бригадних газет. В полi читалися пiдсумки соцiалiстичного змагання.

Група колгоспників села Верхня Терса. Четвертий справа (верхній ряд) – перший голова колгоспу С. I. Зачепило

У 1931 році «Комунар» i «Червоний хлiбороб» об'єдналися в колгосп «Комунар», а на хуторi Гiркому ТСОЗ реорганiзувався у артiль «Переможець».

Тепер в «Комунари» лише пшеницею засiвали 1150 гектарiв. У 1930 році кожен її гектар дав по 14,1 центнера зерна з гектара. Восени колгоспники одержали на трудодень по 2,5 кiлограма хлiба i по 1 карбованцю грiшми. Вони не тiльки забезпечили себе хлiбом, засипали насiнневий фонд, а й виконали план хлiбозаготiвель на 110 відсоткiв. Пологiвська районна газета «Колективнi лани» 20 сiчня 1932 року назвала цю подiю видатною перемогою у боротьбi трудового селянства Верхньої Терси за хлiб. А один з комсомольцiв села Василь Лукич Прихiдько у цiй же газетi писав: «Здорово ми тодi брали життя за петельки, мiцно хапалися за колеса часу... У трудових буднях гартували себе для дальшого походу за соцiалiзм».

Якiв Пилипович Бондаренко першим у районi повiв трактор колгоспними полями. Він же очолив першу тракторну бригаду,

яка мала найвищий в Гуляйпільській МТС виробіток на машину. 1931 року тракториста Я.П.Бондаренка одного з перших в області і на Україні нагороджено орденом Леніна. Артіль була занесена на районну Червону дошку пошани.

Успішному здійсненню колгоспного будівництва перешкождали куркулі. «У Верхній Терсі вони діяли активно і оскаженіло, – стверджує Запорізький облпартархів (ф. 212, оп. 2, спр. 20, арк. 155, 156), – залякували селян «поверненням батька Махна», ховали хліб, спекулювали ним, труїли насіння, відмовлялися сплачувати податки, псували громадське майно». Оскільки куркулі так і не припинили своєї ворожої діяльності, пізніше, 1932 року, загальні збори колгоспників ухвалили вислати їх за межі села, а майно конфіскувати на користь артілі.

У березні 1932 року Гуляйпільська МТС надіслала до «Комунару» – одного з кращих своїх господарств – двох аспірантів науково-дослідного інституту колгоспного будівництва. Вони два місяці вивчали організацію праці в артілі, а потім запропонували проект організації колгоспних бригад з постійним складом людей, за якими були б закріплені реманент, тяглова сила, певні площі землі. Проект було прийнято і невдовзі в артілі створили 7 таких бригад.

Поряд з рільництвом у «Комунарі» розвивалися й інші галузі господарства. 1932 року організуються молочнотоварна, свино-, вівце- та птахоферми. Садівництвом активно займався колгоспник тов. Шаровський і в 1932 року «Комунар» мав 2 гектари плодового саду, 3,7 гектара розсадника лісового і 2,3 гектара – плодового. До осені тут виростили 3110 саджанців груш, яблунь, вишень, слив та 291 тисячу саджанців клена, глоду, тополі тощо – всього на 7,3 тисячі карбованців.

Активну роботу по зміцненню артілі у 1933 році вели члени партосередку на чолі з секретарем П.П.Пацулею. Крім того «Комунар» готувався до районного зльоту передових колгоспників, що мав відбутися 16 червня 1933 року в Чубарівці (тоді наш район входив до Чубарівського (Пологівського)).

Зібравшись на нараду напередодні зльоту, колгоспники заявили: «Оскільки «Комунар» на сьогодні має честь бути в шерензі передніх господарств і запрошується учасником на районний зліт передових колгоспів, цю перемогу на фронті будівництва великого соціалістичного господарства ми зобов'язуємося три-

Перші збори колгоспників

мати і надалі».

Після зльоту верхньотерсянці дізналися, що бригада №7 колгоспу «Комунар» нагороджена перехідним Червоним прапором Дніпропетровського обкому партії і облвиконкому (тоді Запорізька область входила у Дніпропетровську – Авт.). На урочистих зборах колгоспників 19 червня представник обкому партії вручив переможцям нагороду.

Як зазначають автори брошури «Колгосп імені Леніна» (Дніпропетровське видавництво «Промінь», 1972 р.) І.М.Скоромний та А.С.Ставничий: «Хліба 1933 року вродило на славу: стіною стояли пшениці та жита, радували око овес, ячмінь, кукурудза. Колгосп ще в січні запланував досягти врожайності озимої пшениці – 11,5 центнера, жита – 5,6, ярої пшениці – 12,4, ячменю – 17, вівса – 16,2, проса – 15, кукурудзи (в зерні) – 13,6, соняшнику – 10 центнерів. Завдання ці були значно перевиконані. Збір зерна з площі 2611 гектарів склав 33286 центнерів. З цієї кількості 10741 центнер був проданий державі, 3612 – передано машинно-тракторній станції. «Комунар» одержав 306883 карбованці загальногрошового прибутку. Якщо 1932 року колгоспники отримали на трудовень по 0,75 карбованця грішми і 1,5 кілограма хлібом, то 1933 року – по 4,5 кілограма хлібом і 0,83 карбованця грішми» (с. 17-18).

* * *

У 1933 році у Верхній Терсі налічувалось 324 двори, 842 чоловіка працездатного населення. На ланах протягом року працювало 4 трактори, стільки ж молотарок та інша техніка.

Так був чи не був голодомор у Верхній Терсі? Автори брошури про це не зронили ні слова. А як свідчать дані, в 1931 році по Верхньотерсянській сільраді померло 11 чоловік, у 1932 році – 14, у 1933 році – 32 і в 1934 році – 13.

Жителька с. Верхня Терса Варвара Олександрівна Боровик, 1928 р. н. пригадувала 25.09.1994 р.: «У 1933 році було дуже тяжко. Люди ходили якісь чумні. Робота валилась з рук».

* * *

Колгоспниця артіль «Комунар» Харитина Яківна Бойко була обрана помічником бригадира 3-ї бригади по масовій роботі. Працюючи на виробництві, проводила масову роботу і читання літератури. В 1934 році виробила 154 трудодні. Норми виконувала на 115 відсотків.

В 1935 році мобілізувала колгоспниць на кращу підготовку до весняної сівби, які зібрали 12 покривал для коней і 26 мішків та виткали 5 покривал і 15 мішків. За стахановську роботу була премійована сільрадою в 1934 році тричі, в цьому – поки що один раз за участь в мобілізації коштів. Повідомляла у березні 1935 року Гуляйпільська районна газета «Сталінським шляхом».

* * *

В 1935 році у Верхньотерсянській неповній середній школі працювало 16 вчителів. У квітні піонери та учні зібрали 3506 кілограмів металобрухту. Зокрема, П.Ярмак і Л.Мофа – по 550, Г.Шаповал, Н.Шпундря і М.Типа – по 100 кілограмів.

На початку серпня 1935 року Дніпропетровський облвиконком та обком партії своєю постановою занесли артіль «Комунар» на обласну Дошку пошани. Колгоспові в числі інших дев'яти господарств Гуляйпільського району було видано Почесну грамоту, прапорець перемоги і надано право обрати свого представника на обласний зліт колгоспників.

5 жовтня артіль «Комунар» на площі 890 гектарів закінчила підняття зябу, кооперації продала 2100 центнерів хліба, на який буде куплено дві автомашини (одна вже куплена). Колгоспники

Колгоспники на сінокосі

теж продали 129 центнерів зерна і придбали 12 велосипедів. А всього їх в селі є 46.

Про це районна газета «Сталінським шляхом» 7 листопада 1935 року вмістила на 4-й сторінці знімок, а на 3-й – фото конюха бригади №4 Міщенко, який дбайливо доглядав колгоспних коней.

15 листопада райгазета повідомляла, що колгосп «Комунар» заноситься на обласну мармурову Дошку пошани.

У грудні 1935 року Гуляйпільська районна газета «Сталінським шляхом» писала: «Село Верхня Терса – центр артілі «Комунар». Тут до кожного будинку колгоспника прибита табличка адресна, а велика дошка із зазначенням кількості населення, назвою колгоспу, району і області стоїть перед в'їздом у село.

Біля сільради, контори, школи, на вулицях, біля конюшні розвішені ліхтарі. Прокладений тротуар з цегли на 200 метрів, побілені хати колгоспників. Обладнаний червоний куток і колбуд, на вікнах гардини, на столах – скатерті, бібліотека збільшена на 170 книжок. В бібліотеці додому бере книжки 240 осіб.

Учні в школі забезпечені гарячими сніданками.

32 колгоспники відвідують зоотехнічний гурток. В селі працює перукарня, лазня, є кравецька і взуттєва майстерні.

В колгоспі відкрито школу середньої освіти, яка охоплює 24 колгоспника, та школу для малописьменних, де навчається 40 осіб.

Колгоспники передплачують газети і журнали на 177 карбованців. Районну газету отримує 155 дворів».

* * *

Непоганих трудових успіхів добилася артіль «Комунар» у 1936 році. А почалося все з організованої підготовки до весняної сівби. Ще взимку було заготовлено і вивезено на поля 200 тисяч куликів для снігозатримання. Розкладено їх на 225 гектарах. Зібрано біля 8 тонн попелу.

На політці рицини ланкова Ганна Похила щодня заробляла по 5,28 трудодня, ланкова В.Пономаренко – по 6,36, а колгоспниця Тетяна Пономаренко – по 7,46 трудодня.

У 5-й бригаді артілі «Комунар» комсомолка Таня Іскра замість 8 кіп вив'язувала 16, а Ганна Ясько – по 14, колгоспниці ланки Харитини Бойко Марія Шаровська, Килина Кузьменко, Настя Бондаренко і сама ланкова – по 15 кіп, від них не відставали і члени 2 ланки – Палажка Зачепило (ланкова), Марія Шаповал, Марія Паливода і Марія Чучко – теж по 15 кіп.

У підсумку в колгоспі «Комунар» зібрали в середньому по 16,5 центнера зерна з гектара, валовий прибуток склав 547868 карбованців. На один трудодень колгоспники отримали натурою по 6 кілограмів зерна.

Для доярки Марії Тилик колгосп «Комунар» у 1936 році збудував новий будинок з 3-х кімнат і корівник. 5 вересня Марія перейшла у нове житло. Від групи своїх корів надоїла 14931 літр молока (середній удій на корову становив 2133 літри), а від корови № 48 – 2380 літрів.

У серпні 1936 року загальні збори артілі «Комунар» одноголосно прийняли почесним колгоспником артілі вождя німецького пролетаріату Е.Тельмана з нарахуванням йому 250 трудоднів. Вся грошова і натуральна виплата на трудодні перерахована у фонд організації МОДРу.

* * *

В колгоспі «Переможець» (голова М.Шаровський) за пропозицією зоотехніка Кельзона колгоспники Чучко і Шелудько зробили бурякорізку, яка за 35 хвилин нарізувала буряків для всієї худоби, заощаджуючи 5 годин праці. А в колгоспі «Комунар» пристосували водопровід з телятника, який подавав теплу воду для телят.

Група активістів села. 1932 р.

13 березня 1 бригада артілі «Переможець» закінчила сівбу ранніх, бо робота в бригаді (бригадир Петро Шаровський) була поставлена добре: бригадир звечора розставляв людей, визначав місце і норми роботи, радився з людьми. Під час обідньої перерви і в кінці роботи Рая Білай читала газети. Куховарка Марія Тимоніна три рази на день варила смачні м'ясні страви. Тому колгоспники Іван Сахно, Іван Сліпченко, Микола Сліпченко та інші працювали добре.

* * *

В 1936 році колгосп «Переможець» зібрав з кожного гектара зернових по 14 центнерів хліба, валовий прибуток дорівнював 211935 карбованців. На 1 трудодень видано натурою по 4,4 кілограма зерна.

Колгоспники артілі «Переможець» у 1937 році продавали кооперації хліб зі своїх особистих заробітків: Олена Сахно і Микола Сахно – по 160 кілограмів, Василь Варгасенко – 150, Іван Домашенко – 100, а Бардаков – 200 кілограмів зерна. За

проданий хліб вони закупили одяг, взуття, патефони. (У вільному продажу цих товарів у магазинах не було. Держава організувала їх продаж через кооперацію для додаткової закупівлі зерна з особистих запасів селян).

На жовтень 1938 рік у Верхній Терсі залишалося ще 23 неписьменних і 30 малописьменних жителів.

Репресії

Чорна хвиля репресій 1937-1938 років не обминула і Верхньотерсянську сільську Раду. Їх зазнали:

Батрак Григорій Дем'янович, 1898 р. н., с. Верхня Терса. Працював у промартілі «Червоний металіст» (м. Гуляйполе).

БАТРАК Ягор Степанович, 1888 р. н., с. Верхня Терса. Колгоспник артiлі «Переможець» на х. Гіркому Верхньотерсянської сільради. Заарештований в 1938 р. Помер в концтаборі 29.11.1944 р. Реабілітований у 1959 р.

БІЛАЙ Григорій Данилович, 1900 р. н., с. Верхня Терса. Токар Гуляйпільської МТС. Заарештований у 1938 р. Рішенням УНКВС по Дніпропетровській області розстріляний 25.03.1938р. Реабілітований в 1958 р.

БОРОВИК Митрофан Автономович, 1896 р. н., с. Верхня Терса. Тракторист Гуляйпільської МТС в колгоспі «Комунар». Арештований 4.04.1938 р.

ВЕРЕТІЛЬНИК Іван Каленикович, 1898 р. н., с. Верхня Терса. Робітник промартілі «Червоний металіст» у м. Гуляйполі. Арештований у 1938 р. Рішенням «трійки» УНКВС по Дніпропетровській області розстріляний 26.04.1938 р. Реабілітований у 1958 р.

КАРПЕНКО Матвій Савелійович, 1898 р. н., с. Верхня Терса. Працював у промартілі «Червоний металіст» м. Гуляйполя. Заарештований у 1937 р. Помер у концтаборі 22.11.1944 р. Реабілітований у 1958 р.

ЛИТВИНЕНКО Прокіп Артемович, 1896 р. н., с. Верхня Терса. Робітник промартілі «Червоний металіст». Заарештований у 1938 р. Рішенням «трійки» УНКВС по Дніпропетровській області розстріляний 3.04.1938 р. Реабілітований у 1958 р.

МОФА Лука Олексійович, 1897 р. н., с. Верхня Терса. Робітник промартілі «Червоний металіст». Заарештований у 1937 р.

СТЕФАНЕНКО Олексій Якович, 1893 р. н., с. Верхня Терса. Працював у промартілі «Червоний металіст». Заарештований у 1937 р. Рішенням «трійки» УНКВС по Дніпропетровській області розстріляний 9.11.1937 р. Реабілітований у 1959 р.

СТОВБА Василь Федорович, 1894 р. н., с. Верхня Терса. Коваль промартілі «Червоний металіст». Заарештований у 1938 р. Помер 5.02.1943 р. в концтаборі. Реабілітований в 1958 р.

СТОВБА Іван Никонович, 1921 р. н., с. Верхня Терса. Колгоспник артiлі «Переможець» на х. Гіркому. Заарештований в 1938 р. Реабілітований в 1958 р.

УДОВЕНКО Микола Гаврилович, 1896 р. н., с. Верхня Терса. Колгоспник артiлі «Комунар» в с. Верхня Терса. Заарештований у 1937 р.

УДОВЕНКО Микола Олексійович, 1893 р. н., с. Троїцьке Курської губернії. Колгоспник артiлі «Комунар». Заарештований 25.10.1937 р. За рішенням «трійки» УНКВС по Дніпропетровській області від 15.11.1937 р. розстріляний 19.11.1937 р. Реабілітований у 1958 р.

ЧУЧКО Дмитро Симонович, 1896 р. н., с. Верхня Терса. Робітник промартілі «Червоний металіст». Заарештований у 1937 р.

ШАРОВСЬКИЙ Кіндрат Григорович, 1896 р. н., с. Верхня Терса. Садівник колгоспу «Комунар». Заарештований у 1937 р. Рішенням «трійки» УНКВС по Дніпропетровській області розстріляний 9.11.1937 р. Реабілітований в 1959 р.

ШАРОВСЬКИЙ Петро Кіндратович, 1895 р. н., с. Верхня Терса. Працював у промартілі «Червоний металіст». Заарештований у 1938 р. Рішенням «трійки» УНКВС по Дніпропетровській області розстріляний 9.05.1938 р. Реабілітований у 1959 р.

ШПУНДРЯ Леонтій Олексійович, 1885 р. н., с. Верхня Терса. Працював у промартілі «Червоний металіст» в м. Гуляйполі. Заарештований у 1937 р. Помер в концтаборі 20.03.1945 р. Реабілітований у 1959 р.

Передвоєнна трудова напруга

У 1939 році колгосп «Переможець» зібрав 9120 центнерів зернових (по 18,4 центнера з гектара). Отримав прибутку 215356 карбованців – на 40000 більше, ніж попереднього року. Основні засоби виробництва досягли 232493 карбованці.

Сім'я Маляревича з колгоспу «Комунар» тоді отримала 3 тони хліба і 3360 карбованців, а сім'я Бодні відповідно 7,5 тонни і 3150 карбованців.

12 квітня 1939 року районна газета «Сталінським шляхом» розповідала, що робиться «В тракторній бригаді №8», що обслуговувала колгосп «Комунар». Прочитаємо цей матеріал:

— Завзято, з піднесенням працюють трактористи восьмої тракторної бригади Гуляйпільської МТС. Колгосп «Комунар», якого ось уже другий рік обслуговує бригада, задоволений відмінною, старанною роботою трактористів.

У минулому році бригада виробила кожним трактором «Дизель» 3420 гектарів і трактором «Універсал» — 800 га. Кожен тракторист заощадив біля 2000 кг пального. Стахановською роботою бригада завоювала право участі на Всесоюзній сільськогосподарській виставці.

Бригадир восьмої тракторної — Семен Михайлович Вербицький добре знає тракторну справу і користується загальним авторитетом серед трактористів. Віддано працюють трактористи Тилик В., Шаровський А.П., Шрамко П.О., трактористка Біла Соня. Велике гальмо в роботі бригади в цьому році — це відсутність гільз для «Дизелів». Бригада в цілому і четежисти зокрема глибоко переживають це становище, що заважає їм використати всю потужність «Дизелів». Четежисти ж тт. Зачепило, Сахно, Сердюк і трактористи, які працюють на У-2 — Онищенко Грицько та Біла Соня систематично перевиконують виробничі норми.

Вміє восьма бригада працювати, вміє і відпочивати. Тракторний вагон бригади №8 — це надзвичайно зручне, просторе і зразково чисте приміщення. Є тут дві спальні з чистими ліжками і постілью; красиво прикрашений червоний куток; є кухня, коридорчик, навіть кладовочка. І всюди — порядок, чистота, затишок. За цим суворим стежить куховарка бригади Марія Карпівна Качан.

Шостий рік Марія Карпівна куховарить в тракторній бригаді. Повертаючись з роботи, трактористи знають, що Марія Карпівна наготувала ситну й смачну їжу, теплу воду, щоб умитись, чисту й зручну постіль. В обідній час Марія Карпівна розносить і розвозить їжу трактористам, які працюють далеко від вагона.

За планом культурно-масової роботи в бригаді проходить вивчення матеріалів XVIII з'їзду ВКП(б), бесіди про міжнародне становище, технічне і агротехнічне навчання. Часто трактористи

Випуск Верхньотерсянської семирічної школи. 1938–1939 рр.

восьмої бригади влаштовують в червоному кутку вечори художньої самодіяльності.

Трактористи бригади №8 — віддані патріоти соціалістичної вітчизни. Тов. Вербицький, Тилик, Шаровський, Шрамко й інші готові за першим закликком партії і уряду пересісти з трактора на танк, якщо фашистські ублюдки наслідяться зазіхнути на наші кордони.

— В разі війни, — запевняє Марія Карпівна, — тракторами керуватимемо ми, жінки. Он у нас Соня — непоганий тракторист. Та і я добре керую ХТЗ, не раз четежистів заміщала. Будьте певні, жінки ми — радянські!

* * *

5 травня 1939 року про кандидата на Всесоюзну сільськогосподарську виставку з колгоспу «Комунар» розповів читачам районної газети «Сталінським шляхом» у замальовці «Садівник» поет Василь Лісняк:

— 23 гектари саду колгоспу «Комунар» розцвітає рясно і буйно. Деревя, посаджені на 29 гектарах, цього року дружно вдяглися в ніжну зелень молодого листу.

Садівник Кузьменко Кость Тарасович зі своєю бригадою дбайливо доглядає кожну деревину. Обрізування проведено ще на провесні, а зараз треба дивитися тільки за тим, чи не приболіла яка деревина, щоб дати їй потрібну допомогу.

Кісточкові дерева вже дають урожай. В 1938 році т. Кузьменко одержав по 19,3 центнера слив з гектара. За ці показники він затверджений кандидатом на Всесоюзну сільськогосподарську виставку.

Урожай здобуто завдяки правильній своєчасній обробці ґрунту, прикривання його від випаровування тощо.

Минулого року почали плодоносити вже яблуні і частково груші.

Озброюючись рішеннями XVIII з'їзду ВКП(б), з новим піднесенням працює, готується т. Кузьменко до виставки. Під усі культури саду внесено мінеральні добрива – по три центнери суперфосфату на гектар і приготовлено препарати для літньої боротьби з с-г шкідниками. Поряд з цим – навчання по журналу «Сад і город» та на досвіді великого перетворювача природи – Мічуріна.

Сад розцвітає і далеко у всі кінці невидимими потоками розливається легкий аромат. У саду проходить напружена робота... А над всім цим світить яскраво радісне сонце нашої батьківщини.

Василь Андрійович Лісняк неодноразово був у Верхній Терсі, знав про трудові будні сільчан. Добрі слова він написав про завідувача хати-лабораторії Івана Шрамка, трактористів Михайла Сердюка та Олександра Зачепила, про бригадира артілі Сосновського.

1 травня 1939 року Верхньотерсянська сільська рада на кошти культурфонду придбала духовий оркестр з 14 інструментів. Вартість їх 4888 карбованців. Молодь і люди похилого віку охоче записувалися в музичний гурток.

* * *

З того року колгосп «Комунар» отримав у середньому з гектара по 22 центнери зернових.

6 серпня колгосп «Переможець» достроково виконав річний план поставки картоплі державі, здавши їй 63 центнери.

За гарні показники в догляді за вівцями на Всесоюзну сільськогосподарську виставку затверджено було чабана колгоспу «Переможець» Гаврила Сахна, який в 1938 році отримав від 100 вівцематок 141 ягня (доглядав 129 вівцематок).

Вівцеферма, на якій той працював, дала прибутку 3 тисяч карбованців. Лише за здану державі вовну, настригу якої той добився по 4 кілограми з кожної вівці, колгосп отримав прибутку 12 тисяч карбованців.

У 1939 році учасниками Всесоюзної сільськогосподарської виставки головвиставкомом були затверджені:

Кузьменко Кость Тарасович – бригадир колгоспу «Комунар», який зберіг кісточковий сад у 1938 році на 96,2% (на площі 19,3 гектара).

Шаровський Денис Антонович – старший рахівник колгоспу «Переможець».

Качан Марія Карпівна – кухарка колгоспу «Комунар».

Мофа Семен Іванович – чабан колгоспу «Комунар».

Ланкову названого господарства Катерину Яківну Прохоренко, 1915 р. н., було висунуто в 1939 році в районну Раду.

Від дорослих не відставали і діти. Добре закінчували у названому році 7-Б клас відмінники і ударники Верхньотерсянської неповної середньої школи Г.Вдовенко, І.Пустовар, М.Пустовар, І.Приходько, Г.Бобров, Тамара Фисун і Микола Бондар, які протягом навчального року повторили увесь пройдений матеріал і допомагали відстаючим.

За трудові успіхи у 1939 році колгосп «Комунар» отримав перехідний Червоний прапор райкому КП(б)У і райвиконкому.

У цьому ж, звітному, році у 5-й бригаді (бригадир З.Шепель) зібрали по 25,67 центнера зернових з кожного із 67 гектарів.

13 серпня 1940 року комунарівці закінчили збирання врожаю на всій площі (1170 гектарів). Зібрали п'ятьма комбайнами «Комунар» 780 гектарів і скошили жниварками 390. Щодня працювало 18 жниварок. Добре працювали комбайнери П.Чучко і С.Стасик. Перший зібрав 220 гектарів, другий – 205, намолотили з одного гектара по 19 центнерів зерна, а в бригаді З.Шепель урожайність дорівнювала 23 центнерам.

Бригада П.Штепи зібрала з одного гектара по 54 центнери кукурудзи, ріцини – 11, соняшнику – 19, а ланка Дуні Карпенко взяла по 25 центнерів соняшнику з гектара. Ланка П.Мофи наламала з кожного з 2,5 гектара по 58,5 центнера кукурудзи, а Н.Бондаренко – по 42.

Досягнення рільництва, зміцнення кормової бази сприяли розвитку тваринництва і птахівництва. У 1940 році артіль

«Комунар» мала на п'яти фермах 350 голів великої рогатої худоби, в тому числі 69 фуражних корів, 300 овець, 217 свиней, понад тисячу голів птиці, 220 коней. За рік комунарівці здали державі 161 центнер м'яса при плані 134, з них свинини 126 центнерів (план 105 центнерів), 417 центнерів молока.

Птахоферма дала за рік 37,8 тисячі штук яєць. Надій на корову був найвищим у районі і дорівнював 2304 літри молока. Валовий прибуток колгоспу 1940 року сягнув 1,2 мільйона карбованців (за старим масштабом цін). За успіхи у розвитку сільгоспвиробництва кращі трудівники, а також уся артіль «Комунар» стали учасниками Всесоюзної сільськогосподарської виставки, а саме:

Кузьменко Кость Тарасович – садівник колгоспу «Комунар».

Сліпченко Микола Григорович – бригадир рільничої бригади колгоспу «Переможець».

Колгосп «Переможець».

Колгосп «Комунар».

Ясько Іван Іванович – голова колгоспу «Переможець».

Мофа Семен Іванович – чабан колгоспу «Комунар».

* * *

1941 рік верхньотерсянці зустрічали, як завжди, мирно, творчою працею. 24 січня завідуючий сільським клубом О.Котко розповідав, як колгоспники артілі «Комунар» проводять своє дозвілля, де працюють драматичний, хоровий, музичний та інші гуртки.

В роботі клубу бере участь багато молоді. Наприклад, колгоспниця Софія Гура добре знає роботу по наданню першої медичної допомоги. Організовано при клубі гурток медсестер, у який записалося 11 дівчат-колгоспниць. Керує ним Гура. А демобілізований командир О.Прохоренко – оборонним гуртком, в якому 26 колгоспників. В ньому вивчають гвинтівку, протигаз, гранату, а в полі проводять тактичні заняття. В грудні минулого року слухачі обох гуртків провели воєнізований похід на 27 кілометрів.

В роботі клубу беруть участь і вчителі села. Так, учитель С.Прихідько керує роботою драмгуртка. За останні два місяці гурток підготував і поставив п'єси: «Наталка Полтавка» і «Бурлака». В гуртку беруть участь і літні колгоспники В.Шрамко, Т.Качан та ін.

Вчителька С.Тахтамиш провела за три місяці серед колгоспників 16 різних бесід, вчитель С.Прихідько читає лекції.

Драматичний і хоровий гуртки, духовий оркестр часто виступають на фермах і бригадах.

5 травня секретар парторганізації колгоспу «Комунар» Піхота повідомив: «Добре працює низова преса в колгоспі. Загальноколгоспна стінгазета «Стахановець» (редактор Качан) з початку року вийшла 29 разів, а сатиричний і гумористичний додаток до неї «Крокодил» – 13. Стіннівка висвітлює життя колгоспу, досвід передовиків, критикує недоліки.

Під час сівби виходили бригадні польовки.

Є стінгазета і в садово-городній бригаді (редактор С.Тахтамиш). Гарно художньо оформлена.

За хороші успіхи в роботі стінгазета «Стахановець» затверджена кандидатом на Всесоюзну сільськогосподарську виставку 1941 року.

У колгоспі «Переможець» добре працювала жіноча тракторна бригада, яку очолювала Ольга Штепа. У травні на сівбі та політті пізніх культур відзначалась трактористка Т.Вербицька, яка, працюючи на тракторі У-2, виконувала норми на 233 відсотки і зекономила 44 кілограми пального.

В 1941 році Головним виставочним комітетом ВСГВ були затверджені учасниками виставки:

Колгосп «Комунар».

Котко Олександр Дмитрович – завідуючий сільбудом колгоспу.

Паливода Карпо Андрійович – бригадир польової бригади колгоспу.

Шепель Захарій Кирилович – бригадир польової бригади.

Ясько Іван Іванович – голова колгоспу.

Шаровський Денис Антонович – бухгалтер.

* * *

Передвоєнні роки стали роками розвитку і зміцнення колгоспів Верхньотерсянської сільради та й самого села. Тут появились нові будинки колгоспників, пологовий будинок, виробничі приміщення, почалось спорудження пам'ятника Леніну.

Велика Вітчизняна у долях верхньотерсянців

Віроломний напад німецько-фашистських загарбників на Радянський Союз 22 червня 1941 року перервав мирну працю верхньотерсянців. Тепер всі їх помисли скеровувались на боротьбу проти ворога. 298 жителів села вступили до лав діючої армії. Колгоспники, що залишилися у Верхній Терсі, організували групу сприяння районному винищувальному батальйону на чолі з комуністом О.А.Мелешком, директором місцевої школи, збирали кошти до фонду Червоної Армії, посиленими темпами проводили жнива.

26 липня голова колгоспу Домашенко писав: «По-бойовому збирають урожай у колгоспі Комунар». За три дні збирання з площі 1100 гектарів зернових зібрано 420 гектарів, що становить 38%. Найкраще працює бригада №4 (бригадир Шаровський). Тут упорали зернових 170 гектарів. На роботу виходять і діти, і старики. На складанні кіп вони виконують норми на 110-120%. Серед стариків активно працюють: М. Домашенко, М. Штепа, О. Шрамко, Сендецька, Бондаренко та інші.

Колгоспники Василь Чучко і Павло Сахно на збиранні лобогрійками завдання виконують на 120-150%.

На в'язанні снопів колгоспниці М.Тилик і Г.Шрамко перевиконували норми на 60-80%.

Працюють від зорі до зорі.

— Ми теж на фронті, — заявляють вони, — і віддаємо все для того, щоб вчасно виконати поставлене перед нами завдання — без втрат зібрати високий урожай.

На очищенні зерна добре працює ланка Г.Білай. При завданні 25 тонн за далеко неповний день вона перечистила 36 тонн. Ця ланка повністю сплатила готівку за позику, всі записалися в народне ополчення.

6 серпня колгоспники артіль «Переможець» закінчили збирання зернових на площі 410 гектарів і виконали план обов'язкових поставок хліба державі, — повідомляв голова Верхньотерсянської сільради В.Прихідько.

Перед вела 2-а бригада (бригадир Марія Сердюк). Вона стала на чолі бригади, коли попередній відбув до армії, і справляється з роботою.

В бригаді з 210 гектарів до обмолоту залишилось 90. Краща ланка Ганни Сахно на в'язанні снопів при нормі 9 кіп нав'язувала 12,5 копи, на скиртуванні соломи при нормі 10 гарб заскиртували по 18-20 гарб.

На перевіюванні зерна успішно працювала ланка Марії Савченко, яка очищала по 32-33 тонни замість норми 25.

На перевезенні зерна на елеватор їздові П.Давиденко, О.Веретільник, П.Шепель, В.Мищенко робили по п'ять обертів замість трьох. А шофер А.Силка здійснював по 18-19 обертів у день замість 13...

З наближенням фронту частина людей, колгоспне майно, худоба були евакуйовані у східні райони країни.

5 жовтня 1941 року німецько-фашистські загарбники окупували Верхню Терсу. Вони примушували селян у так званій общині працювати від зорі до зорі. Але мешканці села саботували роботу, ховали від окупантів хліб та інші продукти.

Юнаки і дівчата всіляко ухилялися від відправки до Німеччини, прищеплювали собі різні хвороби. І все ж біля 102 осіб у Верхній Терсі і 10 з хутора Цвіткового було вивезено до фашистської Німеччини. Багато з них загинуло.

За час окупації гітлерівці украли у верхньотерсянців 463 тонн хліба, 103 коней, 195 голів великої рогатої худоби і відправили до Німеччини.

Незважаючи на утиски і переслідування, радянські люди не скорилися окупантам. Як розповідав житель Верхньої Терси П.Р.Чучко, колгоспники артіль «Комунар», які лишилися на окупованій ворогом території, у всьому чинили опір, саботували розпорядження фашистів.

М. Г. Осипов. Загинув при визволенні села від німецько-фашистських загарбників. 1943 р.

О. Т. Тропін – учасник визволення села Верхня Терса від німецько-фашистських загарбників. 1943 р.

рідне село, де знайшов можливість давати опір ворогу: налагодив зв'язок із радянськими підпільниками, які діяли у сусідньому Пологівському районі Запорізької області, виконував їх завдання: брав участь у ряді диверсій проти окупантів, був агітатором серед односельчан. Він розповідав про героїчну боротьбу Червоної Армії, закликав селян до боротьби з ворогом.

Від С.К.Домашенка верхньотерсянці узнавали, що фашисти намічали облави на юнаків і дівчат для відправки на каторжні роботи в Німеччину, коли треба чекати облав по хатах сільчан, коли будуть вивозити у Німеччину награбоване багатство і тварин. Це допомогло землякам уникнути багатьох нещастя, які готували фашисти.

У квітні 1942 року група пологівського підпілля готувалася здійснити велику диверсію на Пологівському залізничному вузлі у день Першого травня. Але задумане підпільникам здійснити не вдалося. Знайшовся провокатор, який попередив окупантів, назвав імена підпільників. Гітлерівці арештували всіх, кого видав прово-

Організатором опору німецьким загарбникам у Верхній Терсі був місцевий житель Степан Кузьмич Домашенко. До війни він працював завідуючим тваринницької ферми. В 1941 році Степана Кузьмича мобілізували у діючу армію. Але в одному з боїв його підрозділ попав у оточення, а бійці – у полон. Але з цим не міг змиритися земляк-патріот. Він був упевнений, що фашисти будуть розбиті і робив усе можливе, щоб вирватися з полону і знову взяти участь у боротьбі з ворогом.

Весною 1942 року С.К.Домашенко утік з полону, але не зумів перейти лінію фронту і повернувся у

катор. Серед арештованих був і Степан Кузьмич Домашенко. Всіх їх розстріляли фашисти.

Радянський уряд високо оцінив дії учасників підпілля: Указом Президії Верховної Ради СРСР від 5 листопада 1970 року партизани і підпільники нагороджені орденами і медалями. Серед нагороджених посмертно був і Степан Кузьмич Домашенко. Він удостоївся медалі «За бойові заслуги». Свідомство про нагородження батька, як дорогоцінну реліквію, зберігав син Степана Кузьмича – Юлій Степанович, а медаль за № 477889 – Пологівський краєзнавчий музей.

16 вересня 1943 року село Верхня Терса звільнили частини 40 гвардійської стрілецької дивізії. У боях загинуло 37 червоноармійців. При відступі фашисти намагалися знищити в селі все, що можна було, адміністративні і державні будівлі, дві школи, біля двох десятків хат колгоспників, стріляли худобу.

Багато верхньотерсянців, ризикуючи життям, виявляли палкий патріотизм, рятуючи будівлі, худобу. Так, колгоспниці Христина Ісаківна Сахно і Єфросинія Єлисеївна Шаровська погасили підпалену фашистами колгоспу конюшню в бригаді №2.

Відступаючи, фашисти спалили контору, два зерносховища, гаражі, вітряний млин, дві школи, конюшні, завдали артілі «Комунар» збитків на 7786,9 тисячі карбованців, а артілі «Переможець» – на 5464,5 тисячі, СільСТО – на 111555 карбованців. Всього збитки склали 13363,5 тисячі карбованців.

Відбудова

Як свідчив старожил села Н.І.Бардаков, після звільнення від фашистів із рухомого майна колгоспу «Комунар» уціліло лише 3 корови і 4 коней. Для відновлення колективного господарства верхньотерсянці за власною ініціативою здавали безкоштовно у колгосп власну худобу.

За роки фашистської окупації занехаялась, забур'янилась земля, а після вигнання фашистів обробляти її було нічим. Майже всі польові роботи виконувалися вручну і коровами колгоспників. Та, незважаючи на тимчасові труднощі, верхньотерсянці самовіддано трудилися, дбаючи про зміцнення господарства.

16 грудня 1943 року колгосп «Переможець» (голова П.І.Мамай) виконав план поставки хліба державі, продавши 628 центнерів

зернових, 128 центнерів соняшнику, 50 центнерів картоплі та 68 центнерів різних овочів.

Проходив продаж хліба державі і серед колгоспників, які на 15 грудня 1943 року продали у фонд Червоної Армії 900 пудів зерна і овочів.

Колгоспниця артiлі «Переможець» червоноармійка Мотря Самсонівна Савченко продала державі 3 центнери пшениці, два центнери соняшнику та 1 центнер картоплі.

У жовтні 1943 року 30 колгоспників Верхньотерсянської сільради брали участь у ремонті доріг у тилу військ (працювало 5 підвід і 16 тачок). Вони завезли 200 кубометрів піску і 275 шитів. А на будівництві оборонних рубежів на дільниці Марфополь – Степанівка трудилось 160 чоловік, на підвезенні військових вантажів з артiлі «Комунар» – 3 підводи і стільки ж пар волів, з артiлі «Переможець» відповідно – по 4.

У лютому 1944 року колгосп «Комунар» очолив Микола Олексійович Георгієв, у якому було 22 вола і одна корова, 57 свиней – в основному поросят, що їх знесли на ферму колгоспниці, 5 овець, з них 4 ягнят. З уламків брукхту відремонтували два двигуни, кілька десятків плугів і борін, сівалок, лобогрійок, віялок. І почалася підготовка до весняної сівби. На колгоспний двір верхньотерсянці знесли 580 центнерів посівного матеріалу, довели його до кондиції першого класу.

На весняній сівбі передовиком був тракторист П.Шрамко. А поруч з ним щодня у полі працювали 40-50 корів колгоспників. У зв'язку з гострою нестачею тягової сили жінки перенесли на своїх плечах від комор до посівних агрегатів у поле 167 центнерів зерна. План сівби був виконаний на 120 відсотків, а площа їх зайняла 1160 гектарів.

Поступово відроджувалось тваринництво і, зокрема, птахоферма у колгоспі «Комунар».

На 25 травня на фермі вивели 317 курчат та підсипали 31 квочку (завфермою Токар), посадили 6 гусок на 65 яйцях. Крім них, уже вивелось 32 гусенят, 63 каченят, а 11 качок висиджували 220 яець.

В 1944 році артiль «Комунар» двічі заносилася на районну Дошку пошани. Перший раз – 17 вересня за постановою виконавчого комітету райради та РК КП(б)У у день річниці визволення району: колгосп «Комунар» (голова М.Георгієв), який виконав

першу заповідь перед державою, засіяв 295 гектарів озимини.

Вдруге – 7 листопада: за те, що вчасно впорався зі збиранням врожаю. Розрахувався з державою по хлібопоставках, здав у фонд Червоної Армії 12822 пудів хліба, посіяв 627 гектарів озимини, виорав на зяб 20 гектарів.

Тоді ж на районну Дошку пошани заносилося прізвище колгоспниці артiлі «Комунар» М.П.Штепи, котра виробила 400 трудоднів, на всіх роботах норми виробітку виконувала на 160-170 відсотків.

Крім того, як писала Гуляйпільська районна газета «Сталінським шляхом» 1 грудня 1944 року і 1 січня 1945 р., колгоспники здали у фонд Червоної Армії понад план 15820 пудів хліба і із своїх власних запасів продали ще 290 пудів.

21 вересня 1944 року голова колгоспу М.Георгієв говорив на районному зльоті: «...До війни наш колгосп «Комунар» мав 510 голів великої рогатої худоби, 156 свиней, 756 овець, 955 голів птиці, 176 робочих коней. За час окупації все нажите і придбане руками колгоспників було розграбоване і знищене гітлерівськими розбійниками. Незлічених збитків наробили вони й особистим господарствам колгоспників. Загальна сума збитків по нашому колгоспу становить близько 8 мільйонів карбованців...

На сьогодні ми вже маємо всі ферми, непогано справились з роботами по боротьбі за високий військовий урожай. В строк і високоякісно посіяли, посіви правильно доглянули, за 18 робочих днів скошили їх. Вже виконали першу заповідь перед державою – хлібоздачу.

Підписуючи слово від українського народу товаришеві Сталіну, колгоспники артiлі «Комунар» поклялися до 22 вересня закінчити сівбу озимини, до 1 жовтня зібрати пізні культури і виконати план розвитку тваринництва».

Напередодні XXVII річниці Жовтня у колгосп «Переможець» приїхали представники від Н-ської підшефної частини і привезли лист від бійців і офіцерів своєї частини.

Ось що писали в листі своїм шефам сталінські соколи:

«Дорогі товариші колгоспники!

Вітаємо Вас з великим всенародним святом днем 27-ї річниці Жовтневої Соціалістичної революції.

Особистий склад нашої частини – льотчики, інженери, техніки, офіцери і сержанти – з великою радістю одержують ваші

дружні листи і гаряче дякують за вашу самовіддану працю на благо нашої любимої Батьківщини.

Ми раді і пишаємося вашими трудовими успіхами і сподіваємося, що почесне звання передового в районі колгоспу ви будете і надалі відстоювати. Наша частина у своїх бойових ділах також не відстає від своїх дорогих шефів.

Наші соколи-льотчики пильно охороняють небесні простори любимої Батьківщини.

Нещодавно ворожий розвідник намагався прорватися до об'єкта, який ми охороняли. Наш льотчик—комуніст старший лейтенант Курілло сміливо таранив фашистського літака і знищив ворога у повітрі.

Льотчики-орденоносці Корабльов, Мікішов, Міхеєв, Кириченко та інші не раз нещадно нищили ворога у повітряних боях.

Наша частина з усіх видів військової підготовки є однією з передових частин фронту. 14 листопада ми будемо відзначати три роки бойового шляху нашої частини. За ці три роки виросла і зміцніла наша бойова сім'я. Наші льотчики стали дійсними господарями неба, наші інженери і техніки забезпечують відмінну роботу матеріальної частини літаків.

Даємо вам слово, що надалі ми будемо зміцнювати наші бойові успіхи і нещадно громити фашистського звіра. Разом з усією Червоною Армією, разом з усім радянським народом свято виконуватимемо завдання поставлені перед нами нашим мудрим полководцем товаришем Сталіним – доб'ємо пораненого звіра у його лігві.

Запрошуємо вас, дорогі товариші, до себе в гості. На день річниці нашої частини прибудемо до вас, щоб розповісти Вам про свої бойові справи.

За дорученням особового складу частини майор Боженко».

Гості були з польової пошти 42107.

Для поповнення державних трудових резервів (ФЗН) у липні 1944 року було направлено 25 верхньотерсянців. У названому році з Верхньотерсянської сільради було додатково здано молока у фонд Червоної Армії 85700 літрів.

* * *

9 травня 1945 року прийшов довгоочікуваний День Перемоги над фашистською Німеччиною. На фронтах Великої Вітчизняної

війни 1941-1945 років загинуло, пропало без вісти, померло від ран 175 жителів Верхньотерсянської сільради. Земляки ніколи не забудуть тих, хто віддав своє життя за свободу, незалежність і щастя першої у світі соціалістичної Батьківщини.

Завдяки героїчним зусиллям трудівників села в неймовірно тяжких умовах заліковувались жахливі рани війни. Всіма відбудовними роботам керували сільрада і територіальна парторганізація, яка в 1945 році налічувала 5 комуністів.

Поступово колгосп «Комунар» почав освоювати довоєнні площі. Відроджувалося, набиралося сил артільне господарство.

У березні 1945 року в «Комунарі» вводять 12-пільну і травопільну сівозміну. А 15 квітня ланка П.Штепи достроково закінчила сівбу ранніх зернових.

Того року в артілі добре налагодили харчування в полі, роботу дитясел.

На вивезенні хліба державі залучали до сільгоспробіт усіх корів. За півтора місяця Марія Мофа відправила на приймальний пункт 1770 пудів, Ніна Мофа – понад 1740, Ганна Тимченко – 600 пудів хліба.

На піднятті зябу восени колгоспниці Шрамко, Похила, Тимоніна перевиконували норми – впорували 1,15, 1,25 га проти норми – 0,7 га.

11 жовтня ланка Г.Маляревич достроково закінчила збирання врожаю пізніх культур. Із закріплених 10 гектарів вона взяла 250 центнерів зерна.

7 листопада ланкові Р.Шаровська, П.Штепа, О.Сахно виконали зобов'язання – зібрали по 32 центнери кукурудзи, по 22 центнери соняшнику і по 100 центнерів картоплі з гектара.

У 1945 році колгосп «Комунар» збудував зерносховище, кузню, три приміщення тваринницьких ферм, відбудував млин, будинок правління артілі та сільської Ради.

* * *

Голод 1946 і 1947 років не обминув і верхньотерсянців. Пригадують старожили села. Записали спогади учениця 11 класу Верхньотерсянської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Лілія Білан та вчитель Світлана Іванівна Білан.

– У артілі колгоспникам варили обіди. Всі швидко їли і спішили до роботи. – 15 листопада 1997 року розповідала С.Р.Підлена,

1929 р. н. – Вдома ми варили лободу, щавель. Сушили їх на зиму. У мене було ще два братики і дві сестрички. Братики Саша і Коля захворіли і померли, можливо, від насіння суріпки. Колгосп провівав зерно, відвіяне зерно суріпки вивезли, а ми набрали його, помололи, зварили. Усі перехворіли від того, а хлопчики не підвелися на ноги.

Ми з сестрою тримали корову на дві сім'ї, та змушені були її забити. З'їли м'ясо, а потім варили шкіру.

– Після поліття 1946 року не було жодного дощу, – 17 березня 1993 року пригадувала Марія Іванівна Мельник, 1924 р. н. – Пшениці не зібрали, бо вона засохла. Трохи було жита. На трудодень ми отримали по 100 грамів жита. А працювали тоді: дай Бог, кожному і на всі часи.

15 січня 1993 року говорила Людмила Микитівна Заїченко, 1939 р. н.: «Урожай у 1946 році був дуже поганий. Картопля була дрібна, то ми її ніколи не чистили, щоб видавалось більше. Діти, я теж, пасли худобу, корів у колгоспі. За це нам у обід давали по кухлику молока.

Дуже бідували родини Г.Р.Онищука, М.П.Бабенка, С.В.Рябка. Вони мали багато дітей. У Онищуків померла донька Таня. А через дві хати від нас захворів хрещений М.П.Бабенко та й помер.

Мій тато допомагав родині Мофів, дякуючи цьому, їх донька лишилася живою. Пам'ятаю: померли батьки у моїх подруг-ровесниць з родин Штепів, Добровичинських, М.І.Домашенка, Троянів».

А це пригадувала 25.09.1994 р. Варвара Олександрівна Боровик, 1928 р. н.: «Після війни було тяжко. Але всі були впевнені, що все найстрашніше позаду. Тепер – тільки працею.

Щоб вижити і ховрахів виливали, і ворон ловили. Варили вариво, щоб прохарчуватись. Батько розділив на зиму по 50 зернин на день. Ми їх довго варили. Тоді один день пили навар, а на два наступні виділяли нам по кільканадцять зернин. Так і вижили...»

На обставини, що склалися, ніхто не нарікав. Думали, що все це наслідки недавньої війни і неврожаю...

У період жнив 1947 року верхньотерсянський «Комунар» відвідав Л.І.Брежнев, який працював першим секретарем Запорізького обкому партії.

* * *

У післявоєнний період найкращих показників було досягнуто 1948 року. На високому агротехнічному рівні комунарівці провели весняну сівбу, не забували внести мінеральні і органічні добрива. І ужинок порадував хліборобів: середній урожай зернових склав 17,2 центнера з гектара. Тоді було зібрано 24832 центнери хліба замість запланованих 23539. Ланки М.С.Карпенко, Г.Д.Тимченко, С.Ф.Гури та інших виростили по 25-27 центнерів пшениці та по 22-25 центнерів проса на гектарі.

Наближалися 5 роковини з дня визволення району від німецько-фашистських загарбників. Напередодні свята, 7 вересня 1948 року, районна газета «Сталінським шляхом» опублікувала лист колгоспників артілі «Комунар», у якому вони зверталися до всіх трудівників району:

«Дорогі товариші! Наближається знаменна дата в житті трудящих нашого району – п'ята річниця з дня визволення від німецько-фашистських загарбників. Недовго «хазяйнували» вороги в нашому селі, але завдали великої шкоди: вивезли і знищили більше 920 голів великої рогатої худоби, спалили школу, лікарню, тваринницьку ферму...

Минуло п'ять років, і нашого колгоспу не впізнати. По всіх галузях колгоспного виробництва ми досягли довоєнного рівня. Особливо збільшилась урожайність полів.

25 серпня ми повністю розрахувалися з державою, здавши на зсипні пункти 15833 центнери хліба. У відповідь на заклик хліборобів Ростовської області і Краснодарського краю ми продовжували здавати хліб понад план і вивезли ще близько двох тисяч пудів зерна».

У березні 1949 року в колгоспі «Комунар» на мітингу зачитали Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про нагородження орденами і медалями Союзу РСР передовиків сільського господарства Запорізької області». В їх числі було 26 трудівниць «Комунару». Найвищої нагороди країни – ордена Леніна – удостоєні майстри високих урожаїв ланкові Ганна Дмитрівна Тимченко, Марія Степанівна Шепель, Олена Дмитрівна Шрамко, Софія Микитівна Гура, Наталка Йосипівна Бардакова; ордена Трудового Червоного Прапора – колгоспниця Одарка Семенівна Тимоніна. Решта 18 колгоспниць нагороджені медалями «За трудову доблесть» та «За трудову відзнаку».

Колгосп імені Леніна

23 вересня 1950 року до колгоспу «Комунар» приєдналася артіль «Переможець» із сусіднього села Гіркого. Новостворений колгосп назвали імені Леніна. На загальних зборах головою правління обрали Павла Захаровича Солодуна.

Так закінчилася історія артілі «Переможець». Головами її у різний час були:

до 1930 р. – Іван Малий,

з 1930 р. – Тищенко,

1935-1938 рр. – Микола Шаровський,

1938-1941 рр. – Іван Іванович Ясько,

з 1943 р. – П.І.Мамай.

Головами колгоспу «Комунар» працювали:

з 1929 р. – Леонтій Олексійович Шлундра,

1935 р. – Прокіп Андрійович Прихідько,

1936 – 1937 рр. – М.Тимченко,

1937–1938 рр. – Степан Терентійович Циганко,

з 1938 р. – Таран,

1940 р. – Олександр Дмитрович Котко,

1940 – 1941 рр. – Домашенко,

1943 – 1945 рр. – Микола Олексійович Георгієв,

1946 – 1950 рр. – Микола Дерев'янку.

* * *

Новостворений колгосп імені Леніна по березень 1953 року, як вже зазначалося, очолював агроном Павло Захарович Солодун. Артіль мала 4087 гектарів угідь, з них 3162 гектари орної землі і 372 гектари пасовиськ. Неподільний фонд колгоспу складав 1022209 карбованців (у старому масштабі цін).

У результаті налагодження сівозмін, відбору для сівби кращих сортів насіння зернових (до чого багато праці доклав агроном Р.О.Гавриляк), внаслідок кращого обробітку ґрунтів середня врожайність зернових 1951 року дорівнювала 17,3 центнера (а в 1950 – 12,6).

В 1951 році у колгоспі налічувалося 626 голів великої рогатої худоби, 598 свиней, 905 овець, 150 коней, 4000 голів птиці, у користуванні господарства було 5 вантажних автомашин. Прибуток колгоспу імені Леніна у 1951 році становив півтора мільйона кар-

бованців, а через чотирнадцять років зріс до 5 мільйонів 525 тисяч карбованців.

Декілька післявоєнних років працював у колгоспі агрономом Роман Олександрович Гавриляк. У 1953 році колгоспники обрали його головою правління. На цьому посту він працював до 1965 року. Кваліфіковане керівництво господарством забезпечило неухильне зростання врожайності полів і продуктивності тваринництва.

1955 року колгосп імені Леніна був учасником Всесоюзної сільськогосподарської виставки і нагороджений за високі показники у відгодівлі свиней Дипломом II ступеня і премійований вантажною машиною. Того року колгосп отримав понад 5,5 мільйона карбованців прибутку, побудував у Верхній Терсі семирічну школу, клуб, власну електростанцію, придбав бібліотеку у кілька тисяч книг, обладнав сільський радіовузол.

У 1955 році на 100 гектарів земельних угідь було вироблено по 109,3 центнера молока, 13,3 центнера м'яса, 34 кілограми вовни, на 100 гектарів зернових – 2488 штук яєць.

Той рік видався знаменним для колгоспу імені Леніна: господарство розробило перспективний план свого розвитку на 6 років (1955-1960) згідно з новим порядком планування.

1956-1958 роки ознаменувалися новими трудовими перемогами верхньотерсянців. У 1958 році вони зібрали небувалий урожай зернових: озимої пшениці – по 29,5 центнера, кукурудзи – по 26,4, соняшнику – по 25 центнерів з гектара.

За досягнення колгоспом високих виробничих показників у 1957 році Президія Верховної Ради СРСР своїм Указом від 28 лютого 1958 року нагородила Романа Олександровича Гавриляка найвищою урядовою нагородою – орденом Леніна.

Тим же Указом за одержання високих урожаїв зернових культур і соняшнику бригадирів Мусія Мокійовича Тимченка та Миколу Івановича Мофу нагороджено орденом Леніна, медаллю «За трудову доблесть» – ланкову Марію Сергіївну Неврузову, колгоспницю Марію Степанівну Бодню. Колгосп було нагороджено Дипломом пошани ВСГВ, йому вручено також перехідний Червоний прапор Запорізького обкому КП України та виконкому обласної ради депутатів трудящих.

Нові рубежі Верхньої Терси

У 1961 році Запорізьке книжково-газетне видавництво випустило у світ брошуру «Нові рубежі Верхньої Терси», автором якої був голова колгоспу імені Леніна Гуляйпільського району Запорізької області Роман Олександрович Гавриляк.

В анотації говорилось, що колгосп імені Леніна давно відомий як передове господарство. Ведучи своє виробництво на науковій основі, творчо впроваджуючи у себе досвід кращих майстрів сільського господарства країни, колгоспники цієї артілі рік у рік вирощують високі врожаї, успішно розвивають громадське тваринництво, зміцнюють економіку.

Колгосп імені Леніна – беззмінний учасник Виставки досягнень народного господарства СРСР, неодноразово нагороджувався дипломами I і II ступеня, 37 колгоспників артілі мають ордени і медалі Радянського Союзу. Серед них і автор цієї брошури, удостоєний за успіхи в сільському господарстві вищої урядової нагороди – ордену Леніна.

Роман Олександрович Гавриляк довгі роки працював агрономом колгоспу імені Леніна, а з 1953 року є головою правління цієї артілі. У своїй брошурі автор розповідає про те, як колгоспники артілі добиваються піднесення сільського господарства, діляться цінним і повчальним досвідом, як колгосп-маяк став дослідно-показовим господарством.

Названа брошура складається з п'яти розділів («Земля – наше багатство», «Кукурудза – головний резерв», «Тваринництво йде вгору», «При менших затратах – більше продукції», «До нових рубежів семирічки»), які розкривають як верхньотерсянці добиваються високих показників у праці, як виконують поставлені завдання перед сільським господарством.

Звичайно, люди і земля – основне багатство колгоспу. Але без науково обгрунтованої системи ведення господарства, найважливішою частиною якої є впровадження і освоєння правильних сівозмін, без цього неможливо підвищити культуру землеробства, забезпечити правильне і доцільне використання земельних угідь.

Тому верхньотерсянці ще до Великої Вітчизняної війни ввели травопільні сівозміни. Основою травосіяння послужили посіви люцерни. Вони були використані як насінники.

Тепер в колгоспі створено три сівозміни, з яких дві польових – одинадцятипільна і дев'ятипільна і одна кормова – восьмипільна» (с. 7).

Зростання потреби в кормах для тварин призвело до значного розширення посівів кукурудзи.

Але науково обгрунтована система ведення господарства – це не лише впровадження правильних сівозмін, а й цілий комплекс агрономічних та інших заходів. Сюди входить і якість обробітку ґрунту, і удобрення полів органічними й мінеральними добривами, і насіння, і ефективне використання техніки тощо. І, звичайно, ж самовіддана, творча праця колгоспників.

Р.О.Гавриляк наводить приклад, як на вирощуванні та збиранні кукурудзи працювали Михайло Олексійович Булах з напарником Сергієм Сергійовичем Биком, Василь Антонович Силка і Михайло Васильович Биковський та Василь Дмитрович Чучко.

Багато колгоспниць, як, наприклад, Наталія Григорівна Качан, Євдокія Гаврилівна Жуліна, Одарка Пантелеймонівна Савоста, Марія Олександрівна Мофа та інші виконували щоденно по півтори норми, прополюючи по 0,70-0,75 гектара. А, коли настав час збирання гібридної кукурудзи, заспівувачами змагання виступили Параска Матвіївна Штепа, Анастасія Никифорівна Яковенко, Ольга Луківна Зачепило, Ганна Андріївна Бодня. При нормі 5 центнерів вони наламували за день по 8-9 центнерів качанів, захоплюючи й інших колгоспниць своїм прикладом» (с. 23).

Кукурудза вродила 49,1 центнера зерна з гектара.

Багато ланок перевершили і ці високі показники. Механізатори Михайло Олексійович Булах та Сергій Сергійович Бик виростили по 54 центнери зерна кукурудзи з гектара на площі 79 гектарів, ланка Марії Сергіївни Неврузової – по 56 центнерів з гектара на площі 30 гектарів. А ланка Наталії Григорівни Качан, яка вирощувала гібридну кукурудзу на ділянці 24 гектари, зібрала по 47 центнерів зерна батьківської форми і по 64 центнери материнської форми з кожного гектара.

Так наполеглива праця механізаторів і всіх колгоспників, суворе дотримання всіх вимог агротехнічної науки і впровадження передового досвіду допомогли добитися ще одного великого успіху в боротьбі за кукурудзу.

Розповідаючи про зростання тваринництва, голова колгоспу писав: «Як не пишатися, наприклад, такими майстрами, як доярки

Ольга Петрівна Таран, яка торік надоїла по 3517 кілограмів молока на фуражну корову, або Віра Кузьмівна Білан, яка надоїла по 3468 кілограмів?! Добре трудяться і багато інших доярок. Марія Михайлівна Кузьменко, наприклад, надоїла торік по 3374 кілограми молока на корову, Віра Іванівна Подворко – 3154 кілограми.

А наша чудова свинарка Христина Ісаївна Сахно, яка працює на тваринницькій фермі близько 30 років! Рік у рік вона добивається високих показників. Ось і в минулому році порадувала всіх своїм трудовим успіхом. Христина Ісаївна одна відгодувала 517 голів свиней загальною вагою 421 центнер, добившись середньодобового приросту ваги по 550 грамів на голову.

А візьміть нашого прославленого пташника Никона Яковича Стовбу! Адже це він, людина вже в літах, завдяки своїй майстерності і працьовитості, добився торік високої несучості курей – по 176 яєць в середньому на несучку. Великою повагою у колгоспників артілі користується також чабан Петро Андрійович Шаровський, телятниця Ганна Олександрівна Паливода та десятки інших передовиків.

Це – наші маяки. На них рівняються, їх приклад наслідують всі тваринники» (с. 41-42).

Тепер про ведення господарства. Чим інтенсивніше воно ведеться, чим більше виробляється продукції, тим вищі прибутки з кожного гектара землі. Якщо сім-вісім років тому кожен гектар землі у колгоспі приносив 450-550 карбованців прибутку, то в 1959 році він уже дав 1775 карбованців, у 1960-му – 1935,6 карбованця. Ось як зростали грошові прибутки в цілому по колгоспу та по його основних галузях:

Рік	Всього прибутку (крб.)	В тому числі	
		від рослинництва (крб.)	від тваринництва (крб.)
1953	1750900	1127187	552180
1954	2000421	1015074	878835
1955	5524449	4480541	561337
1956	3818233	2229703	1452809
1957	6804983	3608884	2237624
1958	8926592	4628770	2485370
1959	6567772	3662338	2186690
1960	7161833	3976084	2437468

За сім років грошові прибутки колгоспу зросли більш як у чотири рази, в тому числі від рослинництва більш як у три з поло-

виною рази і від тваринництва майже в чотири з половиною рази. Із збільшенням грошових прибутків зростали і суми відрахувань у неподільні фонди. Якщо в 1953 році було відраховано у неподільні фонди артілі 350,2 тисячі карбованців, то в 1960 році – 1790,5 тисячі. Сім років тому сума всіх неподільних фондів колгоспу становила всього 1852,4 тисячі карбованців, то в 1961 році вони зросли до 10259,7 тисячі, тобто в п'ять з половиною разів!

Зростання прибутків колгоспників (у карбованцях)

Рік	Видано грошми на трудові (крб.)	Видано всього (грошми і натурою у переведенні на гроші)
1953	на трудові 3,03	6,43
1954	--- 3,14	5,27
1955	--- 3,50	7,00
1956	--- 5,10	11,94
1957	--- 11,39	17,06
1958	--- 13,80	18,77
1959	на 1 вихододень 17,00	21,58
1960	--- 17,50	23,44

Це дає можливість з кожним роком більше купувати машин, інвентаря, матеріалів, необхідних в господарстві, вести велике капітальне будівництво. Тільки за останні роки тут збудували електростанцію, 4 водонапірні башти, великий цегельний завод, 5 корівників, 4 свинарники, 3 телятники, вівчарник, широкогабитний пташник, 8 складів тощо.

Два роки тому була введена у колгоспі грошова оплата праці. Разом із зміцненням економіки господарства, поліпшувалося і матеріальне становище колгоспників.

Чим краще виконував колгоспник свої обов'язки, чим вища продуктивність праці, тим більша і оплата його праці. Для прикладу Р.О.Гавриляк навів заробіток за 1960 рік сім'ї Якіма Савелійовича Боровика:

Заробіток сім'ї Я.С.Боровика в 1960 році

Прізвище, ім'я, по батькові	Боровик Яким Савелійович	Боровик Варвара Якимівна	Боровик Ольга Якимівна	Боровик Любов Якимівна	Боровик Таїсія Якимівна	Разом
Яку виконує роботу	свинар	на різних роботах	доярка	доярка	доярка	
Нараховано грошей (крб.) в старих цінах	8740	3480	5380	4500	5770	27870

Нараховано додаткової оплати	248	10	287	103	287	935
Нараховано відпускних	363	144	223	187	240	1157
Нараховано озим. пшениці (кг)	874	348	538	450	577	2787
Нараховано кукурудзи (кг)	874	348	538	450	577	2787
Нараховано соняшнику (кг)	87	35	54	45	58	279
Всього нараховано грішми і натурою в переводі на гроші	12190	4815	7368	5852	7675	37900

А ось інша сім'я, в якій всього два працездатних. Федір Андрійович Шрамко працює причіплювачем. Торік він заробив 10454 карбованці. Його дружина Олександра Михайлівна – доярка. Разом з додатковою оплатою вона одержала на руки 11259 карбованців. Удвох вони отримали разом з відпускними 21713 карбованців, тобто щомісяця в середньому по 1809 карбованців.

* * *

З кожним роком збільшувався попит верхньотерсянців на товари культурно-побутового призначення. Лише у своєму сільському магазині за 1960 рік вони купили 14 мотоциклів і моторолерів, 70 радіоприймачів і репродукторів, багато шерстяних, шовкових та інших тканин, костюмів, взуття, меблів. На тисячі карбованців придбали новинок літератури. Появилися в будинках і перші телевізори, майже в кожній сім'ї є по два-три велосипеди, а в деяких сім'ях і легкові автомашини. Електричне освітлення, радіо, що транслюється з колгоспного радіовузла, вода, яку вони беруть з водонапірних колонок прокладеного колгоспом водопроводу, – все це полегшує і прикрашає їх побут. До послуг колгоспників недавно споруджений чудовий Будинок культури, бригадні клуби та червоні кутки, кіно, бібліотеки, а для їх дітей – школи.

І, мабуть, найбільш наочно проявляється зростання заможності і культури колгоспників у тому, як швидко ростуть нові добротні будинки, як озеленяється, прикрашається село Верхня Терса та інші населені пункти, де розташований колгосп імені Леніна (с. 50-51).

Розповідаючи про перспективи розвитку господарства, Р.О.Гавриляк тепло відгукувався про членів механізованих

Зустріч школярів з головним агрономом господарства М. М. Мавроді. 1969 р.

ланок Михайла Булаха і Володимира Шрамка, Дмитра Чучка і Павла Зачепила, Володимира Жилина і Дмитра Тимоніна, Василя Силку і Михайла Катеринича, Бориса Зачепила і Олексія Стефаненка, Івана Качана і Бориса Шаровського, Андрія Міщенко і Сергія Бика. На чолі рільничих ланок поставлені досвідчені колгоспниці. Це Марія Неврузова, Наталія Качан, Марія Мофа, Катерина Сахно, Поліна Мороз, Анастасія Яковенко, Марія Кириченко, Марія Шепель, Ганна Шрамко, Ганна Бодня і Катерина Троян.

Велику роль у мобілізації людей на високопродуктивну працю відігравали: агроном Микола Михайлович Мавроді, зоотехнік Павло Лукич Рибка, секретар парторганізації Іван Михайлович Заїченко, агітатори Микола Іванович Домашенко, Зінаїда Іпатівна Крась, Любов Антонівна Кротенко, Ніна Павлівна Мофа, Ольга Павлівна Таран, колгоспна друкована багатотиражна газета «Ленінець», яка виходила тиражем у 550 примірників.

* * *

Після реорганізації МТС артіль імені Леніна, закупивши велику кількість сільськогосподарських машин і створивши потужну

технічну базу, дістала змогу значно поліпшити культуру землеробства, підвищити врожай культур.

Для переконливості подивимося, який вал зерна отримували верхньотерсянці у шістдесяті роки минулого століття:

1962-1964 рр. – 35040 цнт.

1965-1967 рр. – 45510 цнт.

Урожайність зернових в середньому за рік (цнт. з га):

1962-1964 рр. – 20,5,

1965-1967 рр. – 25,4.

Вал озимої пшениці в середньому за рік в цнт.:

1962-1964 рр. – 17660,

1965-1967 рр. – 27080.

Урожайність озимої пшениці в середньому (цнт. з га):

1962-1964 рр. – 21,4,

1965-1967 рр. – 24,5.

Вал зерна кукурудзи в середньому за рік (цнт.):

1962-1964 рр. – 9872,

1965-1967 рр. – 9049.

Урожайність кукурудзи в середньому (цнт. з га) за рік:

1962-1964 рр. – 21,5,

1965-1967 рр. – 38,2.

Вал соняшнику в середньому (цнт.) за рік:

1962-1964 рр. – 4801,

1965-1967 рр. – 6563.

Вал картоплі в середньому за рік (цнт.):

1962-1964 рр. – 1165,

1965-1967 рр. – 815.

Урожайність картоплі в середньому за рік (цнт. з га):

1962-1964 рр. – 58,2,

1965-1967 рр. – 87,6.

Урожайність овочів у середньому за рік (цнт. з га):

1962-1964 рр. – 86,0,

1965-1967 рр. – 113,2.

Вал овочів у середньому за рік (цнт.):

1962-1964 рр. – 2237,

1965-1967 рр. – 2906.

Завдяки наполегливій праці колгоспників господарство відзначалося високими і сталими врожайями. Швидко розвивалося громадське тваринництво.

Виробничі процеси в цегляному заводі

28 лютого 1961 року районна газета «До комунізму» надрукувала матеріал про Марію Степанівну Шепель.

– Коли в сільськогосподарській артїлі імені Леніна обговорювалося питання про висунення кандидатів у депутати районної ради депутатів трудящих, хлібороби одностайно назвали ім'я ланкової Марії Степанівни Шепель.

Це невтомна трудівниця – здібний організатор, майстер високих врожаїв зернових культур. Ще в 1948 році, наприклад, ланка, очолювана Марією Степанівною, збрала по 24 центнери пшениці з кожного гектара. Тоді разом з іншими хліборобами колгоспу т. Шепель було нагороджено високою урядовою нагородою – орденом Леніна. Ще завзятіше, наполегливіше стала працювати відтоді Марія Степанівна. З кожним роком її ланка добивається все нових і нових показників у роботі.

У другому році семирічки трудівники колгоспу імені Леніна, виростили врожай зернових по 34 центнери з кожного гектара, а кукурудзи – по 49 центнерів з гектара. Чимала частка в цих успіхах і ланки Марії Степанівни Шепель.

Підрахувавши свої можливості, члени ланки прийшли до згоди боротися в 1961 році за 80 центнерів кукурудзи в зерні з кож-

ного гектара на площі 22 гектари і по 350 центнерів зеленої маси з початками молочно-воскової стиглості з площі 50 гектарів.

Щоб слова не розійшлися з ділом, кукурудзіводи в передвесьняні дні трудяться з великим натхненням. Завершивши підготовку посівного матеріалу, вони посиленими темпами вивозять у поле місцеві добрива. А після трудового дня їх можна бачити за газетами, сільськогосподарськими журналами. Це вони вивчають передовий досвід прославлених кукурудзівників країни.

В 1962 році колгосп імені Леніна отримав 831496 карбованців доходу. Трудівникам села з колгоспної каси виплачено понад 379 тисяч карбованців. Верхньотерсянці гордяться своїми ветеранами праці Ганною Дмитрівною Тимченко і її чоловіком Мусієм Мокійовичем, Марією Степанівною Шепель і Наталією Йосипівною Бардаковою. Недарма їх груди прикрашають ордени Леніна – найвища урядова нагорода.

В 1963 році верхньотерсянці придбали 28 пральних машин, 12 телевізорів, стільки ж мотоциклів і 2 легкових автомашини. В кожному будинку – радіола або телевізор, велосипед або мотоцикл. І в цьому немає нічого дивного, бо оплата праці в колгоспі висока. Торік, наприклад, на кожен людино-день припало майже по 3 карбованці. Було що одержувати сім'ї скотаря Антона Васильовича Тилика. За рік з колгоспної каси їй виплачено біля 3-х тисяч карбованців і видано майже 25 центнерів хліба.

Люблять своє село верхньотерсянці, дбають, щоб воно було впорядкованим, красивим. Любо подивитися на чисті, завжди прибрані садиби теслі Миколи Лукича Шрамка, конюха Олексія Максимовича Прохоренка, ветфельдшера Василя Федосійовича Шаровського та багатьох інших.

Гордість і краса Верхньої Терси – колгоспний Будинок культури. Затишний вестибюль, просторе фойє і світлий зал на 450 місць – все вражає чистотою, вдалим художнім оформленням.

Охоче приходять сюди хлібороби, щоб подивитися і послухати цікавий концерт місцевих гуртківців, лекцію або взяти участь в читацькій конференції чи в тематичному вечорі.

Завжди людно і в читальному залі бібліотеки, що знаходиться тут же, при Будинку культури.

Розквітає, мов яблуневий цвіт, колгоспне село Верхня Терса. зростає добробут трудящих. Тут є власна електростанція, майстерня побутового обслуговування, перукарня, споруджується

лазня, прийшла по трубопроводу вода. За останні 2-3 роки виникли нові вулиці, 202 нових будинки.

У 1964 році інспектор-організатор Пологівського виробничого управління І.М.Скоромний видав у Дніпропетровському видавництві «Промінь» брошуру під назвою «Будні інспектора-організатора». В ній Іван Михайлович ділився досвідом своєї роботи, розповідав про зміни, які сталися в колгоспному виробництві з часу перебудови управління сільським господарством.

Значне місце в брошурі відведено показу того, як у колгоспах прищеплювалось все нове, прогресивне. Йдеться, зокрема, про застосування широкорядних посівів кукурудзи на зерно і силос.

Автор розповідав і про те, як він організував спеціалістів-тваринників і працівників ферм на подолання відставання у виробництві м'яса, молока та інших тваринницьких продуктів. Йшлося про нові методи і прийоми в підготовці кормів до згодовування, про вирощування зелені гідропонним способом, про поліпшення племінної справи, організацію праці тваринників тощо.

Яків Макарович Григоренко є автором брошури «Колгосп на шляху до всебічної механізації», що побачила світ у 1965 році у Київському видавництві «Урожай». Своєю метою автор ставив ознайомити широке коло працівників сільського господарства з досвідом застосування машин у сучасному сільськогосподарському підприємстві, яким був колгосп імені Леніна Гуляйпільського району Запорізької області.

На багатьох виробничих ділянках практично досягли комплексної механізації. Машинами виконувалися роботи на вирощуванні зернових колосових і кукурудзи, на кормових культурах, соняшнику, в птахівництві тощо. Все менше ручної праці затрачали в рільництві, на фермах великої рогатої худоби, у свинарстві. В усіх галузях виробництва центральною фігурою став механізатор.

У розділі «Про колгосп, що носить ім'я Ілліча» читаємо: «На відміну від інших артілей південних районів Запорізької області колгосп імені Леніна не дуже велике господарство. Його земельна площа становить 4092 гектари, з яких 3215 гектарів орні землі.

...Громадські сади займають понад 100 гектарів. Наливаючись запашними соками, в садах рум'яніють вишні, спіють груші, яблука і, переливаючись янтарним відблиском, зріє чудовий виноград. На площі понад 50 гектарів шумлять лісосмуги, захищаючи землі артілі від весняних бур і гарячих суховіїв.

Використовуючи кожен краплину весняних вод і природні джерела невеликих балок, артіль побудувала за допомогою механізмів шість ставків промислового рибництва з площею водного дзеркала 22 гектари, з яких щорічно виловлюють велику кількість сріблястого коропа.

Поблизу ставків улітку розташовуються літні табори великої рогатої худоби і свиней. На узгір'ї побудовано широкогабаритний пташник на 6 тисяч курей-несучок.

Артіль має три тваринницьких містечка, де розташовані 16 капітальних приміщень, більшість з яких обладнана необхідними механізмами та машинами для комплексної механізації виробничих процесів» (с. 3-4).

Напрямок артілі — зерновий. Спеціалізується господарство на вирощуванні зернових і олійних культур — озимої пшениці, кукурудзи, соняшнику, гороху і рицини, — які розміщуються у двох польових та одній кормовій сівознах. Озимі тут рік у рік висівають по зайнятих горохом і кукурудзою на силос парах, рицині, пласту багаторічних трав, а ярі, олійні культури, овочево-баштанні, цукрові буряки на корм худобі і кукурудзу розміщують по рано зораному і добре угноєному зябу (с. 4).

Рационально використовуючи кожний гектар землі й інтенсивно розвиваючи всі галузі господарства, артіль імені Леніна щороку одержує великі прибутки, неухильно збільшуючи свої неподільні фонди та підвищуючи рівень матеріального і культурного добробуту колгоспників.

Валовий дохід артілі в 1964 році становив 904404 карбованці. П'яту частину цього доходу відраховано у неподільні фонди колгоспу, які тепер досягли 1755 тисяч карбованців. За рахунок зазначених відрахувань артіль придбала 15 автомобілів, десятки тракторів, побудувала школу-семирічку, два просторих клуби із стаціонарними кіноустановками та актовими залами на 500 і 200 місць. В них протягом року працюють гуртки художньої самодіяльності, демонструються кінофільми, читаються лекції.

Тепер про машини. Їх у колгоспі багато. Лише потужність тракторів становить 645 кінських сил. З них один ДТ-75, чотири ДТ-54, один КД-35, два ДТ-28, дванадцять «Беларусь», один — ДТ-14, два ДТ-20, три Т-40 і один Т-50.

На збиранні врожаю використовуються п'ять причіпних і чотири самохідних комбайни з підбирачами ППУ-2,4, сім рядкових

жатонок, чотири кукурудзозбиральні комбайни СК-2,6, чотирнадцять тракторних візків, три бурякозбиральних комбайни СКН-2А.

Для післязбиральної обробки продуктів урожаю і навантаження їх в транспортні засоби артіль має десять складних зерноочисних машин, два спеціальних качаноочисники, кукурудзяну молотарку, шість кормоподрібноувачів, сім зернонавантажувачів ЗП-40, три стрічкових транспортери, грейферний навантажувач ПГ-0,5, чотири стогоклади СШР-0,5.

Тракторний парк укомплектований необхідними причіпними і навісними знаряддями, які застосовують на оранці, сівбі, обробці міжрядь, на тваринницьких фермах тощо, всього понад двісті різноманітних спеціальних машин.

Численний машинно-тракторний парк колгоспу закріплений за тракторною бригадою, яка має добре обладнаний польовий стан з гаражем для тракторів, майданчиками для зберігання машин і сховами для нафтопродуктів. Тут в оточенні молодих фруктових дерев стоїть житловий будинок для механізаторів з кімнатами для відпочинку, їдальнею, червоним кутком і душовою. Очолює бригаду досвідчений майстер своєї справи Олександр Олександрович Зачепило.

* * *

Для того, щоб забезпечити безперебійну роботу численної техніки, у колгоспі побудовано типову майстерню для ремонту та технічного обслуговування тракторів, комбайнів, автомобілів і сільськогосподарських машин. Тут змонтовано тритонну кранбалку, встановлено свердлильні, токарні та фрезерні верстати, автогени і електрозварювальні апарати та інше устаткування. При майстерні є ковальське відділення.

На центральній садибі артілі змонтована пилорама, є деревообробна майстерня з циркулярною пилкою, фрезерним і фугувальним верстатами. З допоміжних підприємств колгосп має млин (вальцьовий і простого помелу) та цегельню, яка за сезон виробляє понад мільйон цеглин для потреб артілі.

Великий парк тракторів, сільськогосподарських машин, різних верстатів та устаткування обслуговують 65 механізаторів, очолюваних досвідченим механіком О.П. Остапенком.

Спеціалістами колгоспу під керівництвом агронома М.М. Мавроді, на основі досягнень науки і передового досвіду, розроблена науково обгрунтована система ведення господарства.

Колгосп імені Леніна – госпрозрахункове господарство, де всі затрати на виробництво сільгосппродукції і розширене відтворення окуповуються виручкою від її реалізації. Так, в 1964 році валовий дохід на 100 гектарів ріллі становив 24147 карбованців, а на один людино-день – 4 карбованці 54 копійки.

У 1959 році колгосп перейшов на грошову оплату праці, при якій за виконання норми колгоспник одержує гарантовану зарплату в сумі одного карбованця. При наявності надпланових доходів артіль у кінці року додатково нараховує певну суму грошей на кожний виданий карбованець. У результаті наполегливої праці артіль у 1964 році збрала 54188 центнерів зерна при середній врожайності 25,5 центнера з гектара. Це дозволило виконати на 108,8 відсотка план продажу хліба державі, засипати насінні і страхові фонди, розраховатись з колгоспниками та створити необхідні фонди зерна для громадського тваринництва.

У досягненні цих успіхів заслуга механізатора М.Булаха, який виростив по 61 центнеру кукурудзи та по 27 центнерів соняшнику з гектара. Добре попрацювали колгоспники першої польової бригади на чолі з бригадиром В.Я.Доброгомом. Ланки Г.Л.Шрамко, М.С.Шепель і Н.Г.Кузьмини збрали озимої пшениці по 25,9 центнера, кукурудзи в качанах – по 60,9, ячменю – по 32,3, гороху – по 20,8, цукрових буряків – по 292, соняшнику – по 27, картоплі – по 57,7, рицини – по 5,9 центнера з гектара.

Механізатор В.Л.Шрамко в 1964 році виростив з мінімальними затратами ручної праці по 301 центнеру цукрових буряків з гектара на площі 50 гектарів. Крім буряків, він вирощував кукурудзу, врожай якої становив 61 центнер з гектара.

Непоганих показників домоглися і тваринники артілі. Доярка М.П.Подворко надоїла від закріпленої корови по 2030 кілограмів молока. Не відстають від неї і доярки О.П.Таран та Ю.Г.Маляревич.

Свинарі І.І.Мельник та Г.М.Мофа отримали в середньому по 9 поросят за один опорос від 50 закріплених за ними свиноматок. Краща телятниця Т.М.Зачепило в середньому добила 550-грамового добового приросту від кожного з 65 закріплених за нею телят.

Завдяки самовідданій праці колективу тваринників колгосп у 1964 році достроково виконав план продажу м'яса, молока, яєць і вовни державі і виробив з розрахунку по 100 гектарів сільгосп-

Завод з виробництва цегли колгоспу імені Леніна. 1959 р.

угідь у живій вазі: м'яса великої рогатої худоби і птиці по 59,7 центнера, свинини – 23,1, молока – по 372,9 центнера.

Загальний дохід від реалізації продукції тваринництва становив 356053 карбованці за рік.

Велику і разом з тим почесну роль у досягнутих успіхах артілі відіграє молодь, у складі якої 112 комсомольців. Вони трудяться у рільництві, тваринництві і тракторній бригаді. Так, Бориса і Павла Зачепилів, Бориса Давиденка в артілі знають як кращих трактористів, що виконують змінні завдання на 125-140 відсотків.

Комсомольці не лише передовики виробництва, але й організатори відпочинку молоді, активні учасники художньої самодіяльності, кращі розповсюджувачі книг, газет і журналів.

Самовіддана праця трудівників артілі щедро оплачується. Так сім'я О.О.Зачепила у складі чотирьох працездатних у 1964 році отримала на трудовень 6088 карбованців грішми, 6015 кілограмів озимої пшениці, 1150 кілограмів кукурудзи, 767 кілограмів насіння соняшнику, 1557 кілограмів кавунів, овочів та картоплі.

Річний заробіток подружжя Петра Костянтиновича та Ольги Петрівни Таран, які працюють у громадському тваринництві, становить 3755 карбованців.

Тільки за 1964 рік колгоспники артiлi отримали 338591 карбованець.

* * *

У 1965 році господарство очолив молодий агроном Іван Михайлович Скоромний. Того ж року Верхню Терсу підключили до державної адміністрації електромережі, а ще в липні 1944 року тут пушено колгоспну електростанцію.

А такими були будні Верхньої Терси у кінці 1965 року.

Зростає технічна оснащеність

З року в рік зростає машинно-тракторний парк колгоспу імені Леніна. Тільки в цьому році артiль придбала нової техніки на 28 тисяч карбованців. Парк поповнився новим трактором ДТ-54, шістьма тракторними візками, двома косарками і трьома плугами. Надійшли також два навантажувачі і стільки ж гноєрозкидачів.

Тепер у колгоспі є 29 тракторів, 9 зернових, 6 кукурудзозбиральних і 4 силосозбиральні комбайни, багато іншої техніки.

Від державної електромережі

На початку нинішнього року закінчилась електрифікація артiлi від державної мережі. Широко використовується дешева електроенергія на всіх виробничих ділянках. В багатьох галузях колгоспного виробництва працюють 109 електромоторів різної потужності.

Звітує профком

Кілька днів тому відбулися в артiлi звітно-виборні профспілкові збори. Члени профспілки обговорили підсумки діяльності первинної організації, обрали керівні органи.

До складу місцевого комітату обрано 7 чоловік. Комітет знову очолив Леонтій Семенович Стефаненко.

В нові будинки

Широкого розмаху в населених пунктах сільської Ради набрало індивідуальне будівництво. Щороку виростають десятки нових будинків. Тільки за останні декілька років справили новосілля 175 трудівників села. А в селах Гіркому і Цвітковому майже половина колгоспників переселилась у нові добротні житла.

Біля голубого екрана

Заможно живуть трудівники села. З року в рік багатшим стає трудовень, що дає можливість робити колгоспникам різноманітні і цінні покупки. Багато з них віддають перевагу телевізорам. Все гущіше височать над будинками телевізійні антени. Зараз біля голубого екрана проводять своє дозвілля до 50 сімей трудівників села.

В особистому користуванні

Про заможність трудівників села свідчить і той факт, що з кожним роком збільшується кількість мотоциклів в особистому користуванні. Цим видом транспорту користується майже половина колгоспників, особливо сіл Гіркового та Цвіткового. Крім цього, три сім'ї мають особисті легкові автомашини.

Знання – заочно

Тринадцять трудівників села без відриву від виробництва здобувають середню і вищу спеціальну освіту. Тільки в Дніпропетровському сільськогосподарському інституті навчаються три особи, які згодом одержать спеціальності економіста, бухгалтера-економіста і агронома. Чотири колгоспники матимуть середню спеціальну освіту – вони набувають спеціальності в Оріхівському технікумі механізації сільського господарства.

Періодика – у кожній сім'ї

Великий інтерес виявляють трудівники села до періодичних видань. На 1000 чоловік населення уже передплачено на наступний рік 960 екземплярів газет і журналів. Отже, на кожну сім'ю припадає по 2-3 примірники. А такі передплатники, як М.К.Кравцов, М.І.Домашенко, В.Ф.Стаменов та інші одержуватимуть наступного року по 7-11 періодичних видань.

Верхньотерсянським відділенням зв'язку проведено передплату на 1400 різних газет і журналів з плану 1200 екземплярів.

Збільшується книжковий фонд

Збільшується книжковий фонд сільської бібліотеки. Зараз тут нараховується 5357 різноманітних книг. Тільки цього року бібліотека поповнилась 450 томами літератури.

Для обслуговування трудящих

Поліпшується побутове обслуговування трудящих. Недавно в селі стала до ладу благоустроєна лазня з водопроводом і центральним опаленням.

* * *

1966 року за успіхи у розвитку сільгоспвиробництва 21 колгоспника відзначили нагородами, в тому числі орденом Леніна – головного агронома Миколу Михайловича Мавроді. Високого звання Героя Соціалістичної Праці удостоївся бригадир передової тракторної бригади Олександр Олександрович Зачепило, добрий порадник і вихователь молодих механізаторів, ордена «Знак Пошани» – І.М.Скромний та інші колгоспники.

Високі урядові нагороди вручив секретар Запорізького обкому партії А.П.Трутнев на урочистому мітингу в приміщенні клубу «Металіст» міста Гуляйполя, куди зібралися в один з червневих днів 1966 року колгоспники навколишніх колгоспів, робітники підприємств міста, службовці.

Під грім оплесків і звуки «тушу» А.П.Трутнев вручив Олександр Олександровичу Зачепилу Грамоту Президії Верховної Ради СРСР, Золоту медаль «Серп і Молот» та орден Леніна, Миколі Михайловичу Мавроді – орден Леніна, ланковій колгоспу імені Леніна Г.Л.Шрамко – орден Трудового Червоного Прапора.

«...Орденом «Знак Пошани» нагороджується... Шепель Марія Степанівна – ланкова колгоспу імені Леніна», – читає Указ Президії Верховної Ради СРСР Н.О.Колісник. Перед стіл виходить старенька вже, але бадьора жінка. На її грудях – орден Леніна, дві медалі ВДНГ. Славно потрудилася колгоспниця на благо рідної Батьківщини, славно трудиться й нині. І орден «Знак Пошани», який засяяв поруч з старими нагородами, – яскраве тому підтвердження.

* * *

19 червня 1966 року газета «Запорізька правда» надрукувала нарис «Народжений сіяти» про О.О.Зачепила. Ось уривок із нього:

– В колгосп імені Леніна я приїхав і був у бригаді Олександра Олександровича Зачепила, коли газети ще друкували Указ Президії Верховної Ради СРСР про нагородження орденами і медалями передовиків сільського господарства. Нагорода від уряду – це висока відзнака заслуг перед Батьківщиною. А вони у колгоспників цієї артілі на Гуляйпільщині є. І немалі. Колгосп здавна славиться високими врожайми і доброю продуктивністю тваринництва. То ж приємно прочитати своє прізвище в спискові нагороджених головному агрономові Миколі Мавроді,

що відзначений орденом Леніна, а ланковим Галині Шрамко, Галині Яковенко, Марії Шепель, птахарці Докії Савицькій, чабанові Павлові Сердюкові, бригадирові садівників Григорієві Мелюсові – орден Трудового Червоного Прапора та «Знак Пошани».

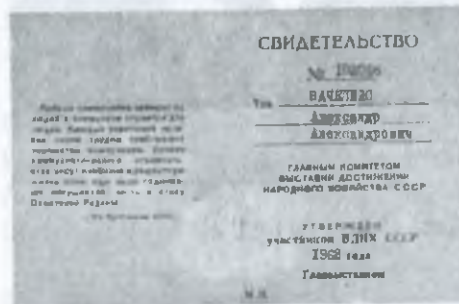
Секретареві партбюро колгоспу Олексієві Іскрі теж приємно, і не тільки тому, що й на нього чекає медаль «За трудову доблесть», що і його вітають, як і він усіх нагороджених. Йому додалося приємних турбот: треба обладнати галерею слави чи біля Будинку культури, чи у фойє, або, може, й зал прикрасити їхніми портретами. З нагоди цього багатотиражку треба випустити і по радіо слово сказати.

Звичайно, механізатори горді, що їхній Олександрович тепер порівнявся із самим Іваном Полікарповичем Мартиненком.

До Івана Полікарповича Мартиненка в колгосп «Заповіт Леніна» Зачепило їздив разом зі своїми хлопцями, замазученими, пропахлими соляркою і степом механізаторами. Приїздили, придивлялися, розпитували, а робили по-своєму, так би мовити, позачепилівському. І непогано виходило. На культивації робочі органи, змайстровані бригадними умільцями із доліт та прополкувальних лемешів, зрізували геть чисто бур'яни, і ґрунт підпушували. Не гірше, ніж у Мартиненка. А жнивуть – то усе роблять, аби якнайліпше, до зернини врожай зібрати. Уродиться хліб густий та високий, то на півжнивварки беруть, та на зменшених передачах з прикритим газком. Валок тоді рівенький, комбайном чи не до стеблини підбирається. А на комбайнах додаткові зерновловлювачі поставили. І знову ж таки висієш вчасно – родить рясно, як

Герой Соціалістичної Праці
Зачепило Олександр Олександрович

кажуть, то й з сівбою не за-тримуються, і ґрунт готують по-господарському, а не про людське око.

У характеристиці на Олександра Олександровича Зачепила, що зберігається в райкомі партії (він комуніст з 1959 року), записано: «дисциплінований, вимогливий до себе і до складу бригади, морально стійкий, користується заслуженим авторитетом серед колективу бригади і серед колгоспників». Так ось про вимогливість...

— Ти, що ж це, негіднику, робиш? — а самого аж тіпає.
— Злазь і котись під три чорти.

— Олександровичу!..

— Що, «Олександровичу, Олександровичу»? Я вже п'ятдесят літ Олександрович, а хто тебе так учив орати? Та після твоєї шкрябалки дуля з маком виросте.

— Підійть подивіться он до кіровців, у них хлопці по дві норми дають, — гарячкує і тракторист. — А тут і до норми не дотягуєш.

— А, значить: аби заробіток! А про врожай байдуже? Хай би тобі сусіди і сказали, по скільки вони збирають?

Гнівається бригадир на недбайла. Або ще на п'яницю. У кого тільки душок чути — і на гарматний постріл до трактора не підходить. Правда, зараз таких вже немає. Одинадцять літ тому змінив Зачепило свого попередника в бригаді і за ці роки ніби народилася бригада. Звання колективу комуністичної праці здобула.

Може, кому й не до вподоби, що Зачепило не дає спуску, а що зробиш? Про діло дбає ж, а не про себе. А коли добре робиш, завжди за приклад поставить. Григорій Доброчинський, Григорій Тимохін, Василь Фиберг, Михайло Фидря, Іван Тимонін... Їх, шістдесят чоловік, усіх не перелічиш, а про кожного можна до-

бре слово сказати. Михайло Булах, тракторист молодий, а запозятливий. Нагородили медаллю «За трудову доблесть» і першим широ вітав його бригадир. Коли Булах від'їздив за туристською путівкою на північний Кавказ, бригадир наказував:

— Михайле, будеш у Нальчику, придивляйся, розпитуй, а тоді мені тут розкажеш, який він зараз. Я там полуторкою скрізь об'їздив у сорок другому, коли фронт на Кавказі був.

Тракторна бригада Зачепила — одна на цілий колгосп, вона обслуговує і рільничі, і садівничо-городню бригади, і тваринницькі ферми. І тому успіхи колгоспу імені Леніна і його невдачі — це успіхи і невдачі бригади механізаторів. І якщо звання Героя Соціалістичної Праці надане бригадирові, то це відзнака і всього колективу. Так, він великий трудівник, що ось уже тридцять п'ять літ роботи віддав рідному колгоспові. Хтось підрахував, що за цей час він працював на машинах вісімнадцяти марок. Він один з фундаторів артілі, хоч і молодим був тоді, на світанку колгоспного руху.

Як саме, якими чинниками визначається те, що в колгоспі високі врожаї — не дивина, а звичайне явище, — важко сказати. Та й не про це мова. До речі, про це краще розповість брошура Я.Григоренка «Колгосп на шляху до всебічної механізації», що вийшла недавно. Врожай дістається працюючим і розумним господарям, які перш, ніж зробити, добре зважать, обміркують і так, і так, і до вченого прислухаються, і доброю радою сивого хлібороба не погребують, і по-господарському рахують. Кілька років тому не кинулися прожогом переорювати люцерну, аби кукурудзу посіяти, а зараз мають і люцернове сіно і кукурудзяне зерно. Сусіди про горох залишили тільки анекдоти, а у Верхній Терс, поки що не спішать виганяти його з ланів. Він не дискредитував себе в їхніх очах, бо родить гарно, а для худоби — цінний білковий корм. Мають його 240 гектарів, і за чорний пар не галасують, бо підраховали, що зайнятий в їхніх умовах вигідніший, ніж чистий.

Тому й рішення травневого Пленуму ЦК КПРС сприйняті у колгоспі імені Леніна як дороговказ, як мудру партійну пораду, вивірену й зважену. Пораду бути господарями на землі, бо вони народжені сіяти на ній і жнивувати, і знову сіяти.

А він, один із них, хлібороб. Народжений сіяти одвіку і довіку. Бо хліб такий вічний, як і життя.

Включаючись у соціалістичне змагання за гідну зустріч 50-річчя Радянської влади, верхньотерсянці зобов'язалися зібрати по 27 центнерів пшениці з гектара, 36 центнерів кукурудзи, по 23 центнери соняшнику, на 100 гектарів сільгоспугідь отримати по 525 центнерів молока і по 81 центнеру м'яса.

Боротьба за високий урожай активізувалася весною 1966 року. На поля вивезли 15 тисяч тонн органічних добрив, на 90-гектарну ділянку під кукурудзу внесли по 3,0 тонни місцевих добрив на гектар.

Чітка організація праці у тракторній бригаді допомогла закінчити сівбу за три робочих дні. Трактористи Михайло Булах і Анатолій Мофа засівали щодня по 22-24 гектари кукурудзи.

Успішними були і справи тваринників. Колгосп достроково, у першому кварталі 1967 року, виконав річний план продажу державі м'яса і яєць. А кварталне завдання заготівлі молока було виконано на 142%.

Серед майстрів своєї справи колгоспники називали ім'я телятниці Поліни Петрівни Саенко, яка добивалась середнього щодобового приросту кожної із 60 племінних теличок 1253 грамів.

Колектив птахарок, який очолювала Ніна Зіновіївна Тилик, отримав по 41,9 тисячі штук яєць на 100 гектарів зернових.

Відзначились і доярки Катерина Качан, Олександра Лось, Галина Шаровська, Олена Сосновська, які мали високі надої від закріплених за ними корів.

В колгоспі не було людей, які б не готувалися до річниці Жовтня. І свято прийшло у Верхню Терсу раніше, ніж його чекали. За успіхи у розвитку сільськогосподарського виробництва, виконання планів заготівель сільгосппродуктів артіль імені Леніна у травні 1967 року нагороджена орденом Леніна. Це – перший колгосп на Запоріжжі, удостоєний такої високої відзнаки.

Ордена Леніна колгосп імені Леніна

Висока урядова нагорода – дана була колективу не тільки за успіхи останніх років. Вагому частку внесли трудівники сільгоспартілі ще в 1933, сорок першому, сорок четвертому, сорок

В президії на святковому вечорі під час вручення колгоспу ордена Леніна

восьмому роках, які стали предтечею подальших успіхів, які ознаменувалися такою високою нагородою.

Запорізький обласний комітет КП України та виконком обласної Ради депутатів трудящих надіслали таку телеграму:

«Гуляйпільський район. Колгосп імені Леніна.

Голові колгоспу тов. Скоромному І.М.

Секретареві парторганізації тов. Іскрі О.А.

Палко вітаємо колектив колгоспу з нагородженням господарства високою урядовою нагородою – орденом Леніна.

Бажаємо великих успіхів у виконанні зобов'язань по достойній зустрічі 50-річчя Жовтня і нових трудових досягнень в розвитку колгоспного виробництва на благо нашої любимої Вітчизни».

28 травня голова колгоспу І.М.Скоромний розповідав у газеті «Запорізька правда»: «Колгосп ордена Леніна! Зараз навіть важко передати ту радість, хвилювання, які переживають всі наші колгоспники. Знаменне те, що такої високої честі наш колгосп удостоєний у ювілейному році.

В бригадах, польових таборах, на фермах відбулися з цього приводу бесіди, зустрічі, хоч їх ніхто не організовував. Люди самі зби-

ралися, щоб висловити свою радість, поділитись планами. Прагнення у всіх одне – відповісти на високу нагороду ударною працею, новими здобутками у розвитку колгоспного виробництва.

Зараз, як і в усіх хліборобів, у нас гаряча пора. Настав відповідальний період, коли вирішується доля зобов'язань по вирощуванню високого

врожаю в ювілейному році. А вони високі. Рільники дали слово одержати по 27 центнерів зернових з гектара, в тому числі по 27 центнерів пшениці, 38 – кукурудзи, 23 – соняшнику.

Є тверда впевненість, що слова дотримаємо. Осимі на всій площі 1150 гектарів добре розвиваються. І це, передусім, наслідок багаторічних турбот про піднесення культури землеробства. У нас давно освоєні сівозміни, пшеницю розміщуємо по кращих попередниках. На 900 гектарах вона посіяна або по добре удобреному ґрунту, або з одночасним внесенням добрив, підживлена.

Всяляє впевненість і те, що ось уже протягом десяти років, за будь-яких погодних умов ми не збирали врожай п нижче 25 центнерів з гектара.

Просапні на 740 гектарах механізатори вирощують без затрат ручної праці. Під зернову кукурудзу з осені внесли по 30 центнерів перегною на гектар. Тепер вже завершили перший міжрядний обробіток. Механізатори готуються підживити рослини аміачною водою в розрахунку 100 кілограмів на гектар.

Підняти культуру землеробства, добитися сталих врожаїв ми не змогли б, не створивши кадри досвідчених механізаторів. Такі майстри високої кваліфікації, як Анатолій Мофа, Михайло Булах, Володимир Шрамко, Іван Шаповал, Григорій Тимонін та інші добре обізнані з основами агрономії. Це люди високої сумлінності. Вони роботи виконують тільки в кращі строки, тільки високоякісно. А в нашій хліборобській справі це найважливіше.

Високоєфективне використання кожного гектара землі сприяє успішному розвитку тваринництва. Скажімо, торік колгосп виробив на кожну сотню гектарів угідь по 519,1 центнера молока,

від корови отримали його по 2825 кілограмів. План виробництва м'яса виконали на 111, яєць – на 118 процентів.

Нині всі колгоспники трудяться особливо старанно. В усіх єдине прагнення – зробити в ювілейному році новий крок вперед...

Піврічні плани продажу державі м'яса, яєць вже виконані, так само достроково впораємося із заготівлею молока. Зараз вся худоба знаходиться в літніх таборах. Доярки довели добовий надій молока від корови до 12 кілограмів. За чотири місяці ми виробили по 44 центнери м'яса, по 16,2 тисячі штук яєць в розрахунку на сто гектарів.

5 липня 1967 року у Верхню Терсу поспішали гості. Їх радо зустрічали знатні люди колгоспу орденосці Наталія Йосипівна Бардакова, Марія Степанівна Шепель, Мусій Мокійович Тимченко, Іван Павлович Шаповал. Попереду всіх стояв Герой Соціалістичної Праці Олександр Олександрович Зачепило, який на вишитому українському рушнику тримав запашний коровай – символ колгоспної гостинності, вінець хліборобської праці.

Гості: представники від колгоспів Гуляйпільського та інших районів Запорізької області, делегації від металургів «Дніпроспецстали», «Запоріжстали» на чолі з першим секретарем Запорізького обкому партії М.М.Всеволожським прибули до сільських трудівників.

Згадаємо, як все було тоді.

...15 година 30 хвилин. Святково прикрашений зал Будинку культури. Він не зміг вмістити всіх бажаючих бути присутніми на урочистих зборах з нагоди вручення господарству ордену Леніна.

Збори відкрив секретар партійної організації колгоспу О.А.Іскра. Він надав слово кандидату в члени ЦК КПРС, першому секретареві обкому партії тов. Всеволожському М.М.

– Центральний Комітет Комуністичної партії України, – говорить він, – виявив мені велику честь від імені Президії Верховної Ради СРСР вручити вам високу урядову нагороду – орден Леніна.

Оголошується Указ Президії Верховної Ради СРСР про нагородження колгоспу імені Леніна Гуляйпільського району за досягнуті успіхи в розвитку сільського господарства орденом Леніна.

Під звуки урочистого маршу голова колгоспу І.М.Скоромний вносить на сцену прапор колгоспу. Тов. Всеволожський прикрі-

пляє на ньому сяючий орден Леніна і широко вітає трудівників колгоспу з високою урядовою нагородою, бажає їм нових великих успіхів у праці на благо нашої любимої Вітчизни, висловлює впевненість, що трудівники орденоносного колгоспу завжди будуть іти в перших рядах, своєю самовідданою працею ще не раз порадують Вітчизну.

Савицька Євдокія Григорівна

Євдокія Григорівна Савицька – колгоспниця сільгоспартілі імені Леніна Гуляйпільського району – народилася в 1922 році в місті Гуляйполі в сім'ї селянина. Кандидат в члени КПРС.

Трудову діяльність тов. Савицька Є.Г. почала в 1937 році колгоспницею сільгоспартілі «Комунар» Гуляйпільського району.

З 1950 року тов. Савицька Є.Г. працює в рілльничій бригаді, а згодом – дояркою колгоспу імені Леніна. В 1962 році Євдокію Григорівну призначено пташницею.

За досягнуті успіхи у виробництві сільськогосподар-

ської продукції в 1966 році тов. Савицька Є.Г. нагороджена орденом Трудового Червоного Прапора.

Бере активну участь в громадському житті села.

У 1967 році виборці Верхньотерсянського виборчого округу № 107 висунули Євдокію Григорівну Савицьку кандидатом у депутати Запорізької обласної Ради депутатів трудящих.

Окружна виборча комісія Верхньотерсянського виборчого округу № 107 зареєструвала Євдокію Григорівну Савицьку кандидатом у депутати Запорізької обласної Ради депутатів трудящих.

* * *

9 липня 1967 року газета «Комсомолец Запоріжжя» так оригінально виклала біографію колгоспу-орденоносця у матеріалі «Свято натруджених долонь».

І. Познайомимось...

Артіль імені Леніна Гуляйпільського району вперше в історії Запорізької області удостоєна високої урядової нагороди – ордена Леніна.

II. Розмова з віком

Історія гласить: «Верхня Терса веде свою біографію з кінця минулого століття».

– А як ви гадаєте, Олександр Пилиповичу?

78-річний ветеран артіль О.П.Зачепило, міцний, кремеаний дід, на хвилину замислюється, мружить вицвілі очі, що бачили та ще бачили світу, і спроквола говорить:

– На моїх очах зароджувалось село... При мені розвивалося...
Замовкає...

Потім дивиться на свої шкарубкі, як коріння дуба, руки. Скромність не дозволяє сказати, що вони, оці руки, поклали першу цеглину в першу верхньотерсянську оселю.

І не лише скромність. У свідомості діда глибокими різками запала пам'ять про темне злиденне минуле, що гнітило дожовтневу Терсу. Спогади про нього вельми неприємні.

Та бачити б усім, як засяяло обличчя Олександра Пилиповича, коли він, гортаючи сторінки своєї (все одно що Верхньої Терси) біографії, обмовився про зоряний Жовтень. Той Жовтень, що неімущих зробив імущими, злиденних батраків освятив господарями...

– Відразу ж після проголошення влади, – бадьоро продовжує старожил, – 300 одноосібних терсянських господарств почали об'єднуватися у міцні товариства для спільного обробітку землі. Так звані ТСОЗи, – старий Зачепило довго пояснює, що це були за товариства.

За його словами, в 1927 році було створено чотири таких ТСОЗи. Через два роки товариства згуртувалися в одне колективне господарство – сільгоспартіль «Комунар», котру очолив ровесник Зачепила, місцевий житель Л. Качан.

Так, в 1927 році на Гуляйпільщині народилась чергова колективна сім'я, звичайна типова для тих часів.

III. Мозок села

Рік 1932. Січень. Перший номер колгоспної листівки «Колективні лани»:

«Готуючись до наступної партконференції, наша сільська Рада (Верхня Терса) у нещадній боротьбі з куркулями досягла перемоги на фронті боротьби за хліб. План січневих хлібозаготівель виконано на 101 відсоток».

Листівку редагували комсомольці. Скотарі й трактористи, їздові й доярки, вони стійко боролися за світле завтра рідної Терси. Оте завтра вони умудрялися помічати у всьому: і в радості нахненної праці, і в запеклій боротьбі з підступними ворогами.

У трудових буднях гартували себе для дальшого походу.

Невипадково року 1936, десь на початку весни, довше звичайного почали горіти вікна в червоному кутку бригади. У Верхній Терсі утворився партійний осередок.

Люди ленінського гарту, сільські комуністи надійно взяли в свої руки чисельні важелі керівництва артільним господарством. А коли грянула війна-лиходійниця, вони першими пішли боронити Вітчизну, мужньо встали на захист росяних світанків над Верхньою Терсою.

Залізна стійкість, що її пронесли через всі незгоди і випробування, через окопи і партизанські землянки верхньотерсянські комуністи і комсомольці, стала символом святості традицій, символом комсомольської звитяги, ознакою священної партійності.

Сьогодні ж верхньотерсянська партійність — у клятві терсян біля могил загиблих, у творчості сімдесяти комуністів і комсомольців Верхньої Терси, у трудовій доблесті сільських працелюбів. Вона — в скупих рядках артільної газети, що її редагують ватажки партійної та комсомольської організації Олексій Арсентійович Іскра та Дмитро Сахно.

Завдяки постійному піклуванню Комуністичної партії Радянського Союзу про розвиток сільського господарства, в результаті самовідданої праці колгоспників сільгоспартіль імені Леніна сьогодні — одне з передових господарств в районі, області, республіці.

IV. Колгоспні університети

Як терсянці ліквідували неписьменність.

Комсомольці, учні, сельбуд і сільська Рада зібрали сход. Зійшлись 86 чоловік.

«До 10 річниці Жовтня ліквідувати неписьменність в селі Верхня Терса всіх, починаючи з підлітків і до 35 років селян. Організацію школи доручити вчителю Продану», — таку резолюцію виніс сход.

В той же день 27 чоловік залучено членами товариства «Геть неписьменність». Обрали правління. В школах працювало 2 вчителі

і 4 грамотних селяни. Через два з половиною місяці провели випуск учнів.

(Газета «Красное Запорожье», 15 липня 1927 року).

Через десять років...

«В селі Верхня Терса є семирічка, де навчається 500 дітей. Працює 16 вчителів...

3 жителів села вийшли 2 інженери, 15 вчителів, один ветлікар. 150 чоловік навчається в інститутах і технікумах».

(Гуляйпільська райгазета, 7 листопада 1937 року).

Через тридцять років...

А втім немає потреби перераховувати всі досягнення верхньотерсянців на освітянській ниві. Ясно, що рівень освіти колгоспників зростає з кожним роком, як кажуть математики, за геометричною прогресією. Досить лише сказати, що нині кожний третій на селі має повну середню освіту. До того ж, щороку правління артілі посилає випускників шкіл до середніх та вищих учбових закладів. Неосвіченість стала музейною «реліквією».

V. Земля. Люди. Добробут.

«Колгоспи району при відсутності тягла освоїли 81 процент довоєнної посівної площі. А в колгоспах «Комунар», «Комсомолец», імені 17 партз'їзду, імені Ілліча вже повністю обробили свої посівні площі».

(Гуляйпільська райгазета, 1 січня 1945 року).

Земля... Годувальниця, джерело достатку.

Старий Зачепило з дитинства біля землі. Свою любов до родючого лану передав своїм синам, сини — дітям. Отак і народилася у Верхній Терсі неписана мудрість розумно ходити біля землі...

Рік 1950. У Верхній Терсі відбулися важливі зміни. Колгосп «Комунар» об'єднався з сусідньою артіллю «Переможець». Натомість утворилося велике господарство, назване ім'ям Леніна.

Ось головні віхи його зростання:

— за п'ять років прибуток артілі зріс на 5,6 мільйона карбованців, торік він склав 1,4 млн. карбованців;

— з року в рік підвищуючи культуру землеробства, терсяни за останні 10 років довели середню врожайність зернових до 26,7 центнера з гектара;

— торік в державні засіки відправлено 2522 тонни зерна;

— на кожні 100 гектарів угідь тваринники виробили по 507 центнерів молока та по 78 — м'яса.

Головний козир ленінців — міцна економіка. Постійно дбаючи про її розвиток, трудівники добиваються гарних результатів.

Станемо на хвилину статистиками і знову вдамося до цифр: за минуле п'ятиріччя собівартість зернових знизилася в середньому на 35 процентів;

— продуктивність праці підвищилася на 49 процентів;

— вартість валової продукції на один людино-день в 1962 році становила 6,3 карбованця, а в 1966 вона досягла 10 карбованців.

Запорука цьому — впровадження у виробництво нової технології, наукових норм праці, широке застосування техніки.

Двадцять з гаком років тому терсяни освоювали посівні площі без жодної тяглової сили. Нині в артілі імені Леніна її стільки, що вистачило б обробити землю 40 таких господарств, як «Комунар» в 1930 році.

Щедра дорідними врожайми терсянська земля, багата вона й на добрих, дбайливих господарів.

«Комсомольсько-молодіжна ланка колгоспу «Комунар», де ланкова М. Карпенко, одержала по 29 центнерів пшениці з гектара та по 23 центнери проса».

(Гуляйпільська райгазета, 23 грудня 1948 року).

Зважте післявоєнний час, відбудова, нестатки. Одначе, терсянські хлібороби навіть за таких умов уміли священнодіяти над згарованим клаптем землі.

Трудові традиції підхоплювалися гідними послідовниками, розвивалися і, як пам'ятники трудовій звитязі, виносились на терикони заслуженої слави.

Познайомтесь: Герой Соціалістичної Праці, бригадир механізаторів Олександр Олександрович Зачепило, син старого Зачепила. Це — мудрий, батьківської п'яти хлібороб. Недарма односельці прозвали його «професором степу». Розповідають, у Москві на Виставці досягнень народного господарства він читав лекцію своїм зарубіжним колегам.

Є чому повчитися у ланкової Марії Степанівни Шепель, і в комбайнера Івана Павловича Шаповала, і в тракториста Миколи Івановича Мофи — і в багатьох терсянських кавалерів ордена Леніна...

Вулицею крокує гурт юнаків. Струнка постава, бадьора хода. Це — Валентин Качан, Василь Мофа, Олексій Бугрим, Олексій

Боровик. Трактористи. Степовики. А, можливо, й майбутні кавалери високого ордена.

Та не хлібом єдиним живе людина...

«В колгоспі «Комунар» відбувся пуск збудованої і обладнаної електростанції. В селі Верхня Терса вперше засвітилась лампочка Ілліча. Електроенергія буде використовуватися не тільки для освітлення, а й на громадські потреби».

(Гуляйпільська райгазета, 28 липня 1944 року).

Відтоді минуло кілька десятиліть. Зараз Верхня Терса залита електричним вогнем. В їхньому сьайві зростає добробут колгоспників.

Цифри бухгалтерських книг розповідають, цифри підкреслюють, що правління артілі щороку виділяє тисячні кошти на культурно-масові, побутові та спортивні потреби трудівників, що у власному користуванні членів артілі — 4 легкових автомобілі, 83 мотоцикли, 115 телевізорів...

Ні, не хлібом єдиним сита людина. В цих словах — утвердження матеріального благополуччя терсян.

VI. Шістсот орденів Леніна

«Указом Президії Верховної Ради СРСР від 24 квітня 1948 року за одержання високих урожаїв пшениці, жита, кукурудзи, соняшника орденом Леніна нагороджуються сім колгоспників артілі «Комунар».

(Гуляйпільська райгазета, 13 березня, 1949 року).

Коли гомонить свято, на вулицях Верхньої Терси рідко зустрінеш кого з літніх людей без знака доблесті на грудях. І не випадково. Адже лише за трудову відзнаку 59 колгоспників відзначені урядовими орденами і медалями. Зокрема, орденом Леніна нагороджено 12 трударів, 5 членів артілі носять ордени Трудового Червоного Прапора, 8 удостоєно «Знаком Пошани». А від сьогодні кожного з 600 членів артілі можна вважати кавалером ордена Леніна.

VII. Апогей людського щастя

Асфальтова стрічка круто в'ється між лісосмугами, виривається на стовповий шлях.

«Ласкаво просимо до нас на свято!» — зустрічає кожного словами привіту в'їзна арка...

Біля контори артілі людно — сонячному променю ніде впасти. Гримить колгоспний оркестр.

Гості й господарі обмінюються хлібом-сіллю.

А ось і представники робітничого класу – посланці могутніх заводів «Запоріжсталі» та «Дніпроспецсталі». Вони дарують ювілярам мініатюрний злиток 50-мільйонної тонни сталі. Натомість одержують пишній коровай. Хліб і сталь. Як це символічно!

Настає хвилююча мить. На прапорі колгоспу спалахує орден Леніна...

* * *

...Самовідданою працею всіх трудівників колгосп добився високої культури землеробства. І тепер щороку збирає високі урожаї. Так, середня урожайність з гектара зернових за останні десять років становить 25,7 центнера. Ще не було випадку, щоб колгосп не виконав плану хлібоздачі. Широкий розгін взято і в боротьбі за успішне виконання планів нової п'ятирічки. Торік у державні засіки відправлено 2522 тонни зерна. Виробництво молока на кожну сотню гектарів землі досягло 507, м'яса – 78 центнерів.

За успіхи у розвитку тваринництва колгосп з 1964 року утримує перехідний червоний прапор обкому КП України та облвиконкому. Він п'ять разів нагороджувався медаллю Виставки Досягнень народного господарства СРСР, а торік Почесною Грамотою Президії Верховної Ради СРСР.

Хороший старт взяли трудівники колгоспу і в цьому році. Вже виконано два річних плани заготівель яєць, півтора – м'яса, вовни. Замовлення держави на молоко так само буде виконано достроково. Жнива лише почалися, але хлібороби впевнені, що зобов'язання одержати по 27,1 центнера колосових, по 36 центнерів кукурудзи з гектара буде виконано. Нині господарству під силу збирати 30-центнерний урожай, виробляти на кожну сотню гектарів землі по 600-700 центнерів молока, по 100 центнерів м'яса.

Все це стало можливим завдяки широкому застосуванню у виробництво досягнень науки, передового досвіду, завдяки самовідданій праці всього великого колективу. Партія і уряд не раз відзначали орденами і медалями за успіхи в труді рільників і тваринників Верхньої Терси. Тут живе і трудиться прославлений бригадир тракторної бригади Герой Соціалістичної Праці О.О.Зачепило. Односельчани прославляли його в піснях:

За далекими полями
Вже обрій палає,

Зачепило з молодцями

На лан виїжджає.

Зійшло сонце, хвили грають

Хлібів неозорих.

Наш Герой врожай збирає

І під новий оре.

У колгоспі 12 кавалерів ордена Леніна, п'ять ордена Трудового Червоного Прапора, серед них О.Д.Шрамко, Н.Й.Бардакова, Р.О.Гавриляк, М.М.Мавроді, М.І.Мофа, Г.Д.Тимченко, В.Я.Пономаренко, М.С.Шепель та інші. В колгоспі трудиться 59 орденосців. Примножують славу свого господарства самовідданою працею на фермах П.П.Саєнко, О.Я.Сосновська, Г.М.Шаровська, П.П.Домашенко, Н.З.Тилик та десятки інших.

З словами сердечної вдячності партії і уряду за високу нагороду виступили Герой Соціалістичної Праці О.О.Зачепило, пташниця Н.З.Тилик, секретар комсомольської організації Д.П.Сахно.

На урочистостях виступив майстер заводу «Запоріжсталь» Герой Соціалістичної Праці Г.К.Пометун.

З великою увагою слухали присутні вітальну адресу від запорізьких електрометалургів, яку зачитав депутат Верховної Ради УРСР, сталевар заводу «Дніпроспецсталь» В.С.Гузев.

Представники промислових підприємств вручили колгоспові свої пам'ятні сувеніри – макет розливного ковша та злиток з 50-мільйонної тонни сталі, виданої заводом «Запоріжсталь». У відповідь голова колгоспу І.М.Скоромний підніс прославленим металургам хліб-сіль.

Сердечні поздоровлення і найширші побажання від імені колгоспників артілі імені Кірова, що змагаються з орденосним колгоспом, передав бригадир С.Г.Сітько.

На зборах також виступив перший секретар Гуляйпільського райкому партії тов. Коломоєць І.Є.

Кожному учаснику торжества було вручено «Пам'ятне посвідчення», в якому говорилось, що «5-го липня 1967 року колгоспові вручена найвища урядова нагорода – орден Леніна за досягнуті успіхи у розвитку сільськогосподарського виробництва. Ця нагорода зобов'язує тебе трудитись ще краще на благо нашої Батьківщини».

Для учасників урочистих зборів був даний великий концерт, демонструвався кінофільм.

У 1967 році верхньотерсянці добились нових успіхів. Вони отримали по 527 центнерів молока, 102,7 центнера м'яса, 147,7 кілограма вовни, 50 тисяч штук яєць на 100 гектарів угідь та зернових.

За трудові здобутки у розвитку тваринництва в 1967 році ордена Леніна колгосп імені Леніна нагороджувався перехідним Червоним прапором Запорізького обкому партії та облвиконкому.

Восени 1967 року радісна звістка облетіла увесь район – головному агроному колгоспу імені Леніна Миколі Михайловичу Мавроді присвоєно звання «Заслужений агроном УРСР».

В 1967 році 40,3 центнера з гектара – такого урожаю озимої пшениці добились хлібороби ордена Леніна колгоспу імені Леніна на площі 1293 гектари. Середня урожайність за минулу п'ятирічку – 34,4 центнера з гектара. Стабільні високі врожаї – наслідок освоєння науково обґрунтованих сівозмін, впровадження високопродуктивних сортів, системи удобрення полів.

Потужна сільськогосподарська техніка, застосування агрономічної науки, наполеглива праця трудівників села – ось фактори, що зробили не страшними для врожаїв навіть посуху і «чорні» бурі. Незважаючи на те, що 1969 року після пилових бур пшеницю довелося пересівати, колгоспники зібрали в середньому по 29 центнерів з гектара, валовий збір зерна досяг 5 тисяч тонн.

Високих показників добилася артіль і у підвищенні продуктивності тваринництва. 1969 року на 100 гектарів сільгоспугідь трудівники ферм одержали по 476 центнерів молока, 86 центнерів м'яса, 122 кілограми вовни, а на 100 гектарів зернових – по 48,4 тисячі штук яєць.

Організуючою і спрямовуючою силою колективу колгоспників була партійна організація, в якій 1969 року налічувалося 39 комуністів, 20 з них працювали безпосередньо на виробництві: 6 чоловік – у тракторній бригаді, комуністи М.Т.Ясько, А.Л.Семків (доярки), старший чабан П.П.Сердюк, пташниця Н.З.Тилик та інші стали організаторами соціалістичного змагання за дострокове виконання п'ятирічки.

В господарських успіхах артілі, культурному розвитку села відчутний вклад був сільської ради, 22 депутати працювали, спираючись на сільський актив.

Важлива роль у поширенні передових методів виробництва, вихованні трудівників належала комсомольській організації, що налічу-

вала 60 юнаків і дівчат, та профспілковій організації села.

У колгоспі виходила багатотиражна газета «Ленінець», в бригадах артілі випускалися стіннівки, «блискавки», «бойові листки».

У селі діяла народна дружина, група народного контролю. В місцевій організації Всесоюзного товариства винахідників і раціоналізаторів – 84 членів. Це справжні народні умільці.

* * *

Колгосп імені Леніна вів широке будівництво громадських об'єктів, житла. Ці роботи здійснювалися в основному силами спеціалізованої будівельної бригади. Протягом 1960-1969 років споруджено капітальні тваринницькі ферми, цех по переробці винограду, велике зерносховище тощо. Прийняв відвідувачів і новий торговельно-побутовий центр. Зведено чудовий Палац культури із залом на 450 місць.

За післявоєнні роки 95 відсотків мешканців села справили новосілля в добротних будинках, критих черепицею чи шифером.

Високі прибутки артілі – запорука зростання добробуту трудівників Верхньої Терси.

Мов рідна мати

Кажуть, осінь навіває смуток. А у Марії Степанівни прихід викликає радість. Та й як не радіти, коли о цій порі земля щедро віддячує тому, хто їй віддавав свій натхненний труд, щедрість душі, неспокій серця.

А ще осінь викликає спогади...

Це було в 1948 році. Наливалися першим багрянцем клени, оксамитовим килимом зеленіли озимі пшениці. Ланка Марії Степанівни Шепель однією з перших в артілі впоралася із збиранням і тепер, як кажуть, зважувала свої шанси на перемогу в змаганні. Виходило

непогано: з кожного із 100 гектарів пшениці зібрано по 32 центнери зерна і люцерни – по 7 центнерів. На той час це був найвищий врожай в районі.

І хоч раділи трудівниці зі свого успіху, але, правду кажучи, не сподівалися, що їх праця буде так високо оцінена.

– Коли мене разом з іншими передовиками артілі викликали до обкому, – пригадує Марія Степанівна, – по дорозі я жартувала, що нам, мовляв, найвища нагорода буде.

І «напророчила»: всім нам вручили ордени Леніна.

Про все це Марія Степанівна розповідає просто, без найменшого гордування. Вона не виставляє напоказ свої успіхи і більше розповідає про своїх подруг з ланки, про своїх односельців трудівників артілі імені Леніна.

— Я знаю кожну людину, бачу, чим вона й дише, — посміхається співрозмовниця.

Так, Марія Степанівна знає у Верхній Терсі всіх, а вони — знають і поважають її. Знають за чесний, сумлінний труд, поважають за чуйне серце. До неї люди йдуть, як до рідної матері: одні — за доброю порадою, інші — із своєю бідою. І стара жінка, у якої й домашнього клопоту вистачає, уважно вислухає кожного і неодмінно допоможе. Недарма М.С.Шепель неодноразово обиралася народним засідателем районного суду.

Властива Марії Степанівні і ще одна чудова риса: ніколи не боїться труднощів, долати їх.

В її ланці всього вісім колгоспниць. Але, коли треба, то цей дружний загін поповнюється новими «бійцями» і на поле виходить 30-35 чоловік.

Звідки такий резерв?

Це — колгоспниці, що пішли на пенсію.

— Марія Степанівна чарівне слово знає, — жартує секретар парторганізації колгоспу імені Леніна т. Іскра, — і люди до неї линуць, як бджоли на мед.

І тут же серйозно додає:

— Душевна вона, чесна, працьовита, а це й притягує до неї людей, спонукає їх бути такими ж чесними і працелюбними, як Марія Степанівна.

Багато хорошого можна розповісти про цю славу трудівницю. Ось хоч би взяти такий випадок. Ранньої весни завезли в колгосп з інкубаторної станції курчат. Не одна птахарка бралася їх доглядати, але через кілька днів відмовлялася від цієї роботи. — Чому?

Чимало курчат гинуло.

І тоді Марія Степанівна разом з іншими трьома колгоспницями, такими ж старанними і дбайливими, як сама, взялася доглядати пухнастих малят. І виростила добрий молодняк птиці.

...Осінній вітер зірвав жовтіючий кленовий лист і кинув до ніг Марії Степанівни. Вона підняла його, посміхнулась:

— Отак і дні відлітають — швидко, непомітно... Поспішає життя, кличе...

1969 р.

Розповідають, раніше верхньотерсянці не знали дороги до сільської Ради. Вряди-годи хтось заскоче сюди на хвилинку — взяти довідку чи ще якийсь документ. І знову тихо в його кімнатах. Вважалося, що там не допоможуть, нічого не вирішать. В правлінні колгоспу — інша справа. Вся влада там. Тому чатують голову колгоспу, наслідують на нього, благають.

Можливо, це подобалося декотрим представникам Радянської влади на селі — така безтурботність. Менше клопоту, відповідальності, спокійніше живеться. Тому, мабуть, тут і голови сільвиконкомів довго не затримувались. Кажуть, що од війни їх змінилось десь більше десятка.

Коли терсянці почули, що виконавчий комітет сільської Ради очолила Катерина Тимофіївна Шрамко, вчорашня завідувача продовольчою крамницею, їхні міркування були різними. «Чоловіки керували, та діла не було, а жінка — і поготів», — скептично оцінювали одні. Деякі ж підтримували рішення депутатів.

А що думала в той час сама Катерина Тимофіївна?

Залишившись після організаційної сесії в кабінеті одна, спершу й за голову взялась: «Нащо тільки

дала згоду? Ой, не справлюсь... З чого починати? — повзли думки. — На що я тільки здатна? Наче хтозна-де виросла».

...Росла, як і інші. Можливо, в їхній сім'ї скрутніше було, ніж в інших. Що не кажіть, а прохарчувати та зодягати тринадцятеро дітей для Тимофія Тихоновича та Віри Омелянівни багато значило...

Війна не дала Катерині змоги закінчити середню школу. Зразу ж після визволення від фашистів, подалася вчитися на механізатора. Має посвідчення тракториста і комбайнера. Енгельсівці, мабуть, і зараз пам'ятають дев'ятнадцятирічне дівчисько за штурвалом комбайна.

Сільська бібліотекарка. Обов'язки рахівника. Комсомольський вожак колгоспної комсомолії. Робота в полі... «Здається весь час була на виду у людей. Чи повірять в мої сили, підтримають?»

І Катерина Тимофіївна пішла до людей. А вони до неї.

Біля столу голови сільської Ради стілець для відвідувачів не пустує. Один просить допомогти дістати будівельні матеріали — має намір дім ставити, іншому завірити заповіт треба, третій прийшов із скаргою на сусідку — вирвала саджанець, четвертий просить наділити город...

В раду люди йдуть і з бідю...

Завітав тракторист Павло Ясько. Схвилюваний, сердитий. «Давайте депутата, буду ділитись» – відрубав.

– А що трапилось, Павле? – підсіла до нього голова. – Ви ж ось тільки недавно дівчинку удочерили. Обоє молоді. Жити та радіти.

А Павло на своєму.

Довго у них тривала розмова в сільраді і вдома. Говорила Катерина Тимофіївна і з Павловою дружиною Ніною. Не одна була у них зустріч.

Сім'я збереглася. Все стало на свої місця. Зустрічає оце якось Ніна Катерину Тимофіївну, дякує:

– Спасибі, що напоумили.

– В такі хвилини я почувую себе щасливою, наче крила в мене, – хвалиться К.Т.Шрамко.

І ввечері, і опівночі звикли стукатись до голови. Якось оце вона забігла додому повечеряти, бо треба йти на партійні збори. Коли хтось уже під вікном.

– Катю, до тебе, – покликати її мати.

– Ну заходь, – до несподіваної гості, котра вкрай стурбована, схлипує. Сімейна драма... Заспокоїла її.

Голова вміє не тільки дати раду людині, а й присоромити того, хто схибив.

Запрошує на виконком Х.О.Мофу – його діти відбилися від школи. Довго тривала розмова. Нині батько щотижня відвідує школу, цікавиться навчанням. Ваня і Володя регулярно показують Катерині Тимофіївні свої щоденники. Здається, справи йдуть на краще. Настояла, щоб переобрали командира народної дружини. З ініціативи голови відкрилась дитяча кімната. Вимагає порядку від імені Радянської влади. За що тільки не відповідає вона: культура і благоустрій села, закупка сільськогосподарських продуктів у населення, медичне обслуговування, навчання дітей. Встигнути сама Катерина Тимофіївна, звичайно, не може. Але в неї 25 помічників-депутатів. І тому, мабуть, терсянці в соціалістичному змаганні сільських Рад останні два роки завойовують в області друге місце, а в районі – перше.

Сьогодні голову турбує і те, що затягується здача торгового центру, що не все гаразд з атеїстичною пропагандою, з введенням нових обрядів. Катерина Тимофіївна мріє про час, коли забує парк, про вулиці з сучасними будинками. Генеральний план затверджено, і мрії її, безумовно, здійсняться.

І.Нежижим, 1969 р.

* * *

Благоустрій села став одним з центральних питань у роботі сільської Ради, правління колгоспу. На кінець 60-х років двадцятого століття на 12-кілометрів простягся сільський водогін, прокладено 13 кілометрів тротуарів, забруковано центральну вулицю, насаджено нові сади – окрасу Верхньої Терси.

У фельдшерсько-акушерському пункті, пологовому будинку на 10 ліжок, аптеці медичну допомогу трудівникам села подають два фельдшери, акушерка, провізор. Також розпочато будівництво лікарні на 30 ліжок, працювало 3 дитячих ясел. Колгосп мав 2 профілакторії для працівників тваринницьких ферм.

* * *

В селі розвивались фізкультура і спорт. Є стадіон, працювали спортивні секції. Підготовлено 15 розрядників з різних видів спорту.

Восьмирічна та початкова школи у 1969/70 навчальному році охопили 230 учнів. Кожен третій мешканець Верхньої Терси мав середню освіту. Один з синів колишнього бідняка В.Ф.Шаровського – Борис був аспірантом Київського університету, Віктор – пізніше буде кавалером ордена Леніна, головою колгоспу імені Леніна (про це мова далі – Авт.), дочки Ніна та Галина – вчителі. Всі восьмеро дітей колишнього батрака, одного з перших комуністів села О.К.Третьяка здобули вищу й середню освіту. Неоніла, Раїса та Валентина – лікарі, Зінаїда – агроном, Людмила – інженер-будівельник, Антоніна – студентка Запорізького педінституту, Галина працює швачкою, Віктор закінчив школу і служив у армії.

У селі 1969 року працювало 40 спеціалістів, з них 12 з вищою, 28 – з середньою спеціальною освітою. Вільний час колгоспники змістовно проводили у чудовому двоповерховому Будинку культури, що міститься в центрі села. Тут була стаціонарна кіноустановка, працювали хорový, драматичний, вокальний гуртки, струнний і духовий оркестри. Крім Будинку культури, в селі відкрито два бригадних клуби із залами для глядачів на 250 місць кожний.

* * *

Колгоспники дружать з книгою, в кожній сім'ї по кілька постійних читачів бібліотеки. Всього в селі працювало 4 бібліотеки,

в тому числі дитяча, колектив якої у 1970 році завоював звання «Бібліотеки відмінної роботи».

В 1969 році в колгоспі відкрили історико-краєзнавчий музей. Побували в ньому всі мешканці Верхньої Терси. У них найбільший інтерес викликали численні медалі, Почесні Грамоти, дипломи, свідоцтва, котрими нагороджувалась артіль. Дорогі серцю кожного трудівника реліквії, безумовні свідки трудової звитяги людей.

* * *

17 квітня 1970 року верхньотерсянці писали у газеті «Запорізька правда»: «П'ятирічний план виробництва і продажу м'яса ми виконали за два роки і п'ять місяців. Може, дехто скаже, що план занижений. Але ж торік ми виробили по 81,1 центнера м'яса на сто гектарів угідь. Плани були і залишаються напруженими, та ще напруженішою була праця. Добре уміє організувати роботу в тваринництві зоотехнік Павло Лукич Рибка. Його допомогою пояснюються визначні успіхи тваринників. Свинар Іван Глазов при зобов'язанні отримати по 300 грамів щодобового приросту молодняка мав у січні по 455 грамів, у лютому – по 604, у березні – біля 610.

Скотар Володимир Шишка мав приріст телят у січні по 714 грамів на добу, у лютому – по 836, у березні – по 850 при зобов'язанні 515. Тут можна багато говорити про організаційні питання – це виняткова сумлінність, високе почуття обов'язку, моральне задоволення наслідками своєї праці. П'ятирічка по виробництву м'яса вже виконана на 156 процентів.

П'ятирічний план продажу державі молока здійснили за три роки і 10 місяців. Торік на 100 гектарів угідь його вироблено по 479,5 центнера. Можна назвати багато славних імен: це доярки Марія Леонтіївна Силка, Віра Петрівна Сопільник, Серафима Петрівна Рябко, Олена Яківна Сосновська та інші. Для них три тисячний рубіж надою від корови не новина.

Але хочеться підкреслити інше – як зростають люди. Дояркою працювала Антоніна Іларіонівна Сенків. Працювала і вчилася. Закінчила Василівський сільськогосподарський технікум. Для доярки середньої зоотехнічної освіти може б і вистачило. Але партбюро і правління помітили в її роботі добрі організаторські здібності, призначили завідуючою фермою №2. Тепер Антоніна навчається на зоотехнічному факультеті Полтавського інституту.

Вона умілий керівник. Торік перше місце в колгоспі по надоях зайняла ферма №3, а тепер лідирує друга ферма: це прямий наслідок дієвого змагання, яке організувала Антоніна Сенків.

П'ятирічку по продажу яєць колгосп виконав за два роки. Торік їх одержано на сто гектарів зернових по 50779 штук. Зараз план п'яти місяців закрито на 212 процентів.

У нас дві ланки пташниць. Одну очолює Ніна Зіновіївна Тилик, другу – Євдокія Григорівна Савицька, нагороджена орденом Трудового Червоного Прапора. Ланка взимку набирає курчат, вирощує їх, одержує від них продукцію. Десять наприкінці літа другого року курей здають на м'ясо, і члени ланки ідуть працювати в рільничу бригаду. Взимку знову набирають курчат. Так і чергуються: доки одна ланка вирощує поголів'я, друга отримує продукцію. Але кожна готує собі поголів'я сама. Наслідки, як бачимо, добрі. Зараз продукцію видає ланка Ніни Тилик, кварталний план уже завершено.

За три з половиною роки виконали п'ятирічку по виробництву вовни. Тут відзначаються усі чабани, а найбільше Павло Пимонович Сердюк. Він вже зараз одержав біля 130 ягнят від ставцематок, загибелі немає. Недавно Павло Пимонович отримав районну премію.

Ми назвали імена кращих тваринників, але й рільники, механізатори, овочівники, садоводи в нашому господарстві добиваються відмінних результатів. За всіма видами продукції рослинництва п'ятирічка виконана.

На цей рік ми зобов'язалися отримати урожайність зернових по 27,4 центнера, кукурудзи – не менше як по 36,4 центнера, соношнику – по 25, проса – по 24.

У нас умілі механізатори, вони знають не тільки техніку, а й агрономію. Очолює їх Герой Соціалістичної Праці О.О.Зачепило. Його син – тракторист, партгрупорг бригади. Тут же трудяться кавалери ордена Леніна М.І.Мофа, ланкова Н.Яковенко, кавалери ордена Трудового Червоного Прапора Г.Л.Шрамко, І.П.Шаповал та інші.

Більше 60 колгоспників за успіхи у труді нагороджені урядовими нагородами, тільки орденом Леніна – 12 чоловік.

Серед орденосців села великим авторитетом у односельців користувався ветеринарний лікар колгоспу Микола Іванович Домашенко.

У восьмій п'ятирічці добре потрудилась на відгодівлі тварин ланка Миколи Івановича Подворка, доглядаючи групу із 260 голів свиней, вона добилася середньодобового приросту кожної голови 408 грамів.

У 1970 році ланка здала державі 212 голів свиней живою вагою по 115-130 кілограмів кожна. Ланка Івана Миколайовича Глазова добилася прибавки у вазі щодоби кожної тварини по 429 грамів.

В 1970 році звання майстрів тваринництва 1 і 2 класів удостоєні Марія Луківна Яковенко, Поліна Прохорівна Домашенко, Юлія Григорівна Маляревич, Марія Леонтіївна Силка, Катерина Григорівна Шаповал.

Одним із важливих факторів, які впливають на продуктивність сільгоспкультур є техніка, правильне її використання. Колгосп мав її у достатній кількості.

Польовий стан тракторної бригади (бригадир Д.П.Сахно) недалеко від села. Тут для кожного тракториста є гараж, створені всі умови для нормальної роботи і відпочинку механізаторів.

На полях невтомно трудяться трактористи: Григорій Пилипович Добровичинський, Федір Олексійович Шрамко, Анатолій Семенович Мофа, комбайнери: Іван Павлович Бурдуков, Сергій Сергійович Бик та інші».

* * *

Одним із факторів, що неодмінно впливає на продуктивність сільгоспкультур, є техніка і правильне її використання. А в колгоспі імені Леніна ще й постійно думали над її вдосконаленням. В господарстві з-поміж механізаторів, агрономів працював цілий загін раціоналізаторів – справжніх народних умільців. Це і головний агроном Микола Михайлович Мавроді, і комбайнер Василь Дмитрович Чучко, і токар Олександр Іванович Шишка, і водій Дмитро Павлович Сахно, і колгоспники Володимир Бодня, Петро Шило, і головний механік колгоспу Олександр Петрович Остапенко, який очолював всю цю роботу. На рахунок раціоналізаторів багато цінних пропозицій, які негайно впроваджувалися на практиці. Так були вдосконалені робочі органи культиватора КРН-4,2, виготовлені підгортальники для обробітку плантацій соняшнику, виготовлені шарнірні кріплення культиваторів КПП-4 для спареної роботи. Ідеї для раціона-

лізаторських пропозицій народжувалися у механізаторів у конкретних умовах роботи.

* * *

Сад колгоспу імені Леніна у 1970 році займав 66 гектарів, з яких плодоносило 55. Решта – молодняк. Порядкував у ньому бригадир садово-городньої бригади Григорій Тимофійович Мелюс – великий ентузіаст садівництва, відзначений урядом за сумлінну працю орденом «Знак Пошани». Допомогали йому ланкові Марія Павлівна Мофа, Катерина Олексіївна Поповченко, Катерина Василівна Онищенко, колгоспниці Ніна Костянтинівна Бойко, Ольга Олександрівна Ярмак, Поліна Гаврилівна Паливода та інші.

* * *

Несучи високо честь свого передового в районі і області господарства, трудівники колгоспу імені Леніна відзначились новими успіхами у праці в 1970 році.

1613200 карбованців прибутку отримали верхньотерсянці в ювілейному, ленінському році. Зокрема, від тваринництва надійшло 846600 карбованців, у тому числі від птахівництва – 75400, від рільництва – 573800, в тому числі від садівництва і городництва – 106900, інших прибутків – 92800 карбованців. З усієї суми прибутку колгосп відрахував 258400 карбованців до неподільного фонду, який на 1 січня 1971 року сягнув 3205300 карбованців. Понад 138300 карбованців відраховано на культурні потреби.

Середньомісячний заробіток одного працюючого у колгоспі становив у 1969-1970 роках 85 карбованців, зокрема, механізаторів – 135, тваринників – 132 карбованці.

За високі показники колгосп імені Леніна у липні 1970 року було визнано переможцем:

– по виробництву м'яса і продажу його державі. Трудівники господарства виробили у першому півріччі по 47,09 центнера м'яса на 100 гектарів сільгоспугідь, а план заготівель виконали на 165 відсотків;

– по виробництву і продажу молока державі (на 100 гектарів сільгоспугідь отримали його по 237,9 центнера, а піврічне завдання перекрыли на 16 відсотків);

– по виробництву і продажу державі яєць. Тут зібрали по 21140 штук яєць на 100 гектарів посівів зернових, а піврічний план їх продажу виконали на 158 відсотків.

Напередодні свята – Дня працівників сільського господарства – виконком Запорізької обласної Ради депутатів трудящих і обласна рада профспілок розглянули підсумки змагання колгоспів, радгоспів і бригад за звання високої культури землеробства у 1970 році і надали це звання ордена Леніна колгоспові імені Леніна.

* * *

З кожним роком у Верхній Терсі, у селах Цвітковому та Гіркому збільшувалася кількість культурно-побутових та виробничих приміщень. Будівництво вела бригада, яку очолював Василь Панасович Пепко. Вона звела двоповерхове приміщення контори колгоспу, гуртожиток на двадцять місць, провела кілька кілометрів тротуарів уздовж сільських вулиць. З виробничих приміщень за п'ятирічку спорудили корівник на 100 голів, автомайстерню, пункт для штучного запліднення, склади пального, отрутохімікатів, газобалонів тощо. Крім того, бригада з двадцяти чоловік виконувала всі ремонтні роботи.

1970 року будівельники відремонтували приміщення фельдшерсько-акушерського пункту, переобладнали широкогобаритний пташник, полагодили покрівлю, вікна, двері тваринницьких приміщень. З вдячністю говорили колгоспники про тесляра Олександра Григоровича Качана, столярів Григорія Григоровича Наріжнього, Кузьму Давидовича Паливоду та інших.

У розпорядженні колгоспної будівельної бригади цегельня потужністю у півмільйона штук цегли на рік, пилорама, усі необхідні деревообробні верстати, столярна майстерня. Але колгосп укладав підрядні договори зі спецорганізаціями. В результаті за останні роки у Верхній Терсі споруджено торговельний центр на три крамниці з конторою сільського споживчого товариства, швейну майстерню, зерносховище на дві тисячі тонн. На будівельно-монтажні роботи колгосп витратив за останню п'ятирічку близько 700 тисяч карбованців.

* * *

Гарним помічником правління колгоспу та партійної організації була колгоспна багатотиражна газета «Ленінець» – орган

Група керівників району та області
серед колгоспників колгоспу імені Леніна

партійної, комсомольської та профспілкової організації колгоспу та виконкому Верхньотерсянської сільської Ради.

З її друківаних сторінок колгоспники дізнавалися про успіхи свинарів М.І.Подворка, Г.І.Дяченка, І.М.Глазова, про досягнення доярок Н.А.Шаповал, В.К.Білан, А.Н.Усенко, Є.А.Сосновської, П.Г.Ясько, Р.Ф.Шишки та інших, про добрі справи механізаторів бригади Олександра Олександровича Зачепила.

Газета надавала слово головному агрономові господарства Миколі Михайловичу Мавроді, головному зоотехніку Павлові Лукичу Рибці, зоотехніку з племсправи Надії Федосіївни Стародуб, садівникові Григорію Тимофійовичу Мелюсі, головному механіку Олександру Петровичу Остапенку, головному бухгалтеру Миколі Кузьмичу Кравцову, секретареві парторганізації колгоспу Григорію Івановичу Кочетову. Газета була гострою зброєю проти порушників трудової дисципліни, бюрократів, які не перевелися у житті верхньотерсянців.

З червня 1970 року на другій сторінці газети з'явилася рубрика «Це повинно хвилювати всіх». Тут стали вміщувати короткі сатиричні замітки, часто й карикатури, супроводжувані дошкульним віршованим текстом. Газета повідомляла про

дієвість своїх виступів, друкувала матеріали під заголовком «Після критики».

* * *

У 1971 році колгосп імені Леніна намітив отримати валовий збір зерна 4342 тонни, у 1972 – 4425, у 1973 – 4509, у 1974 – 4592, у 1975 році – 4760 тонн.

* * *

Про турботи, якими живуть члени виконкому і депутати, 6 червня 1972 року розповідала голова виконкому Верхньотерсянської сільської Ради К.Т.Шрамко:

– Успішно виконати складні завдання можна тільки при умові докорінного поліпшення роботи Рад депутатів трудящих та їх виконкомів, всемірного використання творчої ініціативи обранців народу, широких мас трудящих. Про це не забувають члени виконкому нашої сільської Ради. До вирішення всіх справ вони залучають багатьох трудівників сіл. Це допомагає розглядати їх більш глибоко, всебічно.

Важко перелічити коло питань, які перебувають під неослабним контролем виконкому. Але зупинюсь на окремих з них. Чи не найголовнішим є мобілізація членів колгоспу на виконання виробничих завдань і зобов'язань, контроль за правильним господарюванням та інше.

У березні, наприклад, на сесії сільради обговорювалось питання «Про виконання вимог земельного законодавства по охороні земель сільськогосподарського призначення і раціональному їх використанню». Тут глибоко проаналізували зроблене за роки минулої п'ятирічки, вияснили причини строкатості врожайності на полях колгоспу при однакових кліматичних умовах, говорили про поліпшення використання мінеральних добрив, відрізків присадибних ділянок. Накреслили конкретні заходи на п'ятирічку. В них, зокрема, зазначено, що на території колгоспу буде посаджено 15 гектарів полезахисних лісосмуг, зорано впоперек схилів 200 гектарів і розкорчовано 10 гектарів землі, проведено капітальний ремонт греблі і водозливних споруд та інше. Для виконання цих заходів дещо вже зроблено: оброблено гербіцидами 10 гектарів придорожніх лісосмуг, прополено вручну і з допомогою техніки 15 гектарів їх. Розпочали також корчування дерев. Депутати на

своїх виборчих дільницях провели роз'яснювальну роботу з тим, щоб знищити бур'яни на присадибних ділянках.

Трудівники нашого господарства зобов'язалися зібрати з кожного гектара посівів по 27,6 центнера зерна. Весняні польові роботи вони провели досить організовано. Зараз усі зусилля спрямовано на догляд за просапними. У зв'язку з цим на початку травня на сесії сільської Ради йшлося про догляд за посівами. Запросили туди і керівників організацій та установ села. Треба сказати, що всі працездатні жителі організовано вийшли на допомогу колгоспу. Не залишились осторонь і пенсіонери. На культивації міжрядь особливо відзначились механізатори В.Л.Шрамко, П.О.Зачепило, С.М.Протисавицький (останні два – депутати). Денну норму вони виконували на 120-150 процентів. На розпушуванні міжрядь кукурудзи добре попрацювали А.С.Мофа, В.С.Мофа, В.М.Бодня та інші. По півтори-дві норми здійснюють механізатори О.Маляревич і В.Качан на обробці кукурудзи гербіцидами.

По організації прополки особливо багато зробив депутат головний агроном колгоспу т. Мавроді. Він виходить на поле, як тільки починає світати і йде звідти майже останнім. Дружно працюють на політті й члени ланок, які очолюють депутати О.Н.Добробог і Р.Ю.Марусенко.

На обговорення сесії сільської Ради ми нещодавно виносили досить важливе питання «Про поліпшення економічної роботи в колгоспі імені Леніна в світлі рішень XXIV з'їзду КПРС». Це зроблено не випадково. Хоча наш колгосп по організації виробництва один з передових в районі, але підрахунки показують, що господарювати можна ще краще. А справа в тому, що спеціалісти і керівники середньої ланки недостатньо володіють навиками економічного аналізу господарської діяльності, ще порівняно висока собівартість продукції тваринництва (через відсутність механізації в цій галузі). Вказувалось і на слабкий контроль з боку бухгалтерського апарату за витрачанням коштів та матеріальних засобів.

Рішенням сесії спеціалістів колгоспу, керівників середньої ланки зобов'язано глибоко оволодівати знаннями з економіки, поживавити роботу бюро економічного аналізу, ширше впроваджувати науково обґрунтовані норми і методи організації праці.

Виконавчий комітет ось уже другий рік не випускає з поля зору і роботу культосвітніх закладів. Депутати багато допомогли працівникам Будинку культури в поживавленні сільської художньої

самодіяльності. Тут неабияка заслуга депутатів секретаря партбюро М.І.Домашенка і В.Г.Похили. Домоглися того, що й правління колгоспу повернулося обличчям до художньої самодіяльності. Тепер у нас в Будинку культури людно щовечора. Там можна побачити не тільки працівників колгоспу, а й інших установ, зокрема сільського споживчого товариства. Учасники художньої самодіяльності виїжджали з концертом у села Долинку, Воздвижівку, Цвіткове, Гірке, декілька разів виступали перед трудівниками Верхньої Терси. Успішно звітували вони і на оглядах художньої самодіяльності.

* * *

10 серпня 1972 року Г.Лютий розповідав:

— У Верхньотерсянську сільську бібліотеку я завітав уже ввечері, після закінчення її роботи. Але Тетяна Петрівна все ще сиділа за своїм столом. Привіталася, не піднімаючи очей: щось писала. Видно не здивувалася, що в такий час прийшов відвідувач, бо часто затримується.

— Ви щось хотіли? — запитала, відкладаючи зошит.

— Та ні, просто на розглядини завітав, — пожартував. І пояснив, що з редакції, цікавлюся роботою сільської бібліотеки.

— Все устатковуємось. Знаєте, як кажуть, нова мітла по-новому й мете, — посміхається жінка. — Хочеться так розташувати все, щоб гарно було і зручно для читачів.

У бібліотеці Тетяна Петрівна Сахно працює декілька місяців. Але не новачком почуває себе тут — господаркою. З перших

же днів завзято взялася за роботу. А її — непочатий край. Навіть каталог довелося заново оформляти, бо його не залишила попередня бібліотекарка.

Досвід кращих культосвітніх закладів країни стає надбанням цієї сільської бібліотеки. Ось, скажімо, практика Ксаверівської бібліотеки Кіровоградської області по розстановці фонду знайшла свою прописку у терсянців. Це дало можливість зручніше для читача розташувати літературу, об'єднавши споріднені відділи. Районна бібліотека допомогла придбати нові стелажі, і в залі стало просторіше, зручніше працювати. А читачу тепер легше дібрати потрібну книгу.

Місцевий колгосп імені Леніна, хоч це й не входить в його обов'язок постійно дбає про поповнення бібліотечного книжкового фонду.

Я озираюся навколо — книги, книги... І пригадується народне прислів'я: «Золото добувається із землі, а мудрість — з книг». Як же не радіти, що таке духовне багатство — у розпорядженні колгоспників і їхніх дітей.

Робота працівника бібліотеки не обмежується лише видачею книг. Тетяна Петрівна палко пропагує літературу, бере активну участь у масово-

виховній роботі на селі. Її щодня можна бачити в тракторній бригаді, де вона політінформатором. Т.П.Сахно редагує у механізаторів листок «Хто сьогодні попереду», читає лекції, проводить бесіди тощо.

Зараз бібліотека разом з читацьким активом готується до 50-річчя СРСР. Снаги ж вам і натхнення, Тетяно Петрівно, на вашій культурно-освітній ниві.

* * *

У 1972 році колгосп завоював усі три перехідні Червоні прапори райкому партії та райвиконкому. Зібрав з гектара посівів по 18,2 центнера зернових, 21,7 центнера соняшнику.

Тваринники надоїли від кожної корови по 2470 кілограмів молока, виробили по 490 центнерів його на 100 гектарів угідь. М'яса отримано по 83 центнери на кожну сотню гектарів землі, яєць — по 44 тисячі штук на 100 гектарів посівів зернових.

Вироблення такої кількості продукції дозволило господарству продати країні понад 1500 тонн молока, що більше як на 100 тонн перевищує план, 180 тонн м'яса — стільки, як і зобов'язувалися, понад два річні плани — 527 тисяч штук яєць.

Немалі зобов'язання брали верхньотерсянці на 1973 рік, а саме: зібрати з кожного гектара посівів по 27,5 центнера зернових, 23 центнери соняшнику, 117 центнерів овочів. Зобов'язання тваринників були: виробити на 100 гектарів угідь по 510 центнерів молока (для цього треба було від корови надоїти його по 2570 кілограмів), 94 центнери м'яса, на 100 гектарів посівів зернових — по 49 тисяч штук яєць.

У 1973 році колгосп збирався продати державі зерна — 4600 тонн, соняшнику — 495, овочів — 332, молока — 1630, м'яса — 195 тонн, яєць — 285 тисяч штук.

Виконання наміченого було неможливим без чесної, сумлінної праці доярок О.М.Бикової, О.П.Таран, Г.П.Усенко, П.П.Домашенко, О.Я.Сосновської, М.А.Малько, механізаторів

А.С.Мофи, С.М.Протосавицького, С.С.Бика, В.І.Чучка, скотарів дійного стада О.М.Шамрая, Д.П.Прихідька, подружжя Глазових, Ф.Ф.Кузьменка, котрі працювали на відгодівлі свиней та інших.

Дніпропетровське видавництво «Промінь» у 1972 році випустило у світ брошуру під назвою «Колгосп імені Леніна». Її авторами були голова колгоспу І.М.Скоромний та А.С.Ставничий, які у популярній формі розповіли про історію колгоспу – одного з кращих не тільки в Запорізькій області, а на Україні, передовий метод господарювання, людей, що подвигами у праці звеличують рідну землю, про чудові перспективи колгоспу. Не випадково протягом усієї своєї історії колгосп імені Леніна – кращий в районі й області. Він незмінний учасник Виставки досягнень народного господарства СРСР з першого року її відкриття. То ж і славна Верхня Терса своїми людьми – талановитими майстрами хліборобської справи. Це – Зачепили, Домашенки, Карпенки, Бодні, Чучки, Сахни, Семенюти, Панченки – справжні творці колгоспу – великого, багатогалузевого, економічно міцного, орденоносного господарства.

* * *

У лютому 1973 року значна подія сталася у житті верхньотерсянців. Вони зібралися у Будинку культури, щоб вшанувати свого прославленого земляка-механізатора, який сорок років життя віддав хлібній ниві. Того дня в Будинку культури односельці віншували Героя Соціалістичної Праці, бригадира тракторної бригади ордена Леніна колгоспу імені Леніна Олександра Олександровича Зачепила, який сорок років тому вперше сів за кермо трактора. Тільки війна тимчасово вибила юнака з сідла сталевого коня. А, подолавши ворога, він разом з мільйонами таких же воїнів-переможців, повернувся до мирної праці. І знову з бажанням працювати біля землі...

Тоді говорили і про те, що бригада О.О.Зачепила не тільки чекає приходу весни, а готова хоч зараз вийти в поле: необхідна техніка, реманент уже знаходяться на лінійці готовності. Немала заслуга в цьому бригадира – здібного організатора, наставника механізаторів.

Батьковою стежкою пішов і син Павло, який став класним механізатором широкого профілю. Він дуже схожий на батька і прагнув працювати так, щоб не було соромно перед батьком.

На урочистостях голова колгоспу І.М.Скоромний сказав: «Якщо людина не може жити без праці біля землі, значить, вона міцно проросла в неї корінням». Настане час, говорив, Іван Михайлович, і наш славний бригадир піде на заслужений відпочинок. Але його хліборобське місце залишиться за сином Павлом. Від імені правління, партійної та профспілкової організацій, всіх трудівників голова колгоспу побажав Олександру Олександровичу міцного здоров'я, довголіття і успіхів у праці на благо рідної Вітчизни.

Після урочистого вшанування ветерана колгоспу Героя Соціалістичної Праці О.О.Зачепила учасники художньої самодіяльності сільського Будинку культури дали великий концерт.

Ще одна визначальна подія сталася у житті Олександра Олександровича Зачепила у січні 1974 року: його урочисто колгоспна громада провела на заслужений відпочинок.

Про це 15 січня 1974 року писала районна газета:

– Дев'ятнадцятирічним юнаком сів уперше за кермо трактора Олександр Олександрович Зачепило. Палко полюбив він поле, механізаторську працю. І любов цю з гордістю проніс через усе своє життя.

41 трудову весну зустрічав хлібороб на широкому колгоспному степу. 41 урожай вирощували і збирали його працюючі руки. І в долю кожного з них Олександр Олександрович вклав частку свого широкого серця. Працював він уміло, завзято і завжди його старання увінчувалися визначними результатами. Батьківщина високо оцінила невтомну працю О.О.Зачепила, присвоївши йому звання Героя Соціалістичної Праці, нагородивши орденами Леніна, Трудового Червоного Прапора, «Знак Пошани». 18 років очолював він колектив тракторної бригади колгоспу імені Леніна, здобув велику повагу і шану людську.

За постійними хліборобськими турботами не помітив Олександр Олександрович, як промайнув час. Густим інеем сивина вкрила скроні, все дужче могутні плечі згинали втома. Після прожитих нелегких 60 років дала себе знати непрохана старість. Прийшов час іти на заслужений відпочинок.

Багатолюдно було того дня у Верхньотерсянському сільському Будинку культури. Провести О.О.Зачепила на пенсію зібралося все село.

Двома рівними шеренгами вишикувалися біля входу до Будинку культури механізатори тракторної бригади. А в примі-

щенні до самої сцени в таких же шеренгах застигли у святковому вбранні піонери. Задумавшись, ішов цим живим коридором слави старий хлібороб. І важко сказати, що думав він у цей час. Чи згадував свою першу хліборобську весну, чи думав про товаришів по бригаді, яких він залишає.

Як найпочеснішому гостю піонери піднесли О.О.Зачепилу на яскраво вишитому українському рушнику хліб-сіль. Вручаючи його, вони дали слово героєві праці високо нести звання хлібороба, берегти і примножувати славу орденоносного колгоспу.

На сцену разом з Олександром Олександровичем піднялися ветерани господарства, начальник управління сільського господарства райвиконкому П.З.Солодун та секретар райкому партії М.С.Грицаєнко.

Слово надається голові колгоспу І.М.Скоромному. Він широко дякує О.О.Зачепилу за багаторічну невтомну працю. Розповідає присутнім про його славний трудовий шлях. А піонери перегортають сторінки величезної «Трудової книжки колгоспника», яка встановлена на сцені. В ній великими яскравими літерами записані віхи трудового життя героя. На закінчення І.М.Скоромний вручає Олександрю Олександровичу пам'ятний подарунок і пенсійну книжку, бажає довгих років життя і хорошого відпочинку. Секретар парторганізації В.Д.Щербак пов'язав йому стручку, на якій красувався напис: «Ветеран колгоспу».

Ветерана праці вітали комсомолец Микола Таран, який під керівництвом Олександра Олександровича опановував нелегку механізаторську професію, бригадир тракторної бригади колгоспу імені Горького І.І.Панченко та начальник управління сільського господарства райвиконкому П.З.Солодун, з якими він починав свій трудовий шлях.

Секретар райкому партії М.С.Грицаєнко вручив Олександрю Олександровичу «Пам'ятну адресу» РК КПУ та Почесну грамоту райвиконкому.

З короткою промовою виступив О.О.Зачепило. Він подякував присутнім за виявлену увагу до нього, закликав усіх любити благородну хліборобську професію, любити землю – джерело всіх людських багатств. Передаючи новому бригадиру Д.П.Сахну ключ від тракторної бригади і «ключ» до високого врожаю четвертого визначального року п'ятирічки, ветеран висловив упевненість, що тракторна бригада з року в рік примножуватиме свою трудову славу.

Приймаючи ключі, Д.П.Сахно від імені всіх механізаторів бригади запевнив О.О.Зачепила, що його наказ вони виконують з честю, що молоді хлібороби гідно нестимуть естафету, передану їм ветераном.

– Щасливого відпочинку, довгих років життя, – бажали героєві праці односельчани.

* * *

На початку травня 1973 року група народних контролерів ордена Леніна колгоспу імені Леніна виступила із зверненням до всіх контролерів колгоспів, радгоспів, сільськогосподарських організацій Гуляйпільського району максимально допомогти господарствам у підготовці і проведенні збирання урожаю, продажу державі хліба.

У зверненні, зокрема, говорилося, що ордена Леніна колгосп імені Леніна включився у Всесоюзне змагання землеробів країни за збільшення виробництва і заготівлі зерна та інших продуктів сільського господарства.

Трудівники поставили конкретне завдання: отримати з кожного з 1720 гектарів зернових по 28,1 центнера хліба, довести валовий збір його майже до 5000 тонн. В засіки держави відправити 2655 тонн хліба при плані 1930, максимально покрити заборгованість по продажу зерна 1972 року.

Всі ці плани реальні. Трудівники полів працюють над тим, щоб по району зібрати 137000 тонн зерна.

Члени колгоспної групи народного контролю, яка налічувала 70 чоловік, закликали народних дозорців району для поставленого завдання створити на всіх виробничих ділянках тимчасові – по періодах сільгоспробіт – пости, які слідкуватимуть за роботою кожного агрегата, за безумовним виконанням вимог агротехніки і передового досвіду, за строками і якістю всього комплексу польових робіт.

Ініціативу народних контролерів ордена Леніна колгоспу імені Леніна схвалив обласний комітет народного контролю і зобов'язав усі районні комітети народного контролю широко підтримати ініціативу народних дозорців колгоспу імені Леніна.

Ровесник Жовтня

В його житті немає нічого незвичайного. Народився Павло у бідній селянській сім'ї Сердюків у той жовтневий день 1917 року, коли в далекому від українського села Петрограді було обрано центр по керівництву збройним повстанням. А через кілька днів залп «Аврори» сповістив бездолею Росії і світу про початок соціалістичної революції.

Павлові пощастило – він зростав і мужнів під зорею Великого Жовтня. Впевнено міцніла молода країна Рад, заможнішим ставало і життя родини Сердюків. А потім на долю юнака випала честь брати участь у захисті революційних завоювань батьків і дідів. Спершу – від білофінів, після – від німецько-фашистських загартників.

Ровесник Жовтня, Павло Пимонович Сердюк, воїн-визволитель, громив гітлерівських окупантів під Севастополем, очищав від них землю рідної України, Румунії. Там пролив кров в ім'я інтернаціональної дружби, єднання пролетарів усіх країн. Додому повернувся з військовими нагородами. Що може бути кращого за мирну працю, блакитне небо над головою? Змінивши солдатську фор-

му на цивільний одяг, Павло Пимонович гаряче взявся до роботи по відбудові зруйнованого війною господарства колгоспу. Керував будівельною бригадою, трудився в рільництві. Дуже захоплювався степовим роздоллям, омитим ранковою росою. Звідси й пішла у нього любов до чабанування.

Ось уже дев'ятнадцять років водить П.П.Сердюк колгоспну отару. І добре переконаний, що чабан – теж не другорядна фігура на селі. З першим сонячним промінням починається його трудовий день. А в літню пору – з піснею жайворонка. Красивий степ на світанку!

Як трудиться Павло Пимонович, чого добився за багато років самовідданої праці, можна судити з того, що його відзначено високою урядовою нагородою – орденом «Знак Пошани». Слід доповнити, що він удостоєний срібної медалі учасника республіканської сільськогосподарської виставки. На сьогодні П.П.Сердюк очолює ланку колгоспних чабанів. І зарекомендував себе здібним принциповим організатором.

В ланці старшого чабана – чотири чоловіка: він, М.В.Мищенко, О.П.Крат і П.М.Сахно. В цілому напарни-

ки трудяться непогано, злагоджено. Але найтепліші відгуки у ватажка про останнього з названих вище – Петра Сахна. Рік тому він прийшов у чабанську ланку, а вже показав себе з найкращого боку. Заслужена похвала, бо здобути її у вимогливого до себе й до інших Павла Пимоновича нелегко.

Чабан у нашій країні всіма шанований трудівник. Бо праця у нас – справа честі кожної радянської людини. Ким був чабан до часів царизму? Знедоленим куркульським наймитом. А нині він – повноправний член суспільства, розкутого великим Жовтнем. Невпинно множиться колективне багатство трудівників села. І в цьому чимала частка праці орденоносця Павла Пимоновича Сердюка.

Разом з колективними здо-

бутками зростає і добробут радянських людей. Розквітає життя також сільського населення. Побувайте в ордена Леніна колгоспі імені Леніна, і ви наочно в цьому переконаєтесь. Куди не кинеш оком, повсюдно добротні будинки під бляхою і шифером. Не диво вже, коли в багатьох трудівників є автомашини, мотоцикли, першокласні холодильники, телевізори.

Взяти хоча б сім'ю чабана П.П.Сердюка. Майже всі члени його родини працюють рядовими колгоспниками: син – шофером, дочка – на різних роботах, невістка – дояркою. Недавно Павло Пимонович придбав автомашину «Москвич». Одним словом, заможно живуть Сердюки, бо в основі їхнього достатку – особиста суспільно корисна праця.

1973 р.

Характер, гартований трудом

Розповідь про двічі орденоносця, ветеринарного лікаря, комуніста Миколу Івановича Домашенка.

Корови лизали запушені памороззю металеві стояки і ревли на всю стайню. Миколі Івановичу знайомий той біль. Колись хлопці підмогоричили лизнути при двадцятиградусному морозі ковадло, то ледве мати порятувала – відлила теплою водою.

«Багато тварин похворіло – хтозна чи дотягнуть до весни. А зберегти їх треба за всяку ціну, – думав молодий ветфельдшер. – Це мій обов'язок. Бо ця справа всенародна».

Із задуми вивів М.О.Дерев'янку: «Ну й погибель же. Запам'ятається нам ця зимівля надовго».

Микола Іванович пішов далі по стайні, тримаючи в руках шприц і аптечку. Дуже кволим

коровам доводилось робити уколи – це вже останній резерв.

Зашкарубли руки у ветеринарного фельдшера. Не схоже, що призначені тримати шприц та медикаменти. Бо часто він і за доярку, і за скотаря. Іноді доводиться чергувати на фермі по кілька днів підряд. Ні дітей, ні дружини тижнями не бачить. Хоч би вже скоріше літо!

Але й літо не принесло жаданої радості. Подули суховії. Трави наче вибрило огненною косою... Багато господарств району погнали корів у Дніпрові плавні. А правління колгоспу імені Леніна вирішило шукати рятунку дома. Бо знали, що в плавнях корму теж не вистачить на всіх. Вишукували найменші можливості. Рубали по балках, біля ставків (і там, де бере початок спокійна річечка Терса) очерет. Силосували, різали гілки у вітровпорах. І де найважче було, працював ветфельдшер.

Важкі були часи. Але дружба і любов до своєї справи допомогли перемогти все.

Скоро люди побачили, що Миколі Івановичу можна багато звірити, що це людина, яка вболіває за народне, як за власне чи ще й більше... І молодого комуніста обрали головою товариського суду, депутатом сільради.

Ще більше потяглись до нього односельчани – хто за

порадою, а хто – по допомогу. Важче стало. Бо тепер уже треба було не лише знати і любити справу, а й знаходити підхід до людей, вміти вгадати їхні запити, порухи душі.

Стоїть, було, перед тобою, пригадує той час Микола Іванович, на суді похнюплений односельчанин і мовчить. Що він скаже, коли справа ясна: вкрав два пуди громадської дерті. Одне слово на устах: «Винуватий, судить».

Судити то судити, але ж потрібно зважити всі «за» і «проти», розібратися за яких обставин зроблено крадіжку, яке в нього матеріальне становище, що спонукало на злочин... А на все треба час, знання...

І Микола Іванович Домашенко вчився. Самотужки, крок за кроком освоював цілину наук.

Партія і уряд високо оцінили діяльність комуніста, нагородивши спершу медаллю «За доблесну працю», а потім орденом Жовтневої Революції.

...Рівно гуде мотоцикл, залишаючи рівні колії в свіжому снігу. Під вуличними ліхтарями цвітуть великі жовті соняшники світла, на які сідають білі зимові бджоли.

На однім із дахів світло захопило іграшкового фанерного шпака. І пам'ять мимоволі від-

крила перед ним картину сьогоднішнього ранку.

Прибіг маленький (весь у симпатичному ластовинні з їжачком на голові) хлопчик. А в зібганому піджаку – кроль з надкушеним вухом.

– Погризлися самці, – пояснив по-дорослому.

Микола Іванович надрізав сірому вуху, що трималося на кількох ниточках шкіри, і помазав йодом.

– Біжи! – поплескав ласкаво по плечу хлопця.

– А житиме?

– Ще й як вибрикуватиме!

Ще ветеринарному фельдшеру згадалось, як у минулому році хтось приніс шпака – просто з кошачих пазурів. Шийка прокушена, крило обвисло. Довго довелось поморочитись, щоб хоч трохи полатати. Не встиг співун відлетіти разом із родичами за море. Бо осіло вже. Залишився зимувати в селі.

А весною... Весною якимось Микола Іванович побачив його на дроті разом із веселою подругою. Ще й як заливався веселими трелями!

...Не зчувся, як доїхав до двору. На воротах помітив доярку. Обличчя якимось розгублене, аж наче злякане.

– Миколо Івановичу, похворіли корови!

Не роздумуючи, розвернув мотоцикл. Оглянув одну, другу корову. Всі симптоми показували: ящур.

На ранок викликали головного ветлікаря району Ф.І.Гуменюка. Той скрушно розвів руками: «Діагноз підтверджується».

І закрутилось. Адже треба було не лише зберегти поголів'я в колгоспі, а й не випустити ящур за межі господарства. Останнє виявилось найважчим. Перш за все треба було обладнати (і, зважте, негайно) кімнати для доярок, постілля, харчуванням, свіжими газетами забезпечити.

– Важкувато довелось, – говорить Микола Іванович. – Але справились. Навіть баяністом забезпечили тваринниць.

Три тижні сиділи «в оточенні» працівники ферм. Із рідними перекикувались лише на відстані. Ніхто не дезертирував додому. Доярки навіть жартували: «Це карантин для чоловіків. Хай спробують без нас».

І в центрі всієї крутії, звичайно, був Микола Іванович (тепер уже ветеринарний лікар). Люди знають, скільки йому довелося побігати, залишаючись і без сніданків, і без обідів. Та ніхто не знає, чи спав отими ночами Микола Іванович.

...Кожного разу, перемигши стихію, Микола Іванович почуває, що в нього наче прибуває сили.

— Перемога завжди додає сили, — каже він. — Із прекрасного досвіду перемог з'являється тверда віра в себе. А віра — це вже запорука перемоги.

І де б не був, він завжди вселяє в оточуючих віру.

— Доб'ємося, — сказав членам сільської Ради. — Буде до рога в Цвітковий.

Іздили в район, писали в обласний виконком. І таки добилися свого. Є дорога в Цвітковий.

— Тепер і ми вже не на островах, а на материк, — жартують цвітковці.

Був Микола Іванович і секретарем партійної організації колгоспу, і депутатом сільради, і головою групи народного контролю, членом якої є і досі.

Та хоч би він офіційно й не був у народному контролі, совість комуніста не дозволила б пройти повз черствість, малодушся чи крадіжки. Недарма ж так поважають його односельчани, які знають Миколу Івановича з самого дитинства.

...Найчастіше вечорами після важкого трудового дня комуніст готується вдома до наступної лекції, яку йому як члену товариства «Знання», випало читати за графіком. До речі, за зразкову лекторську роботу секретар райкому партії Л.І.Явон в минулому році вручила йому цінний подарунок.

Але бувають у Миколи Івановича і такі вечори, коли він разом із дружиною Марією Іванівною дивиться телевизор, читає цікаву книжку чи пише листа синам... Та ось тривожний стук у шибку. І він уже покинув хатній затишок, бо у Л.С.Стефаненка захворіла корова. Треба рятувати. Бо щось не гаразд на фермі. Скільки їх може бути отих: бо село велике. А Микола Іванович не відмовляє ніколи. Тож і приносять йому люди рятувати навіть курей і качок...

Зовсім недавно в гості до ветеринарного лікаря завітало ще одне свято — його нагороджено орденом «Знак Пошани» і значком «Відмінник соціалістичного змагання».

1973 р.

Господар степового корабля

З-під крилатого літнього капелюха, мружачись, зиркнули темні очі. На засмаглому обличчі промайнув неприхований вираз здивування: чому це з редакції питають саме про нього? А коли вже дізнався, що до чого, зразу ж категорично запротестував: «У нас є кращі механізатори, от про них і напишіть. Я ж такий, як і багато інших».

Скромність чи небажання з якоїсь причини взяти участь у розмові? Напевне, і перше, і друге, — подумалось мені. Та через кілька хвилин льодок у відносинах між нами почав скресати. А вже потім я взагалі засумнівався, чи й був той холодок у нашому знайомстві. Але стриманість співбесідника так і залишилась.

Розповідаючи про цьогорічні жнива, комбайнер колгоспу імені Леніна комуніст Петро Ілліч Шило більше говорив про інших. І дуже скупко про себе, про свою особисту участь в збиральній кампанії третього, вирішального. Наче в бригаді він був зовсім другорядною людиною і мало впливав на хід подій, на товаришів, які його оточують.

Насправді ж це було далеко не так. Недаремно напередодні

моєї зустрічі з комбайнером голова колгоспу І.М.Скромний в числі кращих механізаторів назвав і його прізвище. І порекомендував написати про Шила — як про трудівника і як про комуніста. «Принциповий товариш, вимогливий до себе й до інших, досвідчений спеціаліст», — сказав голова.

У цьому я переконався, коли ми розговорились з Петром Іллічем. Обізнаність у тому, що робиться в бригаді, і в колгоспі, довершеність логічних висновків — все свідчило про тісний зв'язок механізатора з колективним життям хліборобів орденоносного господарства. І ще — його вболівання за громадську справу.

Робочий почерк майстра збирання врожаїв комбайнер П.І.Шило виявив у першій же сезон безпосередньої участі на жнивах. Одразу ж після закінчення Чубарівського СПТУ він у числі інших механізаторів району був направлений в Казахстан на допомогу хліборобам цілини. Тоді Петро Ілліч намолотив більше 5100 центнерів зерна. А вже пізніше повторив цей своєрідний рекорд у рідному колгоспі.

В цьому році хліба вродили як ніколи. Комбайнери бригади,

де працює П.І.Шило, задовго до початку збиральної кампанії добре підготували необхідну для жнивування техніку. І тепер вони день у день все ширше розгортають змагання з єдиною метою – підібрати врожай колосових швидко, без найменших втрат зерна. Адже валовий збір його має скласти майже 5000 тонн.

Клин ранніх зернових у колгоспі чималий. В нинішньому році Петро Ілліч всьоме виходить на жнива. Цього сезону – на новому СК-4. Як тільки одержав комбайн, не заспокоївся доти, поки не «перещупав» усі вузли і деталі. Щоб уже там, на полі, не трапилось з агрегатом нічого не передбачуваного.

Перед тим, як виставити степові кораблі на хлібні масиви, в бригаді відбулася оперативна нарада. Ватажок механізаторів колгоспу Герой Соціалістичної Праці О.О.Зачепило дав їм своє батьківське напучення. Одним з перших на жнива вийшли син бригадира Павло і Петро Ілліч Шило. Обидва – комуністи, досвідчені комбайнери.

Молодий Зачепило зразу ж включився у збирання гороху. А П.І.Шило того дня, коли я був у бригаді, щойно повернувся з поля, де своїм СК-4 робив обкоси пшеничних ділянок, розбивав для товаришів загінки.

Цілком зрозуміло, що у комбайнера вже склалось враження від косовиці.

– З задоволенням відзначу, – похвалився тоді Петро Ілліч, – намолоти радують. З усього видно: пшениця на всіх 1200 гектарах вродила щедро. Навіть прямо в полі довелось робити суттєву поправку до тих рекомендацій, які давали нам спеціалісти щодо регулювання агрегату. Зокрема, змушений був удвічі зменшити винос шнека жатки над днищем. Інакше не проходив валок у приймальну камеру молотильного барабана.

Творчий підхід до справи, хліборобська майстерність – ось що вирішуватиме успіх на жнивах. Це добре розуміють П.І.Шило і його товариші по роботі. З таким настроєм, немає сумніву, механізаторам не стануть на заваді ніякі труднощі, примхи погодних умов. Бо люди досконало знають своє діло – стратегію й тактику ведення жнив.

Один у полі – не воїн. Яким би ти не був майстром. Якраз цієї думки дотримується Петро Ілліч. А тому й клопотався того дня про те, щоб у комбайнера обов'язково був хороший, здібний помічник. Таким він, зокрема, вважає механізатора Івана Лукича Феленка. І саме з ним

хотів би напару працювати. Знає, що той не підведе.

Ми від'їжджали з бригади, коли сонце поволі скочувалося за горизонт. А на подвір'ї колгоспної майстерні ще довго залишався з колегами П.І.Шило. Механізатори, готувалися до

нового, ще більш напруженого робочого дня, – порались біля степових кораблів. Щоб завтра, відшwartувавшись від своїх звичних стоянок, вийти на роздолля колосових масивів, на збирання хлібів.

М.Бондаренко, 1973 р.

Щедрість ниви

Ордена Леніна колгосп імені Леніна одержав на богарі 50,1 центнера кукурудзи з гектара.

Досвідом ділився 31 січня 1975 року агроном колгоспу М.Мавроді:

– Вирощування кукурудзи торік було пов'язане з деякими ускладненнями: з 297 гектарів майже половину займали ділянки гібридизації. Це вимагало додаткових затрат праці. Та й урожайність на таких ділянках завжди значно нижча, ніж на тих, що засіяні насінням першого покоління (з кожного гектара, зайнятого материнськими рослинами, ми одержали по 48 центнерів зерна, а батьківськими – по 35). Проте вся кукурудза дала нам по 50,1 центнера зерна з гектара.

Наполегливу боротьбу за високий урожай цієї культури ми розпочали з підготовки ґрунту. Слідом за збиранням озимини на зерно та кукурудзи молочно-воскової стиглості

(зернова кукурудза розміщувалася тільки по цих попередниках) ділянки були злушені лущильником ЛД-10, а потім закультивовані на глибину 10-12 сантиметрів. Після проростання бур'янів та падалиці їх закультивували вдруге. Коротше кажучи, до початку зяблевої оранки провели поверхневий обробіток ґрунту майже так, як під сівбу озимих. Зорали ці площі в жовтні на глибину 27-30 сантиметрів. Така підготовка ґрунту дозволяє вести ефективну боротьбу з бур'янами вже у післязбиральний період, коли інтенсивно проростає значна кількість їх. Ми одержали добре вирівняний, доброякісний зяб, що не потребує додаткового осіннього обробітку.

На кожен з 240 гектарів під зяб внесли по півтора центнера суперфосфату та по центнеру аміачної селітри. Крім того, при сівбі дали ще по 50 кілограмів суперфосфату на гектар, а при міжрядному обробітку рослини підживили амофосом та аміачною селітрою (по центнеру на гектар). Це забезпечило добрий розвиток рослин на протязі всього вегетаційного періоду. Під зяб внесли також органічні добрива з розрахунку 25-30 тонн на гектар.

Але розраховувати на значну прибавку врожаю тільки за рахунок застосування добрив не можна. Прагнемо більш повно використовувати родючі властивості ґрунту. Для цього ми перш за все забезпечили оптимальну густоту рослин, не допускали забур'яненості ниви.

Готуючи ґрунт до сівби кукурудзи, навесні індивідуально підходимо до кожного поля. Але здебільшого після закриття вологи проводимо одну культивуацію для вирівнювання ріллі, а другу — передпосівну, на глибину загортання насіння. Цей етап робіт має виключно велике значення, тому що від підготовки ґрунту залежить якість сівби.

Механізатори, готуючись до сівби, ретельно відрегулювали сівалки, старанно підбра-

ли диски висіваючих апаратів. Особливого уміння вимагало настроювання сівальних агрегатів для ділянок гібридної кукурудзи.

Як тільки ґрунт на глибині залягання насіння прогрівся до 10-12 градусів, почали сіяти. За кожним агрегатом були закріплені спеціалісти. Якість роботи вони перевіряли по кілька разів на день у різних місцях поля.

Сходи одержали дружні. Квадратно-гніздовим способом посіяли 160 гектарів. На всіх площах квадрати виявилися відмінними. Це дозволило обробляти посіви машинами у двох напрямках. Густота рослин на всіх полях була оптимальною, не вимагала проріджування або розстановки рослин.

Готуючись до догляду за посівами, механізатори виготовили у своїй майстерні з дисків луцильників на всі агрегати стрільчасті робочі органи. Ширина захвату кожного — 15 сантиметрів. Ріжучі частини наварили сормайтом. Завдяки цьому при роботі вони перекривали один одного, добре підрізали бур'яни. Прополочні борінки культиваторів відрегулювали так, щоб вони могли обробляти не тільки міжряддя, а й рядки та гнізда.

На всіх посівах кукурудзи провели два досходових борону-

вання, а коли рослини досягли фази 3-4 листочків, зробили й одне післясходове. Виконували його, як правило, у другій половині дня легкими боронами при швидкості руху агрегатів 3-4 кілометри на годину. На багаторічному досвіді переконалися, що боронування — один з основних засобів боротьби з бур'янами.

Торік у господарстві проведено два міжрядних обробітки кукурудзи одними і тими ж робочими органами. Глибину встановлювали в залежності від стану ґрунту. 200 гектарів обробляли у двох напрямках. На деяких площах, засмічених мишієм, при останній культивації присипали бур'ян землею з допомогою підгортувачів.

Хімічний обробіток кукурудзи розпочали, коли рослини були у фазі 3-5 листочків. Застосували при цьому гербіцид 24-Д. Не допускали старіння бур'янів, під зяб внесли по три кілограми симазину. На цій площі зробили лише один міжрядний обробіток.

Завдяки якісному проведенню комплексу робіт при бороть-

бі з бур'янами обійшлися без ручного обробітку. Всі посіви до самого збирання залишалися чистими.

Кукурудзу на зерно вирощувала одна механізована ланка, яку очолює В.П.Семенюта. Всі члени цього невеличкого колективу мають чималий хліборобський досвід, беручкі до діла. Тому всі роботи по вирощуванню і збиранню качанистої проводять доброякісно і в оптимальні агротехнічні строки.

У нинішньому році хлібороби поставили мету — закріпити і примножити минулорічний успіх. Вже чимало зроблено для одержання високого врожаю. Осінній обробіток ґрунту провели за розробленою технологією. При цьому на 133 гектари під зяб внесли чотири тисячі тонн перегною. 250 гектарів одержали 50 тонн мінеральних добрив. Навесні плануємо внести на кожен гектар під культивуацію по 2 центнери аміачної води, при сівбі — по 50 кілограмів суперфосфату, а під час догляду посівів — ще по 20 кілограмів діючої речовини азотно-фосфорних добрив.

У 1975 році в колгоспі закінчили будівництво тваринницького комплексу на 800 голів. Територія його – 10 гектарів. У комплекс входять санітарний пропускник, будинок тваринників, лазня, котельня, кормоцех, гараж для тракторів, 4 корівники, телятник з профілакторієм, силосні споруди, амбулаторія з лікувальним комплексом, ізолятор. Тут скрізь витіснена ручна праця. Всі процеси механізовані. На комплексі працює 26 доярок – майстрів машинного доїння. За ними закріплено по 50 корів. Всього на комплексі працює 56 чоловік.

Тут є всі умови для роботи доярок, скотарів, телятниць, їх спокійного відпочинку. Є кухня, гардероби, їдальня, кімната для відпочинку.

За високі виробничі показники, досягнуті у змаганні колективів сільського господарства за перше півріччя 1976 року, ордена Леніна колгосп імені Леніна нагороджено перехідним Червоним прапором Міністерства сільського господарства УРСР та республіканського комітету профспілки робітників і службовців сільського господарства і заготівель, а також першою грошовою премією.

Про успіхи, досягнуті господарством, 31 серпня 1976 року розповідала у районній газеті головний зоотехнік Ганна Григорівна Верменчук: «Наш колгосп повинен у 1980 році виробити 3080 тонн молока і 428 тонн м'яса. Це в півтора раза більше, ніж було отримано в 1975 році.

Щоб досягти запланованого рівня виробництва тваринницької продукції, потрібно на 19 процентів збільшити дійне поголів'я і надоювати від кожної корови за рік не менше 2800 кілограмів молока.

Ми вже досягли певних успіхів у виробництві і заготівлі тваринницької продукції. З початку року вироблено на кожні 100 гектарів угідь по 433 центнери молока, по 71 центнеру м'яса і по 215 кілограмів вовни. У порівнянні з річним завданням це становить відповідно 74, 75 і 113 процентів. Виробництво валової продукції на корову проти відповідного періоду минулого року зросло на 20 кілограмів.

За вісім місяців річний народногосподарський план заготівлі молока виконано на 71 відсоток. За цей час здійснено річні зобов'язання по продажу державі м'яса і вовни.

Святкова хода на честь Дня Перемоги.
9 травня 1976 року, с. Верхня Терса

Тваринники стараються виробляти продукцію високої якості. У нинішньому році 80 процентів молока зараховано першим сортом.

Труidівники відгодівельних ферм відправили державі 352 голови великої рогатої худоби, кожна з яких важила в середньому 380 кілограмів. У окремих групах тварини щодня прибавляли у живій вазі по 790 грамів. Найкращих результатів досягла ланка Катерини Пидорі.

На відгодівлі свиней першість у змаганні виборала ланка Віри Цис.

Колгосп спеціалізується на виробництві молока і далі удосконалюватиме організацію праці на молочному комплексі.

Дванадцять доярок зобов'язалися цього року отримати від своїх корів по 100 тонн молока. На сьогодні багато труidівниць уже надоїли його більше 70 тонн.

Успіх тваринників значною мірою залежить від керівників ферм. У господарстві колективи доярок очолюють досвідчені спеціалісти. В.П.Ясько і О.П.Мофа постійно спрямовують зусилля труidівників, щоб достроково виконати взяті зобов'язання, мати продукцію високої якості з мінімальними затратами.

Висока відзнака зобов'язує тваринників працювати ще краще. Колективи доярок, скотарів і вівчарів будуть і далі всіма силами боротися за перемогу у Всесоюзному соціалістичному змаганні труidівників тваринницьких ферм.

У 1976 році господарство виробило на кожні 100 гектарів угідь 105,2 центнери м'яса, 604 центнери молока, 215 кілограмів вовни. Від кожної фуражної корови у середньому надоєно 2666 кілограмів молока. На відгодівлі тварин середньодобовий приріст склав 401 грам на голову.

Доярки ферми № 1 М.Пахар, В.Подворко, Н.Брижак, М.Шепель надоїли в середньому по 3320 – 3200 кілограмів молока від кожної фуражної корови.

Свинарі ланок В.Шаповала і В.Цис отримали по 330-340 грамів середньодобового приросту кожної голови. Ланка Г.Онищенко мала по 19 поросят від кожної свиноматки.

Наполеглива праця дала змогу хліборобам отримати по 37,1 центнера озимої пшениці з гектара (вал – 4484 тонни), 38,8 центнера кукурудзи на зерно (555 тонн), 31,7 центнера ячменю (386 тонн), по 23,4 центнера соняшнику з гектара (750 тонн).

То ж не випадково, за підвищення ефективності виробництва і успішне виконання планів і соціалістичних зобов'язань 1976 року ордена Леніна колгосп імені Леніна було нагороджено перехідним Червоним прапором ЦК КПРС, Ради Міністрів СРСР, ВЦРПС і ЦК ВЛКСМ.

20 лютого 1977 року бригадир тракторної бригади Д.П.Сахно, трактористи Д.Яковенко і О.Боровик говорили, що вони гордяться тим, що господарство удостоїлося високої нагороди, але вона і зобов'язує кожного механізатора добиватися подальшого підвищення урожайності сільгоспкультур.

Досвід передових бригад показує, стверджували верхньотерсянці, що на наших землях можна вирощувати по 40-45 центнерів зерна озимої пшениці і кукурудзи, по 25 центнерів насіння соняшнику.

Є маяки і у тваринництві. Так, в 1976 році доярка М.П.Ясько від 50 корів надоїла 129,6 тонни молока. Це найкращий показник у районі.

Високу нагороду на урочистому мітингу у Верхній Терсі вручив кандидат в члени ЦК Компартії України, голова Запорізького облвиконкому П.І.Москальков. Від імені трударів господарства голова правління колгоспу В.В.Шаровський запевнив ЦК КПРС і Радянський уряд, що трудівники орденоносного колгоспу не пошкодують зусиль і уміння, щоб добитися в 1977 році ще більших успіхів.

Свято шанують пам'ять загиблих воїнів, що полягли за рідну Вітчизну, жителі села

Теплі слова подяки партії та уряду за високу відзнаку їхньої праці висловили у своїх виступах на мітингу передовики виробництва: механізатор А.С.Мофа, тваринники Н.С.Брижак, Л.В.Неструга, комсомолец В.Дяченко. Заступник секретаря парторганізації М.І.Домашенко зачитав текст листа працівників колгоспу Центральному Комітету КПРС, у якому колгоспники урочисто обіцяли добитися нових висот у Всесоюзному соціалістичному змаганні.

40,3 центнера з гектара – такого в 1977 році урожаю озимої пшениці добилися хлібороби ордена Леніна колгоспу імені Леніна на площі 1293 гектари. Середня урожайність за минулу п'ятирічку – 34,4 центнера з гектара.

Стабільні високі врожаї – наслідок освоєння науково обґрунтованих сівозмін, впровадження високопродуктивних сортів, системи удобрення полів.

Командир розвідників майбутнього

Це був звичайний вичення дадуть», – думав Дмитро клик до секретаря партбюро. Павлович Сахно, йдучи до контори колгоспу. «Мабуть, якесь партійне дору-

Розмова почалася здалеку. Парторг розпитував про здоров'я, про сім'ю і, звичайно, про роботу. Говорили невимушено, не поспішаючи, та Дмитро Павлович зрозумів, що це лише передмова до чогось важливого. Хотілося скоріш дізнатися, до чого саме, та він старався жодним жестом, жодним словом не показати свого нетерпіння. Мабуть, помітивши це, секретар парторганізації, не змінюючи невимушеного тону розмови, сказав, що є одностайна думка всіх членів партбюро послати Дмитра Павловича працювати бригадиром тракторної бригади. Пропозиція була несподіваною.

— Можна мені подумати? — спитав він.

— Подумай, — відповів секретар. — Для того й викликав тебе, щоб до засідання партбюро встиг усе зважити. Адже роботу тобі пропонуємо нелегку і дуже відповідальну.

Йти працювати бригадиром тракторної бригади чи не йти — таких вагань у Дмитра Павловича не було. Раз посилає парторганізація на цю ділянку роботи, значить потрібно йти. Ніякої образи не викликало й те, що з посади агронома по захисту рослин його посилають бригадиром. Розумів, що тракторна бригада в господарстві одна, і очолювати її не менш

відповідальна справа, ніж виконувати попередню роботу. Але його турбував сумнів, чи зможе керувати великим механізаторським колективом, адже він за фахом агроном. І тут Дмитро Павлович подумав, що кінцева мета роботи механізаторів, усієї сільськогосподарської техніки полягає в тому, щоб правильно обробити землю, виростити високі врожаї. А хіба це не агрономічна справа?

Згоду очолити бригаду Д.П.Сахно дав. І почалися напружені трудові будні в тракторній. Починати керувати бригадою, яку очолював до тебе поганий бригадир, важко, а ще важче замінити досвідченого керівника, якого любили механізатори. Найменший промах бачить кожен член бригади, дехто ні-ні, та й прикине в думці, а то й скаже, що попередній бригадир зробив би не так. Дуже неприємно це відчувати, а тим більше почути. А працювати гірше, ніж попередник, ніяк не можна. Ось саме таке випробування й випало на долю Дмитра Павловича, який замінив у роботі Героя Соціалістичної Праці Олександра Олександровича Зачепила, коли той пішов на заслужений відпочинок.

Нелегко було в перші дні і місяці, поки не заслужив довіря механізаторів, поки вони

в душі не визнали його умілим керівником бригади. Та легкого хліба Дмитро Павлович не їв з самого дитинства. Рано залишився він удвох з хворою матір'ю. Вчився в школі, а під час канікул працював у колгоспі. Як не важко було, а 10 класів закінчив успішно. В 17 літ пішов у колгосп імені Леніна. Був вантажником, іздовим, причіплювачем. Не злічити, мабуть, усіх робіт, які довелося виконати юнакові. Набувши певного життєвого досвіду, вступив на заочне відділення агрономічного факультету Дніпропетровського сільськогосподарського інституту.

Ще коли був на четвертому курсі, правління колгоспу призначило його агрономом по захисту рослин. З молодечим завзяттям взявся він за цю роботу, з головою поринув у вир колгоспного життя. Молодь обрала його секретарем комсомольської організації. Більше 80 комсомольців було тоді в ній. Всі непосидючі, галасливі, вимогливі, але у сам комсорг був таким же, тому спільну роботу знаходили швидко. Потім армія, нелегка служба вартівного Вітчизни. І знову рідний колгосп, та ж посада агронома по захисту рослин, і знову комсомольці обирають його своїм ватажком.

До лав ленінської партії Дмитро Павлович вступив у 1974 році. Тоді його життя ніби набуло нового, більш повноцінного змісту.

Як бачимо, життєвий, організаторський і хліборобський досвід у нього вже був чималий, була й вища агрономічна освіта, але, щоб успішно очолювати бригаду, не вистачало технічних знань. Правда, правління господарства призначило йому в помічники найдосвідченішого механізатора — Михайла Олексійовича Булаха. Але й цього було недостатньо. І Дмитро Павлович самостійно взявся вивчати механізаторську професію, успішно склав екзамен і одержав посвідчення механізатора третього класу.

Старанно вивчав бригадир підлеглих, допомагав їм у всьому, і вони скоро полюбили його як вимогливого, принципового, але справедливого керівника, чуйного і надійного товариша.

Дмитру Павловичу дуже повезло на вчителів справи хліборобської. Багато допомагають йому колишній бригадир тракторної бригади О.О.Зачепило, а також головний агроном М.М.Мавроді, якого тут називають професором колгоспного поля. Д.П.Сахно завжди прагне наслідувати приклад цих славних хліборобів.

Колектив тракторної завязаний у роботі, члени його є зразком для всіх колгоспників у поведінці і особистому житті. Недарма бригада носить звання комуністичної праці. До її складу вливаються молоді кадри. Дружна трудова сім'я дбайливо виховує їх. Справжніми наставниками для молодих механізаторів, які недавно закінчили курси, є Василь Петрович Семенюта, Анатолій Степанович Мофа і сам бригадир. Вони виховують молодь на трудових традиціях колективу, а традиції тут дійсно славні. Досить сказати, що тільки кавалерів трудових орденів у бригаді 5 чоловік.

Все нове, передове Д.П.Сахно прагне впровадити у виробництво. Старанно вивчає сільськогосподарську літературу, відвідав сільськогосподарську виставку в м. Києві, жадібно прислухається до порад досвідчених механізаторів.

Хороших успіхів досягла очолювана Дмитром Павловичем бригада. За торішню роботу по вирощуванню врожаю Головним комітетом ВДНГ СРСР її відзначено Дипломом першого ступеня. 5 членів бригади, в тому числі й бригадир, нагороджені цінними подарунками.

Високих показників добилися хлібороби цього колективу

й нинішнього року. Вони виростили по 36,4 центнера зернових з гектара, в тому числі по 37,1 центнера пшениці, більше 40 центнерів кукурудзи, 29 центнерів гороху, 35,2 центнера вівса. Державі відправлено 3270 тонн хліба при народногосподарському плані 2750 тонн.

Д.П.Сахно виконує чимало партійних і громадських доручень: він член райкому партії, депутат обласної та сільської рад депутатів трудящих, пропагандист школи компраці, керівник агітгрупи. Виробничій, партійній і громадській роботі Дмитро Павлович віддає себе цілком. Часу для відпочинку у нього залишається мало. У вільні години він любить почитати (в його домашній бібліотеці близько 300 книг). Особливо цікавлять його іноземні мови. Німецьку вже вивчив досить добре, а зараз наполегливо опановує іспанську. Йому хочеться дізнатися про життя інших народів. По туристичних путівках він побував у Болгарії, Румунії, Німецькій Демократичній Республіці.

Цього літа колгосп імені Леніна відвідала група працівників народної міліції Східного Берліна. Дмитро Павлович познайомився з одним із них – комуністом Гербертом Бортломіфаном. Зараз вони

листуються. Спочатку писали один одному на німецькій мові, а потім Герберт почав вивчати російську і пішли листи через кордон на російській, а здебільшого – на змішаній мові. Розповіді комуністам двох

братніх країн є про що один одному. Дружба їхня міцніє з кожним днем.

Красивим життям живе партії рядовий, командир розвідників майбутнього Д.П.Сахно.

Ф. Ільченко, 1976 р.

* * *

6 липня 1978 року голова колгоспу В.Шаровський, секретар парторганізації В.Щербак, голова МК профспілки О.Чучко і секретар комітету комсомолу Д.Сахно за дорученням колективу господарства підписали телеграму-листа, адресовану Президії Пленуму ЦК КПРС. У ній, зокрема, було сказано, що за два роки п'ятирічки Батьківщина отримала від господарства понад план 592 тонни хліба, 81 тонну м'яса, 204 тонни молока, 31 центнер вовни, успішно виконані плани трьох років п'ятирічки по виробництву та продажу державі м'яса і вовни.

Даємо слово, запевняли верхньотерсянці, зібрати цього рік по 40 центнерів зерна з кожного гектара, засипати в засіки Батьківщини 3000 тонни хліба – на 220 тонн більше встановленого плану. Колгосп продасть державі 400 тонн м'яса, 2400 тонн молока, що значно більше річних завдань і забезпечує перевиконання планів трьох років п'ятирічки і п'ятирічки в цілому.

* * *

Але... один тваринницький комплекс за підрахунками не дасть змоги забезпечити виробництво потрібної кількості молока навіть у поточній п'ятирічці, не говорячи вже про перспективу. Тому в колгоспі імені Леніна вирішили реконструювати приміщення, що звільнилися від переведення корів на комплекс, й частину їх використати під корівники, частину – під телятники.

В чому полягала реконструкція?

Про це 6 серпня 1977 року розповідав голова правління ордену Леніна колгоспу імені Леніна В.В.Шаровський:

– Передусім, усі приміщення переробили так, щоб у них можна було застосувати комплексну механізацію виробничих процесів.

* * *

Для хліборобів колгоспу імені Леніна стало звичним на своїх ланах одержувати стабільні урожаї сільгоспкультур. І верхньотерсянці справедливо завдячують за це своєму головному технологу поля Миколі Михайловичу Мавроді, котрий у цьому господарстві трудиться понад 30 років.

Вдумливий, мудрий головний агроном працює творчо, нахненно, з науковим підходом до справи. Недарма ж народна мудрість говорить: де господар ходить, там нивка родить.

Верхня Терса стала для М.М.Мавроді справді рідною (народився він в селі Новомиколаївці, що в сусідньому Куйбишевському районі): тут він і щастя знайшов, тут до нього й визнання прийшло. Батьківщина щедрими лаврами увінчала свого сина. Микола Михайлович – кавалер ордена Леніна, йому присвоєно почесне звання «Заслужений агроном УРСР», він неодноразово відзначався медалями ВДНГ.

Микола Михайлович вважав себе, і не без підстав, учнем прославленого народного академіка Т.С.Мальцева. Як і визначний хлібороб, не тримав при собі набутого досвіду. Все щедро віддавав колегам хліборобам.

Засвідчила про це й книжка М.М.Мавроді «Земля щедра до дбайливих», що побачила світ у 1978 році у видавництві «Урожай» в серії «Бібліотека передового досвіду». В цій праці вчений агроном-практик висвітлював і узагальнював досвід свого колгоспу.

Автор підкреслював, що завдяки високій культурі землеробства, дотриманню сівозмін, своєчасному виконанню всіх агрономічних заходів у колгоспі повністю позбулися пересівів озимих культур. Микола Михайлович розкрив застосування системи обробітку ґрунту і добрив, висвітив питання насінництва, способи захисту рослин від шкідників, хвороб, бур'янів та інші фактори, що забезпечують щедрю віддучу землю.

М.М.Мавроді у книжці розповідав також про історію села, його піднесення і зростання, і, звичайно, про невтомних трударів-земляків на царині рільництва – головних творців достатку й добробуту. Автор вміє виділяти в людині головне, кореневе, те, що пов'язує його з рідною землею.

* * *

Щороку в колгоспі імені Леніна отримували високі врожаї соняшнику. Своім досвідом роботи 26 листопада 1978 року ділився головний агроном господарства М.М.Мавроді:

– У 1975 році наші механізатори отримали такий урожай соняшнику, до якого інші ставляться з недовірою. Тоді кожен гектар дав по 31,5 центнера насіння. Перед цим був урожай 29,3 центнера. І взагалі, за найсприятливіших умов врожайність соняшнику в колгоспі не знижувалася за 21,3 центнера. Дев'яту п'ятирічку закінчили із середнім урожаєм 25,6 центнера.

Чому дехто не вірить у те, що можна вирощувати на наших полях такі врожаї соняшнику?

Думаю, це від того, що мало хто з нас, агрономів, виділяє соняшник до тих культур, з якими слід «возитись». А не поморчишся, то такий і врожай візьмеш...

У колгоспі освоєні раціональні сівозміни, дотримуємось чергування культур. Соняшник у сівозміні йде тільки після озимої пшениці і вертається на це ж поле через 7-8 років.

Поле під соняшник готуємо упродовж всього довгого післязбирального періоду, щоб очистити за цей час ґрунт від бур'янів і падалиці. Створюємо сприятливі умови кращого використання вологи і високоякісної оранки.

Не спішимо орати зяб під соняшник. Ранній зяб найчастіше буває грудкуватий, пересохлий. Щоб його приготувати як слід, треба ще обробляти пізньої осені, зайве розпорошувати ґрунт. Тому оремо під соняшник не раніше жовтня на 25-27 сантиметрів. Зяб виходить чистим, стійким до ерозій. А до того, як пустити плуга, услід за збиранням пшениці лушимо стерню на глибину 8-10 сантиметрів, затим культивуємо протиерозійними культиваторами на 10-12 сантиметрів, вносимо на гектар по 1,5-2 центнери аміачної води. А вже потім оремо зяб.

У комплексі агрозаходів, які забезпечують стабільні врожаї, особливе місце належить насінню. На насінних ділянках дотримуємо рекомендованих наукою вимог вирощування насіння соняшнику. Сіємо насіння по доброму агрофону: на кожен гектар вносимо по 50 кілограмів діючої речовини азотно-фосфорних добрив. Сіємо в оптимальні строки пуктирним способом. Густоту рослин на насіннику доводимо до 20-22 тисяч на момент збирання, формуючи посіви вручну в стадії 2-3 листочків.

У період цвітіння і наливання зерна проводимо сортові прополювання. Збираємо соняшник прямим комбайнуванням при вологості 10-12 процентів. Насіння доставляємо на очисний комплекс ЗАВ-20, де виділяємо домішки, дрібне і шупле насіння (40-45 процентів вороха). Потім робимо кінцеве очищення і калібрування насіння на складних машинах ОС-1,5 А. Калібруючи, відбираємо добірне, повновагове насіння (1000 штук його важить 100 грамів).

В процесі очищення і калібрування вогкість насіння знижується до 9-10 процентів. Але таке насіння погано зберігається, а при висіванні не здатне дати значну енергію проростання.

Обов'язковим агрозаходом у нас стало повітряно-теплове прогрівання насіння, яке робимо одразу ж після калібрування. У пристосованому приміщенні методом активної вентиляції від теплогенератора ТГ-75 (можна електрокалорифером) прогріваємо насіння при температурі 35-40 градусів протягом доби.

Щоб не пересушити насіння, тепло даємо періодично, 2-3 рази на день перемішуємо насіння, щоб рівномірно прогрівалося. На ніч соняшник залишаємо у теплому приміщенні. Вранці вибираємо і робимо нову закладку. Після такої обробки вогкість насіння досягає 5-6 процентів, і воно може зберігатися довгий час.

Сіємо тільки вилезаним насінням. Наприклад, цього року висіяли насіння, яке заготовляли у 1975 році. Звичайно, вилезане насіння дає 98 процентів схожості.

Як і слід, насіння перед сівбою обробляємо проти ґрунтових шкідників препаратом БІ-58 (по 3 кілограми на тону насіння). Треба стежити, щоб хімікат не втратив первинної токсичності.

Все, що я розповів, ми робимо й зараз, під урожай 1979 року.

* * *

1978 року троє членів тракторної бригади колгоспу імені Леніна побували у Зоряному містечку, зустрічалися із героями-космонавтами. Це – Анатолій Семенович Мофа, Володимир Олексійович Дяченко і тодішній бригадир тракторної бригади Дмитро Павлович Сахно.

Почерк Олександра Шишки, хлібороба

Цікавлячись змаганням механізаторів нашого району, я вже не раз бачив прізвище Олександра Івановича Шишки серед перших. Минулого літа він комбайном СК-6 зібрав урожай з 280 гектарів колоскових і видав з бункера 10574 центнери зерна. А позаминулого року Олександр Іванович зайняв друге місце у районі, за що був нагороджений знаком «Переможець соціалістичного змагання» та грошовою премією.

І ось – вже добре знайомі – ми їдемо в комфортабельній кабіні К-700. Власне, їду я, а Олександр Іванович – працює. Позаду, мов слід корабля на вечірній воді, – чорні хвилі, які вал за валом ідуть аж до лісо-смуги. Від того, що в плузі 8 лемешів, вони здаються меншими звичайних, вся оранка не сприймається як щось грандіозне. Просто іде трактор і розчісує землю великим гребінцем. То вже тільки потім, як відразу ж після К-700 трапиться тобі «Беларусь» чи якийсь гусеничний трактор, починаєш розуміти велич цієї машини.

«Кіровець» іде плавно, не здригається на втрамбованих колісьми машин місцях. Давучкого відчуття роботи над силою, скреготу металу, що пере-

слідує нас у гусеничних тракторах, немає. Тут навіть можна говорити, дещо підвищивши голос, і розпізнавати слова, дивлячись не на уста, а кудись у степ, на живу ріллю. Я мимоволі звернув увагу, що, побувши на тракторі якихось півгодини, встиг по-різному подумати про ріллю, майже щомиті по-новому. А скільки, напевно, міг би розказати про неї Олександр Іванович, якого вона, можна сказати, і колисала, і ростила...

Борознами ходять граки – незграбні, мов шойно народжені з отого груддя, вони вилітають з-під самісіньких плугів... Там, у вибалку, зеленіє цілина. День сьогодні ясний, саме на руку для роботи.

...Спілкування у кабіні не можна назвати розмовою. Тут намагаємося сказати якнайстиліше, найточніше, щоб передати саму суть. Ніколи б не подумав, що шум так дисциплінує думку. Недарма ж художники часто вибирали своєю робітнею велелюдні перехрестя... Фрази в кабіні чимось схожі на цитати, телеграми – лаконічні і конкретні, без отих: «Так ото ж я й кажу», «М-да», «Наприклад», «Словом» і т.д.

– У нашій роботі, як і в кожній, «заїдають» одноманітність,

нудьга. Від цього розчаровуються, міняють професію і навіть п'ють... Більше б їх прислали (я здогадуюсь, що йдеться про трактори К-700). На такому полі і робота не встигають набриднути. Сьогодні ореш тут, завтра – біля Терси, а післязавтра – ще десь. Але, мабуть, оте «набридне чи ні» залежить набагато більше від самої людини, ніж від машини.

День у день годинами за кермом. Ні тобі з ким поговорити, ні по цигарці випалити. Зустрінуться з напарником Федором Андрійовичем Шрамком, потиснуть руки, перекинуться словом – і в дорогу. До майбутнього урожаю! А вона до нього довша, ніж до Місяця тепер – цілий рік! Один знайомий літератор якось сказав мені: «Що там творчого в роботі тракториста. Оре і все. Я з радістю сів би на трактор. Там не треба, як мені, мучитись днями. Включив швидкість і їдь собі, а оглянешся – роботу видно». Я тоді не знайшовся, що йому відповісти. Але тепер знаю: хіба у хлібороба не так? Діло зроблене лиш тоді, як урожай – у коморі. І якщо взяти за одиницю виміру не зароблений карбованець, а вирощений хліб, то іноді й хлібороб може цілий рік працювати в поті чола, та так майже нічого й не зробити.

Минулого року дощі зіпсували соняшник, а який же мав бути врожай!

...Мій супутник взяв довідник керування трактором, відкрив на закладеній стеблиною сторінці. Брови зійшлися, та по хвилі розхмарили чоло: «Все ясно». Він розглядав схему коробки передач, і мені раптом відкрилась нова грань у характері цього доброзичливого степовика. Він, виявляється, думає про машину, як про живу. Так ми іноді пригадуємо своїх найближчих друзів, думаємо, як би вони повели себе у тому чи іншому випадку. Отож і хлібороб у полі не самотній, йому не нудно з другом. І це вже творчість! Звідси і послідовність у роботі, свій темп і ставлення – все те, що ми називаємо одним словом: почерк.

Очевидно, я не зміг би відрізнити оранку Олександра Івановича від чиеїсь іншої. Та мені здалося, що особливість її (зовні не помітна) в тому, що на його полі мусить родити краще. І це не містика. Тут гратимуть роль ті складові частини хліборобського почерку, які нам ще не відкрилися і про які ми можемо тільки здогадуватися: тут глибина орання всього лиш трішечки глибша від іншої. Відсутність огріхів, доорювання до самої дороги, багато того, що

знає хлібороб, сам на підозрюючи, що для когось це секрети...

Започаткував оту любов до техніки, мабуть, ще батько, який і до війни шоферував. Тоді малий Сашко на заздрість усієї петрівській дітворі сідав до тата в кабінку і вилазив тільки далеко за селом. Батько ніколи не ганяв машину для забави. «Хочеш – проїдься, тільки назад – пішечки», – казав лукаво.

І Сашко «жертвував ногами», але не для того, щоб похвастатися перед хлопцями.

У хлопчикові вдачі було щось задивоване од природи. Почуття того дива й досі живе в ньому. «Розумію, сам підлітком розповідаю: бензин загорається від іскри, штовхає поршень. Ясно. А все ж таки як?»

Не дивно, що Олександр разом із такими ж мрійниками – Петром Боровиком, Володимиром Жовтим та Федором Бесарабом – ходили по науку за 10 кілометрів із села Петрівки в Гуляйполе. Щодня – туди і назад. І дорога не здавалася надто довгою, бо слалася вона рідним степом, бо хлопці не били байдиків і тут. «Доки дійдемо додому, всі уроки вивчимо, всіх по черзі проектамуємо. Василь Федорович Іващенко, який навчав нас механізаторській справі, так і звертався до нас усіх трьох зра-

зу: «А що скажуть петрівські?»

Після закінчення механізаторських курсів працював у рідному колгоспі. Потім – пішов до армії, де також не пас задніх. Як відслужив – одразу ж додому, на трактор... Та не будемо перелічувати всі віхи його біографії. Скажемо словами самого хлібороба: «Народився – тут, вчився – тут, живу – тут...» Так і напрошується думка про коріння. Все його життя – як дуба-степовика: там, де впав жолудь. Ото тільки й хочеться виділити, що їздив Олександр Іванович за комсомольською путівкою піднімати цілину, а потім закінчив курси майстрів-наладчиків, які дозволили йому досконало оволодіти сільгоспмашинами.

Через його руки пройшли новоприбулі комбайни «Нива» і «Колос». Рихтував, допомагав як механік, комбайнерам оволодіти машиною, а в гарячу пору – сам сідав за кермо.

Минулої осені на рахунок Олександра Івановича більше 500 гектарів оранки. По 13-15 гектарів за зміну зорював хлібороб, а норма – 9,5 гектара. Здавалося б, чого йому треба? К-700 і так зорює більше, ніж всякий, а йому мало. Зрозуміло – його почерк, скажемо ми. І все ж мені закортіло дізнатися, що на це відповідь сам Олександр Іванович.

— Тут, розумієте, така справа, — хлібороб підшукував слова. — Як його популярніше пояснити? Копав я з матір'ю колись город. Я за годину скопаю до груші, а вона — тільки третину. Хлопці гукають: «Гайда до клубу». І мати посилає: «Ти вже свою норму викопав, біжи». А я, як подумаю про те, що мені на годину — їй на півдня, ніяк не можу кинути. Отак і на тракторі.

У мене не повернувся язик розпитувати хлібороба про його хоббі. Якщо він і знаходить час

брати участь у сільському хорі, мріяти, читати, то це завдяки тому, що навчився щільно заповнювати день. Навчився, може, ще тоді, коли ходив пішки за десять кілометрів по науку. «Жити на повну силу треба весь час, — каже хлібороб, а то є такі, що тільки на чекання витрачають півжиття. Все чекають, що буде й на їхній вулиці свято, станеться якась подія. А подія сталася давно, сталася у кожного ще тоді, як він прийшов у цей прекрасний світ людей».

Г. Лютий, 1977 р.

* * *

Як до землі ставляться у Верхньотерсянській сільській раді, 30 квітня 1978 року ділилася голова виконкому К.Т.Шрамко:

— Після опублікування постанов Президії Верховної Ради СРСР, ЦК Компартії України і Президії Верховної Ради республіки з питань охорони і раціонального використання землі, ми обговорили ці документи на сесії сільської ради, сходках громадян. Визначили заходи, спрямовані на забезпечення бережливого ставлення до землі, виконання земельного законодавства, додаткового залучення земельних угідь в сільськогосподарське виробництво.

Питання охорони і бережливого ставлення до землі, підвищення її родючості і раніше були в центрі уваги сільської ради, її виконкому, постійної комісії по сільському господарству. Виконком сільради контролює правильність виділення угідь для сільськогосподарських потреб та розміщення різних споруд.

За почином і патовців і красноторців наші депутати провели значну роботу по введенню в сільськогосподарський оборот різних ділянок землі, яка не використовувалась. Чимало зроблено по впорядкуванню землекористування в селі Криничному. Тут переділили земельні ділянки, розкорчували чагарники. За рахунок цього ввели в оборот 5 гектарів землі. Цю площу удобрюють і одержують добрий врожай.

Провели обмір земельних ділянок в селі Гіркому. Вилучили з особистого користування лишки. 2 гектари, які звільнилися, засіяли минулого року під зелений корм для тваринництва і одержали 200-центнерну врожайність зеленої маси.

Рекультивовані й освоєні узбіччя доріг на станцію Гуляйполе та від Криничного до Староукраїнки. Ці площі нинішнього року використані під озимі.

Виконком сільської ради, депутати, спеціалісти сільського господарства значну увагу приділяють підвищенню врожайності на присадибних ділянках колгоспників і службовців. Для цього колгосп систематично виділяє техніку для обробітку городів, обмолоту врожаю, забезпечує трудівників посівним матеріалом, мінеральними добривами. Це робиться для того, щоб жителі наших сіл мали можливість розводити в більшій кількості кролів, птицю. Щоб колгоспники могли випасати власну худобу, докорінно поліпшуємо природні пасовища. Депутати у своїх округах роз'яснюють виборцям про те, що одержання найбільшої віддачі від кожної сотки присадибної землі — взаємовигідне як жителям, так і державі.

В роботі по контролю за дотриманням земельного законодавства і залученню земельних угідь в сільськогосподарське виробництво активну участь беруть депутати М.М.Мавроді, Д.П.Сахно, Н.К.Бойко, А.С.Мофа, О.І.Шижка, О.В.Дерев'янка та інші.

20 квітня цього року на сесії сільської ради обговорили питання «Про виконання земельного законодавства і заходи по додатковому залученню земельних угідь в сільськогосподарське виробництво». З доповіддю виступив головний агроном колгоспу імені Леніна, депутат М.М.Мавроді. Депутати, котрі взяли участь в дебатах, говорили не тільки про позитивне, а й наголошували на недоробках. Так, на першій та другій молочнотоварних фермах під повітря необґрунтовано відведено 2 гектари землі, яка практично не використовується. В господарстві непродуктивні 15-гектарний сад, посаджений ще в довоєнні роки, 6-гектарна площа шовковиці, передана з колгоспу імені Ватутіна. На території сільради 8 господарських дворів, у яких вже більше року ніхто не живе. А прогулює 4 гектари землі.

Виходячи із зауважень і пропозицій депутатів, сесія прийняла відповідне рішення, визначила конкретні заходи, спрямовані на поліпшення роботи по дальшому забезпеченню бережливого став-

лення до землі, залученню земельних угідь в сільськогосподарське виробництво.

Вікна, повні сонця і радості

Віра Петрівна Сопільняк — колгоспниця ордена Леніна колгоспу імені Леніна. Живе в селі Гіркому Верхньотерсянської сільської ради. Вона народила і виховала семеро дітей — трьох дівчат і четверо хлопців. Подвиг цієї жінки, яка поєднала дві високі вершини — працю і материнство, відзначений урядом почесними нагородами — орденом «Материнська слава» 3-го ступеня, медалями «Медаль материнства» 1-го і 2-го ступенів, «За доблесну працю. На ознаменування 100-річчя з дня народження В.І.Леніна».

Двоє дітей В.П.Сопільняк — Люба і Славко — вже здобули освіту, працюють, решта — вчиться. Мати у свої сорок один має чималий трудовий стаж — тільки дояркою була 16 років.

Трудівниця-вихователька, нічого не скажеш, — мовив у розмові зі мною голова правління колгоспу В.В.Шаровський. — У неї дружна, доброзичлива, роботяща сім'я. Чуйний і прекрасний сімейний колектив Сопільняків.

Цікаво ж бо, мабуть, знати і думку педагогів, через руки

яких проходить юне покоління Сопільняків. Телефоную директорів Верхньотерсянської восьмирічної школи М.І.Лопатіну. Почувши, про яку саме родину йдеться, Микола Іванович похвально відразу:

— Дуже хороша, зразкова сім'я. На всіх батьківських зборах ми за приклад ставимо Сопільняків. І вчать добре, і ведуть себе зразково. Вчилися б усі так...

Найхарактерніша риса малих Сопільняків, на яку особливо наголошував директор школи, — добросовісність у всьому їх бутті.

...Там, де мешкає родина Сопільняків, вуличка тиха. Майже край невеликого села. Прямою на обійстя. Забачивши чужу людину, озався сердито пес, видзвонюючи цепом. Будинок на замку.

Будинок у Сопільняків новий, добротний. Вікнами до сонця дивиться. «Десять років минуло, як справили новосілля. Не рівня тій хатині, що колись у батьків», — при зустрічі скаже Віра Петрівна.

Поки ми розшукували подарунок, я мав ще одну розмову

— з депутатом обласної ради народних депутатів Д.П.Сахном, тоді бригадиром тракторної бригади, у якій працює сімнадцятирічний Славко Сопільняк. Хлопчина після восьмирічки за направленням колгоспу і за кошт держави вчився на механізатора у Чубарівському сільському профтехучилищі. В колгоспі проходив практику, переймаючи у досвідчених знавців серйозну механізаторську науку. Сіяв, жнивувал. Он пенсіонери і досі не нахваляються Славком, його роботою, господарським почерком, коли він працював на картопляному полі. 60 гектарів впорав юнак. А потім своїм слухняним і швидким МТЗ транспортував до кагату кормовий буряк, а ввечері встигав ще зробити 2-3 ходки з кукурудзяними качанами на хлібоприймальний пункт. З молодих, каже бригадир, утруднююсь когось ще поряд поставити. Сумлінна праця високо піднесла хлопця в очах односельців.

...Віру Петрівну відшукали на буряковому полі. Там без спіху текла наша розмова про дітей і талант вихователя, про труднощі й те, що дає сили їх долати.

Жінка — підтягнута, худорлява. Допитливі з веселим прижмуром карі очі. В їхній глибині і розумна смішинка, і щось

задиристе. А всеньке обличчя випромінювало доброту, ласку. Такими, мабуть, і є всі наші матері.

— На життя своє не нарікаю, — каже Віра Петрівна. — Хоч всього було. Сім'я велика, а я якось ніколи й не думала над тим, добре це чи погано. Дуже люблю дітей. Це моя радість і гордість.

Ой і нелегка материнська доля. Турбот і клопоту завжди вистачає. Кожну дитину треба одягти, взути, нагодувати. А хто полічить оті довгі безсонні ночі. А помножите хвороби хоч би однієї дитини на сім разів... Почали підростати — пішло легше, гаразд. Старші доглядали менших, держава допомагала матеріально.

Найбільшим стимулом для матері завжди була робота, якій віддає всі свої сили і вміння. Навіть уявити важко, скільки років віддано колгоспній фермі. Останнім часом здоров'я почало підводити. За порадою лікарів довелося залишити ферму. Влітку доглядала тутові шовкопряди, а зараз виходить на по сильну роботу.

За словами Віри Петрівни, робота приносить їй радість і насолоду. В праці виховує й дітей своїх.

— Бувало, допізна ми з чоловіком (він працює на фермі

техніком штучного осіменіння) затримувались на роботі, – розповідає мати. – Вертаємось на обійстя, а діти, стрічаючи, вищебечують: «Мамко, а ми вже і біля худоби впорались, і вечеряти вам зварили».

Найстарша дочка Люба закінчила восьмирічку і подалася до Запоріжжя, в профтехучилище. Там одночасно у вечірній школі здобула середню освіту. Зараз тимчасово не працює – народилася донька Олена. Так що Віра Петрівна вже бабуся.

Славко вирішив присвятити своє життя механізаторській справі. Думає закінчити 11-й клас заочної школи, щоб після армії вступити до технікуму механізації сільського господарства.

Випурхнув з батьківської оселі і п'ятнадцятирічний Євген – вступив до гідротехнікуму.

– Наш Женя до навчання особливо жадібний, – хвалилася мати. – З п'яти років почав читати книжечки. Було, виховательки дитсадка розказують: «Дивимось, що це діти біля Жені гурточком і всі такі уважні. Підходимо, а він казку читає малечі...» За час навчання в школі син приніс додому 8 Похвальних грамот.

Добре вчаться восьмикласниця Ніла, семикласниця Інна, чотирикласник Митя і найменшенький, третьокласник Вадим. Дівчатка – так ті мріють вступати тільки до педучилища, а ось хлопчики в один голос заявляють: «Будемо міліціонерами». Митя відвідує ще й нашу музичну школу – опановує гру на гітарі.

А влітку діти Сопільняків залюбки працюють в колгоспі. Заробленими грошми розпоряджаються колективно і розумно, звичайно, не без батьківської поради. Одному куплять взуття, іншого разу – другому сорочку чи котрійсь з сестричок платтячко. Кожна копійка у цій комуні на обліку.

А яка-то радість батьків, коли їхні діти, повертаючись з свята першого дзвінка, хваляться своїми подарунками, одержаними від правління колгоспу, за сумлінну посильну працю.

– Ось так і виховуємо своїх дітей, – каже Віра Петрівна, – прищеплюємо любов до праці, вміння шанувати людей. Оце і вся наша педагогіка.

...Звичайна і разом з тим незвичайна сім'я.

1978 р.

* * *

21 лютого 1979 року в житті трудівників ордена Леніна колгоспу імені Леніна відбулася значна подія: колективу господарства вручено високу нагороду – перехідний Червоний прапор ЦК КПРС, Ради Міністрів СРСР, ВЦРПС і ЦК ВЛКСМ.

У сільському Будинку культури відбулися урочисті збори. В президії – кращі люди села, керівники господарства, а також секретар Запорізького обкому Компартії України В.Г.Домченко, перший секретар Гуляйпільського райкому Компартії М.С.Беляєв, голова райвиконкому Б.С.Бражко.

Урочисті збори відкрив секретар колгоспної парторганізації Д.П.Сахно. Під урочисті звуки духового оркестру до залу вносили колгоспне знамено, увінчане орденом Леніна, пам'ятний прапор Міністерства сільського господарства СРСР і ЦК профспілки працівників сільського господарства і заготівель, прапор Міністерства сільського господарства УРСР і республіканського галузевого комітету профспілки, прапор районного комітету партії і райвиконкому. Їх внесли у супроводі асистентів увінчані червоними стрічками переможців соціалістичного змагання О.І.Шишка, В.В.Шаповал, В.Д.Сопільняк і В.П.Ясько.

У вітальному слові В.Г.Домченко сердечно привітав колектив із заслуженою перемогою – нагородженням перехідним Червоним прапором ЦК КПРС, Ради Міністрів СРСР, ВЦРПС та ЦК ВЛКСМ і занесенням на Всесоюзну Дошку пошани на ВДНГ СРСР. Такої честі верхньотерсянці удостоїлися за успіхи у Всесоюзному соціалістичному змаганні за підвищення ефективності виробництва і якості роботи в третьому році десятої п'ятирічки (1978 рік). Під оплески присутніх секретар обкому вручив представникам колгоспу перехідний Червоний прапор і пам'ятний диплом.

Із словом-відповіддю виступив голова правління колгоспу імені Леніна Віктор Васильович Шаровський.

– Трудівники нашого господарства, – сказав, зокрема, він, – добре розуміють, що нагородження колгоспу – не тільки висока честь, а й велика відповідальність для кожного із нас. Нагорода зобов'язує працювати ще краще, наполегливіше. Зваживши свої можливості, наш колектив переглянув раніше прийняті соціалістичні зобов'язання на 1979 рік і взяв нові, підвищені. Ми обіцяємо одержати хліба на 560 тонн більше наміченого, молока

— на 111 тонн, м'яса — на 73 тонни, яєць — на 75 тисяч штук, збільшити заготівлю молока на 50 тонн, м'яса — на 40 тонн, яєць — на 60 тисяч штук.

На зборах виступили також механізатор О.І.Шишка, оператор машинного доїння ферми № 2 П.П.Домашенко, головний зоотехнік Г.Г.Верменчук, секретар комітету комсомолу Д.Д.Сахно, бригадир тракторної бригади О.Д.Заїченко. Всі вони давали слово у четвертому році десятої п'ятирічки працювати з подвоєною енергією, виправдати високе довір'я.

В.Г.Домченко вручив колективу господарства також перехідний Червоний прапор Запорізького обкому партії і обласної ради народних депутатів, облпрофради та обкому ЛКСМУ. Це нагорода за одержання високого врожаю соняшнику в 1978 році.

Верхньотерсянців вітав із заслуженими нагородами перший секретар райкому партії М.С.Беляєв.

Учасники торжества прийняли вітальний лист на адресу ЦК КПРС, Ради Міністрів СРСР, ВЦРПС і ЦК ВЛКСМ.

Честь за працю

Треті півні, як завжди, проспали — Олексій уже вмивався, коли вони подали голос. По кімнаті ступав навшпиньки — дітей би не розбудити. А Майя тихенько встала, сонно простягнула рученята:

— Тату, намалюй ракету, з віконцем.

— Ти чому не спиш? — насупив брови. — Ще рано.

— На отуто намалюй, — подала альбом. — Ми з Олексійком у космос гратися будемо.

Мусиш скоритися, коли донька просить. А дітей він любить — у вихідні не злазять з його налитих силою плечей. Ото вже радість дружині і по-

міч. Бо то ж їхня спільна турбота, їхнє щастя найбільше. «Працюєш іноді до сьомого поту, — хвалиться механізатор, — а думка про малят зігріває, додає снаги».

Тракторист Олексій Савоста подав заяву в колгосп не відразу. Зате свідомо. Не тому, що нікуди було подітися, а тому, що зрозумів: його місце саме тут.

— Але робота на спорудженні каналу Дніпро-Донбас не завадила, — ніби підсумовує пройдені шляхи. — Я отримав міцний гарт. А ще в юності прагнеш романтики...

Отож маючи за плечима виробничий стаж, Савоста попро-

сився в сільські механізатори. Відразу здружився з колективом. Скромний, працелюб, чудово знає техніку. Він не шукав легкого хліба, і вже четверту зиму на грейферному навантажувачі. А це нелегко. Двоє напарників не витримали, пішли на іншу роботу.

Та Олексій — не з слабкодушких. «Якщо треба — значить треба», — ось його ставлення до обов'язку.

Одного разу розламалась машина. Якраз обідня годівля худоби, а тут гідросистема зіпсувалася. Потрібно замінити несправний циліндр.

— Що, сів на міліну? — спинив свого трактора Степан Протисавицький і прицмокнув: — Діло пахне простоем.

— Агов, чому якір кинув? — засукував рукави спецівки Віктор Заїченко. — Давай ключі! — «Нумо, хлопці!».

Він дякував у душі товаришам. Сам би порався може й до вечора, а гуртом менше години витратили на ремонт.

— Тому й притягує мене ця бригада, — вдячним словом згадує Олексій хлопців. — Відчуваєш, як говорять, лікоть друга.

Від Савости залежить багато. Головне ж його завдання — вчасно забезпечити подачу солом, сіна, силосу. Він наванта-

жує корми, регулює швидкість і якість годівлі. Аякже — простій його агрегата в кілька хвилин обернеться в годину затримки на фермі. Та нарікань на працю Олексій ні від доярок, ні від механізаторів, що трудяться з ним рука об руку, не має. Почуття високої відповідальності за справу піднімає його в очах колгоспників, відгукується повагою людей. І він відповідає на це ставлення, підтримку колективу новими успіхами. Ось нещодавно удосконалив ківш навантажувача. Раніше часто ламалися зуби, він укріпив кожен сталевими косинцями, зверху наварив пластини. Тепер, жартує тракторист, хоч граніт можна брати.

— Авторитет молодого механізатора, — схвально оцінює секретар парторганізації Дмитро Павлович Сахно, — прихід юнака у Верхню Терсу — це його робота. У хорошого господаря все ладиться. Він послухав батька-матір, Микиту Мефодійовича й Параску Григорівну, повернувся в рідний колгосп. І знайшов себе.

Надвечір Олексій їхав з комплексу до майстерень. Удень розтавало, ґрунт насичився вологою, ступнеш — загрузнеш. За поворотом якийсь «Москвич» ускочив у кювет. Олексій мовчки подав трос, витіг легковика на асфальт. А

поки водій нагнувся в кабину за грішми, він був уже за містком. Бо за добро плати не бере.

Отакої вдачі Савоста — допоможе і нічого не вимагає за

це. Дорожить честю людини, честю, яка прийшла до нього за працю.

О. Михайлюта, 1979 р.

* * *

11 березня 1979 року ще одна подія сталася у житті верхньотерсянців. Виконавчий комітет Запорізької обласної Ради народних депутатів і президія обласної ради профспілок розглянули підсумки соціалістичного змагання колективів тракторних бригад і ремонтних майстерень на ремонті сільськогосподарської техніки. Переможцем його визнано колектив тракторної бригади ордена Леніна колгоспу імені Леніна (бригадир О. Д. Заїченко) Гуляйпільського району. Йому присуджено перехідний приз Героя Соціалістичної Праці, заслуженого механізатора УРСР І. П. Мартиненка і вимпел космонавтів СРСР. О. Д. Заїченка відзначено Почесною грамотою облвиконкому і цінним подарунком.

11 березня голова обкому профспілки працівників сільського господарства В. Н. Андрієнко вручив колективу механізаторів колгоспу імені Леніна і їх керівникові високі відзнаки. Він тепло привітав їх з перемогою по підготовці техніки до весняних польових робіт, побажав нових успіхів.

О. Д. Заїченко, котрий виступив у відповідь, подякувавши за високу оцінку праці трудівників тракторної бригади, від їх імені запевнив, що члени бригади не пошкодують зусиль, щоб виконати високі соціалістичні зобов'язання.

* * *

У 1978 році колгосп імені Леніна виробив на 100 гектарів угідь 685,5 центнера молока, майже по 120,4 центнера м'яса.

В середньому за рік у дев'ятій п'ятирічці господарство продавало 1785 тонн молока й 254 тонни м'яса, у 1978 році відправив 2519 та 408 тонн, а середньорічний продаж цих видів продукції у поточній п'ятирічці проти відповідного показника попередньої зріс на 31,5 та 50,9 процента.

Проте трудівники господарства не заспокоювалися досягнутим результатом. Проаналізувавши підсумки роботи, вони знайшли додаткові резерви збільшення виробництва продукції. На

основі їх впровадження вже в 1979 році намічено одержати 3720 тонн молока, до 480 тонн м'яса.

Основну ставку трудівники господарства зробили на підвищення продуктивності дійної череди та приростів ваги тварин на відгодівлі. Надій на корову намітили довести до 3020 кілограмів, добові прирости великої рогатої худоби на відгодівлі — до 750 грамів, свиней — до 450 грамів, молодняка цих видів тварин — відповідно до 450 й 320 грамів. Шляхи досягнення цього — удосконалення організації годівлі тварин.

Велику роль відігравало також те, що в господарстві вирішено проблему кормоприготування. Одержанню високих приростів на відгодівлі великої рогатої худоби та свиней сприяла ретельна підготовка кормів.

Багато уваги в господарстві приділяли роботі по відтворенню поголів'я громадської худоби, поповнення маточного стада.

Значну питому частку у м'ясному балансі колгоспу займала свинина (досить зауважити, що в поточній п'ятирічці на неї припадало 46,1 процента всього проданого державі м'яса). Тому тут постійно піклуються про дальший розвиток цієї галузі. 1978 року свинарі отримали 4182 поросят (по 23,2 на основну свиноматку). Отримання такої кількості поросят дозволяло не тільки виконувати завдання продажу їх спеціалізованому господарству та забезпечувати внутрігосподарські потреби, але й задовольняти потреби в них.

* * *

2 листопада 1979 року газета «Запорізька правда» надрукувала лист-звернення трудівників ордена Леніна колгоспу імені Леніна Гуляйпільського району на честь 110-ї річниці з дня народження В. І. Леніна. В них, зокрема, йшлося про те, що за неповних чотири роки десятої п'ятирічки в господарстві домоглися значного зростання в економіці, поліпшили культуру рільництва і тваринництва, помітно зменшили обсяг ручної праці, покращили соціально-культурне обличчя свого села. Так, виробництво зерна склало 25933 тонни при плані чотирьох років 22085 тонн, м'яса — 1844 тонни при плані 1679 тонн, на 100 гектарів сільськогосподарських угідь вироблено торік 685 центнерів молока і цього року очікується близько 700 центнерів. Недавно працівники ферм рапортували про дострокове виконання п'ятирічного плану з реалізації м'яса, його продано вже 1544 тонни при плані 1320 тонн.

Поліпшення економічних показників стало можливим завдяки зростанню професійної майстерності хліборобів і тваринників, усіх трудівників господарства. За роки десятої п'ятирічки врожайність зернових культур досягла 38 центнерів з гектара при 29 центнерах з гектара у дев'ятій п'ятирічці. Соняшник за цей період заврожаїв по 27 центнерів з гектара, а цього року – по 29 центнерів. Стало правилом збирати не менше 40 центнерів з гектара гібридної кукурудзи. Збільшилися врожаї кормових культур. Надої молока від корови зросли протягом минулого п'ятиріччя на 111 кілограмів.

Про високу ефективність праці верхньотерсянців свідчили і такі результати. Рентабельність господарства 1978 року склала 62 проценти, не меншою вона очікувалася і в 1979-у. А у порівнянні з останнім роком дев'ятої п'ятирічки рентабельність зростає на 18 відсотків.

Далі у листі-зобов'язанні говорилося: «Наполегливо працюємо над зменшенням обсягів ручної праці на кожному робочому місці. Особливо помітних успіхів досягли у тваринництві. Практично усі виробничі процеси на фермах механізували повністю. Завдяки цьому навантаження на одного оператора машинного доїння збільшили вдвічі-втричі, тепер одна людина обслуговує по 60-70 корів. Удосконалення організації праці тваринників, запровадження дворазового доїння дозволило тваринникам мати більше вільного часу, як правило, майстри машинного доїння мають вихідний третього дня.

Планомірно поліпшуємо культуру рільництва. Лише цього року буде внесено на гектар не менше, ніж по 10 тонн органічних добрив. Більше половини площ обробляємо прогресивним протиерозійним способом за допомогою плоскорізів. Механізатори постійно вчать ся творчо, конкретно підходити до кожного поля. Своєю майстерністю вони щороку підтверджують звання господарства високої культури рільництва, що надане колгоспові на початку десятої п'ятирічки».

У 1980 році механізатори планували попрацювати так, щоб завершити плани і соціалістичні зобов'язання з продажу державі хліба, погасити борги, які склалися внаслідок несприятливих умов цього року. «Для цього механізатори дають слово, – читаємо у листі-зобов'язанні, – підготувати всю техніку до наступних весняно-польових і подальших робіт з тим, щоб одер-

жати не менш як по 40 центнерів зернових, по 30 центнерів соняшнику, по 70 центнерів кормоодиниць з гектара. У ці дні ремонт техніки організовано добре, графіки перевиконуються. Причипний інвентар буде виставлено на лінійку готовності не пізніше 20 грудня 1980 року, зернозбиральна, силосозбиральна та інша кормодобувна техніка буде підготовлена у березні до настання весняно-польових робіт.

Працівники ферм дають слово за зимовостійловий період утримання громадської худоби домогтися дальшого підвищення продуктивності тварин. Цього буде досягнуто шляхом раціонального використання кормів, ретельної підготовки їх до згодовування через кормоцех, поліпшення якості дійної череди. До 22 квітня доярки надоять не менше, ніж по 1500 кілограмів молока від корови, а від початку до кінця року надій від корови доведуть до 3000. До 110-ї річниці з дня народження В.І.Леніна тваринники реалізують в рахунок одинадцятої п'ятирічки 200 тонн м'яса, а річні зобов'язання виконають до 63-ї річниці Великого Жовтня. До цієї ж дати будуть виконані зобов'язання на п'ятирічку по реалізації всіх видів продукції.

Запорукою успіху буде широке розгортання соціалістичного змагання між усіма категоріями працівників колгоспу». Досвід передовиків: механізатора П.О.Зачепила, доярки П.П.Саєнко, свинарки Н.З.Тилик, комсомольців В.Заїченка та В.Сажка постійно розповсюджуватиметься серед інших.

У наступному році, писали автори звернення, планомірно втілюватиметься в життя програма соціально-культурного перетворення села. Поряд з деякими виробничими об'єктами розпочнеться будівництво Будинку побуту, готелю, триватиме спорудження житлових будинків для колгоспників. І далі впорядковуватимуться сільські вулиці.

* * *

24 лютого 1980 року свинарка колгоспу Н.З.Тилик розповідала, що колектив свиноферми вирішив перетворити 1980 рік у рік ударної високопродуктивної праці. У грудні минулого року тваринники господарства успішно виконали п'ятирічний план по продажу м'яса державі. Нині, працюючи в рахунок 1981 року, ми докладаємо всіх сил і зусиль, щоб понад п'ятирічне завдання державі реалізувати близько 500 тонн м'яса.

Тут же Н.З.Тилик наводила приклад сумлінного ставлення до роботи свинарок Р.П.Шаповал, Н.С.Брижак, О.М.Шаповал та інших. Її думку 1 квітня 1980 року продовжив секретар партійної організації Д.П.Сахно: «Справді по-ударному працюють нині трудівники м'ясного цеху колгоспу і, зокрема, колектив свиноферми. У грудні минулого року вони виконали п'ятирічку по продажу м'яса державі. До 110-ї річниці з дня народження В.І.Леніна тваринники вирішили реалізувати 200 тонн м'яса. На кінець березня вже відвантажили 181 тону».

Трудова напруга панує і серед молочарів. Зокрема, на комплексі, який очолює В.П.Ясько, від кожної з 800 корів у середньому за три минулі місяці надоєно по 540 кілограмів молока. Все воно реалізовано першим сортом. До ленінського ювілею колектив комплексу зобов'язався продати державі 730 тонн молока.

Попереду в соціалістичному змаганні – оператори машинного доїння Л.Д.Фидря, Н.І.Коростильова, Р.Ф.Паливода, які надоїли від корови по 704-775 кілограмів молока. Завдяки комплексній механізації, зокрема, П.П.Домашенко доглядає 58 корів. Не набагато відстають від лідерів Галина Кузьмівна Ярмач, Надія Михайлівна Писанко.

Врожайними турботами живуть сьогодні механізатори. Вчасно і якісно полагоджена техніка. Весь посівний матеріал доведено до високих кондицій, він має добру схожість. Механізатори завершили навчання в агротехнічній школі. На ленінський рік визначили вагомі рубежі: зібрати зернових з гектара по 38 центнерів, у тому числі озимої пшениці – по 41, зернової кукурудзи – по 40 центнерів».

Як і передбачав Д.П.Сахно, хлібороби не підвели.

Запорізький облвиконком та облпрофрада підбили підсумки змагання механізаторів на приз імені І.П.Мартиненка на збиранні урожаю за період з 31 липня по 4 серпня. Переможцем визнано колектив збирально-транспортної ланки колгоспу імені Леніна Гуляйпільського району, який очолював Олександр Іванович Шишка.

6 серпня голова обкому профспілки працівників сільського господарства В.Н.Андрієнко вручив переможцям приз і вимпел космонавтів СРСР. Комбайнери, їх помічники, водії машин та трактористи, що відвозять зерно та січку, нагороджені цінними подарунками.

Того ж дня перший секретар райкому Компартії України М.С.Беляєв вручив колективу ланки районний приз «Золотий сніп» – за перемогу в районному змаганні.

Як же гвардійці жнив-80 добилися успіху?

Олександр Шишка, Сергій Бик та Іван Глазов – майстри комбайнових жнив. Їм по праву дістався перехідний приз. Джерело успіху – постійний творчий пошук оптимального варіанту швидкісного збирання хлібів.

Жнива в колгоспі проходили нелегко. Тут на великих площах зернові колосові полягли. Як зібрати їх без втрат?

8 серпня ланковий збирально-транспортної ланки О.І.Шишка розповідав: «Щодня ми збираємо хліба на площі 60 гектарів і намолочуємо 2358 центнерів зерна. Щодобова продуктивність на один із трьох комбайнів «Колос» 20 гектарів. Головним у роботі є не те, зі скількох гектарів обмолотили хліб і навіть не скільки набив зерном бункер, а те, наскільки повно зібрав з поля вирощений урожай».

У ланці впроваджено вахтовий метод роботи механізаторів, помічники змінюють комбайнерів через кожні дві години роботи. За збиральним агрегатом закріплена вантажна автомашинка під зерно і дві тачки для транспортування соломи.

Вивантаження зерна із бункера у кузов вантажівки проходить на ходу. Для економії часу комбайнери і водії автомашин обмінюються спеціальними талонами. Добре впливають на якість жнив і талони якості, які є у ланці.

В «Колосах» часто виходять із ладу шнеки. За ініціативою О.І.Шишки їх замінили елеваторами із списаних СК-4. Радіатори двигунів не промивають, а продувають, а потім щільно покривають поліетиленовою плівкою. «Ні грама втрат, ні години простою!» – за таким девізом працював колектив збирально-транспортної ланки.

* * *

– Наш ордена Леніна колгосп імені Леніна, – розповідав 14 листопада 1980 року головний агроном М.М.Мавроді, – постійний учасник ВДНГ УРСР. Вже декілька років у павільйоні Виставки експонується наш досвід вирощування високих врожатів ведучої олійної культури – соняшнику. За досягнені успіхи Головвиставком нагородив господарство Дипломом першого ступеня і автобусом.

Нещодавно працівники виставки звернулись до нас із проханням надати підсумкові дані про вирощування соняшнику в десятій п'ятирічці. Ми із задоволенням відгукнулись.

Вирощуючи цю культуру на 450 гектарах, ми отримали з кожного з них у середньому за п'ятирічку більше 24 центнерів насіння соняшнику.

Молоде обличчя Верхньої Терси

Верхня Терса – центральна садиба колгоспу імені Леніна – покращала, розквітла за роки десятої п'ятирічки (1976-1980 рр.). Тут – асфальтовані дороги, Будинок культури, продовольчий і промисловий магазини, дитсадок, восьмирічна школа, кафе, філія комбінату побутового обслуговування тощо.

Місцевий краєзнавчий музей своїми експонатами нагадує про минуле села. Тут же пам'ятні фотознімки: група учасників перших зборів колгоспників, ударна бригада із заготівлі хліба, почесні делегати першого районного з'їзду колгоспників-ударників Гуляйпільського району 6 лютого 1931 року. Серед них – чимало молоді. І Григорій Федорович Яковенко та Павло Лукич Рибка радісно посміхаються на фото.

Комсомольці тридцятих, вони часто зустрічалися з молоддю колгоспу, ніби передаючи естафету праці, ентузіазму, стахановського руху хлопцям і дівчатам.

Нещодавно (маємо на увазі грудень 1980 року – Авт.) господарство рапортувало Батьківщині про дострокове виконання планів десятої п'ятирічки з виробництва і продажу державі озимої пшениці, кукурудзи на зерно, соняшнику, молока і м'яса. Велика заслуга в цьому, безперечно, випала й на долю комсомольців та молоді.

Комсомольська організація налічувала 34 члени. Це колектив, який спроможний вирішувати відповідальні завдання. Гордістю колгоспу стали молоді, беручі до роботи механізатори, водії, працівники ремонтної майстерні: Олександр Батичко, Олексій Савоста, Валентина Савоста, Олександр Заїченко, Олександр Синенко, Микола Прихідько, Володимир Дяченко та інші. Їх з повним правом називали майстрами першої руки.

– Авторитетом і повагою користується серед механізаторів молодий бригадир тракторної Олександр Заїченко, – розповідав голова правління Віктор

Васильович Шаровський. – Розумний керівник, вимогливий і принциповий, вміє організувати людей, корегувати роботу ланок і екіпажів у найскладніших умовах. Головне – душа в нього лежить до професії хлібороба і почуття відповідальності за доручену справу неабияке.

Правління і партбюро колгоспу турбувалися і словом, і ділом про комсомольців та молодь. За роки десятої п'ятирічки для молодих колгоспників і спеціалістів споруджено 8 сучасних комфортабельних будинків з усіма вигодами, присадибними ділянками тощо. І техніку нову не бояться довіряти, бо хлопці не підведуть. Це вже випробувано часом. Девіз комсомольців: «Завтра працювати краще, ніж учора». Тому вони продовжують поліпшувати свою кваліфікацію, оволодівати новими знаннями. Троє осіб у 1980 році навчалося на заочному відділенні Мелітопольського інституту механізації та електрифікації сільського господарства, один – у Дніпропетровському

сільськогосподарському інституті, шість членів організації – в різних технікумах набувають спеціальностей механіка, бухгалтера, зоотехніка, культпрацівника.

Розповідаючи про молодь колгоспу, слід назвати й новобудови п'ятирічки, до яких вона також була причетною. А збудовано в господарстві чимало – бурякосховище на 4000 тонн, 2 сінажні башні на 1800 тонн, 2 нових корівника, свинарник-маточник, проведено реконструкцію двох тваринницьких корпусів.

– В багатьох своїх добрих починаннях комсомольська організація відчуває турботу комуністів, – говорив секретар партбюро Дмитро Павлович Сахно. – Так і має бути. Наставниками молоді затверджені Олександр Іванович Шишка, Василь Петрович Семенюта, Ніна Зіновіївна Тилик.

Багато корисного на рахунку хлопців і дівчат, очолюваних комсоргом Дмитром Сахном.

* * *

Минуло три тижні, як у школах закінчився навчальний рік. У розпалі – довгождана пора літніх канікул. Веселий і радісний відпочинок біля двох тисяч школярів району поєднують із корисною справою: допомагають колгоспам у різних господарських роботах.

Після закінчення навчального року приступили до роботи й близько 50 учнів 5-8 класів Верхньотерсянської восьмирічної

школи. В гарячу пору догляду за просапними культурами в тамтешньому колгоспі імені Леніна учні поряд з дорослими пололи соняшник, кукурудзу, буряки, картоплю. Зараз діти активно допомагають заготовляти корми для громадського тваринництва, для тутового шовкопряда, пасуть молодняк великої рогатої худоби.

Завзято вели прополку просапних, дбайливо доглядали молоді лісонасадження учні сьомого класу. Особливо ж відзначились Юра Давиденко, Люда Шаровська, Люба Дерев'янка, Тоня Домашенко, Оля Мавроді, Дмитро Стайловський, Василь Бодня.

Трудяться школярі і в будівельній та тракторній бригадах. Тут під рукою досвідченого наставника помічника бригадира тракторної бригади Михайла Олексійовича Булаха і під керівництвом бригадира будівельників Миколи Лукича Шрамка вони охоче виконують різноманітну посильну роботу. Найефективніше працюють випускники Віктор Дерев'янка і Юрій Федоренко, котрі мріють стати механізаторами.

А випускник Володимир Карпенко з 6 класу допомагає вирощувати тутовий шовкопряд: щороку правління колгоспу за добросовісне ставлення до цієї роботи оголошує йому подяки, вручає цінні подарунки. Добре працюють на цій ділянці роботи також Олег Ростоцький, Юрій Пінчук, Анатолій Качан.

Шестикласниця Надя Бугрим, як і її мати, доглядає тварин. Зараз їй довірили випас молодняка. Старанно й добросовісно пасе телят і восьмикласник, майбутній механізатор Володимир Малишев, який за путівкою колгоспу вступатиме до Чубарівського сільського професійно-технічного училища.

Працелюбними, добрими господарями зростають верхньотерсянські школярі. Навіть позаминулорічні випускники школи Олександр Бондаренко, Іван Тлумач, Микола Горпинич, Олександр Бодня і Анатолій Ясько (нині учні Гуляйпільського профтехучилища) під час літніх канікул разом з учнями трудового об'єднання працюють на заготівлі кормів. Вони візьмуть участь у збиранні картоплі.

— Правління колгоспу, — говорить директор школи Микола Іванович Лопатін, — задоволене допомогою школярів. Воно високо оцінює їх старанну і високопродуктивну працю.

9 травня 2006 року. Зустріч ветеранів. На фото ветерани Верхньотерсянської та Долинської сільських Рад разом з сільськими головами

Екіпаж переможців збирання врожаю зернових 2005-2006 років. Зліва направо: водій Педоря Василь Васильович, помічник комбайнера Тимонін Сергій Павлович, комбайнер Бодня Василь Володимирович

Футбольна команда господарства проводить матч з командою суперників.
Суддя матчу – Давиденко Юрій Борисович

Педагогічний колектив Верхньотерсянського НВК (зліва направо):
Домашенко Ірина Миколаївна, Качан Наталія Іванівна, Мирошніченко Ірина Леонідівна,
Тилик Любов Володимирівна, Тилик Олена Федорівна, Шаповал Наталія Борисівна,
Ведмідь Антоніна Григорівна, Федоренко Тетяна Василівна, Дерев'яно Валентина Михайлівна,
Білан Світлана Іванівна, Тилик Володимир Федорович, Домашенко Володимир Миколайович

Дитячий садок: колектив вихователів з дітьми

Робітниця польової бригади (зліва направо):
Старина Валентина Олександрівна та Северин Тамара Михайлівна

Механічна майстерня тракторної бригади

Колектив працівників сільської ради (зліва направо): Міщенко Світлана, Таран Валентина Михайлівна, Давиденко Тамара Михайлівна, Приходько Надія Миколаївна, Застрожніков Володимир Леонідович

Колектив СТФ № 1 (зліва направо): Дяченко Роман Олександрович, Дерев'янко Ніна Миколаївна, Паливода Іван Миколайович, Бодня Ольга Олександрівна, Бережний Іван Олександрович, Пузанова Любов Іванівна

«Обжинки-2006». Вручення снопу пшениці головному агроному. На фото зліва направо: головний ветеринарний лікар Прокопенко Роман Григорович, головний інженер Дяченко Володимир Олександрович, керуючий фермою Бережний Іван Олександрович, агроном відділення № 2 Яковенко Володимир Миколайович, головний агроном Ониськів Василь Ілліч, ветеринарний фельдшер СТФ-1 Дяченко Роман Олександрович, начальник контрольно-ревізійного відділу Жила Віктор Васильович

Колектив спеціалістів ТОВ «Агро-Континент»

Колектив водіїв автогаража (зліва направо): Сапун Олег Григорович, Тилик Олександр Миколайович, Удовиченко Віктор Іванович, Педоря Василь Васильович, Петришин Валерій Тарасович, Шишка Микола Олександрович, Сахно Віктор Володимирович, Шаповал Руслан Анатолійович, Личман Василь Михайлович, Данилюк Богдан Михайлович

Колектив спеціалістів ТОВ «Агро-Континент»: Мірошниченко Надія Іванівна, Донець Марина Михайлівна, Сахно Світлана Іванівна, Мезенець Людмила Леонідівна, Тоцька Олена Степанівна, Донець Олена Юхимівна, Ковтун Надія Дмитрівна

На ваговій. Мелашенко Анатолій Миколайович та Качан Алла Михайлівна

Робітниці польової бригади (зліва направо): Старина Валентина Олександрівна, Левченко Любов Іванівна, Дячук Валентина Володимирівна, Северин Тамара Михайлівна, Кочубаєва Лариса Миколаївна, Чучко Людмила Геннадіївна, Авагян Тетяна Петрівна

ФАП. Фельдшер-акушер Хохлова Наталія Олександрівна. На прийомі пенсіонерки Домашенко Надія Петрівна та Шепель Марія Вікторівна

* * *

У 1981 році колгосп мав виробити і продати державі 3100 тонн озимої пшениці, 340 тонн м'яса, 2660 тонн молока. І комсомольці зробили все, що від них залежить, аби перетворити плани в життя.

Варто звернути увагу й на те, що верхньотерсянська восьмирічна школа мала тісні зв'язки з колгоспною комсомольською організацією. Систематично проводились екскурсії на молочно-варний комплекс, у тракторну бригаду, до ремонтної майстерні. Щоденно учні мали змогу бачити красу і необхідність праці механізаторів, тваринників. Окрім уроків трудового навчання, тут зуміли знайти й чимало інших методів прищеплення хлопцям і дівчатам любові і поваги до землі, рідного села, почесної праці хлібороба. На базі сільської бібліотеки діяв клуб профорієнтації. Традиційними були зустрічі з передовиками.

У грудні 1980 року в гості до школярів завітали головний зоотехнік колгоспу Ганна Григорівна Верменчук та ветеран господарства Марія Степанівна Шепель.

Говорив учень восьмого класу Анатолій Качан:

– Я мрію працювати біля техніки. Мій тато, Валентин Никифорович, часто брав мене в поле на оранку, сівбу, жнива. Хвилини, коли він доручав мені керувати трактором, найдужче врізались у пам'ять. А його однокласник Василь Бодня сказав: «Хочу продовжити навчання у Чубарівському ПТУ, де опановує фахом механізатора і мій старший брат. Наш батько, Володимир Миколайович, теж тракторист. Він змалку привчав нас до праці».

* * *

Про здобутки, сходження до висот, будні сільських трудивників 18 грудня 1980 року розповів головний агроном господарства, заслужений агроном УРСР, кавалер ордена Леніна Микола Михайлович Мавроді:

– Не зовсім вдалим через несприятливі погодні умови був для нас нинішній рік. Однак механізатори, і особливо комсомольці, доклали максимум зусиль, щоб виростити і зібрати щедрий урожай. Нинішнього літа хлібороби зібрали по 43,5 центнера з гектара озимої пшениці, по 47 центнерів кукурудзи на зерно, по 25 центнерів соняшнику.

Високі показники – результат наполегливої, копіткої праці з поліпшення загальної культури землеробства, використання всіх внутрішніх резервів механізаторів, спеціалістів, керівників.

За п'ятирічку виробництво зерна збільшилося на 31 відсоток. Цього досягнуто завдяки інтенсифікації. Урожайність зернових зросла майже на 9 відсотків.

Ми підтримуємо тісні зв'язки з ученими Одеського інституту насінництва і селекції, Дніпропетровського інституту кукурудзи, Запорізької та Миронівської науково-дослідних станцій. Докладаємо всіх зусиль, щоб успішніше впроваджувати всі ланки науково обгрунтованої системи землеробства. Не виснажуємо, а підвищуємо родючість землі, підвищуючи ефективність внесених органічних і мінеральних добрив, хімічних засобів боротьби з шкідниками. Дотримуємося графіка правильних сівозмін. Позитивно вплинув на врожайність поверхневий обробіток ґрунту, впровадження сортової агротехніки. Непогані наслідки дає в нас індустриальний метод вирощування кукурудзи. П'ятирічний план ми перевиконали. Виробництво гібридного насіння кукурудзи цього року – понад 900 тонн, тобто 280 процентів завдання.

Чимала заслуга в цьому молодих механізаторів. Поряд із досвідченими майстрами своєї справи Володимиром Миколайовичем Боднею, Василям Петровичем Семенютою, Анатолієм Семеновичем Мофною зразки сумлінної праці показували Дмитро Сахно, Микола Домашенко, Віктор Карпенко.

І надалі будемо наполегливо працювати над збільшенням виробництва і продажу озимої пшениці, кукурудзи на зерно, соняшнику. Дбатимемо про вихід тонни олії з гектара. Інша, не менш важлива, турбота про корми, адже господарство наше має молочний напрям.

* * *

Десятої п'ятирічки колгосп імені Леніна продав державі 14862 тонни зерна, 4093 тонни соняшнику, 1843 тонни м'яса, 12480 тонн молока, що значно більше зобов'язань. Середня врожайність озимої пшениці склала 39,6 центнера, кукурудзи на зерно – 41,7, ячменю – 31,7, соняшнику – 25. Рентабельність господарства піднялася на 21,4 відсотка. А за всім цим стоять люди: механізатори, тваринники, водії, спеціалісти і керівники. Їхньою працею здобувалися трудові перемоги.

Добре трудився на жнивках-80 комбайновий агрегат Олександра Івановича Шишки, тракториста Івана Антоновича Плотки, шофера Олексія Володимировича Кириленка. Вони зібрали 246 гектарів хліба і намолотили 19220 центнерів зерна.

В тому, що за підсумками Всесоюзного соціалістичного змагання за збільшення виробництва і заготівель продукції тваринництва протягом зимового періоду 1979-1980 року колгосп став переможцем і нагороджений Почесною грамотою ЦК КПРС, Ради Міністрів, ВЦРПС та ЦК ВЛКСМ, заслуга операторів машинного доїння Катерини Іллівни Качан, Лідії Павлівни Тимоніної, Любові Дмитрівни Фидрі, телятниці Ніни Костянтинівни Бойко, ланки свинарок Раїси Миколаївни Шаповал та інших.

Чимало гарних справ у водіїв автогаража Павла Єгоровича Бондаренка, Василя Омеляновича Тетянченка, Григорія Карповича Паливоди, які нагороджені Почесними Ленінськими Грамотами на честь 110-ї річниці з дня народження В.І.Леніна. Є здобутки й на рахунку механізаторів Сергія Сергійовича Біка, Павла Олександровича Зачепила, Василя Дмитровича Чучка та багатьох інших творців достатку.

* * *

І ще трішки цифр.

В десятій п'ятирічці середня урожайність зернових зросла на 30,7 процента, в тому числі кукурудзи – на 43,8. Це дозволило збільшити середньорічний обсяг заготівель хліба на 13,5 відсотка, повніше задовольняти внутрігосподарські потреби в зерні.

* * *

В десятій п'ятирічці виробництво м'яса збільшено на 18,1 процента. Завдяки цьому та підвищенню товарності обсяг заготівель його зріс порівняно з попереднім п'ятиріччям на 45,1 процента.

* * *

Колгосп імені Леніна – єдине в районі господарство, яке виконало п'ятирічний план заготівель соняшнику, збільшило порівняно з минулою п'ятирічкою обсяг продажу його на 46,3 відсотка.

Заслужений агроном

Вікна їхньої хати дивляться в поле. Відхилиш порт'єру — перед тобою степ у всій красі. Кажуть, нібито на Півночі тамтешні жителі розрізняють вісімнадцять кольорів снігу. Микола Михайлович назве сотню відтінків рідного степу. А вже двадцять сім літ працює тут у колгоспі.

Тепло, затишно і привітно у хліборобській оселі. Пахне снопами, що стоять на полиці. Будильник стиха цокотить біля телевизора. Старенький, придбаний давно у Москві на ВДНГ, він пильно відлічує час. Тільки рідко коли доводиться чути господареві його дзвінкий голос. Бо Микола Михайлович прокидається на якусь хвилину раніше і натискує чорний гудзик на маківці будильника. Рано. Господар дому загляне в дитячу кімнату — сплять його школярочки. Присяде, погортає Оліні й Ірині зошити, щоденники і збирається на роботу. Дружині лишень записочку пришпилить до календаря: «Вибачай, сьогодні пообідаю в тракторній. Прибудуть літаки. Чекай увечері». А думки вертаються в минуле, зринають спогади, мовби настукані годинником.

...Молодий агроном Микола Мавроді третій рік піднімав ці-

лину на Алтаї. Була люта зима. Не вистачало людей. Та дехто й не витримував, поспішав до найближчої залізничної станції і — додому. Якось до Мавроді забіг юнак, розрюмсався:

— Не можу я, дівчина в мене в Полтаві. А тут — вовком завиєш.

— Слабкодухих тут не потрібно, — спокійно відповів Микола.

— Тебе сюди за руку ніхто не тяг. Тільки як ти подивишся в очі коханій?

І він відпустив молодого тракториста. «Любіть землю, любіть працю на землі, бо без цього не буде щастя ні вам, ні дітям вашим», — сказав Довженковими словами. А навесні знайшла його у вагончику якась дівчина, стала вибачатися за вчинок свого хлопця.

— Я його наречена. — Говорить так, що відразу видно: з характером. — Коли він розповів про все, я наполягла вернутися. Так що приймайте тепер нашу сім'ю...

Літаки сільськогосподарської авіації вже завантажувалися азотними добривами. Коли на зльотний майданчик приїхав Микола Михайлович. Затримався трохи в зерноско-

пінотів, — звернувся до пилотів, — в небо візьмете?

— Та чого ж, — схвально закивали, — із заслуженим агрономом республіки веселіше буде.

— Хочу згори на посіви глянути: може вимерзла де озими на чи вода вимила.

Яке прекрасне їхнє село Верхня Терса! На такому літаку він піднявся уперше.

Аж дух захоплювало, як АН-2 на бриючому польоті мчав над ланами, розсіюючи добрива. Внизу — земля. З садочками, шляхами, стежками. Піднялися вище. Он і асфальтований шлях видно, яким колись пішки прийшов із станції у Верхню Терсу головний агроном колгоспу імені Леніна Микола Михайлович Мавроді. Тоді, правда, не було ні асфальту, ні розлогих кленів, а звичайна ґрунтівка з накочею колією.

«З Алтаю, коли прибула зміна, я вирішив податися в ці краї. В кишені в мене лежав диплом про закінчення Херсонського сільськогосподарського інституту та пачка листів від друзів і рідних... Я зрозумів, що гуляйпільські ґрунти спроможні дати удвічі, а то й утричі вищі врожайі».

Агрономові-експериментатору доводилося нелегко. Однак Мавроді не відступав:

він висівав зернята нових сортів на власному городі, проводив ґрунтоаналізи, досліджував вегетацію рослин, зв'язався з науково-дослідними інститутами. Співробітники Одеського інституту насінництва і селекції, Дніпропетровського інституту кукурудзи, Запорізької та Миронівської дослідних станцій допомагали молодому спеціалістові, радили, які сорти слід сіяти в колгоспі, які найбільш продуктивні, стійкі до вилягання і шкідників. А з часом господарство стало спеціалізуватися на насінництві. Нинішнього року в колгоспі одержано по 43 центнери озимої пшениці з гектара, по 42 центнери гібридної кукурудзи, а врожайність соняшника була трохи не найвищою в області — по 25 центнерів!

Високий урожай починається з відповідальності за доручену справу, сумлінності, високої фахової підготовленості працівників колгоспу. Народна мудрість підказує: «Де господар не ходить, там нива не родить!» І в цьому — глибокий зміст. Майстри своєї справи механізатори Василь Семенюта, Василь Мофа, Петро Зачепило та багато інших душею вболівають за хліб. Без любові до землі, усвідомлення обов'язку перед Батьківщиною — не буде якихось значущих успіхів.

Здобутки ж господарства завдяки невтомним трудівникам невинно зростають – колгосп достроково виконав п'ятирічні плани виробництва і продажу державі зерна, соняшнику, м'яса і молока.

Кімната агронома – своєрідна лабораторія і водночас робочий кабінет.

Оля й Іринка допомагають татові. Коли ми розмовляли з ним, дівчатка хазяйнували біля шафи з колбами, в яких зберігається зерно нових сортів.

– Ось пшениця «Рання-47», – показує Оля, – вродила по 62 центнери, а «Одеська-66» – по 64 центнери з гектара.

Микола Михайлович саяв радістю. І були в тому світлому погляді ніжна любов до дітей, мрія передати їм своє мистецтво.

Під склом на його столі – велика фотографія. Він тримає за руки доньок на Красній площі у Москві. Усміхнені обличчя, на грудях батька – орден Леніна, медаль «За трудову доблесть», чотири медалі ВДНГ СРСР.

– Яюсь після жнив повіз я дівчаток до столиці, – ніяковіє Микола Михайлович.

А мені згадалися застереження секретаря парткому колгоспу Дмитра Павловича Сахна:

– Неговіркий наш Мавроді.

Та за нього говорять діла! Упродовж багатьох років колгосп отримує стабільні врожаї зернових. До Мавроді ідуть учитися, ідуть науковці, його статті про вирощування кукурудзи, соняшнику друкуються в журналах «Земледелие», «Зерновое хозяйство». Найвище ж визнання успіхів – перехідний Червоний прапор ЦК КПРС, Ради Міністрів, ВЦРПС та ЦК ВЛКСМ, який уже вдруге виборов колгосп за підсумками соціалістичного змагання.

...Вечірне поле найбільш подобається Мавроді. Сонце тоді натруджене, дозріле й запашне. «Хай як хочуть кажуть поети, а мені сонце пахне молодим колоссям!». І ще: увечері видно результати твоєї роботи за день. День причалює до берега ночі, а ти вже живеш завтрашнім – сівбою, новими експериментами, новими планами. Все підпорядковане великій меті – щоб краще було жити, щоб ставала багатшою держава.

О. Михайлюта

*Нарис був надрукований
10 січня 1981 року
в області газеті
«Комсомолец Запоріжжя»*

* * *

10 лютого 1981 року другий секретар райкому партії В.І.Кійко і голова райвиконкому М.С.Грицаєнко за дорученням бюро районного комітету Компартії України і виконкому районної Ради народних депутатів широко привітали трудовий колектив ордена Леніна колгоспу імені Леніна з присудженням першості у Всесоюзному соціалістичному змаганні за підвищення ефективності виробництва і якості роботи, успішне виконання Державного плану економічного і соціального розвитку СРСР на 1980 рік і десяту п'ятирічку та обласному соціалістичному змаганні працівників сільського господарства за збільшення виробництва й заготівель продуктів рільництва і тваринництва у 1980 році й нагородженням перехідним Червоним прапором ЦК КПРС, Ради Міністрів СРСР, ВЦРПС і ЦК ВЛКСМ, пам'ятним знаком «За високу ефективність і якість роботи в десятій п'ятирічці» з занесенням на Всесоюзну Дошку пошани на ВДНГ СРСР та перехідним Червоним прапором обкому Компартії України, обласної Ради народних депутатів, облпрофради й обкому ЛКСМ України.

Висловлюємо тверду впевненість, йшлося у привітанні, що трудівники господарства, спираючись на набутий досвід, доб'ються дальшого зростання виробництва продукції, підвищення якості всієї роботи. Бажаємо нових звершень у виконанні зобов'язань на честь ХХУІ з'їзду КПРС, реалізації прийнятих ним рішень (до речі, голова колгоспу імені Леніна В.В.Шаровський був делегатом ХХУІ з'їзду КПРС – Авт.).

* * *

Коли Віктор Васильович Шаровський очолив колгосп імені Леніна, на поточному рахунку господарства було трохи більше трьохсот тисяч карбованців, на рахунку капітальних вкладень – 77,7 тисячі. А ось дані із звіту про результати фінансово-господарської діяльності за останній рік десятої п'ятирічки: на 1 січня 1981 року на поточному рахунку колгосп мав 1672 тисячі карбованців, на рахунку капітальних вкладень – 795 тисяч.

Дехто може сказати: коли грошей не витратити, їх можна збирати і більше. Для таких ще одна довідка: за 1975-1980 роки колгосп затратив на капітальні вкладення 4279 тисяч карбованців, на соціально-культурні потреби – 1519,7 тисячі, на оплату праці колгоспників – 4166 тисяч.

Щоб покінчити з цифрами, назвемо ще деякі. В 1974 році валовий прибуток господарства склав 1539, а чистий – 751,6 тисячі карбованців; минулого року – відповідно 2326,7 та 1435,7 тисячі карбованців. Рентабельність виробництва за цей період зростає більш як на 21,3 процента й досягла 71,6 процента. А тепер про тих, хто творив ці цифри.

Якось – це було кілька років тому – ми запитали Віктора Васильовича: чия головна заслуга в тому, що господарство з року в рік міцніше економічно, збільшує виробництво продукції? «Як це чия? – перепитав здивовано. – Людей, звичайно. Партійної організації, спеціалістів, наших передовиків». Ось тоді й почули справжню поему про механізаторів Олександра Івановича Шишку, Сергія Сергійовича Біка, Анатолія Семеновича Мофу, Володимира Миколайовича Бодню, працівників молочнотоварних ферм Лідію Павлівну Тимоніну, Ганну Митрофанівну Шаровську, Раїсу Федорівну Паливоду, свинарок із ланок Марії Сергіївни Шепель, Раїси Миколаївни Шаповал, Ніни Василівни Баглик та багатьох інших. Про кожного з передовиків голова правління міг розповісти годинами. І складалось враження, що саме вони – головні фігури у колгоспному виробництві.

Звичайно, то дуже добре, що керівник так високо цінує рядових трудівників, спеціалістів, бо й справді, сумлінні люди заслуговують цього. Однак, будемо відвертими, результативність роботи колективу не менше залежить від того, хто ним керує. Хоча сам В.В.Шаровський, якщо й не іншої думки, то від розмов на цю тему намагається ухилитися.

* * *

21 квітня 1981 року голова правління колгоспу імені Леніна, делегат ХХУІ з'їзду КПРС В.В.Шаровський ділився враженнями від атмосфери з'їзду: «Важко передати словами почуття, які володіли мною в ті дні. І досі я перебуваю під враженням роботи найвищого форуму комуністів країни». Торкаючись життя господарства, він, зокрема, сказав: «Колгосп перевиконав плани виробництва і продажу державі тваринницької продукції. У травні ми закриємо піврічний план заготівлі м'яса. З випередженням графіка продаємо державі молоко. На кінець місяця відправимо на сирзавод біля 840 тонн його. А це на 40 з лишком тонн більше плану чотирьох місяців.

Добре трудиться у першому році нової п'ятирічки колектив свино-товарної ферми, очолюваний О.П.Мофою. Тут найвищих показників добивається ланка по відгодівлі свиней на чолі з В.В.Шаповалом.

Вагомі успіхи й на рахунку колективу молочнотоварного комплексу, де завідує В.П.Ясько. В індивідуальному соціалістичному змаганні перед ведуть оператори машинного доїння Г.М.Шаровська, Л.П.Тимоніна та інші.

Механізатори успішно провели сівбу ранніх ярих і зараз готуються сіяти просапні. Настрій у кожного з них бадьорий, всі вони сповнені прагнення зробити все, щоб у першому році одинадцятої п'ятирічки одержати високий урожай.

Успіхи, безумовно, є. Однак ми не заспокоюємося на досягнутому. У поточній п'ятирічці плануємо спорудити три свинарники-відгодівельники, три телятники, ангар для сільськогосподарської техніки, склад для виробництва продуктів полів і ферм.

Одночасно дбаємо й про побутові умови трудівників, будівництво об'єктів соціально-культурного призначення. Тільки цього року споруджуємо десять житлових будинків, які надаємо в кредит членам колгоспу. Виконаний і передбачається виконати значний обсяг робіт по благоустрою села.

Попереду багато роботи. Члени колективу усвідомлюють, що рівень їхнього життя залежить від них самих».

* * *

Виховували на досвіді кращих ставитися до праці на молочно-товарному комплексі колгоспу імені Леніна. Як саме, 10 листопада 1981 року розповідав завідуючий комплексом В.П.Ясько: «Оператор машинного доїння, депутат Верхньотерсянської сільської ради народних депутатів Марія Миколаївна Міщенко останнім часом вийшла переможцем соціалістичного змагання по комплексу. На її честь на флагштоці піднято червоний прапор, випущено «Блискавку». Про оперативну наочну агітацію потурбувався член агітгрупи зоотехнік А.І.Федоренко. Він же подбав і про своєчасне заповнення Дошки показників. За його пропозицією тут проставляються не тільки щоденні надої, але й жирність одержаного молока».

Про досвід кращих операторів машинного доїння розповідали багатотиражна колгоспна газета «Ленінець» і районна газета «Зоря комунізму».

Найдосвідченіші оператори Катерина Іллівна Качан, Лідія Яківна Павлова, Марія Луківна Яковенко брали шефство над молодими працівниками комплексу – Тетяною Кирницькою, Наталією Сухановою, Лідією Холод. Вони прищепили їм почуття відповідальності за доручену справу, почуття справжнього господаря виробництва, передали набутий досвід. І дівчата практичними ділами доводили право називатися кращими ученицями майстрів високих надоїв.

За десять місяців 1981 року молочний комплекс одержав молока на 100 тонн більше, ніж за цей же період торік. Всю продукцію продано державі тільки першим сортом.

* * *

Не дивлячись на складні погодні умови, колектив колгоспу імені Леніна у 1981 році достроково виконав плани першого року одинадцятій п'ятирічці по виробництву і продажу державі зерна, соняшнику, м'яса, молока, яєць.

Успіху досягнуто завдяки підвищенню продуктивності полів і ферм. В богарних умовах з кожного гектара зібрано більше ніж по 34 центнера хліба, зерна кукурудзи – по 43,3, а насіння соняшнику – по 29 центнерів.

Добре попрацювали й тваринники. Вони продали державі 2800 тонн молока – на 140 тонн більше плану, 400 тонн м'яса при плані 340 тонн.

За успіхи у Всесоюзному та обласному змаганні господарство нагороджувалось перехідним Червоним прапором ЦК КПРС, Ради Міністрів СРСР, ВЦРПС і ЦК ВЛКСМ та перехідним Червоним прапором обкому Компартії України, облвиконкому, облпрофради та обкому комсомолу.

22 квітня 1982 року високі трудові відзнаки колгоспу в урочистій обстановці вручив секретар обкому партії В.Г. Домченко.

У середині березня стало відомо, що орденом Трудового Червоного Прапора нагороджено тракториста-комбайнера Олександра Івановича Шишку, медаллю «За трудову доблесть» – завідуючого молочним комплексом Володимира Панасовича Яська, медаллю «За трудову відзнаку» – свинарку Марію Сергіївну Шепель.

Великі завдання стояли перед загonom хліборобів колгоспу, яким керує кавалер ордена Леніна, заслужений агроном М.М. Мавроді – неперевершений майстер хлібної ниви.

У 1982 році їм треба було довести валовий збір зерна до 6545 тонн, або з кожного гектара зібрати по 37,3 центнера озимої пшениці, 35 центнерів кукурудзи в зерні.

Нелегкі завдання стояли у 1982 році перед тваринниками колгоспу. Їм необхідно було виробити на 100 гектарів сільськогосподарських угідь по 108 центнерів м'яса, 775 центнерів молока, продати державі 360 тонн м'яса і 2680 тонн молока.

Ударно трудилися працівники ферм і 1982 року. Вони достроково виконали плани першого кварталу по виробництву і заготівлі молока та м'яса. Їх надійшло на приймальні пункти відповідно 603 і 132 тонни – на 70 і 24 тонни більше передбаченого. Працівники м'ясного цеху відрпортували про виконання плану чотирьох місяців продажу державі м'яса.

Хлібороби колгоспу у стислі строки посіяли ранні зернові і готували ґрунт до сівби просапних. Старанно трудився на весняному полі Олександр Іванович Шишка. Добросовісністю у роботі відзначився й ланковий по вирощуванню просапних культур Василь Петрович Семенюта. Він у стислі строки і при високій якості посіяв буряки.

Щороку економічно міцнішав і багатшав колгосп. Так у дев'ятій п'ятирічці з одного гектара угідь чистого доходу отримали 122 карбованці, а в десятій – вже 248 карбованців. Це дозволяло споруджувати не тільки виробничі об'єкти (свинарники, буряко-сховище тощо), а й будинки для колгоспників.

– Тільки торік за рахунок колгоспу, – розповідав секретар парторганізації Д.П. Сахно, – зведено вісім типових будинків. Їх господарями стали молоді сім'ї механізаторів, тваринників. Майже всі села вкриті асфальтом, всюди є тротуарні доріжки.

Тому й красивішала з року в рік центральна садиба колгоспу – село Верхня Терса. Зір приваблювали білобокі будинки, які тісними зграйками оточують вишневі та яблуневі садки. Серед них – багато нових.

В центрі Верхньої Терси стояла Дошка пошани «Ними славен наш труд». На ній портрети десяти кавалерів ордена Леніна.

Та колгоспники вмiли не тільки самовіддано трудитися, а й цікаво відпочивати. До їх послуг сільський Будинок культури з гуртками художньої самодіяльності. До речі, колгоспний хор, яким керував директор місцевої музичної школи Б.Й. Бурбура не

Група воїнів-визволителів у селі Верхня Терса. 1983 р.

раз був призером районних оглядів художньої самодіяльності, виступав на сценах обласного центру.

* * *

1982 року колгосп імені Леніна достроково виконав річні плани продажу державі всіх видів сільськогосподарської продукції. 14 грудня райком партії, райвиконком, райком профспілки працівників сільського господарства, райком ЛКСМ України направили у Верхню Терсу телеграму такого змісту: «Постановою ЦК КПРС, Ради Міністрів СРСР, ВЦРПС і ЦК ВЛКСМ ордена Леніна колгосп імені Леніна визнаний одним із переможців Всесоюзного соціалістичного змагання на честь 60-річчя утворення СРСР і нагороджений перехідним Червоним прапором ЦК КПРС, Ради Міністрів СРСР, ВЦРПС і ЦК ВЛКСМ із занесенням на Всесоюзню Дошку пошани на ВДНГ СРСР.

Щиро вітаємо весь колектив господарства з високою відзнакою. Висловлюємо тверду впевненість у тому, що колгоспники орденоносного господарства доб'ються нових звершень у піднесенні сільськогосподарського виробництва, успішно виконають завдання і зобов'язання третього року й одинадцятої п'ятирічки в цілому».

Вручення почесного знака ЦК КПРС, Ради Міністрів, ЦК ВЛКСМ ордена Леніна колгоспу імені Леніна – переможцю 10-ї п'ятирічки

Окрилені високою нагородою верхньотерсянці дали слово плани п'ятирічки виконати за 4 роки 8 місяців. Про те, як виконувались зобов'язання 1 січня 1983 року розповіла головний економіст колгоспу О.І Шрамко:

– Перші два роки п'ятирічки ми закінчили досить успішно. План виробництва зерна колгосп перевиконав на 14 відсотків, соняшнику – на 27, м'яса – на 41, молока – на 6, яєць – на 59 процентів. Боржниками залишилися лише садівники – недобрали 24 тонни фруктів.

Ще краще з розрахунками з державою: перевиконали замовлення на всі види продукції. Особливо відзначилися хлібороби, працівники молочного та м'ясного цехів, птахівники. Зерна державі продано на 28, м'яса – на 33, молока – на 11, яєць – на 81 процент більше, ніж планувалося продати за два роки.

Щоб дотримати даного слова, трудівники господарства вирішили цього року перевершити досягнення двох попередніх. Зокрема, зерна намічається виробити 6510 тонн, соняшнику – 960, молока – 3300, м'яса – 450 тонн. Високі рубежі визначили й трудівники інших галузей.

Основним шляхом розв'язання цих завдань буде, як і раніше, підвищення врожайності сільгоспкультур та продуктивності громадської худоби й птиці, тобто, всемірна інтенсифікація виробництва. Та інакше в умовах нашого колгоспу чинити не можна: ми

не маємо змоги ні посівні площі розширювати, ні поголів'я худоби нарощувати.

Є в наших зобов'язаннях і такий пункт: неухильно підвищувати якість продукції. Все молоко продамо державі першим сортом і охолодженим, не менше 95 процентів поголів'я худоби – категоріями вищої вгодованості. Це, крім усього іншого, – ще й додаткові прибутки.

* * *

1982 року верхньотерсянці зібрали на круг по 45,1 центнера озимої пшениці, по 54,7 центнера зерна на гектарі заврожайла кукурудза, 27,8 центнера насіння дав з гектара соняшник.

* * *

У колгоспі імені Леніна добре розуміли, що турбота про кадри – це запорука успішної роботи як сьогодні, так і в майбутньому. Питання це було не з легких. Десятирічки в селі в 1983 році не мали, тож юнаки і дівчата продовжували навчання у райцентрі. Потім чимало їх осідало там, влаштовуючись на промислові підприємства, частина виїздила в інші міста. Тепер багато колишніх міських жителів трудяться в господарстві, а молодь все рідше шукає роботу за межами колгоспу. Як вдалося цього досягти?

Найперше, почали з удосконалення профорієнтаційної роботи серед школярів місцевої восьмирічки. У тісному контакті з вчителями спеціалісти, кращі трудівники господарства настійно і цілеспрямовано виховували у дітей любов до сільської праці, почуття гордості за почесну справу батьків і старших товаришів. А закінчував юнак чи дівчина восьмирічку – керівництво колгоспу пропонувало продовжити навчання у сільських профтехучилищах, технікумах вже у якості колгоспного стипендіата. Бажаючих було чимало. Бо молодь добре знала, що по закінченні навчання нікого з них не обійдуть увагою: подбають, щоб і робота була за спеціальністю, і техніка нова, і житло хороше.

Повернулися після служби в армії Анатолій Шаповал та Валентин Шрамко – відразу ж отримали новенькі Т-150. На новій машині працював і Микола Качан. А незабаром він вселиться з сім'єю у новий будинок, споруджений колгоспними будівельниками. Завершувалося спорудження нових будинків і для Володимира

Бодні та Віктора Карпенка. Всього ж щороку колгосп зводив не менше 8 житлових будинків.

* * *

Колгосп імені Леніна в 1984 році зобов'язувався виробити 6900 тонн зерна і 1120 тонн насіння соняшнику при врожайності відповідно 39 і 28 центнерів з гектара.

Велике мистецтво колгоспного колективу протистояти стихії, керувати врожайми у Верхній Терсі пов'язували з ім'ям головного технолога колгоспних земель М.М.Мавроді. Не лише в самому колгоспі імені Леніна і не лише в районі, а й далеко за межами його знають: Микола Михайлович – людина рідкісного професійного обдарування. Не випадково ж він, колгоспний агроном, звеличений у званні до заслуженого агронома республіки, відзначений рядом високих урядових нагород. І до нього, як до великого ерудита степового рільництва, приїжджають за наукою, за досвідом – уроками хліборобської мудрості колеги, керівники господарств і взагалі люди хліборобського звання з усієї округи, а колгосп визначений опорно-показовим по богарному рільництву.

По праці й нагороди

За самовіддану, чесну працю на полях і фермах цілий ряд верхньотерсянців було нагороджено орденами і медалями. Високого звання Героя Соціалістичної Праці 30 квітня 1966 року удостоївся бригадир тракторної бригади колгоспу імені Леніна Олександр Олександрович ЗАЧЕПИЛО.

На його грудях засяяла Золота медаль «Серп і Молот» і орден Леніна.

Також орденом Леніна нагороджувалися:

- БАРДАКОВА Наталія Йосипівна – ланкова. Березень 1949 р.
- БИК Сергій Сергійович – комбайнер. Квітень 1971 р.
- БОНДАРЕНКО Яків Пилипович – бригадир тракторної бригади. 1931 р.
- ГАВРИЛЯК Роман Олександрович – голова колгоспу. Лютий 1958 р.
- ГУРА Софія Микитівна – ланкова. Березень 1949 р.
- КАРПЕНКО Марія Степанівна – ланкова. Березень 1949 р.
- МАВРОДІ Микола Михайлович – головний агроном. Квітень 1966 р.

МОФА Микола Іванович – бригадир колгоспу. Лютий 1958 р.
ПОНОМАРЕНКО Варвара Якимівна – ланкова. Березень 1949 р.
СКОРОМНИЙ Іван Михайлович – голова колгоспу. Лютий 1975 р.
ТИМЧЕНКО Ганна Дмитрівна – ланкова. Березень 1949 р.
ТИМЧЕНКО Мусій Мокійович – бригадир колгоспу. Лютий 1958 р.
ШАРОВСЬКИЙ Віктор Васильович – голова колгоспу. Серпень 1986 р.
ШЕПЕЛЬ Марія Степанівна – ланкова. Березень 1949 р.
ШРАМКО Олена Дмитрівна – ланкова. Березень 1949 р.

Орденем Жовтневої Революції:

ДОМАШЕНКО Микола Іванович – старший ветлікар. Квітень 1971 р.

Орденем Трудового Червоного Прапора:

ДОБРОБОГ Ольга Петрівна – колгоспниця. Квітень 1971 р.
ЗАЧЕПИЛО Олександр Олександрович – бригадир тракторної бригади. Грудень 1973 р.
ЗАЧЕПИЛО Павло Олександрович – комбайнер. Грудень 1977 р.
МІЩЕНКО Андрій Васильович – тракторист.
МОФА Василь Сергійович – тракторист. Червень 1984 р.
ОСТАПЕНКО Олександр Петрович – головний інженер колгоспу. Грудень 1973 р.
САВИЦЬКА Докія Григорівна – пташниця. Березень 1966 р.
САХНО Дмитро Павлович – бригадир тракторної бригади. Грудень 1977 р.
СКОРОМНИЙ Іван Михайлович – голова колгоспу. Квітень 1971 р.
СЛІПЧЕНКО Микола Григорович – бригадир колгоспу. Червень 1966 р.
ТИМОНІНА Одарка Семенівна – ланкова. Березень 1949 р.
ШАРОВСЬКИЙ Віктор Васильович – голова колгоспу. Грудень 1977 р.
ШИШКА Олександр Іванович – комбайнер, січень 1976 р. і тракторист-комбайнер, березень 1982 р.
ШРАМКО Ганна Луківна – ланкова. Березень 1966 р.
ШРАМКО Катерина Тимофіївна – голова виконкому сільради. Січень 1976 р.

Орденем «Знак Пошани»:

БОДНЯ Олексій Макарович – бригадир. Грудень 1973 р.
БРИЖАК Ніна Семенівна – доярка. Січень 1976 р.
ДОМАШЕНКО Микола Іванович – головний ветлікар. Вересень 1973 р.

ГАВРИЛЯК Роман Олександрович – агроном-насінневод. Червень 1966 р.

ЗАЧЕПИЛО Олександр Олександрович – бригадир колгоспу. Квітень 1971 р.

ЗАЧЕПИЛО Павло Олександрович – комбайнер. Грудень 1973 р.

КАЧАН Віра Тимофіївна – оператор машинного доїння. Серпень 1986 р.

КОВАЛЬОВ Микола Дмитрович – тракторист. Грудень 1977 р.

МЕЛЮС Григорій Тимофійович – бригадир колгоспу. Квітень 1966 р.

ПУЗАНОВА Наталія Іванівна – доярка. Квітень 1976 р.

САХНО Дмитро Павлович – шофер. Грудень 1973 р.

САХНО Катерина Наумівна – колгоспниця. Грудень 1973 р.

СЕРДЮК Павло Пимонович – чабан. Березень 1966 р.

СКОРОМНИЙ Іван Михайлович – голова колгоспу. Червень 1966 р.

СТАРОДУБ Надія Федосіївна – головний зоотехнік колгоспу. Лютий 1975р.

ТИМОНІН Григорій Дмитрович – тракторист. Червень 1966 р.

ШАПОВАЛ Раїса Петрівна – свинарка. Березень 1981 р.

ШЕПЕЛЬ Марія Степанівна – ланкова колгоспу. Квітень 1966 р.

ЯКОВЕНКО Ганна Михайлівна – ланкова колгоспу. Квітень 1966 р.

ЯКОВЕНКО Надія Никифорівна – ланкова колгоспу. Червень 1966 р.

Орденем Дружби народів:

САХНО Дмитро Павлович – заступник голови колгоспу. Серпень 1986 р.

Орденем Трудової Слави III ступеня:

БОДНЯ Володимир Миколайович – тракторист. Січень 1976 р.
БОРОВИК Олексій Захарович – тракторист. Грудень 1977 р.
БОНДАРЕНКО Павло Єгорович – водій автомобіля. Грудень 1977 р.
МОФА Анатолій Семенович – ланковий колгоспу. Квітень 1976 р.
КОВАЛЬОВ Микола Дмитрович – тракторист. Грудень 1977 р.
МОФА Василь Сергійович – тракторист. Січень 1977 р.
САХНО Дмитро Дмитрович – начальник мехзагону колгоспу. Серпень 1986 р.
СИЛКА Марія Леонтіївна – доярка. Лютий 1975 р.
ТЕТЯНЧЕНКО Василь Омелянович – водій автомобіля. Грудень 1977 р.
ТИЛИК Дмитро Васильович – тракторист. Грудень 1977 р.
ТИЛИК Федір Васильович – водій автомобіля. Грудень 1977 р.

Медаллю «За трудову доблесть»:

БИК Сергій Сергійович – комбайнер. Грудень 1973 р.
БОДНЯ Ніна Яківна – колгоспниця. Березень 1949 р.
БОДНЯ Парасковія Кузьмівна – колгоспниця. Березень 1949 р.
БОДНЯ Марія Степанівна – колгоспниця. Лютий 1958 р.
БУЛАХ Михайло Олексійович – тракторист. Квітень 1966 р.
ГЛАЗОВА Валентина Григорівна – оператор машинного доїння. Серпень 1986 р.
ДЕРЕВ'ЯНКО Марія Миколаївна – колгоспниця. Березень 1949 р.
ДОБРОЧИНСЬКИЙ Григорій Пилипович – тракторист. Червень 1966 р.
ІСКРА Олексій Арсентійович – заступник голови колгоспу. Квітень 1966 р.
КАЧАН Наталія Григорівна – колгоспниця. Березень 1949 р.
КУЗЬМЕНКО Килина Григорівна – ланкова колгоспу. Березень 1949 р.
МАВРОДІ Микола Михайлович – головний агроном. Лютий 1975 р.
НАРІЖНА Ольга Григорівна – колгоспниця. Березень 1949 р.
НЕВРУЗОВА Марія Сергіївна – ланкова колгоспу. Лютий 1958 р.
ПОХИЛА Павло Самсонович – столяр колгоспу. Червень 1990 р.
ПРИХІДЬКО Ганна Олександрівна – колгоспниця. Березень 1949 р.
СЕМНЮТА Василь Петрович – тракторист. Грудень 1973 р.
СЕМНЮТА Олексій Петрович – чабан. Березень 1966 р.
СОСНОВСЬКА Олена Якимівна – доярка. Вересень 1973 р.
ФИДРЯ Любов Дмитрівна – оператор машинного доїння. Березень 1981 р.
ЧУЧКО Василь Дмитрович – комбайнер. Грудень 1973 р.
ЧУЧКО Клавдія Юхимівна – ланкова. Березень 1949 р.
ШАПОВАЛ Ганна Тимофіївна – колгоспниця. Березень 1949 р.
ШАРОВСЬКА Фросина Миколаївна – колгоспниця. Березень 1949 р.
ШИЛО Євдокія Іванівна – колгоспниця. Березень 1949 р.
ЯКОВЕНКО Марія Луківна – доярка. Вересень 1973 р.
ЯСЬКО Володимир Панасович – завідуючий фермою. Березень 1982 р.
ЯСЬКО Поліна Олександрівна – доярка. Вересень 1973 р.

Медаллю «За трудову відзнаку»:

БОЙКО Харитина Яківна – колгоспниця. Березень 1949 р.
БРИЖАК Ніна Семенівна – доярка. Вересень 1973 р.
ДОМАШЕНКО Микола Олексійович – заступник голови колгоспу. Червень 1966 р.

ДОМАШЕНКО Микола Іванович – старший ветеринарний фельдшер. Березень 1966 р.

КОЗАЧЕНКО Ганна Прокопівна – колгоспниця. Грудень 1973 р.
КУРИЛЕНКО Олексій Володимирович – водій автомобіля. Грудень 1977 р.
МАЛЯРЕВИЧ Юлія Григорівна – доярка. Березень 1966 р.
МІЩЕНКО Марія Миколаївна – оператор машинного доїння. Грудень 1985 р.
САВОСТА Одарка Пантелеймонівна – колгоспниця. Березень 1949 р.
СЕМЕНЮТА Олена Гнатівна – колгоспниця. Березень 1949 р.
СЕРДЮК Марія Миколаївна – оператор машинного доїння. Грудень 1984р.
ТИЛИК Ніна Зіновіївна – доярка. Березень 1966 р.
ТИМОНІНА Ольга Василівна – колгоспниця. Березень 1949 р.
ТРОЯН Катерина Тимофіївна – колгоспниця. Березень 1949 р.
ШАПОВАЛ Степанида Григорівна – колгоспниця. Березень 1949 р.
ШЕПЕЛЬ Марія Сергіївна – свинарка. Березень 1982 р.

* * *

Коллектив колгоспу імені Леніна брав підвищені зобов'язання на честь ХХУІІ з'їзду КПРС (про це повідала читачам районна газета «Зоря комунізму» 15 червня 1985 року):

на основі раціонального використання кормів, застосування передового досвіду роботи, зміцнення дисципліни і організованості до 7 листопада нинішнього року виконати річний план продажу м'яса – 370 тонн, а до 15 листопада – план продажу молока – 3000 тонн. Це дає змогу на кінець року понад план продати державі м'яса 30 тонн і 220 тонн молока.

У підсумку понад п'ятирічне завдання господарство реалізує м'яса – 360 тонн і 2095 тонн молока. Оператори машинного доїння Ольга Митрофанівна Бикова, Лідія Павлівна Тимоніна і Марія Василівна Кришталь зобов'язуються надіти від кожної закріпленої корови до знаменної дати відповідно 510, 490 і 460 кілограмів молока (за два місяці).

Механізатори тракторної бригади зобов'язувалися виконати план здачі зерна державі – 3350 тонн. Для забезпечення громадського тваринництва кормами отримати врожайність не менше 43 центнерів кормових одиниць з гектара. Своєчасно провести оранку на зяб і одночасно внести 38000 тонн органічних добрив.

Ремонт тракторного парку закінчити до 20 лютого 1986 року. Економію дизельного палива по бригаді довести до 20 тонн.

Для поліпшення соціально-побутових умов трудівників господарства в 1985 році було введено до ладу чотири житлових будинки, будинок механізаторів, закінчена реконструкція центральної вулиці села.

Взяті зобов'язання верхньотерсянці успішно виконали. Вони одними з перших в районі завершили плани і завдання одинадцяти п'ятирічки.

Цей успіх став можливим завдяки згуртованості колективу. В центрі уваги постійно перебували питання вдосконалення техніки, зміцнення дисципліни, поліпшення організації соціалістичного змагання, робота з людьми.

Одну з провідних ділянок господарства – тракторну бригаду тоді, у листопаді 1985 року, очолював Дмитро Дмитрович Сахно.

– Я часто буваю у цій бригаді, – розповідав 7 листопада 1985 року секретар партбюро колгоспу імені Леніна Д.П.Сахно, – і щоразу повертаюся звідти з добрими враженнями про роботу, стосунки між людьми. А незмінним залишається одне: в цій бригаді завжди домагаються успіхів.

Всім відомо, що треба враховувати змінюваність поколінь. Знайти кадри, підготувати їх – скільки на це часу йде!

Щороку до тракторної бригади приходять п'ять-шість випускників курсів трактористів. Тут їм допомагають якнайшвидше опанувати техніку, набути в роботі самостійності. В тім, що молоді механізатори Олександр Шаровський та Іван Бодня успішно справляються з будь-якими завданнями, – найперша заслуга наставників.

Бути завжди попереду, займати активну позицію у житті, відчувати свою особисту відповідальність за спільну справу – важливі риси, що характеризують механізаторів Валентина Федоровича Шрамка та Василя Михайловича Горпинича.

Здібних, ініціативних працівників помічаємо і готуємо до керівної роботи.

Дедалі кращих успіхів домагається колектив молочнотоварного комплексу, який очолює Володимир Панасович Ясько. Цей колектив неодноразовий переможець трудового суперництва, нагороджений почесними грамотами.

Попередую оператори машинного доїння – депутат Гуляйпільської районної ради народних депутатів Марія Миколаївна Міщенко, Ніна Зіновіївна Тилик. Вони йдуть в авангарді трудового колективу, виступають ініціаторами нового, передового. Їхня повсякденна робота спрямована на те, щоб ще вище піднести прапор змагання, швидше поставити на службу п'ятирічці свої зобов'язання і до свята Великого Жовтня подолати 100-тонний рубіж по надоях.

Ініціативою, вимогливістю до себе, турботою про успіх усього господарства відзначається самовіддана праця головного агронома Миколи Михайловича Мавроді. Він прагне вкласти душу, всю свою творчу енергію і знання в доручену справу. Про це, безумовно, свідчить одержання стабільних врожаїв.

Висоти, яких досяг колектив нашого колгоспу, – це результат наполегливої праці усіх трудівників села. Досягнуте дає можливість понад план (на кінець року) продати державі 2095 тонн молока і 370 тонн м'яса.

Такі вони країни

І скрізь перші

Колгосп імені Леніна – велике сучасне господарство, прибуткове. Колектив уже достроково рапортував про виконання п'ятирічного плану по продажу державі м'яса, молока, овочів, виконав завдання по реалізації сильних і цінних пшениць.

Задають тон у районі і спортсмени господарства. Сильні футболісти, волейболісти, важкоатлети, шахісти, багаторборці ГПО. Як правило, кращі фізкультурники лідирують і в соціалістичному змаганні на честь XXVII з'їзду КПРС.

– З задоволенням називаю

їхні прізвища, – говорить голова колгоспу В.В.Шаровський. – Це футболісти водії Валентин Шепель і Микола Шишка, волейболіст електрик Леонід Козаченко, важкоатлет механізатор Павло Бодня, шахіст помічник бригадира тракторної бригади Володимир Дяченко та інші.

Така обізнаність керівника не данина моді. Тренування, змагання колгоспних спортсменів голова пропускає дуже рідко, лише за особливих обставин. Оскільки тут переконалися: «капіталовкладення» в фізкультуру дають стабільний

прибуток. Це – і міцне здоров'я сільчан, і захоплююче дозвілля.

– Мені, як голові виконкому Верхньотерсянської сільської ради, – відмічає Л.В.Тилик, – звичайно ж, приємно, що в секціях господарства розцвітають спортивні таланти. Але повірте, не менше радості доставляє й те, що вдалося відлучити від «вулиці» і чарки немало так званих важких підлітків. Тепер ці «важкі» – не гірші за інших.

Голова виконкому сільської Ради народних депутатів із задоволенням розповідала, що села Верхня Терса, Гірка, Цвіткове і Криничне, які розташовані на території колгоспу, молодшають. Після закінчення школи багато хто лишається в колгоспі, вертаються сюди після служби в армії, навчання. Недавно, наприклад, вернулися з армії хороші спортсмени Володимир Заїченко, механізатор Володимир Карпенко, слюсар Володимир Бодня. Отже, цікаво стало жити в селі. Знаходять молоді собі в колгоспі не лише роботу, а й захоплення до душі. І спорт – одне з найулюбленіших.

Прибутки колгоспу щороку перевищують мільйон, і колгосп виділяє немалі кошти на спортивне будівництво, проведення змагань. На центральній садибі колгоспу села Верхня Терса

побудований чудовий стадіон із спортивними майданчиками, є спортивний зал. Займатися спортом можна цілий рік. Крім традиційних змагань, у господарстві дуже цікаво проходять свята спорту.

Безумовно, ні інструкторів фізкультури Володимиру Булаху, ні раді колективу фізкультури не під силу було б успішно вирішувати питання фізкультурно-масової і оздоровчої роботи в колективі, якби вони розраховували лише на свої можливості. Рада знайшла надійну опору в активі.

В колгоспі, як-то кажуть, знають усі в обличчя таких активістів спортивної роботи, як Микола Бойко, Володимир Рябко, Олександр Тилик, Віктор Сахно, Василь Похила, Анатолій Шаповал, Віктор Бодня та інші. Всі вони працюють на різних ділянках колгоспного виробництва. Але всіх їх об'єднує палка любов до спорту, і цю любов вони прищеплюють іншим. Проводять тренування з колгоспними спортсменами, організовують колгоспні спартакіади. В них беруть участь колективи бригад, автогаража. І все село спостерігає за боротьбою на першість колгоспу. На очах сільчан кожному хочеться виступити якомога краще, не підвести товаришів.

Успіхів у спортивно-масовій роботі колектив колгоспу імені Леніна Гуляйпільського району досяг немалих. Правда, в господарстві розуміють, що ще більше справ – попереду. І не можна сказати, що вирішення всіх питань обходиться без труднощів. Наприклад, правління колгоспу не скупиться на кошти, а ось придбати необхідний

спортивний інвентар не завжди вдається. Не вистачає в господарстві штатних тренерів.

Так, труднощі є, але тут звикли не посилатися на них, а вперто долати бар'єри, що виникають. Характерна риса передового в праці і спорті колективу.

О. Коноваленко, майстер спорту, 1985 р.

Вечори для молоді

Не можна сказати, що виконком сільської ради раніше не закликав до порядку любителів спиртного. Тих, хто особливо відзначався на цій, далеко не почесній ниві, запрошували у виконком на не дуже приємну розмову, аживали відповідні заходи.

Але адміністративне покарання – захід вимушений і необхідний лише в окремих випадках. Це лише один із заходів, і вважати, що часте застосування його дасть високий ефект, не можна. В боротьбі за здоровий спосіб життя треба користуватися всім комплексом заходів і вести боротьбу відкрито, цілеспрямовано.

Наступ на пиятику повинен забезпечуватися і різноманітними засобами профілактичної роботи. На це ми стали звертати особливу увагу. Ми – це члени

координаційної ради культурно-спортивного комплексу, товариства боротьби за тверезість, комісії по боротьбі з пияцтвом і алкоголізмом.

Особлива увага приділяється молоді. Для неї – окремі методи роботи.

Вечір молоді сім'ї на тему: «В здоровий побут алкоголю шлях закритий» запам'ятається надовго.

Господиня музичного салону на початку вечора розповіла про мету зустрічі, познайомила присутніх з гостями. А потім... надала слово найкращій рукодільниці села Катерині Іллівні Качан.

– Я, – сказала сільська рукодільниця, – вільний час віддаю вишиванню. Для мене це відпочинок після напруженого трудового дня. А ще люблю малювати візерунки, підбирати кольори, а потім – такі нитки,

які у вишивці створюють щось неповторне, незабутнє.

У правдивості сказаного всі впевнилися, переглянувши її роботи. Багато присутніх прийняли пропозицію К.І. Качан — вчитися вишивати.

— Все своє подружнє життя, — повідала на вечорі Ольга Мусіївна Мофа, — ми прожили в злагоді і взаєморозумінні. Виростили дочок, що вже виховують своїх дітей. Може і прожили таке щасливе життя через те, що мій чоловік, Григорій Лукич, ніколи не заглядав у чарку. Діти і я з нетерпінням чекали, коли він прийде з роботи, а не тікали хто-куди з появою батька, як це буває в деяких сім'ях.

Двору Ольги Мусіївни та Григорія Лукича за чистоту і порядок односельці по праву присвоїли звання «Зразковий двір». Як виявилось, господиня у вільний від роботи час любить готувати страви. І вона пригостила присутніх млинцями з сиром. Вони саме підійшли до чашки кави.

Юнак з Вехньої Терси

Ось хоча б Павло Шаповал з села Верхня Терса! Його тут добре пам'ятають. Після закінчення місцевої восьмирічки прийшов хлопець до тракторної бригади, бо мав потяг до техні-

А секретар комсомольської організації Володимир Булах любить фотографувати, займатися різьбленням по дереву. Тут же він продемонстрував свої фотографії, поробки. Як інструктор по спорту, запропонував охочим записатися у спортивні секції.

На вечорі виступив лікар Дмитро Дмитрович Кека. Він розповів про шкідливий вплив алкоголю на дітей, на здоров'я.

А зовсім недавно провели для молоді вечір «Солодкий чай проти горілки».

Гарні відгуки линуть від людей, а особливо молоді, про наші вечори. На них є все — жарти, сміх, танці, чай і Немає тільки одного — спиртного. Та ніхто не шкодує за ним. Навіть ті, хто не був упевнений, що свято без чарки не вдасться, впевнилися, що необхідно мати бажання при організації таких заходів.

Л.Тилик, голова виконкому Верхньотерсянської сільської ради, 1987 р.

ки. Та й не тільки, а й посвідчення тракториста. Тут довірили йому трактор ЮМЗ-6. І наче крила здобув, або, як кажуть, душею прикипів до машини.

Швидкоплинний час. Ось

і Павлові виповнилося вісімнадцять. З райвіськкомату надійшла повістка. «Прибути...» Проводжали земляки комсомольця Павла Шаповала до армії, як і належить. І наказ дали: надійно охороняти мирне життя, не посоромити славу дідів і батьків, а після служби — вернутися в рідний колгосп.

Через певний час секретар партійної організації ордена Леніна колгоспу імені Леніна Дмитро Павлович Сахно одержав лист від командування військової частини, де служить Павло Шаповал. Приємно читати такі листи. Ось його зміст: «... партійна і комсомольська організації відзначають, що колишній член вашого колективу Шаповал Павло Павлович за період служби в підрозділі зарекомендував себе тільки з позитивного боку.

Не зігнула доля матір

У селі Верхня Терса проживає багато людей, яких не бальувала доля. До таких я б віднесла сім'ю Тетяни Миколаївни Шаповал.

...Віроломне нашестя фашистів на нашу країну призвало на фронт в числі інших і чоловіка Тетяни Миколаївни. — Бережи синів і себе. Чекай. Ми неодмінно поверне-

З перших днів служби він виявив старанність при виконанні своїх обов'язків механіка-водія. Користується заслуженим авторитетом серед командирів і товаришів, бере участь у громадському житті. Виконуючи свій воїнський і інтернаціональний обов'язок, рядовий Шаповал завжди залишається чуйним і надійним товаришем.

Впевнені, що і надалі Павло буде таким же сумлінним і чесно служитиме нашій Батьківщині.

Спасибі за виховання гідного воїна-інтернаціоналіста».

Що сказати? Нелегка у Павла служба. Але на труднощі молодий воїн не скаржиться, бо ще до армії одержав добрий трудовий і моральний гарт.

І.Дерев'янка, 1985 р.

мось з перемогою! — сказав на прощання дружині.

Нелегко жилося жінці з трьома дітьми на руках. Піч, дощатий піл біля лежанки, скриня з нехитрим селянським скарбом — ото і все, що було в хаті. Малюки цілими днями товклися самі. А мати пропадала на роботі. Тільки вечори збирали їх до купи, і Тетяна Миколаївна

намагалася добрим словом розрадити дітлахів – розказувала їм про щасливе майбутнє життя, яке їх чекає.

Пронеслися, прошуміли над головою жінки роки. А доля все вишивала узори червоними і чорними нитками... Навіки вкарбувався в її пам'яті і той світлий квітучий і щедрий день 9 травня, коли раптом стихли гармати і світ огорнула незвичайна мирна тиша.

Плакали від щастя і радості матері і жінки, сини і чоловіки яких поверталися додому, до рідної хати з Перемогою. Тільки тієї весни ще більше осиротіла хата Тетяни Миколаївни: вона зосталася вдовою – чоловік лишився обеліском десь на дорогах війни. Пішов у безсмертя.

Сльозами, кажуть люди, горю не зарадиш. Жінка добре запам'ятала чоловікові слова, сказані при прощанні. Тепер вони стали для неї заповітом. «Так, треба ставити на ноги хлопців. Чи всилю сама, може ж не обділять увагою, допоможуть. Світ не без добрих людей», – полонили думки вдову.

І все своє життя Тетяна Миколаївна присвятила дітям, їх вихованню.

Сини росли, тяглися до землі, до всякого ремесла. Дивлячись на них, мати все думала: «Якими шляхами-дорогами підете?»

Приросли до отчого краю брати Василь, Володимир та Іван Шаповали. Трудяться похазяйськи на рідній землі. Так вчила їх мати. А тепер материнська наука згодилася онукам і правнукам, які також примножують достаток рідного колгоспу.

Ні життєві вітри-бурі, ні війна, ні доля не зігнули Тетяну Миколаївну Шаповал, не посікли її кіс, і брови не вилиняли від сонця. І очі, глибокі-глибокі, як дві криниці джерельної води, не приховують цього.

Жінка не втратила віри в життя, в справедливість. В скруту їй допомагали односельчани словом і ділом, а таке не забувається. Життя повниться світлою пам'яттю про людське добро.

І Тетяна Миколаївна по-своєму щаслива, бо її діти і онуки пустили глибоке коріння на цій землі і їхнє життя утверджується щедрою радістю сьогодення.

Л.Тилик, сількор, 1988 р.

* * *

Колгосп імені Леніна у 1988 році теж добився непоганих успіхів. Рентабельність реалізованої продукції склала 70,8 відсотка, чистого прибутку отримано 1551 тисячу карбованців, що майже на 56,4 відсотка більше запланованого.

Господарство виконало річні плани виробництва і продажу державі всіх основних видів сільськогосподарської продукції, на будівництві освоїло 1069,4 тисячі карбованців.

Якщо дивитись на цифри, то складається враження, що тут немає ніяких проблем. Та звітні збори, що відбулися у першій декаді лютого 1989 року, переконали: проблем, які чекають розв'язання, більше ніж досить. І на них зосереджували увагу учасники зборів.

Візьмемо сферу виробництва. Основою його є землеробство. Між тим саме тут вимальовується негативна тенденція. У колгоспі по-справжньому не займаються виробництвом місцевих добрив. І хоча органіки вносять по 9-10 тонн на гектар, віддача її дуже низька, бо на поля вивозиться гній, а не перегній. А від цього ґрунт одержує більше насіння бур'янів, ніж поживних речовин. Щоправда, з цим вирішено покінчити: планом передбачається спорудження гноєсховища на 15-20 тисяч тонн.

Не все гаразд і з виробництвом кормів. Торік, наприклад, рільники передали тваринникам їх 4730 тонн кормових одиниць, що більше плану на 4 проценти. Але вже зараз корови отримують через день по 5 кілограмів силосу, по суті не бачать сіна, бо заготовлено їх відповідно 55,5 та 34,5 процента до плану. «Бо не довели до пуття вирощене, – констатував на

Домашенко Микола Іванович – головний ветлікар. 1982 р.

зборах начальник мехзагону Д.Д.Сахно. – Влітку в годівницях було густо, а тепер чайними ложками відміряємо».

Однак, це зовсім не значить, що й рільники зробили все, аби створити міцну кормову базу.

Тваринники зі своїми завданнями справилися. Проте й вони могли отримати продукції значно більше. Якщо ж цього не сталося, то, по-перше, через нестачу кормів, по-друге, через істотні упущення в зооветеринарній роботі. Ось кілька з наведених прикладів.

По комплексу середній надій на корову склав 3074 кілограми молока, по молочнотоварній фермі – на 621 кілограм менше. Бо на комплексі отримали по 116 телят на кожну сотню корів і нетелей, а на фермі – всього по 83, та й то під кінець року. Якби було вдосталь кормів, на фермі мали молоко хоча б нинішнього року. Але ж їх немає. Тільки недостатністю повноцінних кормів пояснюються й низькі прирости на відгодівлі худоби, а ще гірше – низькі прирости теличок, відібраних для заміни корів.

Щоб подібне в майбутньому не повторилося, в колгоспі прийняли рішення розширити цьогорік площі під кормовими культурами за рахунок скорочення посівів зернових.

І така ще проблема – економічна. В господарстві одержують високі врожаї сільгоспкультур. Але висока їх собівартість. Виробництво центнера соняшнику обійшлося в 8,8 карбованця, кукурудзи – в 7,27 карбованця, колосових і зернобобових – у 6 карбованців. Отже, є робота й для економістів. Їм же слід поцікавитися, зауважували на зборах, чому собівартість центнера приросту великої рогатої худоби сягнула 160 карбованців 74 копійки, а також чому так сталося, що заробітна плата проти минулого року зросла на 6,8 відсотка, а продуктивність праці – на 3,8.

На зборах називалася основна причина цього – недосконалість застосовуваних у колгоспі методів економічного впливу на виробничу діяльність підрозділів. Говорилося також, що економікою недостатньо займаються керівники середньої ланки.

* * *

1989 рік став пам'ятним верхньотерсянцям і тим, що 10 жовтня на 76-му році життя помер член КПРС, Герой Соціалістичної Праці, колгоспник ордена Леніна колгоспу імені Леніна Олександр Олександрович Зачепило.

Відаючи всі сили колгоспному будівництву, праця Олександра Олександровича була гідно оцінена. Його нагороджено орденами Трудового Червоного Прапора, «Знак Пошани», присвоєно високе звання Героя Соціалістичної Праці з врученням Золотої медалі «Серп і Молот» і ордена Леніна.

Некролог, опублікований у районній газеті «Зоря комунізму» підписали керівники району і господарства, товариші по роботі.

На календарі – 90-і роки...

За десяту п'ятирічку в середньому на фуражну корову на молочнотоварному комплексі колгоспу імені Леніна надоявали по 2639 кілограмів молока, в одинадцятій – 2904, а в 1989 році надої підвищилися до 3216 кілограмів. Колектив успішно справився із завданням по валовому виробництву та продажу державі продукції. На сирзавод відправлялося молоко першого сорту. Жирність його за рік склала 3,42 процента.

Із двадцяти майстрів машинного доїння, розповідав завідувачий комплексом Володимир Панасович Ясько, тринадцять виконали свої зобов'язання. Передова виробничиця Марія Суремівна Арзуманян від кожної закріпленої за нею корови надоїла по 3625 кілограмів молока, посівши у змаганні серед доярок перше місце в колгоспі.

Сумлінно доглядають за тваринами і добилися високих надоїв Надія Андріївна Малько, Ніна Олексіївна Онищенко, Марія Панасівна Ясько, Ніна Василівна Багликова, Марія Миколаївна Ониськів та інші.

Як же добилися тут підвищення продуктивності худоби?

Перш за все, трудівникам створили відповідні умови для праці, молочнотовариний комплекс зміцнили кадрами, тварин забезпечували повноцінними, збалансованими за поживними речовинами, кормами.

Всі працівники комплексу згідно з графіком відбували чергові відпустки, мали час і для того, щоб упоратися з домашнім господарством, дати лад у сім'ї.

Умови праці для тваринників з кожним роком кращають. Ще не так давно влітку і зимою худобу утримували в приміщеннях. Зараз же діють літні табори. В них зручно працювати, і худоба оздоровлюється. Правління колгоспу постійно турбу-

валося про умови праці. Зробили реконструкцію окремих приміщень, а нещодавно вступила в дію й вакуумна установка, яка забезпечила безшумну роботу доїльних апаратів, створювала в них необхідний тиск, що дуже важливо. Тому і молодь не обминала ферму.

Злагоджено на комплексі йшли роботи по виробництву тваринницької продукції. Справно діяли механізми, вчасно доставлялися корми до годівниць. При стійловому утриманні тварин було велике навантаження на гноетранспортери, автонапувалки. За справність цих механізмів відповідав слюсар Іван Максимович Гринь. Вдосвіта, разом з доярками, приходив на робоче місце також Володимир Ілліч Шишка, який проводив профілактику апаратам механічного доїння.

Важливо й те, що на комплексі безперервно діяв кормоцех. Великий обсяг робіт по своєчасній доставці кормів і годівлі худоби, вичищенні і вивезенні гною та інше виконували механізатори Григорій Федорович Онищенко та Павло Васильович Яценко.

Але немаловажним був і ремонт дійної череди, який проводився за рахунок введення молодих тварин. А відсоток їх складав не менше 30. І заслуга в цьому, перш за все, досвідчених працівників штучного запліднення подружжя Дмитра Олексійовича та Віри Петрівни Сопільняків.

Успіху трудівників комплексу сприяв щорічний господарський розрахунок, який дисциплінував кожного, примушував не просто виконувати ту чи іншу роботу, а дбати про отримання якомога вагомішого кінцевого результату. Адже від цього залежало не тільки здійснення наміченої програми, а й заробіток, який складав щомісяця 270-285 карбованців.

Керівництво господарства потурбувалося й про належне соціальне становище та умови відпочинку. У будинку тваринника обладнали їдальню, де працівники могли в обідню перерву прийняти гарячі страви, подивитися кольоровий телевізор або почитати свіжі газети чи журнали. Діяв тут також душ. Тут можна було відвідати й профілакторій, який працював тричі на тиждень у зручні для людей години.

А ще в розпорядженні колективу комплексу був продовольчий магазин, яким завідувала Наталія Павлівна Чорна.

* * *

Як же у Верхній Терсі у 1990 році вирішували соціальні питання? Про це 29 березня 1990 року розповідав голова профкому В.Ониськів: «На останніх звітно-виборних зборах, що пройшли в нашому колгоспі, розглядалося питання про поліпшення соціально-побутових умов пенсіонерів. Спільно було прийнято таке рішення: всім сільчанам, котрі у різні роки вийшли на заслужений відпочинок і отримували пенсію менше 100 карбованців, видавати доплату. Але за умови, що вони пропрацювали в колгоспі не менше 25 років і пішли на заслужений відпочинок з господарства або установи, яка знаходиться і функціонує на території господарства (школа, відділення зв'язку тощо). Такі люди обов'язково повинні проживати на території колгоспу. А учасникам й інвалідам війни вирішили доплачувати до 132 карбованця.

На тих же зборах прийнято рішення з соціальних питань й охороні праці між профкомом і правлінням колгоспу на 1990 рік. У ньому затверджені чергові пільги для колгоспників, а саме: із фонду матеріального заохочення оплачувати придбані не за рахунок коштів профспілки путівки в будинки відпочинку та санаторії. При щорічних відпустках і виїздах на лікування виплачувати різницю вартості путівки, придбаної в профкомі.

Крім того, вирішено членові колгоспу, який після служби в армії повернувся в господарство, видавати одноразову допомогу в розмірі 1000 карбованців за умови його подальшої роботи в колгоспі протягом п'яти років; доплачувати до пільг матері по догляду за дитиною по 35 карбованців щомісяця до досягнення дитиною півторарічного віку. А членам колгоспу, які пропрацювали в ньому 25 років (для чоловіків) і 20 років (для жінок) при виході на пенсію, виплачувати одноразову допомогу в розмірі 500 карбованців».

* * *

1990 року колгосп імені Леніна достроково справився з державними планами заготівля всіх видів тваринницької продукції, перекрив завдання і по заготівлі продукції поля. Ось кілька цифр: м'яса на заготівельні пункти відправлено на 110 а молока на 100 тонн більше державного замовлення.

Хлібороби господарства зібрали з кожного гектара посівів зернових більше 52 центнерів зерна, в тому числі озимої пшениці — по 54,7 центнера. Соняшник дав по 31,7 центнера насіння на

гектарі, кормові культури – близько 45 центнерів кормових одиниць.

Сказати, що для господарства склалися якісь особливі умови, зауважував 17 листопада 1990 року голова правління В.В.Шаровський, не можна. Дошкуляли нам і нестача вологи в ґрунті, і перебої в постачанні пально-мастильних матеріалів та запасних частин до машин і механізмів. Але оскільки люди працювали сумлінно, збитки від цього виявилися мінімальними. Або взяти тваринництво. Колгосп наближається до виконання річних планів виробництва молока та м'яса. Першого вже маємо 33029 центнерів, другого – 4389 центнерів. А це складає відповідно 785,1 та 104,3 центнера на сто гектарів угідь. Досягнуто цього у далеко не тепличних умовах.

Нинішній рік – не виняток. Ось уже тривалий час трудівники господарства незмінно добиваються високих виробничих показників. Свідченням цього є хоча б те, що колгосп постійно справляється із замовленнями держави на всі види продукції, забезпечує внутрігосподарські потреби.

І ще одна важлива деталь: у господарстві постійно висока рентабельність сільськогосподарського виробництва. Впродовж останніх років вона не опускалася нижче 70 процентів, а часом перевищувала й 80. Це значить, що колгосп має змогу щедро оплачувати працю колгоспників, вести широке соціально-культурне й виробниче будівництво.

Візьмемо нинішній рік. Валовий доход очікується в межах 4 мільйонів карбованців, чистий – до 1,5 мільйона. Тільки на спорудженні об'єктів соціально-культурного призначення плануємо витратити близько 600 тисяч карбованців. Сюди входить також ремонт приміщення школи, який обійшовся у 132 тисячі карбованців. Завдяки високій дохідності сільгоспвиробництва тільки за кілька останніх років у селі споруджено приміщення дитячого садка, побутового комплексу, кілька десятків жилих будинків, завершено асфальтування вулиць і таке інше, поліпшуються умови праці тваринників, механізаторів.

Творцями всіх цих благ є люди. Багате наше господарство на сумлінних трудівників. У тваринництві прикладом для наслідування є колектив молочнотоварного комплексу, який очолює делегат ХХУ обласної партконференції В.П.Ясько, де уже надоїли від кожної корови по 2783 кілограми молока, а до кінця року обов'яз-

ково матимуть по три тонни його. Серед операторів машинного доїння в першу чергу слід назвати Р.П.Шаповал, Г.В.Горпинич, М.П.Крат. Не можна не сказати теплого слова й про свинарок Р.М.Шаповал та Т.М.Тетянченко, механізаторів П.П.Шаповала, О.М.Савосту, Л.Н.Жука, Ф.А.Шрамка... Вони примножують традиції своїх старших товаришів – тих, хто піднімав господарство з руїн у повоєнний період, хто завоював йому орден Леніна.

Коли вже я згадав трудівників старших поколінь, то слід зазначити, що багато хто з тих, хто досяг пенсійного віку, продовжує постійно чи сезонно працювати в колгоспі. По суті, тільки пенсіонери вирощують городину, в основному люди пенсійного віку працюють теслярами, перебирають качани кукурудзи перед відправкою державі.

В господарстві багато сімей, котрі заслуговують похвали. Раніше я вже називав Т.М.Тетянченко. Та в один ряд з нею можна поставити і її чоловіка колгоспного шофера В.О.Тетянченка, сина колгоспного механізатора Анатолія. Одним з краших колгоспних механізаторів є В.М.Бодня. Добре працюють і його дружина Г.М.Бодня (телятниця) та син Василь (механізатор). Перелік таких сімей можна продовжувати й продовжувати.

* * *

– Характерною рисою останніх трьох ремонтних сезонів, – розповідав 12 березня 1991 року головний інженер колгоспу В.Дяченко, – стає наша орієнтація на відновлення сільгоспінвентаря, техніки, машинно-тракторного парку виключно у себе. Точніше, у центральній механізованій майстерні, яку збудували три роки тому. Це стало особливістю і поточного ремонтного сезону. А чому б і ні? Значно дешевше обходиться для колгоспної каси.

Ремонтом займалися члени ланки, яку створили з трьох постійних слюсарів і трактористів гусеничних машин, котрих звільнили від інших робіт. У їх розпорядженні дільниця по ремонту електрообладнання. Стартери, генератори та інше лагодили в господарстві. На вулканізаторній дільниці виконуємо не тільки замовлення механізаторів, а й працівників колгоспного автогаража. Хоча в гаражі є своя майстерня, яку нещодавно капітально відремонтували.

Мали в колгоспі й дільницю акумуляторних батарей, розраховану також для обслуговування всієї колгоспної техніки. До того

ж на базі райагропостачу беремо тільки кислоту, а дистильовану воду приготуємо самотужки. Досить перспективну підмогу надавала товарна дільниця, де було по два токарних і заточних, фрезерних вертати, а також довгобазові — для обробки валів. На ковальській дільниці в роботі два горна, з допомогою яких відновлювали борони. Працювала і зварювальна дільниця.

— Усе те, — продовжував головний інженер, — дало нам змогу добре організувати догляд за технікою, інвентарем. Завідуючий майстернею Ю.Б.Давиденко дефектує машини. Він же разом із помічником начальника мехзагону В.М.Шрамком забезпечує членів ремонтної ланки запчастинами. Коли виникають складності, тоді підключаюся я.

* * *

Виступаючи на захист колгоспів, голова правління ордена Леніна колгоспу імені Леніна В.В.Шаровський 6 квітня 1991 року доводив: «Візьмемо роботу нашого колективу. Не завжди сприятливими були умови для рільників і тваринників. І все ж в останньому п'ятиріччі порівняно з 1976 — 1980 роками виробництво зерна зросло на 8,7 процента, соняшнику — на 4,1, м'яса — на 10,3, молока — на 27,5 процента. Дехто може сказати, що зростання не таке вже й значне. Таким — ще кілька цифр: виробництво названих видів продукції на гектар угідь у середньому за останнє п'ятиріччя склало відповідно 17,2, 2,6, 1,4 та 8,7 центнера. Повторюю: на гектар угідь.

Ще кращих показників досягнуто минулого року. Тоді колгосп виробив 8393 тонни зерна (19,2 центнера на гектар угідь), 1270 тонн соняшнику (2,9 центнера), 3824 тонни молока (понад 8,7 центнера). 1990 року кожен, зайнятий у сільськогосподарському виробництві колгоспу, виробив 23,8 тонни зерна, 3,6 тонни соняшнику, 1,6 тонни м'яса й 10,8 тонни молока.

Колгоспи при належній організації виробництва спроможні створити не тільки достаток продуктів харчування, але й забезпечити сировиною переробку промисловість.

Варто звернути увагу й на те, що зростало в нашому господарстві виробництво продукції, зростали й заробітки. Торік середньорічна оплата праці порівняно із середньорічним рівнем 1976-1980 років підвищилася на 50,4 процента. Окрім цього, господарство надає трудівникам численні пільги.

Так, в 1990 році середньомісячний заробіток механізаторів становив 546 карбованців, водіїв автотранспорту — 400, доярок — 384 карбованці. Місячні посадові оклади головних спеціалістів — 360 карбованців, керівників і спеціалістів середньої ланки — від 180 до 280 карбованців. Практично ж вони подвоюються, тому що за кінцевим розрахунком нараховуються по 12-10 посадових окладів.

* * *

На території колгоспу — Будинок культури і 2 сільські клуби. Тільки за останню п'ятирічку на кошти господарства збудовано побутовий комплекс з їдальнею, готелем, ошадкасою, поштовим відділенням та всіма побутовими службами, дитсадок на 90 місць кошторисною вартістю більше 500 тисяч карбованців, банно-пральний комбінат, понад 50 будинків присадибного типу для молодих сімей. Після капітального ремонту Верхньотерсянська неповна середня школа набула статусу середньої школи.

Капітально відремонтовані всі крамниці, а магазин господарських товарів переведений у нове приміщення.

Лише в 1990 році в колгоспі імені Леніна на будівельних і монтажних роботах освоєно 1,5 мільйона карбованців господарським способом. А в нинішньому починається газифікація сіл і вже витратили на придбання труб таку ж суму. Зараз капітально ремонтується приміщення колишнього магазину господарських товарів, де розміститься копильний цех, який виконуватиме задоволення населення.

Розпочинається також будівництво комбінату продовольчих товарів з млином, олійницею, хлібопекарнею та крупорушкою. Колишній ФАП у Верхній Терсі переобладнали під амбулаторію, де вже діють стоматологічний і зубопротезний кабінети.

* * *

8 липня 1992 року відбулися у Верхній Терсі загальноколгоспні збори. На них йшлося про те, як жити далі, що треба, аби господарство не тільки не збанкрутувало, але й мало можливість і високі заробітки колгоспникам забезпечувати, і виробничу та соціальну сфери розвивати. Тим паче, що в 1992 році тут планували зробити дуже багато: газифікувати населені пункти та підвести в кожен дім воду, продовжувати житлове будівництво,

Головний агроном колгоспу
ім. Леніна, заслужений агроном
України М. М. Мавроді

спорудити ряд виробничих об'єктів. Затрат це вимагало величезних, але без вирішення названих завдань колгосп не міг розвиватися.

На зборах ішлося саме про колгосп. Бо іншим своє господарство трудівники не хотіли бачити. В організаційному плані якщо й треба щось робити, то тільки удосконалювати форми організації виробництва – надати повну господарську самостійність підрозділам і повну відповідальність їх колективів за розв'язання усіх виробничих й соціальних завдань, говорилося на зборах. Як називатимуться такі підрозділи – не має значення. Головне, що, будучи самостійними, трудові колективи дбатимуть і про

ефективне використання засобів виробництва, і про економію коштів, схоронність майна.

На зборах ішлося й про поточні справи. Але їх трудівники пов'язували з перспективою.

1991 року господарство виростило найвищий у районі урожай зернових. Проте трудівників це не задовольняло. Наше завдання, наголошувалося на зборах, щорічно мати 50-центнерні намолоти хліба. Причому, не хліба взагалі, а тих культур, які потрібні господарству.

1991 року по колгоспу загалом від корови надоїли по 3264 кілограми молока (а на молочному комплексі – по 3443 кілограми).

Господарство мало великий досвід вирощування гібридної кукурудзи. І хоча 1991 року продане насіння не було отоварене комбікормами, займатися гібридними посівами тут продовжуватимуть. А щоб підвищити ефективність цієї галузі, придбали й

зараз монтують сушильну лінію, що дозволить збирати врожай, не чекаючи повного дозрівання початків на пні, а, отже, уникнути значних втрат.

У господарстві всерйоз зайнялися виробництвом місцевих добрив. Вже торік значну частину гною заклали у сховище, щоб перепрів. А це не тільки підвищення якості добрива, але й знищення насіння бур'янів. Останнє дозволить до мінімуму звести застосування гербіцидів і виробляти екологічно чисту продукцію.

У звітній доповіді голова правління В.В. Шаровський навів дві цифри: торік з господарства вибули 33 чоловіка, а стали членами колгоспу 59. Люди йдуть у село, бо господарство споруджувало житло, в селі були всі необхідні культурно-побутові заклади. Та й заробітками люди не скривджені.

Наприклад, середньомісячний заробіток механізатора В.С.Мофи склав 1679 карбованців, водія В.М.Дерев'янка – 1592 карбованці, оператора машинного доїння А.З.Шаповал – 1494 карбованці, механізатора комплексу О.М.Савости – 1463 карбованці. Подружжя Подельшикових (водій і оператор машинного доїння) за рік заробило майже 3,4 тисячі карбованців. А всього на оплату праці колгосп витратив 4267 тисяч карбованців.

* * *

Колгосп імені Леніна – господарство з давніми хліборобськими традиціями. З року в рік трудівники полів збирали рясні врожаї. 1991 року тут одержали по 45,4 центнера зернових, в тому числі по 48 центнерів озимої пшениці. Все це, передусім, – результат високої культури землеробства, започаткованої досвідченим агрономом колгоспу Миколою Михайловичем Мавроді. Нині він на заслуженому відпочинку. Досвід й уміння спілкуватися з людьми, любов до землі перейшли у спадок новому головному агрономові Віктору Миколайовичу Кучеру.

Ось що він розповів 5 травня 1992 року:

– Так, останнім часом ми відчуваємо скруту з гербіцидами. Особливо з так званими страховими гербіцидами (амінна сіль), бо від інших, які лише вносили безпосередньо в ґрунт, поступово відмовилися. Їх шкідливі дії, на нашу думку, перевищують користь. Звичайно, брак потрібних хімічних препаратів змусив приділити основну увагу механізованому обробітку ґрунту: культивуванню та боронуванню – як досходовому, так і після появи сходів. Але всі

ці заходи, як би ми не старалися, не зможуть знищити бур'янів, тож без страхових гербіцидів не обійдешся. Зараз, правда, жевріє надія на те, що в обмін на зерно їх все ж придбаємо.

Оскільки господарство спеціалізується в основному на вирощуванні зернових, їм приділяємо найбільше уваги. Чільне місце в зерновій групі, як і завжди, займає озима пшениця. Нині нею зайнято 1060 гектарів. Сьогодні види на врожай непогані, та все ж варто було підживити посіви, та за браком аміачної селітри це не зробили. Наявні 60 тонн добрив використали для підживлення люцерни. Бо нікуди не дінешся: худобу потрібно годувати.

Останні роки в колгоспі зменшилась врожайність озимої пшениці сорту Одеська-51, тому в перспективі цей сорт ми плануємо замінити більш врожайним – Альбатросом одеським, який впродовж останніх років дає непогані врожаї.

Цьогорічна весна – нелегка для трудівників поля. Все, що необхідно хліборобу для нормальної роботи, – в дефіциті. Це і мінеральні добрива, і гербіциди, і запасні частини. Та, попри всі труднощі, ми поки що справляємося з роботами. Посіяли ранні ярові (ячмінь – 300 гектарів), 100 гектарів буряків, підготували ґрунт під соняшник, кукурудзу. Прикро, звичайно, що робимо все не зовсім так, як хотілося. Бажано було б, наприклад, внести в ґрунт під культивуацію селітру, та не маємо її. І розуміємо, що це знизить урожайність культури, та вдіяти нічого не можемо.

На черзі дня – сівба соняшнику та кукурудзи. Планували розпочати цю роботу в кінці першої декади травня. Проте погодні умови весни внесли свої поправки. Тепла і вітряна погода сприяла тому, що ґрунт швидко сохнув і зволікати із сівбою було нерозумно. Тому ми вивели в поле сівальні агрегати на соняшникові плантації. На ранок 4 травня в господарстві заробили насіння олійної культури на 100-гектарній площі. Постійно слідкуємо за вологою в ґрунті і на ділянках, де сіятимемо кукурудзу. Якщо погода не зміниться, днями розпочнемо сівбу цієї культури.

Передбачено, що цьогорік соняшник займе 400 гектарів, на 760 заробимо в ґрунт насіння кукурудзи. Насіння маємо високо-сортне, механізмами теж забезпечені.

Підсумовуючи сказане, хочу наголосити, що хлібороби орденосного колгоспу сповнені рішучості і бажання порадувати і цього року високим урожаєм. Добре було б, щоб про нас не забували і допомагали, не залишали наодинці зі своїми турботами.

Особливо потребують її механізатори, котрих ніяк не влаштовує заробітна плата. Зовсім негоже виробнику сільгосппродукції одержувати мізер за свою нелегку роботу.

* * *

27 червня 1992 року головний агроном колгоспу імені Леніна В.Кучер розповідав:

– Зараз такий час, що землеробові, як кажуть, хоч розірватися: і просапні треба доглянути, і трави скосяти, й до збирання ранніх зернових підготуватися. Тим паче, що жодна з цих робіт не терпить зволікання.

Трудівники нашого господарства з усіма завданнями справляються, я б сказав, непогано. Хоча для ручної прополки окремих просапних довелося запросити працівників установ та організацій села, робітників з міста.

Немає зараз другорядних робіт біля землі. Та все ж найважливішою я вважаю підготовку до збирання урожаю зернових. А вони – 1060 гектарів озимої пшениці, 300 гектарів ячменю, 10 гектарів жита – у господарстві обіцяють непогані намолоти. Якщо, зрозуміло, не трапиться нічого непередбаченого. Що ж практично зроблено аби зібрати вирощене, забезпечити схоронність зерна?

Почну з техніки. Для обмолочування хлібів у колгоспі є три комбайни «Дон-1500» та вісім «Нив». Уже сьогодні можемо сказати, що один «Дон» стоятиме – немає граблин на мотовила. Наші представники побували вже навіть у Ростові-на-Дону, але марно.

В основному скомплектовані й екіпажі збиральних агрегатів. Комбайни поведуть досвідчені механізатори – такі, як І.О.Бережний («Дон»), Л.Н.Жук, П.П.Шаповал, І.М.Косаренко та інші. Помічників їм підібрали з таким розрахунком, щоб вони могли не тільки підмінити, а при потребі й замінити комбайнерів. Одним з таких є, наприклад, Михайло Косаренко.

Трактори для підвезення січки й автомашини для транспортування зерна закріплені за комбайнами. На випадок виходу якогось транспортного засобу з ладу визначені резервні машини.

Ячмінь і 200 гектарів пшениці збиратимемо роздільним способом. Для цього є чотири списані комбайни. Звичайно, краще було б косити спеціальними жнивварками, але де їх взяти.

Готове до збирання урожаю й токове господарство. ЗАВ-40 ми реконструювали – замість ОВП поставили сепаратори Р8УЗК-

50, що дозволить не тільки підвищити продуктивність комплексу, але й підвищити якість очистки зерна, поліпшити умови праці. Відлагоджені й перевірені в роботі ЗАВ-20, підйомачі, транспортувально-навантажувальні машини.

На збиранні комбайни працюватимуть або ж у одному полі, або групами в різних. На практиці ми переконалися, що така розстановка найбільш вигідна: не доводиться розпорошувати засоби обслуговування, не треба об'їжджати всі поля, щоб підвезти трудівникам обіди та полуденки.

Словом, до збирання врожаю колгосп готовий. Запевняти, що віджнвемося за 8 чи, скажімо, 10 днів, не буду. А ось у тому, що механізатори робитимуть усе, аби з їхньої вини не було втрат зерна, – впевнений.

* * *

У 1992 році на районну Дошку пошани заносився колектив комплексу по виробництву молока колгоспу імені Леніна (завідуючий В.П.Ясько).

А на жнивях-92 відзначився екіпаж Івана Олексійовича Бережного, який виборов районний перехідний приз «Золотий колос». З 27 липня по 2 серпня комбайном «Дон-1500» він обмолотив хліба на 187 гектарах і видав з бункера 7857 центнерів зерна. Урожайність з кожного гектара склала понад 42 центнери його.

Взагалі-то колгосп імені Леніна одним із перших в районі завершив жнива, намолотивши з кожного гектара посівів по 45,1 центнера зерна. Того року верхньотерсянці з кожного гектара зібрали понад 30 центнерів насіння кукурудзи і по 27,7 центнера насіння соняшнику.

У 1992 році ділився думками голова профкому господарства В.Ониськів:

– Якими тільки питаннями сьогодні не доводиться займатися профспілковим комітетам! У всякому випадку нашому. Добре, що введення карток споживача хоч певною мірою зняло з нас функції торговельників, а то ж доводилося й цигарки «вибивати», і про забезпечення шкарпетками, милом та багатьма іншими речами повсякденного попиту членів профспілки дбати.

Однак навіть за цих умов комітет профспілки колгоспу імені Леніна виробляє основні напрямки своєї роботи і прагне чітко

В дитячому садочку «Сонечко». 1990 р.

дотримувати їх. Скажу відразу, не все з наміченого вдається виконати, однак в основному плани виконуємо.

В центр своєї роботи поклали соціальний захист членів профспілки. Обсяг роботи, як виявляється, тут величезний. І не тому, що хтось спеціально порушує права членів профспілки чи ігнорує їх. Сьогоднішнє наше життя таке, що господарські керівники часом за безліччю турбот про те, як вижити, просто не встигають за його плином.

Ось кілька прикладів конкретної роботи профкому в цьому напрямі. Тільки кілька, бо навести їх можна багато.

Певний час тому трудівники тваринницьких ферм почали нарікати, що у вихідні вони не можуть одержати на робочих місцях гарячі страви. Виявилось, що в такі дні працівники їдальні на роботу не виходили.

Як тут бути? Залишити без вихідних працівників харчоблоку ніхто не має права. Як і трудівників тваринництва без гарячих страв. Тим більше, що люди вже звикли до того. І все ж вихід знайшли: переглянувши розпорядок робочого дня, встановили чергування в їдальні. Всі залишилися задоволеними.

Значно складнішою справою було відновити на молочнотоварному комплексі роботу профілакторію — бракувало спеціаліста. Зараз розв'язання цієї проблеми наближається до завершення.

Тут я хочу додати, що і ці, і багато інших проблем нам вдається розв'язати завдяки тісній взаємодії з правлінням колгоспу. Візьмемо хоча б таке.

Багато людей звертається до профспілкового комітету за допомогою. Якщо справа обмежується лише грошовою допомогою — ніяких ускладнень не виникає. А коли членові профспілки потрібні продукти харчування, будівельні матеріали, поросся чи, скажімо, теля? Такі заяви профком теж розглядає. Якщо прохання знаходимо обгрунтованим — приймаємо відповідне рішення й передаємо правлінню. Не пригадую випадку, щоб на позитивне рішення профкому правління відмовило.

Ділові стосунки склалися в нас і в організації оздоровлення людей — членів профспілки. За путівки до санаторію вони не платять жодної копійки: 90 процентів витрат бере на себе профком, 10 процентів — правління колгоспу.

Свої заходи по соціальному захисту трудящих профспілковий комітет виклав в угоді з правлінням. Виконання їх тримаємо під постійним контролем: шоквартально на засіданнях комітету аналізуємо, що зроблено, чого реалізувати не вдалося і чому. З результатами аналізу виходимо на засідання правління.

До оцінки діяльності господарських керівників по виконанню умов угоди при цьому підходимо не шаблонно. Скажімо, залишається не реалізованим пункт про введення в дію на другій фермі будинку тваринника. Але кого можна звинуватити в тому, коли все упирається в ліс? Росію, яка не виконує договірні зобов'язання? Але ж вона того не почує. Ось коли б усе необхідне було, а строки введення об'єкту зірвали, тоді, впевнений, винним не поздоровилося б.

На жаль, такі справи не тільки із введенням будинку тваринника. Знаю, що на недалеких вже річних зборах колгоспників на мене за це посипеться дуже багато критичних зауважень, однак факт залишається фактом.

Звичайно, в профкому є й багато інших справ. Одна з них — участь в організації виробництва. Впевнений, що, прочитавши це, дехто зневажливо посміхнеться: про яку організацію виробництва можна говорити, коли основне завдання профспілок — захищати

трудящих. І все ж я твердо впевнений, що профком не може залишатися поза виробництвом. Бо, врешті-решт, організація виробництва — теж свого роду захист інтересів трудящих. І справді, хіба гірше буде колгоспнику, коли колгосп вироблятиме багато продукції, надійно зберігатиме вироблене?

Зрозуміло, ми не втручаємося в технологію — для того є спеціалісти. Не втручаємося в організацію — то прерогатива правління. А ось сприяти їм у тому, щоб усі працювали сумлінно — і наш обов'язок. Яким чином?

Останнім часом, не знаю з чієї легкої руки, в нас абсолютно відкинули саму ідею змагальності. Зробивши це, ми, як на моє переконання, разом з піною виплеснули дитину, тобто, за наносним знищили й здоровий глузд. Ми ж ідею змагальності не відкинули, як і раніше, підбиваємо підсумки роботи, визначаємо кращих. Повірте, в людей це знаходить розуміння.

На жаль, не завжди в цьому одержуємо підтримку. Ні, не правління колгоспу. Скажімо, за підсумками минулого року десять наших колгоспників вибороли право на одержання безоплати туристичних путівок. Поїхав я до Запорізького екскурсійного бюро, аж там: «Відправляємо тільки групами по тридцять чоловік». Скільки не доводив неправомірність такого рішення — даремно.

* * *

У 1993 році удостоїлася честі бути занесеною на районну Дошку пошани оператор машинного доїння колгоспу імені Леніна Марія Миколаївна Міщенко.

Незважаючи на примхи погоди, у 1993 році дорідним колосом порадували хлібороби колгоспу імені Леніна. Так, олійної культури вони зібрали по 26,8 центнера з гектара.

Трудова перемога — це заслуга людей. Таких, як начальник мехзагону Юрій Борисович Давиденко, механізатор Іван Олексійович Бережний, інженер Володимир Олексійович Дяченко, голова правління Віктор Васильович Шаровський та інші.

* * *

В 1994 році на районну Дошку пошани заносилося прізвище механізатора колгоспу імені Леніна Леоніда Никифоровича Жука. Того ж року хлібороби господарства виплекали дорідний урожай. Зокрема, ячмінь, який займав переважну частину зернового кли-

ну (989 гектарів), дав найвищий у районі ужинок. По 45 центнерів збіжжя намолочували з гектара трудівники загону.

Перед на обмолоті вели кращі трудівники загону Іван Олексійович Бережний, який працював на «Доні-1500» та Валентин Федорович Шрамко – на «Ниві». Вони постійно перевищували змінні норми при високій якості роботи.

Взагалі ж серед господарств району першість на жнивях виборов колгосп імені Леніна, де одержали найвищий урожай – по 46,2 центнера зерна з гектара. Трударі господарства успішно виконали і договірні зобов'язання по хлібозаготівлі. За досягнуті успіхи колектив колгоспу нагороджено грошовою премією у сумі 10 мільйонів карбованців.

Серед колективів збирально-транспортних агрегатів друге місце в районі виборов жнивний колектив Івана Олексійовича Бережного, який комбайном «Дон-1500» підбрав валки на площі 222 гектари і видав з бункера 10443 центнери зерна нового врожаю.

* * *

«Залишається в строю» – так називалася замальовка про верхньотерсянця Л.А.Мофу.

Окремі рядки з трудової біографії Леоніда Андрійовича Мофи. Народився в 1928 році в селянській сім'ї. Батьки працювали на землі, привчаючи до селянської роботи свого сина, юнацькі роки котрого видалися нелегкими: довелося звідати і голод, і холод, і важкі місяці німецької окупації...

У рідний колгосп «Комунар» (нині колгосп імені Леніна) вступив шістнадцятирічний юнак невдовзі після визволення села від фашистських загарбників. Так велів час: дорослі хлібороби ставали воїнами, діти підміняли батьків. Розпочав свою трудову одісею Леонід Мофа

причіплювачем у тракторній бригаді. Не видав тоді юнак таких понять, як зміна, нормований робочий день тощо. Час був непростий, одним словом – воєнний. Забігаючи наперед, скажу, що з них, дітей і підлітків тієї пори, рано змужнілих, згодом виросло загартоване покоління трудівників з глибоким почуттям обов'язку перед людьми, вирости енергійні організатори виробництва, тямущі спеціалісти.

Тоді бригадиром тракторної бригади працював Марк Семенович Семенюта – поважна людина на селі, досвідчений і вмілий хлібороб. Кому довело-

ся працювати під його керівництвом залишалися до останніх днів своїх вдячними за хліборобську науку цьому небагатослівному наставнику. Досі пам'ятає Леонід Андрійович сказане старшим товаришем: «Земля, хлопці, – то наше найбільше багатство. Бережіть і плачайте її, як матінку рідну, і гордіться повсякчас, що ви землероби...» Ті пророчі слова глибоко запали у душу юнакові. Він швидко освоївся у колективі, своїм завзяттям Льончик (так звали колеги) запалював на роботу інших. Новачок швидко опановував техніку, через якихось три місяці почав самостійно працювати на тракторі, а невдовзі Мофі довірили нову американську машину (хоч, признатися, претендентів було на неї досить).

Довгождану перемогу стрічав Леонід Мофа, як завжди, за важелями сталевого коня. Гордість за свою роботу повнило серце. Ще б пак, адже і його скромний селянський труд наближав цей радісний день.

Через три роки юнака призвали в армію. Трудовий гарт, який здобув у праці, допомагав селянському хлопцеві успішно долати нелегку армійську науку. Знадобилась і набута спеціальність, знання техніки. Скоро Мофа одержав підвищення по

службі і очолив відділення, яке обслуговувало тягачі важких гармат. Селянська кмітливість, наполегливість в досягненні мети допомагали сержанту уміло вирішувати поставлені командуванням завдання.

З 1952 року Леонід Мофа працює на елеваторі хлібопродуктів. Спочатку завідуючим складами. Згодом, коли було введено у дію потокову сушильну лінію, на цю роботу запросили Леоніда Андрійовича. Кому ж, як не йому, тямущому у техніці, було освоювати нову справу. Днював і ночував трудівник на роботі, допоки досконально не вивчив механізми. Разом з колегами вніс чимало вдосконалень, домігся високого виробітку лінії, яка завдяки постійним турботам та доброму догляду працювала завжди без перебоїв.

Ті, хто не один рік трудився поруч з ветераном (наприклад, Роза Сергіївна Кривоус) признаються, що працювати з Мофою нелегко. Бо хто насмілиться сказати, що відповідальність перед колективом, перед власним сумлінням – легка ноша? За щирою добротою в Леоніда Андрійовича відчувався і твердий характер. Робота є роботою, від помилок ніхто не застрахований, але коли вони виростають від недбальства і

байдужості, то як тоді стримати серце?..

Такі люди, як Леонід Андрійович Мофа, здається, непідвладні рокам. Вже спливає сьомий десяток, а ветеран по-молодечому невгамовний у роботі, він і хвилини не може сидіти без діла. Здавалося б, пенсію заробив, трьох дітей на ноги поставив. Що ще треба? Сиди дома, відпочивай та онуків доглядай. Так ні, не може

так жити робітник, його тягне у гущу життя, до людей, з якими ділив довгий час трудові будні.

Вечорі... Дружина Єлизавета Григорівна збирає чоловіка на роботу. Охороняти те, що колись наживалося такими ж неспокійними людьми, як Леонід Мофа. Ветеран продовжує трудитися охоронником на рідному підприємстві, залишається в строю.

1994 рік

* * *

— Напередодні 1995 року, — 7 січня розповідав голова правління колгоспу імені Леніна В.В. Шаровський, — державна комісія підписала акт про прийняття в експлуатацію м'ясокомбінату у Верхній Терсі. А через кілька днів потому він видав першу партію готової продукції.

У перспективі, коли вирішаться всі організаційні питання і отримаємо необхідні документи, вироблятимемо вісім видів ковбаси, проводитимемо копчення м'ясопродукції, виконуватимемо замовлення господарств і населення, продаватимемо продукцію і за межі області. А для початку на новорічних столах жителів нашого господарства була ковбаса із свого м'ясокомбінату, її ми реалізували для них.

М'ясокомбінат практично готовий до роботи. Сьогодні на перший план вийшло питання комплектації кадрами.

* * *

А які завдання стояли перед верхньотерсянцями у 1995 році?

Перш за все вони боролися за отримання 5200 тонн зерна. Мали продати державі 3000 тонн молока, 400 тонн м'яса, утримувати не менше 5 тисяч поросят.

* * *

Напередодні 9 травня на районну Дошку пошани заносився колектив тракторної бригади колгоспу імені Леніна (бригадир Ю.Б. Давиденко).

На знімку: голова колгоспу Шаровський Віктор Васильович (другий зліва) та його заступник Сахно Дмитро Павлович (третій зліва), агроном Кучер Віктор Миколайович (четвертий зліва), голова профспілки Ониськів Василь Ілліч (п'ятий зліва)

* * *

У 1995 році верхньотерсянцям належало зібрати 220 гектарів озимої пшениці, 100-ярової, 810 гектарів ячменю, 10 — вівса, стільки ж — гороху. Серед збиральних екіпажів кращими стали ті, які очолювали Іван Олексійович Бережний та Михайло Іванович Косаренко.

На стогометах добре трудилися Іван Сергійович Мофа, Володимир Миколайович Бодня та Олександр Васильович Бойко.

Слідом за комбайнами на полях працювали трактори, які лущили стерню, проводили плоскорізний обробіток ґрунту. На цих роботах відзначалися механізатори Василь Іванович Шамрицький, Олексій Володимирович Тішков, Микола Ураїлович Мавлянов, Віктор Петрович Карпенко та Камо Зарожаєвич Калантарян. А на культивуванні парів добре трудився Іван Васильович Бодня, на підготовці насіння озимої пшениці до сівби на току — Микола Андрійович Дерев'янка та Микола Миколайович Паливода.

* * *

У 1995 році колгосп імені Леніна зібрав зернових по 26,6 центнера з гектара, зокрема, ячменю – по 31 центнеру, кукурудзи на зерно – по 41,9 центнера, соняшнику – по 30 центнерів.

У чому ж секрет верхньотерсянців?

Про це 12 березня 1996 року говорив головний агроном господарства О.О.Релушко:

– Хлібороби нашого колгоспу імені Леніна, – сказав Олександр Олександрович, – завжди на совість виконують свій професійний обов'язок, а поле віддячує їм за турботу повнозернистим колосом. З ранньої весни і до пізньої осені у роботі механізаторів все підпорядковане головній меті – отриманню високого врожаю.

Цьогорічна весна, на відміну від двох попередніх, має ту особливість, що додаткових робіт з недосівом чи пересівом озимини буде мало. Минулої осені ми зуміли повністю засіяти необхідні площі озиминою (в ґрунт лягло зерно на 1080 гектарах – лише на 20 гектарів менше, ніж передбачено сівозміною). І хоч це дещо полегшить роботу на весняному лані, все ж турбот, як і завжди, не бракуватиме.

Більшість наших механізаторів – це професіонали своєї справи. Вони добре усвідомили, що добрий урожай можливо отримати лише тоді, коли на високому агротехнічному рівні виконано обробіток посівних площ, внесено необхідну кількість добрив, правильно підбрано попередника, якісно виконано сімбу. Важливо також і те, аби все перелічене виконувати у комплексі.

Систему агротехнічних заходів ми завжди спрямовуємо на збільшення виробництва зерна за будь-яких погодних умов. Працювати по шаблону у господарстві не звикли, тому постійно вдосконалюємо наявні, шукаємо і впроваджуємо нові прогресивні способи обробітку ґрунту.

* * *

За досягнення високих показників у 1995 році та в першому кварталі поточного на районну Дошку пошани заносився трудовий колектив тракторної бригади колгоспу імені Леніна (бригадир Давиденко Ю.В.).

А доброю визнано роботу збирального екіпажу І.О.Бережного на жнивях-96.

КСП імені Леніна

30 січня 1997 року газета «Запорізька правда» розповідала:

– Їх часто можна зустріти разом – голову виконкому Верхньотерсянської сільради Д.П.Сахна та голову КСП імені Леніна В.В.Шаровського. Цього разу вони сиділи в неоплоєному кабінеті останнього і про щось радилися. Якщо точніше, то Шаровський нешадно куриє і метав громовиці на чийсь адресу, а Сахно уважно розглядав якісь папери і ствердно кивав головою.

Як з'ясувалося, не витримавши диктату хлібозаготівельників, В.В.Шаровський написав скарги на ім'я Генерального прокурора і міністра сільського господарства.

– Немає вже сили терпіти свавілля дирекції Гуляйпільського елеватора хлібопродуктів, – безнадійно махнув рукою голова колективного сільгоспідприємства. – Вже кілька років фактично не розраховуються за прийняту від нас гібридну кукурудзу, а тепер утнули таке, що ні в тин, ні в ворота. Пропонують розрахунок за 1994 рік – по 217,8 гривні за тону. І це тоді, коли вже і 1000 красною ціною не назвеш... Та за рядову фуражну кукурудзу по 350 гривень дають, а росіяни, молдавани, білоруси за нашу гібридну залюбки платять по півтори тисячі. На елеваторі ж не пуд і не центнер, а 392 тонни гібридної кукурудзи в заліковій вазі! Виходить, наче ми її не продавали державі, а просто здали на зберігання. Мовби самі ради не могли дати.

Те, що В.В.Шаровський пристрасно і послідовно відстоює інтереси свого колективу, ні в кого ніколи не викликало сумнівів, тому, незважаючи на свій нестерпний характер, він і очолює одне з найкращих господарств на Гуляйпільці впродовж двох десятиліть. Але яке має відношення гібридна кукурудза до проблем місцевого самоврядування?

– Найбезпосередніше, – пояснює голова сільради Д.П.Сахно. – Знаєте, як з цього приводу кажуть терсянці: «Виживе колгосп – житиме сільрада!» Коли бюджет порожній, а в селах на 320 чоловік працездатних припадає більше 400 пенсіонерів, то надія тільки на те, що у скруту їм допоможе колектив.

Справді, про тих, хто віддає своє трудове життя господарству, тут завжди по-людськи дбали. Допомагають у першу чергу продуктами. Незважаючи на страшну посуху, пенсіонерам видали по

чотири центнери зерна. За символічну плату зорали понад 300 гектарів городів, підвезли вугілля, а в сорока найнужденніших дворів – ще й облущені качани кукурудзи.

Думають і про тих, хто нині працює. У дитсадку громадським коштом утримують дітей не лише хліборобів і тваринників, але й освітян, продавців магазинів споживкооперації, у середній школі безплатно годують усіх учнів. А це – неабияка підмога молодим сім'ям. Ще й житло потроху будують. У середньому щороку КСП здає 2-3 будинки садибного типу. Щоправда, дві останні «коробки» пішли в зиму не заселеними, бо не вистачило коштів, щоб завершити «начинку». Та й де б вони взялися, якщо за останнє п'ятиріччя КСП імені Леніна вклали в газифікацію центральної садиби і с.Гіркого 120 мільйонів гривень. Сума навіть на нинішні мірки фантастичні. Як діставалися ті труби і матеріали, краще не згадувати. Було всякого, та все ж від розподільчої станції газопровід дійшов до господарства, зроблена розводка в двох селах. Тепер залишилося організовано закупити газові лічильники і, як тільки магістраль буде випробувана і введена в експлуатацію, підвести голубе паливо до осель.

Цієї події чекали напередодні Новоріччя, та сувора зима внесла корективи, і урочисте запалення факела відклали до весни. Тоді ж запланували газифікувати село Цвіткове.

– А я скажу людям, що виконав свій депутатський наказ, візьму ціпок та й передам справи молодшим. Бо так уже набридло воювати...

Мабуть, Віктор Васильович не перебільшував тоді, бо «воювати» йому доводиться мало не щодня. Почасти через свій крутий характер. Проте і обставини змушують. Не підняв би він усіх на ноги, елеватор би і досі зволікав з розрахунками, бо й там грошей негусто. А так хоч фуражним зерном борги почав віддавати. Фураж зараз – на вагу золота. Адже в КСП імені Леніна худобу під ніж не пустили, вирішили будь-що протримати до весни. Підє тепло – наросте паша, отже, худобу удасться поправити. А тоді вже й про гроші можна буде говорити, щоб завершити газифікацію та якусь техніку придбати.

Тільки біда одна не ходить. Якраз перед Новоріччям енергетики без попередження «відрубали» електроенергію, і сталося лихо. Зупинилися насоси в котельні, що опалює мало не увесь центр у Верхній Терсі. Ризикуючи життям, кочегари врятували котли від

вибуху, але опалювальну систему двадцятиградусні морози таки доконали. Батарей порозмерзалися, і шкільні канікули довелося продовжити. За звичкою, всі ці проблеми знову хотіли перекласти на колгосп, але В.В.Шаровський затявся, вимагаючи, щоб аврал відбувся коштом винуватців. Та справа ця, мабуть, ніколи не «вигорить», тому героїчні зусилля довелося проявляти районній владі, розплачуючись за чужі гріхи.

Терсянцям живеться не з медом, але навіть злигодні не витруїли з їхньої душі почуття гідності і благородства. Хоча в навколишніх селах, цілі загони лісорубів-самозванців нищать лісо-смуги, тут зеленіють непошкоджені сосенки, і нікому й на думку не спало взятися за сокиру в новорічні свята. Або взяти таке. Коли багато хто вважає, що сніг прикрив усі «гріхи», у цій сіль-радї щотижня громадським транспортом вивозиться на звалище побутове сміття. Дрібниця? Так. Але це – спосіб життя, ознаки цивілізованості населення і присутності влади. І, врешті-решт, якоїсь перспективи.

Потроху світліє і демографічна картина. На фоні переважаючої чисельності представників найстаршого покоління вона ще довго буде невтішною, але такі вже реалії. І все ж у Верхній Терсі вагітну жінку можна зустріти чи не частіше, ніж у Запоріжжі. Торік тут народилося 17 дітей – вдвічі більше, ніж у позаминулому році. Це про щось каже...

* * *

12 липня того ж, 1997 року, начальник механізованого загону Юрій Борисович Давиденко так говорив: «Механізатор Валентин Федорович Шрамко – спеціаліст зі стажем. Дисциплінований, працьовитий, техніку знає, як свої п'ять пальців». І це правда, бо він є сином механізатора Федора Андрійовича Шрамка, який більше 36 років працював на тракторі.

Припала до душі ця справа і синові. А тому і вступив до Чубарівського СПТУ на тракториста-машиніста широкого профілю. Армія ж тільки додала загартованості в характері, що й до цього часу допомагає в житті. І пішли день за днем трудові будні, бо на Т-150 роботи вистачало завжди. А через декілька років у гарячу пору призначили Валентина Федоровича помічником комбайнера. Давно то було. З тих пір минуло літ та літ. Вже й самостійно став комбайнерувати.

— Знати техніку — це одне, — казав В.Ф.Шрамко, — мати запчастини до неї — це зовсім інше. А зараз з цим дуже нелегко.

Справді, коли ж хліборобська праця була легкою?

Разом з Валентином Федоровичем другий рік трудиться син Роман. Поки що помічником у батька. Попереду у хлопця служба в армії, а дома лишається ще четверо батькових помічників. Ще вони ходять до школи. Але хто знає, можливо, й вони підуть хліборобською стежкою, яку обрали дідусь, батько і старший син.

* * *

У 1997 році КСП імені Леніна одним із перших в районі завершило збирання ранніх зернових і зернобобових. Незважаючи на несприятливі погодні умови, тут зібрали 5360 тонн зернових, з них 3954 тонни зерна озимої пшениці. Врожайність зернових — 35,5 центнера, озимої пшениці — 38,4. Порадував ужинком і соняшник. У 1997 рік було намолочено 1203 тонни насіння (26,7 центнера з гектара).

Успіхи ці не випадкові, їм передувала плідна робота. В оптимальні строки було посіяно озимі, проведено підживлення та обробіток їх проти шкідників. Вчасно піднято зяб, як належить доглянуто пари. Більшість просалних сіяли з фосфорними добривами, застосовували ґрунтові гербіциди, впроваджували у виробництво нові сорти та гібриди.

І ось вперше за останні роки відгалужений механізм почав давати перебої. Зокрема, восени 1997 року не виконано належні обсяги підняття зябу (зорано 77 відсотків площ), не підготовлено пари (530 гектарів). У господарстві немає гербіцидів під урожай цього року, відсутні також добрива для підживлення озимих та посіву ярових культур, отрутохімікати.

Всьому причиною — непомірні борги, вони по суті «з'їли» все набуте рільниками. З врожаєм 1998 року, аби розрахуватися за кредити та все інше, потрібно віддати 830 тонн зерна, 595 тонн насіння соняшнику (що становить відповідно 15 і 54 відсотки планового валового збору).

У господарстві поряд з іншими слід серйозну увагу приділяти раціональному використанню нафтопродуктів, електроенергії. За минулий рік у господарстві витратили пального у два рази більше, ніж у середньому по району в розрахунку на гектар орної землі. Аналогічно склалися справи з електроенергією.

Досить збитковим залишається у верхньотерсянців тваринництво. За 1997 рік чисельність великої рогатої худоби зменшилася на 59 відсотків, корів — наполовину. Надої — одні з найнижчих в районі. За рік від фуражної корови надоїли лише по 1131 кілограму молока.

Племінна справа як слід не ведеться, корів і телиць злучають до морощеними плідниками, про штучне запліднення зовсім забули.

Кепські справи і у свинарстві. Від свиноматки отримали за 1997 рік по 7 поросят, а середньодобовий приріст свиней на відгодівлі склав 96 грамів.

Щоб виправити становище, потрібно, перш за все, навести елементарний порядок на фермах, раціонально використовувати корми. Про це і йшлося на звітних зборах у КСП імені Леніна, які відбулися в кінці січня 1998 року, де із звітом виступав голова правління Д.Д.Сахно. Керівник молодий — п'ять місяців тому волею колективу його покликали взяти кермо до своїх рук.

Нелегка спадщина дісталася Д.Д.Сахнові (одних тільки боргів набралось майже один мільйон гривень). З боєм у серці робив доповідь Дмитро Дмитрович, з аналізом виробничих справ у всіх галузях. Самокритично. Минулий рік був для колективу невдалим, господарство стало збитковим.

У чому ж причина, що передове колись господарство так різко здало позиції. Схоже на те, писала районна газета 31 січня 1998 року, що керівники й спеціалісти підприємства розгубилися в нових умовах. На думку голови, в колективі кульгає трудова і виробнича дисципліна, занижена роль спеціалістів.

Головами колгоспу імені Леніна

працювали:

- 1951 — 03.1953 р. — Павло Захарович Солодун,
- 1953 — 1965 рр. — Роман Олександрович Гавриляк,
- 1965 — 1975 рр. — Іван Михайлович Скоромний,
- 1975 — 1997 рр. — Віктор Васильович Шаровський,
- з 1997 р. — Дмитро Дмитрович Сахно.

* * *

10 квітня 1998 року обласна газета «Запорізька правда» писала:

— Село Верхня Терса, ордена Леніна колгосп імені Леніна... Ця адреса відома багатьом аграріям Запоріжжя. Слава про передове господарство гриміла свого часу і по всій Україні. Його успіхи пов'язували з іменем голови правління Віктора Шаровського. Керував він колгоспом більше 20 років, зарекомендував себе міцним, умілим хазяїном. Верхня Терса багатіла з кожним роком, будувалася, благоустроювалася. А потім раптом — економічний застій у колись сильному, багатому господарстві, а за тим — здача всіх завойованих раніше позицій. Замість колишніх мільйонних прибутків сніговою грудкою почали наростати борги. Дійшло до того, що верхньотерсянці почали забувати, що таке заробітна плата. Ось зараз пора виходити в поле, а там із величезними труднощами відрихтований тракторний парк стоїть без пального.

Причини занепаду прославленого господарства можна шукати в розвалі всієї економіки невідь-чого збанкрутілої держави, а надто ж її аграрного сектора, уже давно полишеного державними мужами-реформаторами напризволяще, а іншими словами — на повільне вимирання. Тут, як мовиться, що є, то є, з пісні слова не викинеш. Але у Верхній Терсі багато хто дотримується й іншої думки.

* * *

Про життя-буття верхньотерсянців 4 листопада 1998 року розповідав сільський голова Д.П.Сахно:

— Забезпечення вугіллям у нинішньому сезоні проходить більш-менш задовільно. Колгоспникам, наприклад, видали паливо у рахунок зарплати. Чимало сільчан придбали його за бартером, міняючи на живність. Із 207 пільговиків 92 особи не придбали паливо через відсутність коштів. 16 одиноким громадянам колгосп виділив очищені від зерна початки кукурудзи. Усім, кому був потрібен транспорт для завезення палива, надали його за чисто символічну плату.

У загальноосвітній школі вугілля є, котельня до роботи взимку готова. Сільський клуб не опалювався минулої зими, не буде там тепла й цього рік, бо батареї порозмерзалися і система вийшла з ладу, а грошей на ремонт, зрозуміло, немає. У дошкільному з-

кладі стоїть електрокотел, тому дитсадок працюватиме до великих морозів.

Актуальною є також проблема підготовки ґрунту, зокрема, у приватному секторі: місцеве господарство для оранки городів виділяє безплатно трактори у першу чергу тим, хто має земельний пай, а всім іншим — за попередню плату.

Нинішнього року працівникам Верхньотерсянської сільради випадає сумна місія — все частіше проводити в останню путь своїх односельчан. Тільки за 9,5 місяця у нас померло 22 чоловіка, а народилося 13 малюків.

* * *

На початку лютого 1999 року зібралися верхньотерсянці на головні збори. Минулий рік для трудівників КСП імені Леніна залишився в сумних спогадах. Було дуже сутужно з фінансами. Не спромоглися придбати пальне — і 1000 гектарів угідь восени лишилися так і незораними. А тут ще й примхлива погода, і 130 гектарів качанистої лишилися незібраними вчасно. А ще 1300 гектарів землі було підтоплено весняними водами. І все ж верхньотерсянці проявили характер. І якоюсь мірою їм вдалося добитися свого. Підняли зяб, впоралися з сівбою ярих. А напруженість відчувалася в усьому. Бо треба ж було придбати й насінний матеріал (ячмінь, пшеницю, соняшник, просо), мінеральні добрива (100 тонн), а скільки коштів пішло на запасні частини, щоб працювала техніка (торік пішло на це 296 тис.грн.).

Урожайність зернових 1998 року склала 33 центнери з гектара, в тому числі озимої пшениці набдали по 30,7 центнера, ячменю — по 15,1, кукурудзи — по 24,5, гороху — по 26,9, жита — по 34,7, соняшнику — по 22,5 центнера. Урожайність — нижча запланованої. Хлібороби недоотримали 170 тонн соняшникового насіння. А це наслідки того, що допущено порушення строків посіву озимих, сівозміни, неякісна підготовка ґрунту весною, далось взнаки й засушливе літо.

Тваринництво в господарстві починає тільки-но відроджуватися (багато худоби пішло на покриття боргів за минулі роки). Піднімається й свилярство. Є 1277 голів, у тому числі 210 свиноматок.

Колись господарство було знане навіть у республіці. До хліборобів і тваринників приїжджали вчитися господарювати. А зараз той досвід лишився лише у спогадах. І дуже прикро, що куль-

гає ще й трудова і виробнича дисципліна. Багато шкоди завдають крадіжки. Вироблювана продукція обходиться надто дорого. Розтринькується народне добро, бо байдужість у всьому чомусь бере верх.

Голова правління Д.Д.Сахно з вдячністю за сумлінну працю говорив про досвідчених механізаторів, які віком уже пенсіонери, але продовжують трудитись у господарстві. Це – Василь Сергійович Мофа, Іван Васильович Бодня. І досвід ветеранів наслідують їхні молодші колеги – Василь Іванович Шамрицький, Василь Володимирович Бодня, Віктор Анатолійович Заболотний, Михайло Іванович Косаренко та Руслан Олександрович Синенко. Взірцем у праці слугують також доярка Марія Миколаївна Ониськів, свинарки Тамара Михайлівна Тетянченко та Ольга Михайлівна Рябо, водії брати Анатолій та Ігор Шаповали.

У всіх виступах наголошувалося: правління має більше уваги приділяти підвищенню ролі спеціалістів. Адже від технологів полів і ферм значною мірою залежить успіх.

ТОВ «Агро-Континент»

КСП імені Леніна внаслідок реорганізації і реформування дістало нову назву – товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ) «Агро-Континент». Добре підготувавшись, верхньотерсянці 1999 року організовано вели збирання ранніх зернових. За жнивну п'ятиденку (з 5 по 9 липня) найкращих результатів на збиранні хліба добився колектив у складі комбайнера Михайла Івановича Косаренка, його помічника Андрія Вікторовича Гаврильченка, тракториста Володимира Васильовича Подельщикова, водія Богдана Михайловича Данилюка з ТОВ «Агро-Континент». Він завоював районний приз «Золотий колос».

За 5 днів трударі зібрали хліб на 121 гектарі і видали з бункера комбайна 3569 центнерів зерна нового врожаю.

Це був другий показник в області.

Щоб вручити районний приз, до хліборобів на жнивне поле прибули голова райдержадміністрації І.О.Бірюков, голова райкому профспілки працівників АПК Б.С.Бражко, керівник господарства Д.Д.Сахно, представники засобів масової інформації, учасники агіткультбригади.

– Вартий уваги той факт, – відзначив у вітанні І.О.Бірюков, – що комбайновий екіпаж – переможець молодіжний, трудова біографія жнивварів лише розпочинається, як і біографія самого господарства, яке нині проходить важливий етап реформування.

* * *

Легкою працю механізатора не назвеш, а коли йде косовиця, то й поготів. Тож харчування при цьому відіграє неабияку роль. Це добре розуміють у ТОВ «Агро-Континент». Тому проблеми як такої тут не існує.

– Щороку, – говорить директор господарства Д.Д.Сахно, – разом з основними питаннями по проведенню жнивної пори ми вирішуємо також питання організованого харчування трудівників. І надаємо йому великого значення.

Можливо, тому і кухарки тут підібралися на славу. Знають свою справу, добросовісні, а головне – з розумінням того, що від їхньої роботи теж залежить продуктивність праці механізаторів, а в кінцевому підсумку – і врожайність.

Таміла Іванівна Ясько – вже, так би мовити, майстер кухонних справ. А її молоді колеги Наталія Синенко, Олена Тетянченко та Тетяна Ганзуленко тільки набувають досвіду, але у старанності, вмінні готувати їм не відмовиш. Ось і виходять у цього злагодженого «кухонного квартету» чудові страви. А це – щодня смачний борщ, різноманітні каші, котлети, тушковане м'ясо, салати із свіжих овочів, компоти, печиво.

Дуже рано, коли ще всі сплять, доводиться дівчатам приступати до своїх обов'язків. Але ж нічого не поробиш. Як сказала Т.І.Ясько, кожен робить свою справу. «Готувати – наша справа, і ми її залюбки виконуємо».

А на 11 годину від харчоблоку вже розносилися такі самчні запахи!.. І «їхав» обід чи машиною, чи кінною повозкою у поле, де на нього вже з нетерпінням чекали засмаглі на сонці, втомлені, але радісні від того, що гарний врожай збирають жнивварі. За обідом – короткий перепоочинок і знову – за роботу. А так, як трудились вони з раннього ранку до пізнього вечора, то смакували щодня і приготовленим кухарками полудником.

Не забули працівники кухні і про пастухів – їм теж возили обіди, і про скиртувальників соломи – для них готували сніданки.

На запитання, як їм обіди, якими їх пригощали кухарки, комбайнер В.В.Бодня та тракторист Ю.М.Пінчук сказали:

– Всім відома істина: добре поїси, добре попрацюєш. Можна впевнено сказати, що своєю продуктивною працею ми зобов'язані і нашим кухарочкам. Велике їм спасибі за старанність. Хай не розтрачують її і надалі.

* * *

Завдяки старанням хліборобів ТОВ «Агро-Континент» одним з перших завершило жнива-99, отримавши 33,6 центнера зернових з гектара, в тому числі по 35,2 центнера озимої пшениці, по 29,7 центнера ячменю. Тоді ж за високий професіоналізм та організацію збирання ранніх зернових було нагороджено Почесною грамотою головного агронома ТОВ «Агро-Континент» Василя Ілліча Ониськіва. Відмічено високопродуктивну працю колективу Михайла Івановича Косаренка («Дон-1500»).

Того ж року було відзначено роботу колективу свиноферми ТОВ «Агро-Континент» (завідуюча Л.Й.Мофа). Трударі ферми отримали загалом 2428 поросят (по 18 на основну свиноматку).

За вагомий внесок у піднесення сільськогосподарського виробництва розпорядженням голови райдержадміністрації був удостоєний у 1999 році Почесної грамоти директор ТОВ «Агро-Континент» Дмитро Дмитрович Сахно.

У 2000 році на районну Дошку пошани заносилося ім'я свинарки Тамари Михайлівни Тетянченко. Того ж року відмінно працював на жнивах збиральний екіпаж Михайла Івановича Косаренка. 26 липня про нього розповідала районна газета «Голос Гуляйпілья». Ось як:

– Швидкокрилою чайкою облетіла область звістка про трудовий подвиг збирального екіпажу «Дон-1500», очолюваного Михайлом Івановичем Косаренком з Верхньотерсянського ТОВ «Агро-Континент»: за підсумками трудового суперництва жнивирів Запорізького краю третьої п'ятиденки посів перше місце, він виборов також і районний приз «Золотий колос».

Тієї днини, як кажуть, всі дороги вели у Верхню Терсу, на тамтешнє жнивнє поле. Привітати з вагомим ужином лідерів змагання – комбайнера Михайла Івановича Косаренка, його помічника Андрія Вікторовича Гаврильченка, тракториста Юрія Миколайовича Пінчука та водія Богдана Михайловича Данилюка

– за останню п'ятиденку вони впорали 204-гектарну площу пшеничного поля і відправили на тік 555,5 тонни зерна, – туди прибуло обласне і районне начальство, керівники господарства і села, культурармія, представники засобів масової інформації.

А трудовий ритм на полі не вщухав. У цих місцях степ рівний, мов стіл. Сьогодні він вкритий неміряною золотою скатертиною – дозрілим хлібом, готуючи здивувати світ небаченим пригощенням.

П'ять комбайнів натружено працюють на 170-гектарному лану: «Дон-1500» Михайла Косаренка і СК-5 «Нива» Володимира Черненка, Володимира Подельщикова, Василя Бодні і Руслана Синенка. Штурмують власні рекорди, аби швидше впорати жнива і не допустити втрат. Така висока мета хліборобів.

І ось з нагоди такої величної для терсянців події призупинив жнивний ритм капітан «Дону» Михайло Іванович Косаренко. Повірте, у мене не наворачується язик називати його «Івановичем». А він – Михайло – трудар від потужного хліборобського кореня трударів ще тих – стоїть у гурті справжніх степовиків і нічим особливим не виділяється. Високий, шуплий – той хлопчина, і все (а вже ж батько двох діток), серед членів свого екіпажу, здається ладен був захватись за їхніми спинами. Зізнаюсь у своєму висновку – тільки чесні трударі й здатні на такі подвиги, хоча вони, звісно, їх всерйоз і не сприймають, тільки як належне – та інакше вони працювати не можуть.

За Михайла ось терсянці одне твердять – у батьківську щасливу зірку пішов. До чого тільки чесний механізатор Іван Михайлович Косаренко. А щодо його працелюбності – то й слів не знаходять сільчани. Багато років, не один десяток, відпрацював старший Косаренко механізатором, та зараз здоров'я не дозволяє сідати за важелі трактора чи комбайна. Та Іван Михайлович гордий тим, що його святу справу хліборобів успішно продовжують його сини Михайло та Олександр – і молодший Косаренко також цьогорік успішно жнивує. То ж, згодьмося, – естафета Івана Михайловича Косаренка в надійних руках його синів.

Михайло Косаренко не багатослівний у розповіді про свої здобутки. Мовчить він не тому, що в нього нема що сказати. Просто в нього така вдача – батьківська. Мовляв, діло майстра хвалить, а розмова... До того ж, не встиг ще звикнути у свої 28 років з таким почесним званням: кращого. Адже з усього району він виявився єдиним, хто завоював приз славетного земляка

– Героя вдруге (і торік він був першим за результатами першої п'ятиденки жнив).

Ніяковіє Михайло Косаренко, приймаючи з рук голови обкому профспілки працівників агропромислового комплексу І.К.Сенченка перехідний приз імені заслуженого механізатора-земляка І.П.Мартиненка. Він і члени екіпажу одержують грамоти й цінні пам'ятні сувеніри.

Щиросердно переможців трудового суперництва здоровить голова райдержадміністрації І.О.Бірюков і вручає Михайлові районний приз «Золотий колос» і почесні грамоти. Це все за лідерство у змаганнях, за значні успіхи у праці. Не стримують своєї радості, вітаючи ентузіастів трудового суперництва й голова профспілки АПК Б.С.Бражко, й, звичайно ж, керівник господарства Д.Д.Сахно та їхній інвестор, директор ТОВ «Еталон» О.І.Дудка. Ще б пак: тепер слава про це господарство сягнула далеко за межі села і району. Тож гордимось такими звитяжцями, казали промовці, і маємо так тримати і далі. І дай Бог з таким ентузіазмом і жнива завершити.

Михайлові Косаренкові і його побратимам по праці вручають квіти. А капітан «Дону» тільки очима дякує за таке зворушливе вшанування: «Спасибі, вам люди, за таку шану, за честь високу...»

Не будемо звертати уваги на скупість слів жнивдаря, зате визначально промовиста його праця.

А над степом вже й пісня злетіла... То на честь героїв. То жнивдарям дарують такі мелодійні перлини пісень аматори сцени районного Будинку культури...

Його, нашого героя, так вшановують, а він знову ніяковіє:

– Та чим там мені хвалитися. Навіть боязко за таку велику честь. Вибачайте, та який у біса у нас «секрет», – широко зізнається Михайло. – Це праця і праця невтомна. І те, що добре підготувалися. Відремонтували свій «Дон» (експлуатується машина уже одинадцятий сезон), перевірили і відрегулювали всі вузли, техніку, всі механізми. У нас робиться все на совість: якісно і вчасно. Тож і працюємо дружно.

Не всяк може так любити поле (казав Михайло, що у батька в полі на колінах виріс). Так може любити той, хто навіки зріднився з ним. А він зріднився. Може од того, що і доля батька міцно пов'язана з полем. А може тому, що в полі ранки свіжі, що зорі ясні і ночі місячні... Вийшов до зорі на поріг, вдихнув свіжого

повітря – поле кличе! На черевики обсыпаються роси, а руки милують пшеницю. Він любить поле за те, що пахне хлібом і літом.

* * *

Екіпаж М.І.Косаренка був першим у районі і за результатами наступної жнивної п'ятиденки (з 20 по 24 липня). За п'ять робочих днів він зібрав урожай зернових на 155 гектарах і видав з бункера комбайна «Дон-1500» 402 тонни зерна.

У 2000 році верхньотерсянці намолотили по 28,4 центнера зернових з гектара, порадувала врожаєм і кукурудза.

* * *

Реформи у аграрному секторі економіки, започатковані Указом Президента України, мали на меті зробити сільгоспвиробника реальним господарем землі. Однак реформи, як відомо, процес складний. Бо йде переділ впливу, ламаються усталені правила, відпрацьовані схеми, міняються, власне, господарі, котрі у майбутньому, будемо сподіватися, змінять докорінно наші сьогоднішні села.

Порядні люди намагаються щось творити, господарювати по-новому, з розумом і азартом, але не всім це вдається.

– Реформування у Верхній Терсі почали ще у 1998 році одними з перших у районі. Це було до Указу Президента. Тому доводилося важко, адже не мали майже ніяких нормативних документів. Але, дякуючи інвестору, змінивши форму власності, із КСП перейшли у ТОВ «Агро-Континент». На той час мали 1,5 млн. грн. основного боргу і 150 тис.грн. простроченого банківського кредиту. Щоб все те погасити, господарству належало працювати декілька років лише на борги. Але його виручила фірма «Еталон» (інвестор), яка левову частину боргів погасила. Таким чином, за два роки господарство вибралося з боргової ями і зараз працює стабільно, впевнено стоїть на ногах. Не виживає, а розвивається. Поступово нарощує втрачене. На сьогодні має господарство 4400 гектарів землі, 600 голів великої рогатої худоби, 2 тис. голів свиней, 2,5 тисячі гусей. Одним словом, господарство багатогалузеве, що дає змогу постійно одержувати свіжу копійку.

До речі, всі землі оброблені і удобрені. Механізатори господарства змінюють технологію обробітку землі і це дає свої пози-

тивні результати. Урожайність озимої пшениці на парах у нинішньому році склала 37 центнерів з гектара.

На сьогодні у товаристві 230 працюючих. Люди стали більше дорожити роботою, але, звичайно, не всі. У свідомості деяких ще витає колгоспний дух і вони ніяк не можуть з цим покінчити. Що стосується паїв, то у минулому році на пай, який складає 5,6 га, люди одержали по 1900 кг зерна, 20 кг олії і їм безоплатно обробили городи. У нинішньому році теж повністю розрахуються згідно з договорами.

А як вирішуються у господарстві проблеми соцкультпобуту?

Дошкільний заклад працює на пільгових умовах, тобто за чисто символічну плату. Усіх школярів годує товариство безоплатно, для ремонту школи виділили фарбу, доплачуватимуть півставки вчителю початкових класів.

Окрім цього, на плечах господарства клуб, ФАП, водогін, дороги і т.д. Останнім часом дещо запустили спорт, але, попри все, планують організувати футбольну команду. Ентузіасти у цій справі є.

Приємна подія чекає мешканців вулиці Гагаріна у кінці місяця – до їх осель надійде голубе паливо. На черзі – вулиці Першотравнева і Леніна.

А тепер про людей. Дійсно, люди тут хороші. Користуючись нагодою, добре слово треба сказати про колектив мехзагону, який очолює Ю.Б.Давиденко, механізаторів – переможця обласних і районних змагань М.І.Косаренка, В.В.Черненко, Є.М.Дерев'янка, Р.В.Дяченка, О.І.Косаренка, О.В.Бойка, А.С.Папаяна, свинарку Т.М.Тетянченко, доярку О.І.Рось, водіїв А.В.Шаповала, Б.М.Дерев'янка, І.А.Бондаренка. Не можна не згадати і колектив ідальні, очолюваний В.В.Дяченко. Ще жодного разу не було нарікань на їхню роботу. Велике спасибі невтомним пенсіонерам, які завжди допомагають на чищенні качанів кукурудзи.

* * *

6 грудня 2000 року районна газета «Голос Гуляйпільля» вмістила замальовку «Не засиджується в кабінетній тиші», в якій ішлося про голову Верхньотерсянської сільради Д.П.Сахна. Прочитаємо її:

– ...Трудову діяльність Дмитро Павлович Сахно розпочав у сімнадцять років у колгоспі імені Леніна рядовим колгоспником. Заочно закінчив Дніпропетровський сільськогосподарський інсти-

тут, став працювати агрономом по захисту рослин, а потім чотирнадцять років був заступником голови колгоспу. З червня 1992 року він – голова Верхньотерсянської сільської ради.

Під дбайливою опікою сільського голови питання благоустрою, соцкультпобуту, медицини, проблеми ветеранів, пенсіонерів, малозабезпечених. Особлива турбота – багатодітні родини та люди похилого віку. Не залишає поза увагою голова й інвалідів.

Зумів Дмитро Павлович навколо себе згуртувати небайдужий депутатський корпус, який живе турботами сільчан. Сахна важко застати в кабінеті, він завжди в русі, серед людей.

– Дмитро Павлович Сахно зарекомендував себе як ініціативний, компетентний, знаючий керівник, – говорить заступник голови районної ради Л.Ф.Богушко. – Значну увагу приділяє він розвитку і становленню місцевого самоврядування на підвідомчій території. Користується повагою і авторитетом у жителів села. Не залишає без уваги питання розвитку соціальної сфери, переробної промисловості, сільського господарства.

– Сільський голова Д.П.Сахно, – продовжує Людмила Федорівна, – має свій стиль роботи, багату практику, вміє швидко налагоджувати контакти з людьми і здатний забезпечувати на належному рівні керівництво сільською радою в умовах сьогодення.

За це здобув шану і повагу.

Підсумком роботи служіння людям було нагородження Дмитра Павловича Сахна кількома урядовими нагородами, присвоєння почесного звання «Заслужений працівник культури України».

* * *

Як же ТОВ «Агро-Континент» потрудилося у 2000 році? Про це красномовно говорять рейтингові показники, які були запропоновані в районі. Врахувавши економічні та в галузях досягнення, ТОВ «Агро-Континент» посіло почесне 6 місце із 18.

Таким був повний аналіз показників рейтингу.

За результатами фінансової діяльності за 2000 рік ТОВ «Агро-Континент» зайняло третє місце. Всього валової продукції отримано на 2168 тисяч гривень, на 100 гектарів угідь вироблено продукції на 49,1 тисячі гривень. Валовий доход склав 625 тисяч гривень, а чистий прибуток – 369 тисяч. Рентабельність – 13,5 відсотка. Продуктивність праці – 9186

гривень. Собівартість одного центнера зерна дорівнювала 13,28 гривні, соняшнику – 16,42.

* * *

Про те, як верхньотерсянці підготувалися до весняних польових робіт, 3 березня 2001 року розповідав бригадир тракторної бригади товариства Ю.Б.Давиденко:

– Як і завжди, механізатори нашого колективу підготувалися до весни заздалегідь. Найперше їх завдання було – якісно поладити техніку та інвентар. І нинішньої зими вони працювали, як належить. Вся техніка та реманент, які будуть задіяні весною у полі, виставлені на лінійку готовності. Доведені до ладу 90 відсотків тракторів всіх марок (35 одиниць), якісно відремонтовані зчепи, борони, культиватори, сівалки. Зараз триває ремонт комбайнів.

Минулої зими з механізаторами бригади спеціалісти господарства проводили навчання, а тому цієї весни багато з них працюватимуть у полі, маючи вищу класність.

Наші хлібороби мають добрі види на цьогорічний врожай, 1500 гектарів озимої пшениці, більшість якої кращих Миронівських селекцій, обіцяє добрий ужинок. За нього, звичайно, ще треба буде поборотися. Цими днями трударі розпочнуть підживлення посівів озимих мінеральними добривами (необхідну кількість їх вже закуплено).

З нагоди 56-ї річниці Перемоги у Великій Вітчизняній війні та за вагомий внесок у соціально-економічний розвиток району і за високі показники в роботі заносилися на районну Дошку пошани:

колектив мехзагону ТОВ «Агро-Континент» (начальник Давиденко Юрій Борисович);

ім'я механізатора Косаренка Михайла Івановича.

У 2001 році ТОВ «Агро-Континент» одним з перших завершило жнива зернових (за чотирнадцять робочих днів). Кращим збиральним екіпажем на жнивах був колектив, який очолював М.І.Косаренко (комбайн «Дон-1500», зібрав 591 гектар, намолотив 2349 тонн зерна, у складі помічника комбайнера Володимира Вікторовича Подельщикова, тракториста Сергія Олександровича Кочубаєва, водія Богдана Михайловича Данилюка.

За результатами районних оглядів-конкурсів, проведення яких було приурочено 10-й річниці незалежності України, переможцем

став колектив Верхньотерсянської загальноосвітньої школи (директор Тилик Любов Володимирівна).

Найкращих результатів у праці у 2001 році добилися доярки О.В.Косаренко (надоїла від кожної закріпленої корови 3145 кілограмів молока), О.І.Рось (3025), М.М.Ониськів (2882), С.П.Шаповал (2776 кілограмів). Колектив другої молочнотоварної ферми (завідуючий Шрамко В.Ф.) отримав від корови 2958 кілограмів молока.

Переможцем першої жнивної п'ятиденки у районі було визнано екіпаж Михайла Івановича Косаренка у складі помічника комбайнера Володимира Вікторовича Подельщикова, тракториста Сергія Олександровича Кочубаєва, шофера Богдана Михайловича Данилюка. За 5 днів комбайном «Дон-1500» він упорав 220 гектарів ранніх зернових і намолотив 684 тонни збіжжя.

10 липня жниварям голова райдержадміністрації І.О.Бірюков у присутності голови райради Є.Г.Коровки, голови райкому профспілки працівників АПК Б.С.Бражка, директора ТОВ «Агро-Континент» Д.Д.Сахна, сільського голови В.Л.Застрожнікова на полі вручив жниварям перехідний приз «Золотий колос».

– Я дякую за високу оцінку нашої праці, – сказав після вручення М.І.Косаренко. – Ніяких секретів у нас немає: просто у нас молодіжний дружний колектив. На «Доні-1500» я вже 5-й рік. Взимку ми добре відремонтували комбайн. Керівництво господарства потурбувалося і про пально-мастильні матеріали, організацію харчування жниварів.

Погода зараз така, що всі ранні культури визріли одночасно, тому зволікати із їх збиранням ніяк не можна.

У ході розмови Михайло Іванович «поскаржився», що йому «не везе» на помічників: тільки підготує собі когось, а його забирають очолювати інший комбайновий екіпаж. Так сталося вже з В.В.Подельщikovим.

Отже, у гарного керівника і помічники виростають у майстрів своєї справи.

* * *

За підсумками жнив-2002 кращими збиральними екіпажами були М.І.Косаренка (341 га, 1404 тонни) і А.В.Гаврильченка (288 га, 1060 тонн).

А з такими результатами верхньотерсянці завершили збіральну кампанію: намолотили 6277 тонн зерна, урожайність 36,9 центнера з гектара, в т.ч. озима пшениця – 45,5, ярий ячмінь – 27,9 центнера, соняшник дав по 21,7 центнера з гектара. Це перше місце в районі. Рясно вродив і горох – 26,5 центнера.

* * *

Весна красна квітами, а осінь – плодами. Плодами праці селянина. А коли нива віддячує щедрим урожаєм – то найбільша радість для хлібороба. Сьогодні ж головне для нього – грамотно розпорядитися одержаним збіжжям та вчасно впоратися з осіннім комплексом робіт.

Як і завжди, добре завершують хліборобський рік трударі ТОВ «Агро-Континент». У районі вже ні для кого не є дивиною, що серед переможців трудового суперництва механізаторів колектив тракторної бригади господарства завжди у числі передових. Не став винятком і рік нинішній. 6277 тонн зерна отримали цьогорічних жнив трудівники товариства. За врожайністю зернових (36,9 центнера на круг) та озимої пшениці (45,5 центнера) верхньотерсянці вибороли III місце в районі. Порадувала тут нива і врожайми ячменю та гороху.

Ці успіхи не випадкові. Механізатори з Верхньої Терси вміють працювати і грамотно господарювати, примножуючи славні трудові традиції своїх попередників. Перехід на нові рейки господарювання теж вніс свій позитив.

– Реформування земельних відносин, – ділиться своїми думками бригадир тракторної бригади Ю.Б. Давиденко, – помітно вдосконалило механізм управління господарством. Керівники товариства, спеціалісти, зокрема, економічна служба, допомогли нам оволодіти методами економічного управління, створити у колективі атмосферу дружньої праці.

Сьогодні верхньотерсянці більше вболівають за трудову честь колективу. І справа тут не лише в матеріальній зацікавленості людей в кінцевих результатах своєї праці (що, звичайно, теж дуже важливо), але й у вимогах часу, самого життя.

Одним з головних чинників досягнень механізаторів ТОВ «Агро-Континент» є суворе дотримання всіх агротехнічних прийомів на шляху вирощення вагомого колоса. Трударі бригади завжди в оптимальні строки готують ґрунт, доглядають за посівами.

підживлюють сходи і ґрунт добривами. Лише органіки вивозять щороку на поле більше 10 тисяч тонн. Від продуманості та акуратності виконання кожної операції до широких узагальнень великих та масштабних справ – такий діапазон виховної функції колективу. Наведу такий приклад. Старожили бригади пам'ятають, з якими труднощами свого часу впроваджувався поверхневий обробіток ґрунту. Орачі, які з діда-прадіда звикли до плуга, не дуже охоче сприйняли новинку. Та коли той же орач відчув себе справжнім господарем землі, з якою ще недавно розправлявся на втіху вітрам і повеням, тепер задумався: «Треба годувальницю рятувати!» І психологічний переворот потягнув за собою технологічний. Навіть запеклі скептики, які колись дивувались безплужному обробітку ґрунту, переконалися, що там, де немає зрошення, – це єдиний шлях до високих врожаїв.

Під час перебування у тракторній бригаді її керівник Ю. Давиденко на правах господаря знайомив нас зі своїм господарством. Побували ми і в майстерні, де механізатори ремонтують техніку. До речі, переважно всі ремонтні роботи вони виконують власними силами, для чого створено спеціальну ремонтну бригаду.

У тракторній чітко дотримуються розпорядку дня, там ніколи не побачиш людей, які вештаються без діла. Висока організація праці, вважає керівник бригади, – значний резерв у досягненні наміченого.

– Всьому голова – дисципліна і порядок, – підсумовує нашу розмову бригадир. – Про тих, хто їх порушує в колективі, говоримо відверто: нічого, мовляв, ховатися за спиною іншого. І відрадно, що все виразніше відчувається вболівання механізаторів за якість ремонтних робіт, економію пального. Не миряться вони з бракоробами і на ремонті техніки, і на польових роботах. Таких стає все менше, бо доводиться відповідати перед колективом, слово якого дає більше, ніж адміністративні заходи. Та й порушення трудової дисципліни чи пиятика нині – поодинокі випадки, але і їх ми не замовчуємо.

Механізатори тракторної бригади, вірні своїм трудовим традиціям, успішно завершують комплекс осінніх робіт. Торік з роботами у полі впоралися до 13 жовтня. Нинішнього року теж мали вкласти у ці строки, та на заваді стали дощі. Однак сівбу завершили в строк і посіяли озимі на площі понад тисячу гектарів, рапс – на 78 гектарах. На день відвідин тракторної механізаторам

залишилося лише зібрати зернову кукурудзу на 100 гектарах, суданку на насіння на 5 гектарах, соняшник – на 200 гектарах. До речі, на сьогодні у бригаді урожайність олійної культури одна з найкращих – намолочують по 23,6 центнера насіння. Якщо не завадить негода, роботу у полі трударі планують завершити за 7 – 10 днів.

У розмові з бригадиром ми обговорювали багато питань із життя колективу. І всі вони здебільшого зводилися до одного: головне у досягненні успіхів – люди, їх самовіддана праця і селянська мудрість.

Керівник бригади тепло говорив про своїх перших помічників – ветеранів-механізаторів Василя Івановича Шамрицького, Геннадія Васильовича Рябка, про молодих працьовитих механізаторів Віктора Заболотного, Андрія Гаврильченка, Михайла та Олександра Косаренків, умілого майстра широкого профілю Володимира Черненка та інших.

* * *

За трудові успіхи у 2002 році було відзначено Почесною грамотою обкому профспілки і головного управління сільського господарства і продовольства інженера-будівельника, голову профкому ТОВ «Агро-Континент» І.Д.Сахна.

За вагомий внесок у збільшення сільгосппродукції директора ТОВ «Агро-Континент» Д.Д.Сахна відзначено листом-подякою голови облдержадміністрації, а головного інженера В.О.Дяченка – грамотою райдержадміністрації.

У 2002 році найкращих результатів у праці добилася доярка О.І.Рось, котра надоїла від кожної закріпленої за нею корови по 3062 кілограми молока.

Головами Верхньотерсянської сільради були:

- 1929 р. – Л.О.Шпундра
- 1929 –1930 рр. – Марія Дяченко
- 1930 р. – Продан
- 1929 –1934 рр. – Григорій Федорович Яковенко
- 1935 р. – Олександр Дмитрович Котко
- 1936 –1938 рр. – Таран
- 1941 р. – Василь Лукич Прихідько

- 1943 –1944 рр. – Семен Ілліч Зачепило
- 1948 –1953 рр. – Микита Пилипович Божко
- 1957 р. – Прокіп Андрійович Коломоєць
- 1967 –1982 рр. – Катерина Тимофіївна Шрамко
- 1986 –1989 рр. – Любов Володимирівна Тилик
- 1990 –1992 рр. – Тетяна Олексіївна Заїченко
- 1992 –2002 рр. – Дмитро Павлович Сахно
- з 2002 р. – Володимир Леонідович Застрожніков

* * *

У кінці березня 2003 року район відзначав своє 80-річчя. З нагоди цього голова райдержадміністрації І.О.Бірюков нагородив регіональною медаллю «За заслуги перед Гуляйпільським краєм» Героя Соціалістичної Праці Олександра Олександровича Зачепила (посмертно), заслуженого агронома України, головного агронома колгоспу імені Леніна (1955-1989) Миколу Михайловича Мавроді, директора ТОВ «Агро-Континент» Дмитра Дмитровича Сахна, ветерана праці, голову колгоспу імені Леніна (1975-1997) Віктора Васильовича Шаровського, а іменним годинником «За заслуги перед Гуляйпільським краєм» – свинарку Тамару Михайлівну Тетянченко, завідувачку фельдшерсько-акушерським пунктом села Верхня Терса Антоніну Іванівну Шишку.

Тоді ж Кабінет Міністрів України нагородив Почесною грамотою директора товариства Дмитра Дмитровича Сахна, а Запорізька обласна рада – механізатора Олександра Івановича Косаренка.

У ювілейній доповіді голова райдержадміністрації серед інших згадав і Героя Соціалістичної Праці Олександра Олександровича Зачепила, голову колгоспу Віктора Васильовича Шаровського, механізатора Михайла Івановича Косаренка.

Велике бачиться на відстані...

Високі врожаї зернових та інших сільгоспкультур, успіхи у виробництві молока та м'яса, стабільна й злагоджена робота ТОВ «Агро-Континент» з року в рік зміцнюють добру славу про верхньотерсянських трударів. Це міцне багатогалузеве господарство високої культури землеробства у районному рейтингу господарювання займає одне з чільних місць.

Час довів, що люди у товаристві працьовиті.

* * *

2003-й рік видався вкрай складним для гуляйпільських хліборобів, у тому числі і верхньотерсянських. І хоч ранні зернові засмутили їх, та кукурудза і соняшник порадували високими врожайями, що дало змогу дещо покращити економічне становище господарства.

* * *

У ТОВ «Агро-Континент» з-поміж інших галузей сільськогосподарського виробництва рільництво є найбільш пріоритетним. Господарство десятки років славиться хліборобськими здобутками, високою культурою землеробства. Тут живуть і трудяться працьовиті і дбайливі люди – досвідчені майстри зернових ланів. Нинішнє ТОВ «Агро-Континент» – економічно міцне, має потужну матеріальну базу. Велика заслуга в цьому механізаторів господарства. Вони постійно дбають про те, щоб затрати на придбання тракторів та інших машин окуповувалися в найстисліші строки, а робочий вік кожної машини перевищував планові розрахунки. Ніколи не забувають хліборобського правила: «Для високої агротехніки потрібна справна і надійна техніка».

У районі, напевно, не пам'ятають випадку, щоб верхньотерсянські механізатори спізнилися з виконанням якоїсь роботи у полі. Та й не дивно, бо тут все робиться організовано, продумано і з високою відповідальністю. Славні хліборобські традиції передаються з покоління в покоління, особливо – шанобливе ставлення до техніки. Бо кожен розуміє, що утримання машинно-тракторного парку в робочому стані – основа найраціональнішого його використання.

Трударі тракторної зацікавлені в тому, щоб доручена їм техніка була вчасно відремонтована у міжсезоння і не простоювала в загінках гарячої пори. Цю роботу слід виконувати якісно і, щоб головне, – не поспіхом. Ось чому ремонт техніки в «Агро-Континенті» розпочинають, як правило, відразу ж після завершення робіт у полі. Торік, наприклад, до цієї роботи приступили 15 жовтня. За два місяці полагодили всі борони, зчепи, культиватори, сівалки, колісні трактори. За теплої днини ремонт займалися надворі, а коли похолоднішало – у приміщенні майстерні, де є всі умови для ремонту і відповідні засоби для того.

* * *

7 квітня 2004 року у Верхній Терсі проходила Всеукраїнська акція «Благоустрій України». Ось що про її хід розповів сільський голова В.Л.Застрожніков:

– Ви не повірите, нарешті я діждався моменту, коли сільській раді допомагають по-справжньому, – поділився Володимир Леонідович.

Традиційно так склалося, що кожної п'ятниці товариство виділяє транспорт для збирання сміття по території ради, тобто саме п'ятниці у нас стали санітарними днями. Що стосується нинішньої весняної толоки, то вчора ми завершили виконання всіх заходів по благоустрою території. А ними передбачалося: наведення порядку на вулицях, подвір'ях, присадибних ділянках, впорядкування братських могил, кладовища, побілка дерев, вирубування сушняку і кущів. Але цим заходи по благоустрою не завершилися, вони триватимуть впродовж року, бо чисто не там, де прибирають, а де підтримують порядок. Вчора на толоці працювали загалом близько 80 чоловік.

Про те, як працюється органам місцевого самоврядування, 4 серпня 2004 року розмова із головою Верхньотерсянської сільської ради Володимиром Леонідовичем Застрожніковим:

– Володимире Леонідовичу, традиційне запитання: з якими проблемами, питаннями здебільшого звертаються люди до сільради?

– Верхньотерсянська сільрада об'єднує чотири села: Верхню Терсу, Цвіткове, Гірка і Криничне, де мешкає 1100 осіб. Наша сільська рада, без перебільшення працює під гаслом «Вся влада – радам». І люди приходять до нас із найрізноманітнішими питаннями – від найдрібніших до загальнодержавних проблем. Народилася дитина, хтось захворів, померла людина, посварилися з сусідом, виникли земельні спори – йдуть до сільради. За законом про місцеве самоврядування повноважень у голови сільради достатньо. Але хоч яким гарним був би закон, без фінансів нічого вирішити не можна. Та тут у нас, можна сказати, все нормально, бо маємо поруч людину, котра нас постійно підтримує і розуміє всі наші біди. Це – директор ТОВ «Агро-Континент».

– То що ж вдалося вирішити?

– У фінансових питаннях ми, зрозуміло, діємо лише в межах, передбачених бюджетом. Але велику допомогу у вирішенні проблем сільчан, як я вже говорив, надає базове підприємство.

Ось такий приклад. Тривалий час мешканці вулиць Леніна та Гагаріна відчували нестачу питної води, бо свердловини, з яких подавали її, відпрацювали свій ресурс. При допомозі депутата районної ради О.О.Кірієнка, котрий підтримав прохання своїх виборців, були виділені кошти і пробурена нова свердловина. Місцеве господарство допомогло придбати башту, насоси, труби, завершити монтаж і підключити до водопровідної мережі. У недалекому майбутньому ми плануємо з'єднати водопровідну мережу у с.Верхній Терсі, щоб за будь-якої ситуації люди були з водою.

Продовжуючи цю тему, скажу, що ТОВ «Агро-Континент» передало нам у комунальну власність водогони, але, розуміючи складність ситуації, вони це майно взяли в оренду. І, беручи за водопостачання незначну плату, повністю забезпечують сільчан водою.

Велику увагу товариство приділяє відпочинку і дозвіллю своїх працівників, молоді, дітей. Так, нинішнього літа всі діти, які бажали, мали змогу безплатно відпочити в оздоровчому таборі «Алтагір». Але, щоб це відбулося, скільки зусиль доклали голова профкому товариства І.Д.Сахно і казначей Л.Л.Мезенець! Всі клопоти по оформленню документації, проходження медогляду та інші вони взяли на себе. Низький їм уклін і велике спасибі за це.

Далі. Товариство виділило кошти на придбання музичної апаратури для організації і проведення вечорів і дискотек. У 35 тис. грн. обійшлася реконструкція Меморіалу загиблим воїнам та встановлення пам'ятного знака репресованим 30-70-х років.

При допомозі райкіномережі у сільському клубі відновлена робота кіноустановки і тепер 2 рази на тиждень сільчанам демонструють кінофільми.

Для потреб населення відкрили у селі обмінний пункт. І тепер мешканці всієї округи мають змогу здати насіння соняшнику і отримати якісну олію.

– Володимире Леонідовичу, більш детально зупиніться на стані соціальної сфери.

– Порівняно з іншими сільрадами у нашій соціальну сферу збережено. Ми маємо загальноосвітню школу. Школярі – постійні призери обласних і районних олімпіад.

У нашому селі – прекрасний дошкільний заклад, який після перерви ось уже 3 роки поспіль функціонує цілий рік, бо завідувача Н.І.Дяченко вболіває за доручену справу. У зразковому стані

знаходиться ФАП, бо тут теж людина на своєму місці, роботу веде уміло і високопрофесійно, є можливість розширити цей заклад. Будинок культури у нас теж працює, взимку опалюється. Кошти, які виручаємо за оренду магазину, що розташований у клубі, витрачаємо на його ремонт.

Всі ці добрі справи стали можливими, дякуючи депутатському корпусу.

* * *

Сталось так, що 2004 рік приніс зміну керівництва у ТОВ «Агро-Континент». З 10 серпня обов'язки директора почав виконувати Володимир Борисович Щербина. За тиждень роботи нове керівництво прийняло ряд важливих рішень. А саме:

– власникам земельних паїв буде повернуто борг минулого року за оренду землі у розмірі 0,5 відсотка вартості паю;

– з 1 вересня працівникам товариства на 30 відсотків буде підвищена заробітна плата;

– виділені кошти на ремонт даху школи;

– профінансовані роботи по газифікації села Гіркового, до 1 жовтня поточного року в село прийде газ;

– готуються до затвердження ряд важливих програм: розвитку малої переробки сільгосппродукції та зайнятості населення; відновлення тваринницької галузі; газифікація села Цвіткове, виробничих та соціальних об'єктів.

В господарстві завершено силосування, активно йде підготовка до сівби озимих, проводиться повна ревізія та інвентаризація матеріальних цінностей.

* * *

У 2004 році кращими збиральними екіпажами у ТОВ «Агро-Континент» були ті, які очолювали В.В.Подельщикова (комбайном «Дон-1500», зібрано 253 гектари, намолочено 1102 тонни зерна) і В.В.Бодня («Дон-1500», 265 гектарів, 1092 тонни).

* * *

Світлий, щедрий на тепло перший день різнобарвної осені залетів легким вітерецем на щебетливе подвір'я Верхньотерсянського навчально-виховного комплексу, де засмагли після літніх канікул школярі з букетами квітів, схвильовані батьки, зосереджені вчителі та запрошені зібралися на барвисте свято – День знань.

Серед почесних гостей – голова районної державної адміністрації І.О.Бірюков, директор ТОВ «Агро-Континент» В.Б.Щербина, сільський голова Верхньої Терси В.Л.Застрожніков.

Над притихлим зібранням урочисто линуть слова ведучих про красуню осінь, що покликала дітей до школи.

Прапор України під схвильовані погляди присутніх підняли на щоглі учні Віталій Тютюнник і Ольга Дерев'янка, а квіти до братської могили воїнам-визволителям поклала делегація у складі Юлії Бодні, Тетяни Пидорі, Оксани Шаровської, Дмитра Жили.

Із словами вітання до урочистого зібрання звернулася директор НВК Л.В.Тилик.

– Слова вдячності я шлю районній державній адміністрації, особисто Ігорю Олексійовичу Бірюкову, – говорила Любов Володимирівна, – за те, що у нас сьогодні працює будівельна бригада по ремонту даху школи. Щиро вдячна директору ТОВ «Агро-Континент» В.Б.Щербині за матеріальну підтримку та нашому сільському голові В.Л.Застрожнікову за повсякденну допомогу в роботі школи.

Л.В.Тилик щиро подякувала батькам, вчителям, дітям, спонсорам Г.О.Гречишніковій, В.В.Тютюннику, Н.В.Близнюк – всім, хто доклав старання, аби школа радо зустріла дітей.

Вона з гордістю повідомила, що із 13 випускників школи 6 вступило до вищих навчальних закладів, а на їх місце прийшло 15 першокласників з класоводом В.М.Дерев'янка.

Перед присутніми виступив І.О.Бірюков. Він щиро привітав усіх з початком нового навчального року і побажав успіхів у праці, натхнення, удачі.

– Хотів би висловити вдячність, – говорив Ігор Олексійович, – педагогічному колективу Верхньотерсянського навчально-виховного комплексу за сумлінну працю, за внесок у нашу загальнодержавну справу по підготовці майбутнього покоління.

І сьогодні мені приємно вручити грамоту районної державної адміністрації вашому директору Любові Володимирівні Тилик за успіхи, які є в цьому прекрасному колективі, а він є флагманом у підготовці рівня знань учнів і вчителів.

– Дякую вам за працю, Любов Володимирівно, – вручаючи нагороду, наголосив І.О.Бірюков. – Хай вам щастить!

Ігор Олексійович вручив першокласникам на пам'ять сувеніри – альбоми на 200 фотографій.

Відкриття реконструйованого меморіалу в центрі с. Верхня Терса. 2004 р.

Голова районної державної адміністрації виконав ще одну приємну місію: вручив сувеніри кращим шкільним спортсменам Анілі Боровик і Віталію Тютюннику.

Директор ТОВ «Агро-Континент» В.Б.Щербина привітав усіх присутніх із Днем знань, заповнивши, що за тиждень-другий дах на школі буде відремонтовано, «доб'ємо» тепло у музичній школі, в майстерні, а далі займатимемося тим, щоб усі наші випускники були працевлаштовані.

До всіх, хто зібрався на свято, говорили також В.Л.Застрожніков, класовод 1-го класу В.М.Дерев'янка, мати Л.А.Маляревич. Володимир Леонідович вручив паспорти громадян України Володимирі Шаповалу, Ярославу Домашенку і Альоні Бойко.

Квіти вчителям і гостям вручили учні, а Лариса Антонівна за добрим народним звичаєм благословила першокласників хлібом-сіллю і вишитим рушником, щоб він був оберегом на все шкільне життя.

Першим дзвоником у новому навчальному році шкільну тишу розбудили першокласниця Даринка Маляревич і одинадятикласник Дмитро Кучер.

З нагоди 61-ї річниці визволення району від німецько-фашистських загарбників переможцем районного конкурсу в номінації

ЯКОВЕНКО
Андрій Степанович

ШРАМКО
Микола Лукич

ВЕРЕТІЛЬНИК
Семен Іванович

«Краща місцева рада» визнано Верхньотерсянську сільську раду (голова Застрожніков В.Л.).

18 вересня 2004 року. 12 година дня. Біля оновленого і реконструйованого меморіалу за кошти ТОВ «Агро-Континент» у центрі Верхньої Терси людно. Сюди, щоб вклонитися і мертвим, і живим на мітинг прийшли і дорослі, і малі. Серед почесних гостей голова районної державної адміністрації І.О.Бірюков, голова районної ради Є.Г.Коровка, військовий комісар району, підполковник М.А.Борисенко, генеральний директор ТОВ «Долинка» В.І.Лисенко, голова правління ЗАТ «Агронива» М.М.Новохатько, головний лікар Воздвижівської дільничної лікарні В.П.Бут. Тут же директор ТОВ «Агро-Континент» В.Б.Щербина, сільський голова В.Л.Застрожніков, який відкрив мітинг, присвячений 61-й річниці визволення села від фашизму.

На мітингу виступив Є.Г.Коровка.

Євген Григорович, зокрема, сказав: «Шановні ветерани Великої Вітчизняної війни (їх ви бачите на знімках – Авт.), вдови загиблих

і померлих від ран солдатів, дорогі діти, учасники мітингу, у календарі є багато різних святкових дат, але я вважаю, що

одна з найшанованіших – це дата визволення Гуляйполя і території району від німецько-фашистських загартників. І хочу висловити слова вдячності товариству «Агро-Континент», сільській раді за пам'ять про загиблих, вшанування живих, а також за реконструкцію меморіалу». Є.Г.Коровка повідомив, що у найближчі дні Верхньотерсянському НВК буде передано комп'ютерний клас за розпорядженням голови облдержадміністрації, привітав усіх зі святом.

На мітингу також виступили М.А.Борисенко, вчителька І.Л.Мірошніченко, учениця Аня Хохотва, а В.Б.Щербина, вручив дитсадку телевізор, відеоплеєр, магнітофон і різних іграшок на 700 гривень.

Сільський голова передав привіт усім присутнім на мітингу від Є.Г.Лебедєвої з Москви і пообіцяв сфотографувати меморіал і послати їй фотографію, де покоїться прах її родича, що загинув у вересні 1943 року.

В.Л.Застрожніков оголосив, що день визволення стає Днем села і пообіцяв відновити роботу музею, бо історія Верхньої Терси дуже багата. Ось тільки один приклад: наш земляк Микита Олексійович Степаненко визволяв Верхню Терсу, але не дожив до перемоги.

БОГУСЛАВСЬКИЙ
Дмитро Дмитрович

СКОРОМНИЙ
Іван Михайлович

ДЕРЕВ'ЯНКО
Микола Андрійович

КИРИЛЕНКО
Олексій Володимирович

БУЛАХ
Михайло Олексійович

ДЯЧЕНКО
Антон Іванович

На мітингу була хвилина мовчання, квіти і щемні сльози на очах у багатьох верхньотерсянців.

Естафета Пам'яті фінішувала, але ми живі повинні пам'ятати про подвиг воїнів-визволителів, берегти мир на землі, спокій у нашому домі.

15 жовтня 2004 року 11 година дня. Верхньотерсянська ЗОШ I-III ступенів радо зустрічала О.М.Пеклушенка, І.О.Бірюкова, О.Ф.Новікова, С.М.Петрова, Л.Є.Кірієнко, директора ТОВ «Агро-Континент» В.Б.Щербину, сільського голову В.Л.Засторожнікова, а також ветеранів війни Д.Д.Богуславського, О.М.Булаха, І.Т.Домашенка, яким дещо пізніше народний депутат вручив подарунк.

— Я хочу подякувати Олександрю Миколайовичу, — це вже слова І.О.Бірюкова, — за підтримку регіонів. Навіть на особистому ювілеї він попросив у губернатора, коли той запитав, що йому подарувати, щоб запам'яталося, ще один комп'ютерний клас для гуляйпільців. І сьогодні, ми в один день вручаємо три таких класи. І цим не може похвалитися жоден район.

Ігор Олексійович нагадав терсянцям, що за рахунок базового господарства в цьому місяці буде запалено факел у селі Гіркому, а за програмою «Нова взає-

модія», яку започаткував Прем'єр-міністр і яку нещодавно затвердили на зборах активу, включено до газифікації і село Цвіткове.

Крім цього, ведеться широка робота по газифікації виробничих і побутових об'єктів у Верхній Терсі. Це: пекарня, млин і ФАП, який буде обігріватись газом.

— Дорогим подарунком, який отримала школа, — це вже говорить директор Л.В.Тилик, — ми завдячуємо О.М.Пеклушенку, І.О.Бірюкову. І ми безмежно раді, що мрія здійснилася і комп'ютерний клас підключено до мережі Інтернету.

Під оплески присутніх стрічку до комп'ютерного класу перерізають О.М.Пеклушенко та І.О.Бірюков, а відмінники навчання займають місця біля новеньких комп'ютерів.

* * *

19 березня 2005 року районна газета писала:

Близько восьми років тому Ось що він розповів.

у селі Гіркому було прокладено газовідвідні труби від гілки газопроводу, що проходить у селі Верхній Терсі. Далі справа не пішла. Можливо тому, що село вважалося неперспективним, а газифікація вимагала чималих коштів, а, можливо, тоді люди ще до кінця не усвідомили, який добробут несе в дім голу-бе паливо?.. Але мова не про це. Сьогодні у село підведено газ. Сама по собі подія нині вже не дивина. Та відмінним є те, що це перше в районі мале (безперспективне) село, де мешкає всього 70 чоловік і 95 відсотків з яких — пенсіонери, у якому відбулася газифікація.

Із запитанням, як проходила ця потрібна справа, ми звернулися до сільського голови Верхньої Терси В. Л. Засторожнікова.

Газ все більше останнім часом почав входити у життя людей. Тож майже рік тому, зважаючи на прохання селян і турбуючись про їх добробут, ТОВ «Агро-Континент» виділив на газифікацію села 44 тис. грн. Директор його В. Б. Щербина взяв це під особистий контроль.

Для організованого проведення робіт жителі села створили кооператив «Мрія». У різних організаційних питаннях, що повсякчас виникали, їм допомагали також депутати сільської ради. І ось 7 березня газ прийшов у оселі гірчан.

Тепер, погодьтеся, село не можна назвати неперспективним. Сюди на проживання приїхали навіть дві молоді сім'ї. Слід сказати, що вулиця села

постійно освітлюється, керівництво «Агро-Континенту» турбується зараз про те, щоб зробити більш привабливим в'їзд у село, і взагалі робить усе можливе, аби створити людям умови для гідного життя.

Більше того, у ТОВ «Агро-Континент» сьогодні ведуть розмови про газифікацію іншого села Верхньотерсянської сільради – Цвіткового. Для цього вже виготовлено й проектно-кошторисну документацію. І якщо Кабмін країни виконає свою обі-

цянку – виділити для цієї мети фінансову допомогу, як було домовлено при зустрічі з представниками Кабінету Міністрів, що відбулася в Гуляйполі у грудні минулого року, то, як кажуть, за нами справа не стане.

Користуючись нагодою, хотілося б сказати теплі слова подяки спеціалістам із міської дільниці по експлуатації природного газу, їх сумлінність в роботі, професіоналізм, значно пришвидшили газифікацію села.

* * *

Напередодні Дня працівників сільського господарства члени ТОВ «Агро-Континент» зібралися у Будинку культури на збори, присвячені завершенню сільськогосподарського року.

У звіті-інформації директор товариства В.Б.Щербина подякував усім селянам за чесну сумлінну працю в полі й на фермі і зупинився на основних результатах праці. Отже, що приніс посушливий рік верхньотерсянцям?

Посіяні 1248 гектарів зернових дали 5200 тонн зерна (середня врожайність склала 41,5 центнера) – 97 відсотків до рівня минулого року. І це, незважаючи на те, що майже чотири місяці не було дощу.

До речі, тільки озимої пшениці зібрали 4200 тонн зерна (середня врожайність 50,1 центнера). Врожайність рекордна! Такого врожаю в господарстві не отримували вже десять років. Це рекорд і в районі.

Озимий ячмінь на 25 гектарах склав урожайність 26,4 центнера. Яровий ячмінь уродив теж по 26,4 центнера з гектара – це другий показник у районі.

Кукурудза на зерно дала з гектара по 37 центнерів (вал близько 500 тонн). Це теж другий результат у районі.

Верхньотерсянці у 2005 році зібрали знову ж таки рекордний урожай насіння соняшнику – по 29,8 центнера з гектара. Його

надбано 2300 тонн. Такого валу в господарстві ніколи не було.

Відрядно, що у ТОВ «Агро-Континент» поряд із рільництвом почали відроджувати тваринництво.

– Якщо торік у нас було 29 основних свиноматок, сказав Володимир Борисович, – то тепер є 150. Зараз іде опорос і ми маємо 1400 поросят. Говорити про якісь успіхи в цій галузі буде просто некоректно. Тому що ми тільки на початку важкого шляху (відновлюємо масу, технологічні корпуси). В наступному році плануємо вийти на 4,5-5 тисяч голів свиней, як цього досягнемо, тоді й говоритимемо чи про успіхи, чи про невдачі.

В.Б.Щербина відмітив, що тваринники на відгодівлі великої рогатої худоби добиваються 800-грамових добових приростів і 400-грамових – на відгодівлі свиней.

– Але найголовніше у нас – це люди, – зазначив Володимир Борисович. – Це їхніми зусиллями досягнуті наші успіхи. Тому кращих ми відзначаємо Грамотами і цінними подарунками. В цьому році збільшили на 30 кількість робочих місць, прийняли на роботу 66 осіб, з різних причин пішло з господарства 33. Сьогодні кількість працездатних у нас налічується 191. Середня місячна зарплата – 620 гривень (торік було 380).

Крім того, на інфраструктуру села вкладено біля 200 тисяч гривень. Господарство допомагає газифікувати село Верхню Терсу, газифіковано ФАП, тракторну бригаду, на черзі – побутові корпуси, тік. Завдань на той рік ще більше. Але про них мова ітиме трохи пізніше. Майбутній рік буде ще важчим, переломним, бо господарство переходитиме з основної галузі господарювання рослинництва на тваринництво, але все це немислимо без наших людей. Тому ми сьогодні підготували святковий наказ, де відзначили кращих із кращих.

Перед тим, як зачитувати наказ, Володимир Борисович надав слово керівнику секретаріату обласної організації Народної партії України І.О. Бірюкову, який привітав від свого імені і керівника партії Голови Верховної Ради Володимира Литвина присутніх із наближенням професійного свята і повідомив, що наступний рік буде роком підтримки аграріїв.

Мені дуже приємно, сказав виступаючий, що Верхня Терса відновила свої позиції і стає найкращим господарством у районі, має найкращі показники у всіх сферах виробництва. Ваша сільська рада, ваші села є кращими в районі і за санітарним станом,

і за культурою. І це заслуга присутніх у цьому залі, мешканців населених пунктів. На той рік планується на газифікацію села Цвіткового, комплексу витратити 300 тисяч грн. І.О. Бірюков вручив кращим трудівникам Грамоти і цінні подарунки. (Хто їх отримав, перелічувати не будемо, – їх дуже багато). Зазначимо, що скутери (мопеди) прямо на сцені отримали члени передового збирального екіпажу у складі комбайнера В.В. Бодні, його помічника С.П. Тимоніна, водія В.В. Пидорі. Вони комбайном «Дон-1500» зібрали 355 гектарів зернових і намолотили 820 тонн зерна.

За ними у період жнив тракторист В.А. Заболотній обробив 400 гектарів стерні своїм «Кіровцем» і отримав в нагороду також скутер.

Один за одним механізатори, водії, тваринники, соціальні працівники і спеціалісти під оплески присутніх піднімалися на сцену за винагородою за труд і від уваги та гордості у них сяяли посмішки на устах.

Гарного настрою, бадьорості, ентузіазму верхньотерсянцям додали і словом, і піснею заслужені працівники культури України, поет, голова обласної організації Національної спілки письменників України земляк Григорій Лютий та співак і композитор із Запоріжжя Анатолій Сердюк.

На щемливе слово поезії чи розвихрене слово пісні глядачі бурхливо реагували, нагороджуючи гостей щедрими оплесками, які провели чудовий концерт. За це їм широко подякував сільський голова В.Л. Застрожніков.

* * *

28 грудня 2005 року у ТОВ «Агро-Континент» сталася подія варту уваги: почала виходити у світ газета «Терсянський вісник» форматом А-4 на чотирьох сторінках. Засновником і видавцем її стало ТОВ «Агро-Континент», а головним редактором директор товариства В.Б. Щербина, літературним – М.І Міщенко. У зверненні до сельчан він зазначив, що найперша мета цього видання – інформувати усіх вас про суспільно-політичне життя в господарстві, районі та за його межами.

Редакція постарається доповнити сторінки газети конкретними фактами з вашого виробничого і громадського життя, чого дуже бракує в періодичних виданнях, які ви отримуєте.

А ще літературний редактор обіцяв «по-новому подивитись,

які творчі і майстровиті люди живуть і трудяться поруч. Не залишено без уваги і тих, хто віддав багато сил і здоров'я, створюючи загальний добробут. Буде започатковано публікацію матеріалів з історії села».

Виконуючи цю обіцянку вже в першому номері газети появилася рубрика «Нариси з історії села», «Таланти твої, Терсянщина».

Директор ТОВ «Агро-Континент» В. Щербина підбив підсумки господарського року, що минув, не забув сказати про здобутки. А головне – це те, що всі досягнення і здобутки були б неможливі без сумлінної праці трудівників господарства. Це М.І. Косаренко, Ю.А. та І.В. Нода, О.В. Нізніченко, В.А. Дейнега, О.О. Шаровський, О.П. і С.П. Тимошин, С.В. Плясецький, С.А. Лютий, В.М. Личман, О.О. Колісниченко, С.П. Бодня, В.І. Шепель, Г.В. Рябко, Р.А. Шаповал, А.В. Качан, Т.П. Авагян, Л.Д. Холод, С.Г. Гліджин, Н.М. Дерев'яно, В.І. Савоста, В.А. Заболотний, В.В. Педора, Н.І. Славик.

В першому номері «Терсянський вісник» вмістив розповідь голови виконкому сільської ради В. Застрожнікова під назвою «Спільними зусиллями». Прочитаємо її:

Виконавчий комітет Вехньотерсянської сільської ради постійно приділяє увагу розвитку соціальної інфраструктури села. Однією з головних проблем став ремонт водопроводу до ФАПу. Під час газифікації котельні ФАПу, з допомогою ТОВ «Агро-Континент», передбачливо було зроблено бойлер для гарячої води (хоча водогін вже не діяв більше 15 років). Не маючи коштів на ремонт водопроводу, виконавчий комітет звернувся за допомогою до керівництва місцевого господарства, підприємців села, які відгукнулися на прохання.

Тому широко дякуємо підприємцям Гречишніковій Г.О., Шаповал П.П., Релушко Р.О., Тютюнник В.В., Близнюк Н.В., директору ТОВ «Агро-Континент» Щербині В.Б., директору ТОВ «Фортуна» Чепіжко В.А. за допомогу в ремонті водопроводу.

Особливо хочеться відзначити директора ТОВ «Фортуна» Чепіжко Віталія Анатолійовича. Він хоч і проживає у сусідньому Пологівському районі, але жодного разу не відмовив у благодійній допомозі сільській раді.

Територія Верхньотерсянської сільської ради одна з небагатьох у районі, яка освітлюється. Основний тягар по ремонту електромереж та оплати за електроенергію взяло ТОВ «Агро-Континент».

Хоча до окремих вулиць ще руки не дійшли. На що є об'єктивні причини. Скажімо, по вулиці Мічуріна ніяк не вдається відремонтувати лінію освітлення, на інших бракує електролампочок. Нагадаю, що за освітлення вулиць щомісяця потрібно платити влітку 600–700 гривень, а взимку – 1200–1400. Частково сільська рада оплачує ці послуги зі свого бюджету, але основне фінансування йде за рахунок ТОВ «Агро-Континент», за що висловлюю щире подяку директору Щербині Володимирі Борисовичу.

Виконком сільської ради і надалі вестиме планомірну роботу щодо розвитку і вдосконалення інфраструктури сільської території.

28 грудня 2005 року «Терсянський вісник» розповів про «Світ її добра і краси»: про майстриню народної вишиванки Катерину Іллівну Качан.

Нашу рукодільницю Катерину Іллівну Качан у селі знає кожен. Вона – велика хранителька чистоти народних традицій, справжній майстер такого витонченого і прекрасного народного мистецтва, як вишивка. Частенько гостюють у знатної вишивальниці допитливі дітлахи. Нещодавно на гостину до неї завітали учні 5 класу місцевої школи.

Аж ось і чепурний будинок Катерини Іллівни. Привітна господиня радо зустрічає і відразу помічаємо, що тут живе не звичайна жінка, а майстриня: в невеликому коридорчику на стіні висить рушник, оздоблений прекрасним українським орнаментом.

Проходячи далі у будинок і мимоволі, не змовляючись, діти вигукують – Ой, як тут гарно!

Кімната, яку вони захоплено оглядають, – справжня українська світлиця.

Рушники, килими, картини – на стінах, штори – на вікнах, скатертини – на столах, килимки – на стільчиках. І усе це вишите її умілими руками.

Ось на стіні рушник із голубого полотна, на ньому витворені дивовижної краси квіти, їх створила рука справжнього художника. Над численними фотокартками, колись великої родини Катерини Іллівни, висить іще один рушник. На ньому гладдю вишита постать дівчини з відерцем, а біля неї – чапля. Ніби сама народна пісня перелилася на полотно. Недарма ж майстриня каже, що за вишиванням у неї душа співає.

Під рушником – диво-картина з казковим павичем. Не віриться, що це ручна робота. Діти підходять, придивляються, пробують руками, а майстриня

тільки посміхається, мовляв, дивіться, якщо не вірите. Аж ж це копітка робота, щоб отак ниточка до ниточки, стібок до стібка. Але Катерина Іллівна заперечує:

– Для мене, говорить вона, – це не праця, а улюблена справа. Я відпочиваю за шиттям і забуваю про всі неприємності, горе, проблеми, ніби поринаю в якийсь інший світ, сповнений добра і краси.

Помічаємо, що більшість робіт майстрині виконані гладдю. Каже, що таких тонких переходів кольорів і відтінків можна досягти лише за допомогою цієї техніки вишивання.

Нашу увагу привертає яскравий килим, від нього дійсно не можна відвести очей. Стилізований візерунок – квіти у листі, різнобарвні метелики, а головне – кольори, які створюють ілюзію легкості, роблять цей витвір витонченим. Взагалі, Катерина Іллівна дуже любить вишивати квіти, вони у неї скрізь: на килимах, картинах, рушниках, серветках, скатертинах.

Майстриня запрошує до іншої кімнати. Обставлена вона скромно, але як затишно тут! На всю стіну квітчастий килим, біля стіни ліжко, застелене помережаним покривалом, на ньому складені, за давнім звичаєм,

одна на одну подушки, наволочки на них, звичайно ж, вишиті невтомною трудівницею.

Зацікавлено розглядаємо вишиванки нашої майстрині, а вона все розповідає й розповідає про свою улюблену справу і може говорити про неї годинами. Виявляється, усі ці прекрасні квіти народжуються в її душі й уяві, часто навіть сняться вночі. Тоді вона прокидається, швидко малює візерунок на папері, а вдень вишиває на тканині.

– Катерино Іллівно, а де берете матеріал для вишивання, купуєте в магазині?

– Здебільшого, – відповідає майстриня, – розпускаю на нитки старі речі.

Нам просто не віриться, що такі чудові візерунки можна творити звичайними нитками, та ще й зі старої вишиванки. Продовжуємо далі розмову дізнаємося, що вишивкою Катерина Іллівна захопилася вже у зрілому, 30-річному віці. Як же це було?

Одного разу Катерина зайшла в гості до сусідки і побачила на столі серветку, на якій була вишита гілка бузку на чорному фоні. Краса побаченого полонила вразливу і чуйну душу молодої жінки. І вона вирішила спробувати сама.

Самотужки, крок за кроком, почала оволодівати цим непро-

стим мистецтвом. Завдяки на-
полегливості, великому бажан-
ню, праці й вродженому відчут-
тю кольорів Катерина Іллівна
досягла великої майстерності у
мистецтві вишивання.

— Спочатку нічогісінько не
виходило! Всі руки були поко-
лені, — згадує вона. — Але потім
такі гарні вишивки народились,
що й самій не вірилось.

Власними вишивками Кате-
рини Іллівни прикрашена вся
хата. А у скрині скільки всього!

— Коли виходили заміж
мої доньки Надя, Ніна і Люба,
благословляла їх рушника-
ми, вишитими своїми руками,
— з гордістю говорить Катерина
Іллівна. Як була молодшою, —
далі веде мову, — то вишивала
не часто, ніколи було — робота,
сім'я.

Працювала на фермі дояр-
кою, дома господарство, дітей
трійко, чоловік. Але все одно,
як тільки з'являлася вільна
хвилинка відразу бралася за ви-
шивання. Донькам оздоблювала
платтячка, бо жили бідно, ново-
го не купиш, а прикрасила стар-
реньке темне платтячко квіточ-
кою — і воно, як нове. Подругам
прикрашала сукні, вони й досі
згадують. Чоловік, було, трохи
сердився, що я не могла відмо-
вити людям. А для мене робити
людям радість — велика втіха.
Свої роботи я дарую сусідам,

друзям, гостям. І роблю це, по-
вірте, з великою радістю і лю-
бов'ю. Я ніби здоровішаю, як
бачу щасливі очі людей.

Подаровані Катериною Іл-
лівною вишиванки є і в школі,
і в дитячому садку, і в Будинку
культури.

Своє мистецтво майстриня
неодноразово демонструвала на
виставках народної творчості в
рідному селі, у районі й облас-
ті. Наша славна землячка наго-
роджена пам'ятними диплома-
ми. А ще вона дуже пишається,
що її рушники побували аж у
Москві у Зоряному містечку, де
мешкали космонавти.

Вишиванки Катерини Іллів-
ни дарували іноземним делега-
ціям, які в 70–80-ті роки були
частими гостями у Верхній
Терсі.

Восени 2003 року в нашу
школу завітав гість із США,
учитель історії. Учні подару-
вали йому рушник, вишитий
Катериною Іллівною. Вони роз-
повіли гостю, що рушник — це
одвічний символ українського
народу. Взявши його до рук, за-
океанський гість сказав, що такі
рушники можуть творити лише
дуже талановиті й працьовиті
люди, і якщо Україна має та-
ких людей, таку давню і багату
культуру, то у неї обов'язково
буде велике майбутнє.

Ми поцікавилися у май-

стрині, чи вміють вишивати
її доньки й онуки. У відповідь
вона показала маленьку поду-
шечку, на якій були вигаптува-
ні дві великі троянди. Катерина
Іллівна з гордістю сказала, що
це робота її правнучки.

Як добре, що творчість такої
великої майстрині продовжує
жити в її дітях, онуках і прав-

У номері третьому газети, який пішов до верхньотерсянців у
січні 2006 року, вчителька місцевої загальноосвітньої школи Ірина
Мірошниченко повідала читачам про самотнього художника,
який живе у селі, Анатолія Григоровича Єременка.

Народився він у буремно-
му 1941 році 20 листопада у
невеликому хуторі Рівний, що
на Гуляйлільщині, в родині
сільських учителів. Маленька
хатинка, що потопала в буйній
зелені старого саду, була напо-
внена щирою любов'ю до люд-
ської праці. Його матір за висо-
кі досягнення на учительській
ниві було нагороджено медал-
лю Макаренка, а бабуся чудово
вишивала хрестиком, гладдю:
з-під голки народжувались пре-
красні краєвиди українського
села, дивовижні птахи та чарів-
ні квіти.

Можливо, саме в цих ба-
бусиних вишиванках малень-
кі оченята зуміли розгледіти і
полюбити на все життя красу,
відображену на полотні. Бабуся
допомогла дитині зробити перші

нуках. Дехто з учнів нашого
класу, вражений красою робіт,
загорівся бажанням створити і
свою вишиванку. А це значить,
що самотнє українське мис-
тецтво пустить молоді пагони і
розквітне у майбутньому з но-
вою силою.

О.Тилик,
кл. керівник 5-го класу

кроки на творчій ниві — навчи-
ла його вишивати хрестиком,
а на шкільних уроках малю-
вання у нього проявився хист
до живопису. Перший же його
малюнок зацікавив учителя.
В роботах цього талановитого
учня відчувався талант майбут-
нього митця. Та життя розпо-
рядилось по-своєму. А поки що
з'являються один за одним нові
його малюнки: портрет Тараса
Бульби, золоте поле пшениці,
одинокі дерево край села, до-
бре, усміхнене обличчя дідуся
та багато інших.

Швидко промайнули шкіль-
ні літа, й Анатолій Григорович
іде до лав Радянської армії.
Потім була праця кіномехані-
ком, електриком, навчання у
Дніпропетровському інститу-
ті сільського господарства, а в

1981 році він переїздить до нашого села, де і працював у колгоспі імені Леніна на різних посадах аж до самої пенсії.

І вже на пенсії (1996 р.), коли з'явився вільний час, не треба було нікуди поспішати, у нього знову прокинулось бажання малювати. Він згадав про свої масляні фарби, пензлі і написав портрет дружини. Так розпочався другий період творчого шляху нашого односельця. З'являються нові картини: натюрморти, пейзажі, портрети друзів, дітей. Особливо вдаються йому картини природи.

Звідки береться вміння відтворити побачене? «Природа – неперевершений майстер фарб, кольорів і відтінків. Вона зачаровує і облагороджує людину, – говорить Анатолій Григорович. – До природи, як до близького друга, звертаюся зі своїми radoшами й сумом. Не можу залишитись байдужим, коли бачу, як сідає сонце, падає жовтий лист з берези, як комаха повзе у траві... Адже це цілий світ! Треба тільки зуміти відобразити його.

Природа дає йому найглибші уроки прекрасного. Він зачарований її величчю і врочистістю, яка пробуджує високі думи про вічний людський неспокій, підносить над усім дрібним, мізерним, змушує замислитись

над собою. «Ой, як він любить квіти! – говорить про нього дружина Ніна Петрівна. – Прості польові маки, ромашку, волошки, дзвіночки...» Саме так і виникли чудові літні та осінні пейзажі, пейзажі на зимову тематику – «Зимовий ліс», «Весна», «Літній вечір», «Пізня осінь», а також картини улюблених квітів – «Бузок», «Тюльпани», «Польова ромашка», «Маки», «Троянди».

Анатолій Григорович у захопленні від робіт І. Айвазовського і з великим бажанням робить копії з репродукцій картин відомого художника: «Дев'ятий вал», «Морський бій», «Нічне море». Є у його колекції копії з картин В. Васнецова «Альонушка», «Три богатирі».

Анатолій Григорович техніку пензля опановував самотужки, але йому бракувало досвіду. Та ось одного разу доля подарувала йому зустріч з професійним гуляйпільським художником Григоруком Віктором Петровичем. Саме від нього Єременко дізнався про техніку розмішування та накладання фарб, поєднання кольорів та відтінків. Віктор Петрович порадив дістати книгу Сланського «Техніка живопису», яка потім стала найціннішим дороговказом для нашого земляка.

З кожним роком роботи

Анатолія Григоровича ставали більш професійними, бо значно зросла його майстерність. Це такі як «Ісус Христос», «Вечір на Рейні», «На острові Хортиця», «Під селом Новопетрівка», «Весна на річці Гайчур», «Шторм». Його колекція нараховує більше тридцяти картин. Художник говорить: «Секрет успіху полягає у ретельній підготовці полотна. Неабияке значення має якість його ґрунтовки. Нерівності відшліфовую. Завершену картину просушую не менше року, а потім покриваю прозорим лаком. Картини на полотні, на ДСП, на фанері».

* * *

21 січня 2006 року своїми планами і задумами ділився головний агроном «Агро-Континента» В.І. Ониськів:

– Зважаючи на посушливе літо, восени склалися несприятливі умови для сівби озимих. Тому посіяно їх у господарстві (гадаю, не тільки в нашому) значно менше запланованого: 346 гектарів – пшениці і 232 гектари – ячменю. На жаль, сьогодні стан посівів викликає велику тривогу. Після дощів, які пройшли у жовтні, вони почали активно сходити, і це приємно радувало око. Але далі через нестачу тепла рослини не утворили нормальних вузлів кушення. І тепер посіви повністю залежать від умов, що складуться протягом січня–лютого. А вони, як бачимо сьогодні, не дуже сприятливі. Та все ж надії ніколи не полишають хліборобів. Постараємось вжити усіх заходів, аби зберегти насінницькі площі.

– Насінню якого сорту пшениці ви надаєте перевагу?

– Елітним сортам вітчизняного виробництва. Це, зокрема, – «Дріада-1», «Одеська-267», «Пріма-Одеська», «Дальницька». Вони добре зарекомендували себе на наших землях і дають непогану віддачу, звичайно, при високій технології вирощування.

– Яка структура посівних площ?

– Цього року плануємо збільшити кормову групу (оскільки господарство нарощує поголів'я худоби) і дещо зменшити посіви пшениці і соняшнику. Зокрема, ярий ячмінь займе 650 гектарів, горох – понад 200, соя – близько 300 і кукурудза на зерно – більше 250 гектарів. Як уже говорив, планомірно скорочуємо посіви соняшнику. Нинішнього сезону він займе 680 гектарів (торік мали 800, позаторік – 900). Це робиться для того, щоб зменшити так звані технологічні навантаження на поля. Що стосується цієї рослини, плануємо закласти випробувальну сортодільницю, де буде висіяно демонстраційні посіви 11 гібридів соняшнику, що дасть змогу визначити, який з них найбільш придатний для наших кліматичних умов і нашої степової зони. Як і торік, площі засіватимемо насінням іноземних фірм «Сінгента» і «Піонер», бо впевнились, що воно дає відмінний результат. До речі, і кукурудзу сіятимемо з гібридів фірми «Піонер».

– Що можете сказати про удобрення посівів?

– Можу сказати одне, що без добрив, як і без інших складових врожаю, добрих посівів чекати нічого. З осені при оранці ґрунту завжди вносимо органіку (десь більш ніж на 100 гектарів), а також при сівбі і для підживлення озимих міндобрива. Сьогодні господарством укладено контракти на поставку їх близько 200 тонн. Загалом на засоби захисту рослин плануємо цього року спрямувати не менше 300 тисяч гривень.

Василю Іллічу, що допомогло вам минулого року зібрати добрий врожай зернових і рекордний (28,9 центнера з гектара) – соняшнику?

– Чинників цього немало, серед яких і правильно підібрані попередники, використання якісних сортів насіння, удобрення і вчасне підживлення посівів, дбайливий догляд за ними тощо. А головне, вважаю, сумлінна праця людей, які трудяться на землі з діда-прадіда і всім серцем вболівають за хліборобську справу.

Я б додала ще один дуже важливий чинник – висока культура землеробства, яка притаманна господарству з давніх-давен (ще коли називалось артілью «Комунар», а згодом – колгосп імені Леніна...) і яка завжди приносила йому і зараз приносить вагомі успіхи.

– Ваші побажання трудівникам господарства.

– Для хліборобів немає легких років, кожен з них по-своєму складний і непередбачуваний. Саме таким очікується і рік ниніш-

ній. Але надіюсь, що в усіх нас, як завжди, вистачить сил, уміння і терпіння, аби виконати намічені плани. Чого і бажаю усім трудівникам, а ще – здоров'я і всіляких гараздів у житті.

* * *

У четвертому номері газети «Терсянський вісник» 2006 року із звітом про роботу за останні чотири роки виступив сільський голова В.Л. Застрожніков:

В квітні 2002 року територіальна громада довірила мені очолити виконавчий комітет Верхньотерсянської сільської ради. Слід відразу оговоритись, що справи виконавчого комітету, які мені передал Дмитро Павлович Сахно і Лідія Петрівна Давиденко були в зразковому стані. Хотілось подякувати колишньому сільському голові Д.П.Сахну і секретарю сільської ради Л.П.Давиденко за належну роботу, проведену по розпаюванню майна колишнього колгоспу імені Леніна.

В 90-х роках минулого століття вся відповідальність за роботу на селі покладалась на виконавчі комітети. Але жодна перевірка чи то прокуратури, чи то інших контролюючих органів не виявляла порушень і зловживань. Що є наслідком великої роботи, проведеної Д.Л.Сахно і Л.П.Давиденко.

З 1 січня 2002 року в роботі сільських рад сталися кардинальні зміни. Зокрема, на баланс сільських рад передано заклади культури, освіти, охорони здоров'я. А це означало, що із бюджету сільських рад необхідно виплачувати заробітну плату вчителям, медикам, культпрацівникам. Загалом це – 56 чоловік. Крім цього, за рахунок сільського бюджету слід було розраховуватися за спожитий газ, електроенергію, харчування дітей в дошкільному закладі, утримувати в належному стані соціальну сферу села.

Перехід на обслуговування у Державному казначействі означав потрібний контроль за використанням фінансів і так само, мабуть, потрібне збільшення бухгалтерської звітності і документації. Адже Держказначейство контролює використання практично кожної копійки із бюджету сільської ради і без належних обґрунтувань не дасть дозволу на перерахування коштів. Тому, якщо в мого попередника в штаті було три чоловіка, то зараз – шість. Мені, як сільському голові, не раз дорікали, що штат необґрунтовано збільшено, але по-іншому не можна. Більше того,

бухгалтерія сільської ради часто працює без обідньої перерви, нерідко без вихідних і у дві зміни. Причина ще і в тому, що в нашому розпорядженні тільки один комп'ютер, а без відповідної обробки районні служби звітності не приймають. Тому в сільській раді світло горить часто до пізньої ночі.

Я б сказав, що два роки далися мені дуже нелегко, і досі добре не можу зрозуміти, чому багато повноважень і обов'язків, а фінансування і допомоги з боку районних служб вкрай недостатньо. Як результат, 90 відсотків свого робочого часу доводиться втрачати на виконання районних директив, наказів і різного звітування. А вже до конкретних справ сільської громади інколи і руки не доходять. Звичайно, хотілось би зробити значно більше для сільчан, які мене обрали головою. Хоча набувши певного досвіду, та й, мабуть, авторитету, сьогодні вдається займатися конкретними проблемами, яких дуже багато.

За звітний період вдалось поліпшити стан об'єктів соціального призначення. Вперше за 30 років капітально відремонтовано дах школи, та з сільського бюджету виділено 12 тисяч гривень і 20 тисяч – за рахунок ТОВ «Агро-Континент». Приведено в належний стан опалення шкільної майстерні і музикальної школи, закуплено меблі для школи, організовано харчування дітей. Полагоджено дах на Будинку культури, газифіковано, і підведена вода до ФАПу. Для дитячого садка придбано телевізор, відеомагнітофон, різні іграшки. Постійно надавалася допомога в ремонті приміщень школи і дитячого садка.

За рахунок сільського бюджету проведено капітальний ремонт в трьох шкільних кабінетах, де через аварійний стан діти не навчалися вже три роки. Із нашого бюджету організовано повноцінне харчування в дитячому садку і учнів 1-4 класів.

Особисто мною проведена значна робота по організації в підсобному приміщенні ФАПу обмінного пункту, де можна обміняти насіння соняшника на олію, Пологівського ТОВ «Фортуна». І сьогодні наші мешканці мають вибір олії за якістю з різних олійниць. А до бюджету сільської ради щороку нараховується приблизно 1700 гривень орендної плати. Ці кошти повністю пішли на ремонт ФАПу. І мешканці села, мабуть, помітили, що там додалось два кабінети, хоча справа по удосконаленню цього закладу ще не завершена. Плануємо устаткувати жіночий і дитячий кабінети і кабінет для процедур.

В дитячому садку перероблено систему опалення (встановили додаткові батареї в спальні дошкільнят та першокласників. Температура в цих приміщеннях складає 18–22 градуси тепла. Дещо нижча температура в навчальному приміщенні першокласників, тому влітку там буде проведено відповідний ремонт.

В приміщенні Будинку культури відкрито магазин і в бюджет сільської ради щорічно надходить 1200 гривень орендної плати. Зрозуміло, що ці кошти витрачаються на ремонт приміщення цього будинку. Зусиллями працівників Будинку культури відремонтовано фойє, танцювальний зал, ряд методичних кабінетів клубу. На черзі – ремонт даху Будинку культури і центрального залу. До речі, наш заклад культури єдиний у районі, який систематично опалюється.

Для забезпечення населення питною водою створено комунальне підприємство «Водограй». Частина затрат, щоб зменшити плату за воду, взяло на себе ТОВ «Агро-Континент». Спільними зусиллями вдалось зробити замкнуту мережу водопостачання, відремонтувати водопровід по вулиці Гагаріна, пробурити і облаштувати нову скважину (біля колишньої пасіки).

Проблемним залишається відновлення водопостачання в селах Цвіткове та Гірке.

Цьогорік закінчено газифікацію Верхньої Терси, яка почалася ще при керівництві В.В.Шаровського. Саме йому слід завдячити за передбачливість і наполегливість у вирішенні постачання голубого палива в господарство. Вирішальну роль у проведенні мереж газифікації відіграли голови вуличних кооперативів О.І.Чучко, В.М.Дерев'яно, В.В.Подельщиков, І.Д.Сахно, А.О.Горобій, О.Ю.Бондзр, а також керівництво місцевого господарства ТОВ «Агро-Континент».

Дуже прикро, що не вдалось вирішити проблеми з місцевим м'ясопереробним комплексом. Я особисто брав участь у більш ніж 50 судових засіданнях. Тричі суди першої інстанції відміняли рішення сесії сільської ради і двічі суди вищої інстанції підтверджували правильність наших рішень, відміняючи судові постанови. За три роки довелось і зі своєї кишені оплачувати судові та дорожні витрати, послуги юриста.

Тільки після втручання директора ТОВ «Агро-Континент» В.Б.Щербини справи зрушили в позитивний бік. Закрито кримінальну справу стосовно сільського голови, виграно суд по землі

з колишніми власниками м'ясопереробного комплексу, подано касаційну скаргу до Вищого господарського суду. Думається, що найближчим часом м'ясопереробний комплекс запрацює.

Для економії бюджетних коштів і підвищення ефективності роботи шкільної котельні, сільська рада взялась до самостійної експлуатації. Влітку полагодили дві системи газових горілок, водяний котел, запущено додатково дві електропомпи, пофарбовано обладнання і т.п. Загалом всі роботи обійшлися в 10 тисяч гривень. І тепер при будь-яких морозах котельня забезпечує теплом об'єкти соціального призначення.

Але для гарантійного теплопостачання необхідно ще багато зробити. Зокрема, тепломережа до дитячого садка і школи не ремонтувалася вже більше 30 років. Зараз ми вивчаємо можливість використання газових турбін, якими можна виробляти і теплову і електричну енергію.

Часто виникають проблеми з платежами за газ, а це – 12–16 тисяч гривень. Тому, щоб вчасно розрахуватися з постачальниками газу і вчасно платити заробітну плату працівникам бюджетної сфери, доводиться відкривати кредитну лінію Держказначейства.

Завдяки ініціативі сільської ради відновлено демонстрацію кінофільмів, відкрито майстерню по ремонту взуття і пошиву одягу. На жаль, майстерня по ремонту взуття економічно себе не виправдала, а кінопрокат буде відновлено весною.

Не вдалось вчасно відремонтувати тротуар по вулиці Леніна (від 1 до 11 будинку), не змогли облаштувати і сільський базар.

На черзі – ремонт і газифікація пошти, ошадної каси, в належний стан потрібно привести і музичну школу.

Хочу наголосити, що коли виникали складнощі у вирішенні сільських проблем, то я особисто звертався до сільчан за порадою і підтримкою. Скажімо, коли постало питання про підвищення плати за воду, то довелось провести дві сходки, вислухати немало докорів, але люди повірили мені, за що я їм щиро вдячний.

Резонансною стала стаття в газеті, де йшлося про те, що в бюджеті сільської ради бракує коштів, а працівники ради отримують премії і матеріальну допомогу при виході у відпустку. Як я вже пояснював, з бюджету сільської ради виплачується заробітна плата 56 чоловікам – Будинок культури, школа, ФАП – все це фактично працівники сільської ради. Коштів у нас завжди бракує і в кінці року районний бюджет дотує наш сільський. Чесно кажу-

чи, доводиться йти на якісь порушення, щоб виплатити, скажімо, медпрацівникам кошти на оздоровлення при виході у відпустку. А щодо премій працівникам управління сільської ради, то судить самі, при посадовому окладі техпрацівниці в 332 гривні, а сільського голови у 243 гривні, чи можна обійтися без додаткових доплат? Сьогодні премії і доплати, по суті, стали законними складовими заробітної плати.

Принагідне хочеться подякувати всім працівникам наших бюджетних установ, ТОВ «Агро-Континент» і жителям сіл, які підпорядковані нашій сільській раді, за всебічну підтримку і допомогу сільській раді. Адже всі успіхи – це результат спільних наших зусиль.

* * *

У квітні 2006 року директор ТОВ «Агро-Континент» В.Б. Щербина розповідав: «Почалась реорганізація нашого товариства. Розмови про це велись давно. Але конкретна робота почалась тільки зараз.

По селу ходили різні слухи, припущення, доходило і до мітингів, але життя не зупинити і об'єднання з колишнім ТОВ «Долинка» нині уже в прикінцевій стадії. Що ж зроблено на сьогодні? Практично завершено укладання договорів оренди землі з пайовиками сіл Долинка, Копанів і Рівне. 95% договорів вже передано на реєстрацію до відповідних органів. Ведеться робота по укладанню договорів із працівниками соціальної сфери. Здійснюється інвентаризація майнових паїв працівників колишнього товариства «Долинка».

Завершується робота по погашенню кредитної заборгованості банку «Аваль», що дозволить вивести із застави будівлі тракторної бригади, гаражів, адмінприміщень і частину техніки, яка необхідна для польових робіт. На жаль, втрачено час розрахунків за кредитами «АвтоЗАЗбанку» і будівлі току перейшли у його власність.

Загалом для збереження інфраструктури села Долинка потрібно погасити близько 2,5 мільйона боргових зобов'язань ТОВ «Долинка» і загалом взаєморозуміння з кредиторами знаходимо.

Вже завершено сівбу ранніх зернових на полях, що перейшли з ТОВ «Долинка». Тепер загальна площа орних земель у господарстві налічує близько 6500 гектарів. Загалом засіяно ячменем

1392 гектари, третикале – 90, горохом – 462, гірчицею – 240, цукровим буряком – 65, кормовим – 5 гектарів.

Озима пшениця на 664 гектарах задовільно перенесла суворі морози і можна сподіватися на непоганий врожай.

Активно ведеться сівба просапних. Всього ними потрібно зайняти біля 2300 гектарів і 600 гектарів – соєю. На городину відводиться 200 гектарів, 800 – під пар.

От що коротко можна сказати про стан справ у рільництві.

У тваринництві плани не менш напружені. На кінець року поголів'я свиней повинно скласти 6000 голів, а дійне стадо – 180 голів. Для цього влітку потрібно привести до ладу всі корпуси свиноферми у Цвітковому, один корпус – на комплексі і один – на молочно-товарному комплексі.

Для збереження кормів проведемо реконструкцію одного корпусу під фуражний склад. Планується придбати ще два міні-комбикормових цехи, щоб кожна свиноферма забезпечувала себе кормами.

Значні надії покладаються на свиноферму в с. Долинці. На ній уже восени буде завезено першу партію свиноматок – 150 голів. А до наступної весни там повинен бути повний цикл вирощування свиней. Всього на кінець року розраховуємо мати близько 500 основних і ремонтних свиноматок.

Сьогодні в господарстві трудиться 270 чоловік. Усі вони забезпечені роботою, а до кінця травня буде додатково створено 20 сезонних робочих місць у польовій бригаді.

Планомірно ведуться польові роботи. Господарство повністю забезпечене посівним матеріалом, засобами захисту і паливно-мастильними матеріалами. А працелюбність і знання наших працівників дозволяють мені, як керівнику, з надією дивитися у майбутнє.

* * *

А такі підсумки роботи мали венхньотерсянці за перший квартал 2006 року:

Доходи по основних видах продукції від реалізації:

Зернових та технічних культур – на суму 432,23 тис. грн.

Свиней – 339 голів, загальною вагою 29,5 тонни на суму 25,95 тис. грн.

Великої рогатої худоби – 3 голови, загальною вагою 1,03 тонни на суму 5,96 тис. грн.

Молока – 30229 кілограмів на суму 30,7 тис. грн.

М'яса (свинини та сала свинячого) – 720 кілограмів на суму 8,92 тис. грн.

М'яса (яловичини) – 259 кілограмів на суму 2,92 тис. грн.

Цукру – 11,51 тонни на суму 40,83 тис. грн.

Борошна – 155,37 тонни на суму 140,3 тис. грн.

Круп (різних) – 54,12 тонни на суму 42,29 тис. грн.

Олії соєвої – 3,36 тонни на суму 7,11 тис. грн.

Загальна сума доходів склала близько 1 мільйона гривень.

Протягом кварталу отримано 62,64 тис. літрів молока, 36,8 тонни приросту свиней, 7,9 тонни великої рогатої худоби.

Придбання паливно-мастильних матеріалів – 163,67 тис. грн.

Придбання запасних частин – 27,33 тис. грн.

Придбання насіння різних культур – 95,27 тис. грн.

Придбання добрив і засобів хімічного захисту рослин – 195,15 тис. грн.

Нараховано заробітної плати – 366,6 тис. грн., при середньомісячній – 650 грн.

Сплачено податків і обов'язкових платежів – 114,36 тис. грн.

Витрачено на газифікацію виробничих та інших об'єктів – 28,36 тис. грн.

Сплачено за енергопостачання – 70 тис. грн.

Загальна сума витрат склала близько 1,2 мільйона гривень.

...Життя продовжується. 2006 рік стрімко набирає розгону. Яким він буде для крайн-верхньотерсянців? Цього ніхто не може передбачити, але хочеться, щоб він був високоврожайним і приніс добро у кожную селянську оселю, а високі зорі провіщали сонячний погожий день над степом, над усією Україною...

Щиросердно дякуємо

Наша розповідь про Верхню Терсу і його мешканців підійшла до кінця. Залишається тільки побажати їм щедрих врожаїв, душевного багатства і надалі під високими зорями виховувати гідних патріотів рідної землі, таких як Олександр Олександрович Зачепило, Микола Михайлович Мавроді, Дмитро Павлович Сахно, Михайло Іванович Косаренко, Любов Володимирівна Тилик і цей список можна продовжувати ще і ще. Та ми цього не будемо робити, а лише щиросердно подякуємо директору ТОВ «Агро-Континент» Володимиру Борисовичу Щербині за допомогу.

Нехай Вам, шановні земляки, роситься, колоситься на многі літа!

З повагою, автори

Використана література

1. ДАЗО, ф.56, оп.1, од. 44, арк.71.
2. Історія міст і сіл Української РСР. Запорізька область. К., 1970, с.286.
3. Запорізький обласний державний архів (ЗОДА), ф. Р 221, оп. 1, спр. 172, арк.81.
4. ДОДА, ф.11, оп. 1, од. 434-6, арк. 784-788, 789.
5. ЦДІА УРСР, ф. 313, оп. 2, спр. 316, арк. 38, 39.
6. ЦДІАК, ф.313, оп. 2, од. 2316, арк. 36.
7. Газета «Известия» (Гуляйполе), 12 лютого 1921 р.
8. Газета «Червоне Запоріжжя», 19 жовтня 1924 р.
9. АПП ЦК КП України, ф. 1, оп. 10, спр. 2252, арк. 182.
10. Запорізький облпартархів, ф.212, оп. 2, спр. 20, арк. 155, 156.
11. Газета «Сталінським шляхом», 7 листопада 1935 р., 12 квітня, 5 травня 1939 р., 1 грудня 1944 р., 1 січня 1945 р.
12. Указ Президії Верховної Ради СРСР від 5 листопада 1970 р.
13. Газета «До комунізму», 28 лютого 1961 р.
14. Газета «Запорізька правда», 23 грудня 1965 р., 19 червня 1966 р.
15. Газета «Зоря комунізму», 2 березня 1967 р., 8 березня, 27 листопада 1969 р., 7 листопада 1973 р.
16. Газета «Комсомолец Запоріжжя», 9 липня 1967 р.
17. Газета «Голос Гуляйпілля», 29 вересня 2002 р., 2 квітня 2003 р.
18. Гавриляк Р.О. Нові рубежі Верхньої Терси. Запорізьке книжково-газетне видавництво, 1961.
19. Скоромний І.М. Будні інспектора-організатора. Промінь. 1964 р.
20. Григоренко Я.М. Колгосп на шляху до всебічної механізації. К., «Урожай», 1965.
21. Скоромний І.М., Ставничий А.С. Колгосп імені Леніна. «Промінь», 1972.
22. Матеріали з особистого архіву В.І.Жилінського.
23. Статистичні дані, взяті у ТОВ «Агро-Континент».

Зміст

Переднє слово	3
Село на березі Терси	4
Від ТСОЗів – до колгоспів	12
Репресії	22
Передвоєнна трудова напруга	23
Велика Вітчизняна у долях верхньотерсянців	30
Відбудова	33
Колгосп імені Леніна	40
Нові рубежі Верхньої Терси	42
Ордена Леніна колгосп імені Леніна	62
По праці й нагороди	149
Такі вони країяни	155
На календарі – 90-ті роки	163
КСП імені Леніна	183
ТОВ «Агро-Континент»	190
Велике бачиться на відстані	203
Щиросердно дякуємо	232
Використана література	233

Літературно-художнє видання

КУШНІРЕНКО Іван Кирилович
ЖИЛІНСЬКИЙ Володимир Ілліч

ВЕРХНЬОТЕРСЯНСЬКІ ЗОРІ

Сторінки історії Верхньотерсянської сільради
і ТОВ «Агро-Континент» Гуляйпільського району
Запорізької області

Художній редактор	І.В.Князев
Технічний редактор	Л.А.Лазутіна
Художник	А.П.Кондаков
Коректор	О.І.Горпинич
Комп'ютерний набір	Т.В.Дорогобід
Фотознімки	В.Б.Щербини, з архіву

Підписано до друку 07.08.2006. Формат 60x90/16.
Папір офсетний. Гарнітура Antiqua. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 14,75+0,25 вкл. Наклад 500 прим.

Видавництво «Дике Поле»
Україна, 69063, м. Запоріжжя, вул. Чекистів, 31-А.
Тел.: (061) 213-75-95; 213-75-05.
Вид. ліц. 33 № 004 від 23.08.2001 р.

Надруковано у друкарні
ФОП Наумов О.В.
м.Харків

Зам. № 3.02

Охороняється Законом України
«Про авторське право та суміжні права»

Правове забезпечення

Юридична фірма «Щедрін і партнери»

69035, м. Запоріжжя, вул. Перемоги, 56 «а»
тел. (0612) 12-17-84, тел./факс (0612) 12-17-86

E-mail: schedrin_11@reis.zp.ua

Кушніренко І.К., Жилінський В.І.

К 96 Верхньотерсянські зорі: Сторінки історії Верхньотерсянської сільради і ТОВ «Агро-Континент» Гуляйпільського району Запорізької області. – Запоріжжя: Дике Поле, 2006. – 236 с. + 8 с. іл.

ISBN 978-966-8132-93-3

«Верхньотерсянські зорі» відтворюють сторінки історії Верхньотерсянської сільради і ТОВ «Агро-Континент» Гуляйпільського району Запорізької області.

Книга адресується учням, студентам, вчителям, краєзнавцям – всім, хто цікавиться історією рідного краю.

ISBN 978-966-8132-93-3

УДК 94 (477.64)
ББК 63.3 (4Укр-43п)

152
Могила-Бразилова

Васильское

Васиновка

пображенка

Червоная Кри

Омельник

Егоровка

Червоная Кри

ДИКЕ ПОТЕ
САДІВНИЦТВО